

X 245548

Kuntz Zoltán – Pantali Zoltán

Sopronkőhida,
a legek börtöne

*Véres-könnyes sztorik
egy fősmasszer naplójából*

Kuntz Zoltán – Pantali Zoltán
Sopronkőhida, a legek börtöne
Véres-könnyes sztorik egy főmasszer naplójából

Copyright © Oriold és Társai Kiadó Kft., 2014

A fotókat Magasi Dávid készítette. A korabeli dokumentum felvételek
Dr. Borbély József és Pantali Zoltán gyűjteményéből származnak.

Nyomdai előkészítés: Szász-Harmos Zsuzsanna

Nyomda: Printingo Kft., Dunakeszi

ISBN 978-615-5443-11-4

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001115440

Oriold és Társai Kiadó

1155 Budapest, Szent Korona útja 11. 1/4.

www.orioldbooks.com; info@orioldbooks.com

Megrendelhető a kiadó fenti elérhetőségein.

Minden jog fenntartva! A könyv egészének vagy részleteinek másolása és
közlése akár nyomtatott, akár elektronikus formában, csak a kiadó írásos
engedélyével lehetséges.

X 215548

Tartalomjegyzék

Előszó	7
1. A történelmi fegyház	11
2. Celebek a rácsok mögött	39
3. Mártírok és megkínzottak	55
4. Rabtemető	73
5. Megdöbbentő históriák	85
6. Szökések minden változatra	127
7. Erőszak, vér, könny és halál a cellákban	137
8. Tomboló szex?	141
9. A túlélés kellékei	145
10. Rettegés a szabadulástól	161
11. Parancsnoki portré	165
12. Rabvilág, régen és napjainkban	175
13. Börtöniskola a múltban és jelenben	229

14. Fegyencórház – rabgyógyítás	237
15. Hitélet és börtönpasztoráció	243
16. Siralomház, hóhér, akasztás	251
17. Kőhidai börtönszótár	257
Felhasznált irodalom	279
A szerzőkről	281

Előszó

Veszprémi vegyésztechnikusként kezdte pályafutását könyvünk főszereplője, az a férfi, aki 44 évet töltött a rácsok mögött hazánk egyik legkeményebb, legszigorúbban őrzött fegyházában és börtönében, a sopronkőhidaiban. Igaz, ő nem a cellák mélyéből várta szabadulását, hanem a zárkába csukottak őrzőinek vezetőjeként, később parancsnokaként ténykedett évtizedeken át. „Hogy miért lett belőlem smasszer, majd fősmasszer, ezt a kérdést sokan feltették már nekem. Be kell, hogy valljam, eredetileg történésznek készültem, az érdekelt elsősorban, a népek sorsútjai, királyok, hadvezérek, háborúk, nagy események összefüggései és azok hátterének vizsgálata. Mégis, amikor a hatvanas évek derekán Sopronkőhidára kerültem ösztöndíjas fiatalként a fegyház vegyi üzemébe, elsőre is megdöbbenő volt számomra az elítéltek sajátos világa, nem mindennapi élettörténeteik. Mindez természetesen felkeltette kíváncsiságomat, aztán amikor megtudtam, hogy Magyarország legértékesebb börtönében kaptam lehetőséget, ahol Bajcsy-Zsilinszky Endrét, Mindszenty Józsefet, Jávor Pált, Kánya Kálmánt, továbbá vezérkari tiszteket, ismert minisztereket, igazi celebeket is fogva tartottak, arra gondoltam, megérkeztem hivatásom helyszínére.” A tehetséges fiatal embernek gyorsan felívelt karrierje. Pantali Zoltán alaposan kivette részét a 127 éves intézmény fejlesztéséből, felújítási munkálataiból. Sok-sok előrevívő változás és eredmény fűződik nevéhez, hogy csak a régi, évszázados épület teljes és átfogó megújításának folytatását és befejezését említsük, vagy a börtönpasztorizáció meghonosítását, a Mindszenty-émlék-

szoba megnyitását, valamint a börtönkápolna kialakítását, uniós pályázatokkal elnyert programokat.

Humanista hozzáállásának tanúsága az a divatos szóval emlegetett projekt, amely a szabadulók visszailleszkedésének segítségét szolgálja, és aminek megvalósításába a rendszerváltozás után elsőként a kőhidai intézmény vágott bele. Ennek előzménye egy nagyon is jellemző régi történet. Pantali parancsnok évekkel ezelőtt pécsi útja során betért az egyik preszszóba. Kapucsínót kortyolgatott, amikor legnagyobb meglepetésére a felszolgáló egy fél konyakot hozott ki neki. – Ezt én nem kértem, sosem iszom alkoholt – mondta a pincérnek. „Az úr küldte Önnek” mutatott a felszolgáló az egyik asztalnál ülő férfira, Sopronkőhida egykori „vendégére”, a húsz évet leült fegyencre, akit halálra ítélték és hat hónapot töltött siralomházban, végül az Elnöki Tanács elfogadta egyéni kegyelmi kérelmét, és halálbüntetését életfogytiglanra változtatta. Pantali Zoltán nyomban asztalához hívta a volt sittest, és nem restellte kifaggatni életéről, a rácson túli világban eltöltött éveiről. Ekkor értette meg igazából, hogy mekkora rettenet a szabadulás tizenöt, húsz vagy harminc év után, és miért akarnak sokan inkább visszajutni „otthonukba”, a rácsok mögé. „Nem tudtam vásárolni az önkiszolgálóban, mert égetett a biztonsági őr tekintete, az úttesten pedig képtelen voltam átmenni hosszú percekig az óriási forgalomban, sőt a gyengébbik nemmel sem tudtam normális kapcsolatot kialakítani ennyi év bezártság után. De az fáj a legjobban, hogy sehol sem kaptam munkát hónapokig. Amikor szóba hoztam álláskereső szándékomat, úgy néztek rám, mint egy véres rongyra, vagy kényszeredett mosollyal sajnálkoztak csak. Hosszú idő után megismertem egy melegszívű elvált asszonyt, neki köszönhetem, hogy most itt vagyok – panaszkolta a kemény fiú szinte

könnyekig meghatódva. Neki végül, egyre ritkább kivételként, sikerült beilleszkednie a társadalomba. Pantali tábornok természetesen nem csupán egyetlen személyes tapasztalat után kezdett el foglalkozni nagy lendülettel a szabadulás utáni krízis problémáival. Évtizedek alatt alaposan megismerte a magyar börtönügyet, annak minden árnyalatával együtt. Történetei, visszaemlékezései, olykor bizony sokkoló élményei minden érdeklődővel megismertetik a rácsok mögötti különleges világot, a „zsiványok” mindennapjait. Ezúttal még közre nem adott titkokat is megismerhetünk egy hiteles beszámoló naplójegyzetei alapján. Megemlékezünk azokról a celebokról, akik beírták nevüket a nemzet történelmébe vagy éppen a hírhedt bűnözők elévülhetetlen arcképcsarnokába. Hiteles beszámolókat adunk közre olyan mártírokról, akik helytállással és hitük erejével emelkedtek felül sötét történelmi korszakok még sötétebb szereplőin, hogy örök példát nyújtsanak az elkövetkező nemzedékeknek is.

1. A történelmi fegyház

A KOR LEGMODERNEBB BÖRTÖNEGYÜTTÉSE

1878-ban a Dunántúlon egyetlen fegyház sem működött, pedig a híres Csemegi kódex már ekkor előírta V. törvényében, hogy aki fegyházbüntetést kap, annak bizony fegyházban kell a büntetését letöltenie. A törvényességi háttér tehát már megvolt a honi börtönügy európai szintre való felzárkóztatásához, de bizony éppen az elítéltek elhelyezéséhez szüksége objektív feltételek, vagyis maguk a kor színvonalán álló börtönök hiányoztak a továbblépéshez. Magyarország elhúzódó történelmi viharaiban ugyanis senki sem tudott a nyugati társadalmakéhoz hasonló börtönfejlesztési programokkal foglalkozni. Talán az egyetlen kivétel a felvidéki Tallóson megépült börtön. Többségében azonban maradtak a középkorból épségben fennmaradt váraink zárkái, a megyeházák nyirkos falú tömlőcei, hosszú évszázadokig itt őrizték a társadalom törvényeivel szembeszegülőket. 1843-ban a pozsonyi országgyűlés elfogadott egy törvénytervezetet, amely három részből állt, a büntetőjog, a büntetőeljárás és végrehajtás ügyével foglalkozott. Ez a maradi börtönviszonyokhoz képest Európában is előremutatónak számított. Hatályba nem léptették, mert az akkori uralkodó megvétózta. A 19. század második felében csak Illaván, Lipótváron, Munkácson, Nagyenyeden, Szamosújváron, Váccon és Márianosztrán voltak a fegyházak előírásainak megfelelő adottságokkal rendelkező intézményeink. A kiegyezés utáni robbanásszerű gazdasági fejlődés azonban a börtönügyre is kedvezően hatott. Ferenc József császár engedélyével több

fegyintézet is megépülhetett. Erre adott alapot az 1884. évi XX. törvény, amely az első dunántúli fegyház alapításáról rendelkezett, amelynek egyben anyagi fedezetéről is gondoskodott. Nem utolsó sorban a korabeli képviselői lobbizás eredményeként, Fabinyi Teofil városatya kitartásának köszönhetően Sopron került képbe, csak hogy az eredetileg Kurucdombra tervezett büntetés-végrehajtási intézmény ötlete alaposan felháborította a soproni polgárokat. A tiltakozások miatt módosítani kellett az elképzeléseket, ekkor döntöttek úgy az Igazságügyi Minisztériumban, hogy a fegyház Sopronkőhidára kerüljön. A tárcsa így vásárolta meg az Offermann és társa cukorgyártelepet Kőhidán, amely 1854-től 1879-ig működött. (Az a Kőhida mellett létesült cukorgyár, amely messze földre elvitte hazánk hírnevét, hiszen az országból egyedülként mutathatta be termékeit az 1867-es párizsi világkiállításon.) A tulajdoncsere után rövidesen lebontották a régi üzemet, és Wágner Gyula tervei alapján kezdték meg a korabeli Magyarország legmodernebb börtönegyüttesének felépítését. A 19. század végének elismert építésze már bizonyított a szegedi kerületi börtön, majd a budapesti királyi országos gyűjtőfogház tervezésével. Sopronkőhidán azonban valami egészen egyedit alkotott, méghozzá egy jellegzetes H betű alaprajzú épületet, amit három emelet magasra húztak fel. Két párhuzamosan futó főfolyosóját és az azokat középen összekötő szárnyat úgy alakították ki, hogy az épületben helyet kapó 686 zárkára mindenhol jó rálátás essék. A folyosók szélessége és magassága mindenütt négy méter lett. A tetőtérbe korszerű építészeti megoldásként világítóablakokat helyeztek el, ugyanígy a szárnyak végén is nappal a természetes fényt használták fel a folyosók bevilágítására. Még a soproniak közül is sokan megcsodálták villanyvilágítását, az akkoriban ugyancsak ritkának számító központi fűtést.

A négy évig tartó építkezés alatt a gépház, munkatermeket, raktárakat, fürdőt, mosodát, konyhát, pékséget, istállókat is tető alá hozták. Külön épületben kapott helyet a rabkórház, a börtöntemplom és az igazgatóság. Az igazgatósági épületet a Rákos patak mellett építették fel, még a cukorgyár üzemelése idején. Ebben az épületben kapott helyett a tisztviselők egy részének a lakása is, és itt alakították ki az irodákat, illetve az irattárat. A földszinten egy biztosi szoba, kétszobás társalgó, egyszobás díjnoki lakás és az ellenőr 4 szobás lakása volt. Az emeleten az igazgató, a lelkész és egy tiszt írnok lakott, de voltak még itt irodák is. (Ennek az épületnek a sorsa 1945-ben megpecsételődött, ismeretlen tettes vagy tettesek felgyújtották, odalett az irattár, benne az intézetre vonatkozó adatok, elégték az elítéltek törzslapjai, ugyanakkor hajlék nélkül maradtak az ott lakó tisztviselők, akiknek benn égett mindenük.)

AVATÓ ÜNNEPSÉG. AZ ELSŐ RENDKÍVÜLI ESEMÉNYEK

Magyarország első dunántúli fegyintézetét ünnepi külsőségek mellett 1886. október elsején adták át rendeltetésének. Első igazgatója Balkay István, a Nagyenyedről Sopronkőhidára érkezett nyájas modorú, de kemény kiállású férfiú lett, aki nagy gyakorlattal fogott munkához. Az Ödenburger Zeitung két héttel később megjelent számában részletesen beszámolt az eseményekről és arról is, hogy november elsején háromszáz fegyenc kapott elhelyezést. Az intézeti alkalmazottak között hetven fegyőr volt, és az egyéb feladatokat külső személyezettel látták el. Az első rabszállítmány, tizenkét elítélttel, Székesfehérvárról érkezett lokomotívval. Sopronkőhida 1. rabszámú zubbonyát 1886. október 20-án bizonyos Müller János, a má-

sodikat pedig testvére, József ölthette magára, így hát a két útonállásért és rablásért elítélt gazfickó nyitotta meg a rabok ezt követő hosszú-hosszú sorát. A fegyencek igyekeztek „beírni” magukat az intézet korai történetébe. Így például 1892 egyik éjjelén kirabolták a fegyház pénztárát, ahonnan 66 forintot vittek el. Intézeti eszközökkel a széfet profi módra nyitották ki. Rövidesen egy fertőrákosi, már szabadult elítélt került gyanúba, akit a fogdmegek őrizetbe is vettek. Úgy bukott le, hogy a helybéli kocsmában kérkedett sikerével. 1902-ben pénzhamisítás is történt az intézet egyébként szigorúan védett nyomdájában. Ez is precíz munka volt, nem hivatalosan az Állami Pénzverde egyik főalkalmazottja külön vizsgálta a módszert, hiszen tudjuk, tanulni mindenkitől lehet!

Az intézmény első magas rangú látogatója 1892 januárjában maga a tragikus sorsú Ferenc Ferdinánd trónörökös volt. Három rabbal is elbeszélgetett a főméltóságú Habsburg, egyikük egy tiroli fegyenc volt, akit emberölés miatt zártak rács mögé. A korabeli feljegyzések szerint Ferdinánd főherceg megkóstolta és ízletesnek találta a börtönkosztot. És mivel az akkori őrszemélyzet többnyire leszerelt katonákból állt össze, a rendet, a fegyelmet és a tisztaságot is magasra értékelte. Több mint egy évszázad elteltével, 2011 márciusában a második Habsburg főherceg is ellátogatott Sopronkőhidára. Lotharingiai Mihály a Mindszenty-szoba átadási ünnepségének meghívottja, az esemény díszvendége volt.

AZÉRT AKADTAK HIÁNYOSSÁGOK...

Az első lakások az intézet hivatalos átadására, 1886-ra készültek el, ám a 15 lakás akkor még nem volt lakható állapotban.

Ezek többsége egyszobás volt, és nem fegyőrök lakták, hanem tisztviselők, egyet a gépész, ötöt a főfegyőrök vettek birtokba. A fegyrintézet átadását követően megkezdődött néhány őrlakás építése, majd ezt követte a többi. A századfordulón már 97 lakás volt az intézet tulajdonában, ezek között 80 volt egyszobás, a többi kettő és ötszobás. Az őri telepen 1908 és 1913 között öt földszintes épületet alakítottak át egyemeletesre, ezzel 40 fegyőrccsalád került egészségesebb, kétszobás, komfort nélküli lakáshoz. A földszinti egyszobásokat kétszobásokká bővítették, de ezek a szigetelés hiánya miatt továbbra is egészségtelenek, vizesek voltak. Az emeletes épületek szintjeinek a végén voltak a WC-k, amelyeket két-két család használt. Ezek nem vízöblítések voltak, ezért az épülettömbök melletti emésztőgödörök időnként elviselhetetlen bűzt árasztottak, megnehezítve az ott élők mindennapjait. Ha a fegyenceknek nem volt mit tenniük, kitisztították velük a póceggödörket. Érdekes megfigyelés, hogy miközben a fegyházban, a fegyőr-lakásoktól alig ötvenméternyi távolságra villanyvilágításnál olvastak, dolgoztak és étkeztek a fegyencek, az őri lakótelepen élők évtizedekig nélkülözték a fényt, petróleumlámpával világítottak mindaddig, amíg 1926-ban nem engedélyezték a villanyáramnak a lakásokba saját költségen történő bevezetését.

SORSFORDULÓK – TÖRTÉNELMI MÉRFÖLDKÖVEK

A fegyrintézetre átadása után nem sokkal számos történelmi sorsforduló árnyéka vetődött. Az országromboló trianoni békeszerződést követően Sopronkőhidát is Ausztriához csatolták. Az igazságügyi miniszter ezért 1921 nyarán elrendelte a kiürítést. Heteken belül az intézet berendezéseit a budapesti

gyűjtőfogházba telepítették át. Ide kerültek a fegyencek is, s az őket őrzők nagy része ugyancsak. „Ha bűnösök vagyunk is, magyarok vagyunk” mondta a feljegyzések szerint könnytől csillogó szemekkel egy öreg fegyenc. A társadalomból kitaszítottak sorba álltak és elénekelték a Himnuszt. Így búcsúztatták Sopronkőhidát és a fegyházat. Amikor augusztus 6-án Sopron székhellyel megalakult a Nyugat-Magyarország átadásával megbízott szövetségi tábornoki bizottság, a fegyház teljes kiürítése már megtörtént. Az utolsó áthelyezettek egyike Babella Vilmos díjnok volt, aki a már említett fővárosi gyűjtőfogházban kezdte meg szolgálatát. A sopronkőhidai fegyházban a végleges átadásáig dr. Udvardy Jenő, néhány fegyőr és a fegyencek biztosították a rendet, ám a krónikások szerint bárki bemehetett a laza őrzésű objektumba. Az átadandó területen állomásozó reguláris csapatok elvonulása augusztus 27-én kezdődött el. A fegyházban hátrahagyott öröknek az áttelepülésre kijelölt intézetbe kellett volna csatlakozniuk. A magyar szabadcsapatok, a rongyosgárda, élén Prónay Pállal azonban megálltak Sopron előtt, így megakadályozták a fegyház átadását. Az 1921. december 13-i népszavazásnak köszönhetően pedig nem csupán Sopron, de a környező falvak, így Sopronkőhida is visszakerült Magyarországhoz, a fegyházzal együtt. A következő év áprilisában már megkezdődött a rabok visszatelepítése is.

1928-ban az igazságügyi miniszter az intézet egyik elkülönített részét szigorított dologházzá jelölte ki, ahová nemsokára az ország minden részéből megkezdtek szállítást. Akadt azonban egy komoly gond is: szerették volna elkerülni, hogy a dologházak összekeveredjenek a fegyencekkel. Ezért aztán válaszfalakat emeltek, amelyek az I-es és II-es körleteket lezárták. Ekkor két újabb lépcsőfolyót is építettek, a III-as és

IV-es körletét. Így elérték, hogy a szigorított dologházak ne találkozhassanak a fegyházakkal. Ebben az évben az őrszemélyzet lakásgondjainak enyhítésre is figyelmet fordítottak: két egyszintes épületet alakítottak ki. A dologházba irányítottak száma évről évre nőtt, 1930-ban meghaladta a börtön- és fegyházbüntetésüket töltő elítéltek létszámát. A második világháború utolsó szakaszáig viszonylag békés esztendőket követtek a fegyház történetében.

Eközben a nehézfiúk már jól „belakták” a zárkaépületet. Még önképző iskolát is nyitottak a harmincas években. A legnépszerűbb a zsebmetsző szak volt. Itt a konfekcióüzemben tanítottak a legképzettebb „tanárok”. Szakmai gyakorlaton egy próbababát csinosan felöltöztettek, majd csengőket akasztottak rá. Előzőleg azonban különféle helyeken, így főleg a zsebekben holmikat rejtettek el. A „tanulóknak” ezeket úgy kellett megszerezniük, hogy a csengettyűk véletlenül se szólaljanak meg. Akinél mégis csilingeltek, annak büntetésből a bokáját meg kellett fognia, és alaposan elverték a hátsóját. Az viszont mester lett, aki az órát vagy bármit hangtalanul el tudott csenni. Végül a mestervizsga előtt az egyik elítélt megorgolt szakkörvezetőre, és jelentette a nem mindennapi oktatási intézmény tevékenységét a vezetőségnek. Rövidesen szétszórta a társaságot.

1944-ben, a nyilas hatalomátvétel után drámai események zajlottak le a fegyház falai között. Ennek egyik vészjósló előzménye, hogy március 19-én a hitleri Németország csapatai megszállták Magyarországot, a krónikások szerint egy német előőrs katonái a fegyház portáján lévő telefonvezeték elvágta, majd folytatták útjukat Sopron felé. A Vörös Hadsereg elől menekülő Szálasi-kormány Sopronkőhidán helyezte el az általuk letartóztatottakat. Tucatjával hurcolták ide a politikai

foglyokat, akik közül kiemelkedik Bajcsy-Zsilinszky Endre, Mindszenty József hercegprímás, Jávor Pál színművész alakja és három miniszterelnökünk is, így gróf Eszterházy Mór, Lakatos Géza, valamint Kállay Miklós. A legnagyobb szabású beszállítás 1944. december 12-én történt. Éjfél körül érkezett meg az autóbusz-karaván a Margit körúti katonai fogház őrszaga kíséretében az ott fogva tartott összes politikai fogollyal. A védőőrizeteket a kórházban, a többieket a körleten helyezték el. A foglyok őrzését külön erre kijelölt piros parolinos katonák látták el. A szállítmánnyal érkező, de tőlük elkülönített Kállay Miklós volt miniszterelnökre német SS-katonák vigyáztak. Kánya Kálmán, Horthy külügyminisztere és Szombathelyi Ferenc vezérezredes is itt fejezte be szomorú karrierjét. Utóbbi miután az amerikai hatóság elengedte, a már erős szovjet nyomás alatt lévő magyar kormány kiadta Jugoszláviának. Sorsa ekkor megpecsételődött. A bácskai hideg napok megtorlásaként – ahol a Magyar Királyi Honvédség alakulatai valóban követtek el bűncselekményeket, de aránytalanul kevesebbet, mint a háború utolsó szakaszában a területet visszafoglaló szerb csapatok – Tito partizánjai 1946. november 5-én barbár hagyományként karóba húzták. Nem kerülhette el a sorsát a szintén itt raboskodott Révay Kálmán alezredes sem, aki vezérkari tisztként a Szálasi-ellenes katonai ellenállás résztvevője volt, és ezért a nyilasok halálraítélték, de egyéni kegyelemben részesült, így került Kőhidára. A háború után a nagy szakértelmű tisztet átvette a Magyar Néphadsereg, ahol vezérőrnagyi rendfokozatot ért el, de 1950-ben koncepció per indult ellene is, ekkor már a Rákosi-rezsim ítélte halálra és végül kivégezték.

A SOPRONKŐHIDAI FEGYHÁZ HÍRES VÉDŐŐRIZETESEI:

Almásy Pál, altábornagy

Vác, 1902. 07. 08. – 1985. 03. 17., Budapest

1944–1945, Sopronkőhida

Antal István, politikus, miniszter

Kenderes, 1886. 02. 18. – 1975. 10. 11., Budapest

Bajcsy-Zsilinszky Endre, politikus, közíró

Szarvas, 1886. 06. 06. – 1944. 12. 24., Sopronkőhida

1944. 12. 11. – 1944. 12. 24., Sopronkőhida

Dálnoki Veress Lajos, vezérezredes

Sepsiszentgyörgy, 1889. 10. 06. – 1976. 03. 29., London

1944–1945, Sopronkőhida

Gróf Eszterházy Mór, politikus, miniszterelnök

Majkpuszta, 1881. 04. 27. – 1960. 06. 26.

1944–1945, Sopronkőhida

Hardy Kálmán, a folyami erők vezérőrkapitánya

Pécs, 1892. 05. 05. – 1980. 06. 21., Columbusz

1945, Sopronkőhida

Hennyey Gusztáv, vezérezredes, miniszter

Kolozsvár, 1888. 09. 25. – 1977. 06. 14., München

1944–1945, Sopronkőhida

Jávor Pál, színész

Arad, 1902. 01. 31. – 1959. 08. 14., Budapest
1944, Sopronkőhida

Jungerth Aszóthy Mihály, diplomata

Bánordas, 1883. 03. 13. – 1957. 09. 11., Budapest
1944–1945, Sopronkőhida

Kádár Gyula, vezérkari ezredes

Debrecen, 1898. 12. 16. – 1982. 03. 14., Budapest
1944–1945, Sopronkőhida

Kállay Miklós, politikus, miniszterelnök

Nyíregyháza, 1887. 01. 23. – 1967. 01. 14., New York
1944–1945, Sopronkőhida

Kánya Kálmán, diplomata, külügyminiszter

Sopron, 1869. 11. 07. – 1945. 02. 18., Budapest
1944, Sopronkőhida

Lakatos Géza, vezérezredes, miniszterelnök

Budapest, 1890. 04. 30. – 1967. 05. 21., Adelaide (Ausztrália)
1944–1945, Sopronkőhida

Lázár Károly, vezérezredes

Zsebelj, 1890. 10. 20. – 1968. 04. 07., Budapest
1945, Sopronkőhida

Mindszenty József, hercegprímás, esztergomi érsek

Csehimindszent, 1892. 03. 29. – 1975. 05. 06., Bécs
1944. 12. 23. – 1944. 12. 28., Sopronkőhida

Nagybaconi Nagy Vilmos, vezérezredes, miniszter

Parajd, 1884. 05. 30. – 1976. 06. 21., Piliscsaba
1944–1945, Sopronkőhida

Révay Kálmán, vezérőrnagy

Dunaharaszti, 1911. 07. 16. – 1950. 08. 19., Budapest
1944–1945, Sopronkőhida
Kétszer halálra ítélve, másodszor kivégezték

Szombathelyi Ferenc, vezérezredes

Győr, 1887. 05. 17. – 1946. 11. 05., Pétervárad (kivégezték)
1945, Sopronkőhida

Töreky Géza, bíró, kúriaelnök

Baja, 1873. 05. 01. – 1961. 09. 14., Luzern (Svájc)
1944–1945, Sopronkőhida

Utassy Lóránd, vezérőrnagy

Budapest, 1897. 04. 18. – 1974. 06. 03., Budapest
1944–1945, Sopronkőhida

Valtay Antal, altábornagy

Sopron, 1891. 08. 13. – 1966. 11. 02., Budapest
1945, Sopronkőhida

A védőőrizetéseken kívül Sopronkőhidán tartották fogva az illegális kommunista mozgalom tagjait, a Szálasi-kormány ellenzékének vezetőit is, mint például Bajcsy-Zsilinszky Endrét, Pataki Istvánt, Révay Kálmánt, Almásy Pált vagy Rajk Lászlót. A magyarokon kívül horvátok, szlovénok, olaszok, lengyelek is voltak a tömlöcökben, nők és férfiak egyaránt.

A Szálasi-kormány politikai ellenfeleinek úgy csináltak helyet a kőhidai fegyházban, hogy 1944. november 24-én 516 szigorított dologházra íteltet a soproni vasútállomáson át frontszolgálatra vittek. Az elszállítás hírére félelem és elkésredettség lett úrrá a dologházasok körében, s azért is rettegtek, mert a kísérő katonák szökési kísérlet esetén azonnal fegyverhez nyúltak, miközben ígéretet tettek arra, hogy a jó magaviseletűek hamarabb szabadulhatnak. Az őrszemélyzetről pedig a Margit körúti fogházból idevezényelt katonákkal gondoskodtak. A szovjet előrenyomulás elől menekülő Szálasi-kormány a fővárosból Sopronkőhidára helyeztette a hadbírószéket is. Ettől fogva számos halálos ítéletet hajtottak végre a börtön falai közt. A hadbírószék egyébként az intézettel szemben működő elemi iskolában kapott helyett Dominich főhadbíró irányítása alatt. Az első halálos ítéletet 1944. december 21-én hajtották végre Deutsch Józsefen. Bajcsy-Zsilinszky Endre, Pataki István, Kreutz Róbert, majd Pesti Barnabás ezután következett. Mivel Dominich hadbíró nyugodtan akarta tölteni a karácsonyi ünnepeket, a december 23-án halálra ítélt Bajcsy-Zsilinszky Endre ítéletét futárral a Szálasi-kormány akkori székhelyére, Kőszegre küldte, ahol Feketehalmy-Czeydner tábornok azt jóváhagyta. December 24-én önként jelentkező katonák először Patakin, Kreutzon, Pestin hajtották végre a golyó általi halálos ítéletet, majd reggel 8 óra tájékában Bajcsy következett. Őt az iskola udvarán felállított akasztófához kísérték...

Dominich hadbíró ezt követően még további kivégzésekre adott parancsot. 1945. január 9-én Fisch Emilt és Topa Jánost lőtték agyon. Január 15-én Kádér Klein Elek egyetemi hallgatóval végeztek. Almásy Pál írnok szerint meglepő férfiassággal várta a halált, meggyónt, áldozott. Kivezetése előtt letérdelt,

keresztet vetett, megcsókolta a feszületet, aztán elindult a sorfal között. Nem mindennapi rangú és tekintélyű férfit, herceg Odescalchy Miklóst január 21-én akasztották fel. Róla a könyvében Jávor Pál is megemlékezett.

A Szálasi-kormányt mindvégig hűen kiszolgáló Dominich nem mindennapi sorsútjára jellemző, hogy 1945 tavaszától a magyar állam háborús bűnöskeént évekig kerestette, de üldözői elől sikerült Argentínába kiszöknie, ahol a hetvenes években békés családi környezetben Cordobában hunyt el.

Sopront ekkor már több hullámban bombázták az amerikai liberátorok, amit jól lehetett látni Sopronkőhidáról is. Egyre több fogoly érkezett az intézetbe. Valószínűleg a szovjet front előretörésének köszönhetően Vajna Károly belügyminiszter két csendőr kíséretében február 7-én Kőhidára érkezett. A krónikák szerint tárgyalásokat folytatott Kállay Miklós volt miniszterelnökkel és Henney volt külügyminiszterrel. Nem tudni, hogy ennek eredményeként, de Kállay Miklós volt miniszterelnököt február 15-én délután a németek elszállították Sopronkőhidáról. Távozásával a német SS-őrségből csak egy katona maradt vissza.

Másnap dr. Varvasovszky János börtönorvos kiütéses tifusz megbetegedések miatt háromhétre vesztegzárat rendelt el, ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy a fegyház területéről senki sem tehetett ki a lábát. A tifusz miatt fürdették a foglyokat, megkezdték a fertőtlenítést. A háromhetesre tervezett vesztegzárat néhány nap után feloldották, és 56 férfit és 20 nőt szállítottak be Csáktornyáról, akiket partizántámogatás vétsége miatt börtönöztek be.

Közben a hadbírószék folytatta tevékenységét, sorban hozta a halálos ítéleteket, február 8-án Németh János karpaszományos honvéd, majd Stelczer Lajos győri ellenálló ügyében. Kegye-

lem nincs – közölték az elítéltekkel már a vesztegzár idején. Február 16-án fél kettőre tűzték ki az ítélet végrehajtását. Németh Jánoshoz a siralomházba a fogva tartott zirci Jambrich atya ment be, Stelczernek még a levélírást sem hagyták befejezni. A feljegyzések szerint a vesztegzár miatt Németh János és Stelczer Lajos kivégzésénél hadbíró nem volt jelen, az ítéletet az ideiglenes parancsnok, Soós alhadnagy hajtatta végre amatőr hóhérokkal.

A feljegyzések szerint ezt követően több kivégzés nem történt, Dallos Györgyöt, az Egyesült Izzó főmérnökét február 27-én a zárkájában felakasztva találták, önkezűleg vetett véget az életének, teljes összeomlásban követte el tettét, búcsúlevelét ügyvédjének írta. Zsebeházi Lajos egyetemista is halálán volt, gyenge szervezete nem bírta az éhezést, a hideget, tüdőgyulladást kapott, március 2-án meghalt.

Még 1945 márciusában a politikai foglyokat és védőőrizeteket a nyilasok gyalogmenetben indították Mauthausenbe, ahol a zsúfolásig megtelt haláltáborban már nem tudták őket fogadni, ezért a németországi Rosenheimbe irányították őket, ott aztán az amerikai csapatok ellenőrzése alá kerültek. A katonai büntetőintézet kiürítésének befejezése után, 1945. március 29-én megközelítőleg 160 fegyenc, az őket őrző fegyőrök és a tisztviselők Sopronkőhidán maradtak. Ezzel párhuzamosan a megmaradt közbüntényesek közvetlenül a szovjet csapatok megérkezése előtt a 48-as laktanyában kaptak helyet. Néhány nap múlva, 1945. április elsején a déli órákban Kőhida kapuinál megjelentek a szovjet előőrsök. Majd az intézetet rövidesen a szovjet katonai parancsnokság vonta a rendelkezési hatáskörébe. Megkezdődött az intézetnek hadifogolytáborrá való átalakítása. A tábor területét a Cséri-telep és János-telep irányába kiterjesztették és drótkerítéssel zárták körül. Számos

megfigyelés szerint 1945 pünkösdjén 22 ezer, mások szerint 33 ezer ember volt a táborban. Később a hadifogolytábor megszüntették, helyette a Badeni Szövetséges Hadbíróság börtöne lett 1948-ig. Ez alatt az idő alatt sok nemzet háborús bűnősei töltötték itt a büntetésüket vagy utolsó napjaikat...

Itt érdemes megemlíteni azt a drámai epizódot, mely szerint miután az amerikai csapatok több ezer hozzájuk menekült és menedéket remélő Vlaszov-gárdistát átadtak a Szovjetunió-nak, azokból több százat Sopronkőhidára szállítottak. (Andrej Andrejevics Vlaszov, 1900–1946, szovjet tábornok, később a németekkel szövetséges Orosz Felszabadító Hadsereg (ROA) első embere. 1940-ben a Vörös Hadsereg egyik legfiatalabb tábornoka volt. Zsukov oldalán részt vett a moszkvai csatában, majd Leningrád felmentésére vezényelték. 1942 januárjában csapatait körülfogták. Sztálin büntetésétől tartva Vlaszov inkább katonáival maradt, akik júniusban kapituláltak. A fogságban Vlaszov antikommunista lett, hadifoglyokból megpróbált sereget szervezni, de a ROA létszáma sohasem érte el az 50.000 főt. A háború végén a szövetségesek fogságába esett katonáit átadták a szovjeteknek. Vlaszovot és sok más emberét halálra ítélték és kivégezték, a többiek sorsa legjobb esetben is jó néhány év Gulag lett.) További sorsukról nem maradt feljegyzés, de valószínűsíthető, hogy közülük sokakat halálra kínoztak, illetve bírói ítélet nélkül kivégeztek. Számos forrás alapján a fellelhető dokumentumokat a szovjetek magukkal vitték, majd a moszkvai Ljubljanka-börtön szigorúan őrzött levéltárába helyezték el tikosított anyagként. A szovjet időszakban az NKVD, a hírhedt belügyi szervezet tisztjei irányították a börtönt, amely rövidesen nemzetközi gyűjtőhelyévé vált az elfogott hitlerista, fasiszta, tisztoista, usztasa és egyéb kollaboráns foglyoknak, köztük a magyar nyilasok népes tábo-

rának is. A későbbi időkben politikai ellenfeleinek egy részét, köztük számos a frontokon vagy menekülés közben elfogott magyar főtisztet is ide internált a szovjet hatalom. Magyar őrszemélyzet az intézetben nem dolgozhatott. Minden valószínűség szerint tömegével és minden tárgyalás nélkül végezték ki az Európa minden részéből összegyűjtött foglyokat. Több visszaemlékezés szerint a fertőrákosi kőbányában is folytak a vérengzések. A bosszúhadjárat hónapokon át folytatódott. A sopronkőhidai rabtemetőben és közvetlen közelében ma is feltáratlan tömegsírok rejlenek a föld alatt. Ennek tanúbizonysága az a néhány kutatóásatás, amit az ugyancsak itt nyugvó mártírok megtalálásáért végeztek a szakemberek, miközben azonosíthatatlan emberi maradványokra bukkantak.

A szovjet katonai parancsnokság 1948. január 22-én visszadta az akkor országos büntetőintézetként emlegetett fegyintézetet a Magyar Államnak. Néhány nap múlva megkezdődött a helyreállítás, a polgári munkásokat foglalkoztató szövőgyárat elkerítették a fegyháztól. Az intézet március 10-re települt vissza, e célra az Igazságügyi Minisztérium egy teherautót és nyolcvanezer forintot juttatott Sopronkőhidának. Őszre a zárkaépület csaknem háromnegyed részét sikerült helyreállítani. Az őrszolgálat a hazánkban elsőként a szovjet mintára a bástyafalakon létesített őrtornyokban is megkezdte munkáját. A fogva tartottak létszáma ekkor még alig érte el a 350-et, a fegyőröké a 70-et, így hát kevés embert tudtak a helyreállítási munkákra vezényelni.

Miután az Igazságügyi Minisztérium visszakapta az intézetet, tetemes pénzbe került a zárkaépület helyreállítása és annak újbóli berendezése. A korábbi őrszolgálatilakások korszerűsítése ekkor kezdődött el, a szobákat újra padlózták, az ablakokat egységesítették, tágas konyhát alakítottak ki. Bevezették

közben a vizet, a fürdőszobába fürdőkád, vízmelegítő és immár vízöblítéses WC is került, emellett kialakítottak egy kicsi előszobát, s mindezzel azonos időben kigyulladtak a lámpák is. A szintenkénti WC-eket és az emésztőgödröket megszüntették, előbbiekből „szerszámos sufnikat” alakítottak ki.

Az akkori államügyész, dr. Majoros Richárd 1949. januári látogatása, majd márciusi ellenőrző felülvizsgálata után Vácról, Szombathelyről, a fővárosi törvényszéki fogházból, Hartáról szállítottak Sopronkőhidára fogva tartottakat. A folyamatos feltöltéseknek köszönhetően hamarosan kétezer embert őriztek. Új tervek alapján 1951-ben készült el teljesen az igazgatási épület, benne az irodák, őrszobák, tanácsterem, könyvtár, párttitkári, orvosi, ügyeletesi és a beszélőszobák, mellékhelyiségek, valamint kapuőri porta kapott helyet.

Még ebben az évben az intézet működését újból felfüggesztették. Ennek oka az időközben lehulló vasfüggöny közelsége lehetett. A fegyház a soproni városi tanácshoz került, a szövőüzem a Könnyűipari Minisztérium önálló egységévé vált. A következő négy évben az itt szolgálatot teljesítő fegyőröket és rabokat szétszórták az ország különböző büntetés-végrehajtási intézeteibe és az egyre szaporodó munkatáborokba: Tiszalökre, Várpalotára, Márianosztrára, Szegedre, a dorogi szénbányákhoz kerültek a kőhidai fegyőrök. Már csupán néhány elítélt és őrzőik maradtak az intézet területén. A maroknyi fegyenc is csupán azért, hogy szövőgyár polgári dolgozóit az egyes munkafogásokra betanítsák.

Az újbóli betelepítést 1955-ben hajtották végre, amikor is a sopronkőhidai szövőgyár is megkezdhetette működését a fegyház falai között. Munkát adni reményt keltőnek bizonyult, de még élt a Rákosi-éra szemlélete: „Ne csak őrizd, gyűlöld is az elítéltet!”. A zárkaépületben ez a felirat biztatta a megfelelő bá-

násmódra az amúgy sem túlzottan válogatott smaszereket. A Belügyminisztérium hatáskörébe került fegyintézetben is elkezdődhetett a helyreállítás. Az ide érkezők embermagasságú gatzengerről, romos épületekről, óriási káoszról adtak számot. Őszre meglehetősen rendezettség, normális állapot, viszonylagos felszereltség fogadta az ország különböző börtöneiből Sopronkőhidára szállított elítélteket, akiknek a száma csaknem elérte az 1400-at.

Többszöri módosítás után nyerte el végleges nagyságát a bástyafal, az 1956-os adatok szerint az átlagos magassága 6 méter, szélessége 60 centiméter, fölötte nyolcsoros szögesdrótot húztak fel a fal teljes hosszúságában. Az intézetnek a bástyafalon korábban két főbejárata és egy kocsibejárója volt. Az első a pozsonyi útra nyílt, az I–II-es körlet közötti szakaszon, az 1900-as évek elején még ezt használták, később egy másik kaput építettek azon a szakaszon, ahol a jelenlegi kocsibejáró van, ezt használták, a másikat zárva tartották, majd dr. Udvardy Jenő igazgatósága idején befalazták...

Az 1956-os forradalmi események az országos börtönként nyilvántartott sopronkőhidai intézetben is éreztették hatásukat. Bár abban az időben a rabok sem újságot nem olvashattak, sem rádiót nem hallgathattak, illetve kizárólag központiilag kiadott saját újságjukat lapozgathatták, az őrsegtől mégis értesülhettek az eseményekről. „Amit az őr tud, azt én is tudom”, ez a mondás járja ma is a fogvatartottak körében, miként így volt ez már 1956-ban is. Így hát a nyugtalanság már a forradalom első napjaiban általánossá vált a zárkákban belül. Ezt csak fokozta, hogy az események előrehaladtával Budapesten a BV. Parancsnokság Forradalmi Bizottsága azok ügyének felülvizsgálását követelte, akiket szerintük politikai fogolyként tartanak benn, ezért ezeknek a raboknak sürgős szabadon bo-

csátását rendelték el. Az ítéletek áttekintése után a bizottság mindössze három politikait talált, annak ellenére, hogy jóval több szabadulóra számítottak. Őket rövidesen ki is engedték a fegyházból, ami nagy felzúdulást keltett a benn maradt fegyencek soraiban. (Egyébként a későbbi évtizedekben sem volt politikai elítélt Kőhida falai közt, őket más fegyintézetekbe szállították, ebben valószínűleg a nyugati határ közelsége játszott szerepet.) A II. jelű körleten fogva tartott közel ötszáz rab október 28-án valamiképpen hozzájutott a kulcsokhoz, és kitört a zárkából. Belső forradalmuk során először békésen elénekelték a Himnusz, de a felbujtóknak köszönhetően pillanatok alatt eldurvult a helyzet. A dühöngő fegyenceket megnyugtatni készül Nagy József börtönparancsnokot és az őt kísérő őröket túsul ejtették. Időközben Sopronból forradalmárok és egyetemisták érkeztek, ők próbáltak szót érteni a lázadókcal. A börtönlázadás híre Ausztriába is eljutott, a vasfüggöny közeli szakaszán osztrák csendőrök és katonák élesre töltött fegyverekkel sorakoztak fel, és elszántan várták a magyar fegyencek tömegeit. A soproni forradalmi küldöttség tárgyalása eközben jó eredménnyel zárult, a túsul ejtett börtönparancsnokot végül elengedték. Ebben szerepe volt annak a tizenhat életfogytiglanra ítélt fegyencnek is, akik valószínűleg ravasz számításból megvédelmezték a parancsnokot és őrsemélyzetét a lincseléstől. Jutalmukat később el is nyerték a forradalmat megtorló Kádár-rendszer, 1957-ben egytől egyig kegyelemben részesítették őket. A zárkából kiszabadult rabok egy nagyobb csoportját azonban már senki sem tudta elállítani szándékától. Egy tehergépkocsival kidöntötték a fegyház hátsó kapuját, menekülni készültek. Eddigre azonban a személyzetet már megerősítették a határőrség egységeivel. A hátsó kapu feletti hármastorony géppuskájából először a

levegőbe figyelmeztető lövéseket adtak le, majd a tömeg elé az aszfaltra céloztak. Szemtanúk szerint túlságosan is közelire sikerült a sorozat, a gellert kapó lövedékek szilánkjaitól hárman halálos sebet kaptak. A véres holttesteket látva a szabadulni készülő megrettenve visszafutottak a fegyház udvarába. A határőrök és a fegyőrök kihasználva a helyzetet, elkeseredett akcióba kezdtek, szoros sort alkotva, géppisztolytussal igyekeztek visszanyomni a zendülőket a zárkákba. Ekkor történt meg az újabb tragédia, a börtön parancsnokhelyettese a dulakodásban csőre töltött fegyverével hasba lőtte magát. Súlyos sérülésébe néhány nap múlva belehalt.

A helyzet teljes konszolidálásáig a határőrök egy darabig még a fegyház területén maradtak. A soproni börtönlázadás szervezői és hangadói a kommunista rendszer restaurálása után súlyos büntetésekre számíthattak. Általában is az ország valamennyi büntetés-végrehajtó intézetében vizsgálatokat indítottak. Az 56-os kőhidai események egyik szomorú epizódja az is, hogy a lázadó rabok felgyújtották az intézmény irattárát, számos értékes dokumentum odaveszett, a fegyencek ugyan a saját ítéleteikről szóló iratokat akarták megsemmisíteni, de azok éppen máshol, a parancsnoki tömbben voltak elhelyezve.

Elkezdődött a kádári konszolidáció időszaka, ami némi fejlődést hozott a kőhidai fegyház falai közt is. Az 1957-es födémcserét követően jelentős támogatást kapott az intézet. A zárkák korhadt padozatát bitumenesre cserélték, majd egy évvel később minden zárkába vízvezetékot vezettek, beszerelték a mosdókat, a vízöblítéses WC-eket, ezzel azonos időben kiépítették a szennyvízcsatorna-rendszert. A régi központi fűtés rendszerét újra cserélték, radiátorokat szereltek fel, a távvezetékot is kiépítették. A vízvezeték és a szennyvízcsatorna kialakítása után egy derítő megépítése is szükségessé vált.

A hatvanas évek elején a határsávhoz tartozó hidegháborús településként kezelték Sopronkőhidát. Hermetikusan elzárták a külvilágtól. Ez a fogva tartottnak is sok nehézséget okozott. A hozzátartozóknak egyedül az országban itt kellett határsávbelpőt kérniük a látogatáshoz. Sok rabot éppen ezen a nehézségek miatt ritkábban látogattak. Ezért azok sokszor kétségbe estek, ha ide helyezték őket, minden egyéb bv-intézetet inkább vállaltak volna. Politikai foglyokat ugyanakkor nem hoztak ide a vasfüggöny, a nyugati világ közelsége miatt. Érdekességgé említjük, hogy a látogatáshoz adott határsávbelpőt jó páran látogatás helyett disszidálásra is próbálták felhasználni. A leggyakrabban Sopronpusztánál igyekeztek kijutni Ausztriába.

A már 1955-ben megalakult szövögyár a későbbi években az elítéltek nagy részének rengeteg munkát adott. A munkavégzés kötelezettség volt, aki nem akart dolgozni, azt magánelzárással is büntethették. A szövögyári munka azonban sok gondot okozott az öröknek, mert a rabok a munkavégzés során hozzájuthattak különféle veszélyes szerszámokhoz. Előfordult olyan is hogy lőszerszámot készített valaki, és puskaport állított elő hozzá, de időben elcsípték a veszélyes barkácsolót.

A gépházban történt többszöri apró változtatásokat követően a 60-as évek elején fejeződött be az új kazánház építése, illetve a régi átalakítása. A kazánház területén kovács- és hegesztőműhelyt is létrehoztak. Felújították a ventilátorházat, a korábbi lemezkéményt – ami kedvezőtlen széljárás esetén sok bosszúságot okozott a lakótelepen élőknek – a magas kémény váltotta fel. Mindez a múlté, mert az időközben megépült korszerű olajkazan kiváltotta ezt, s megszűnt végre a légszennyezés.

A hatvanas évek közepén a szövödei üzemcsarnok kezdhette meg működését. Új bástyafalakkal és őrtornyokkal bővült az

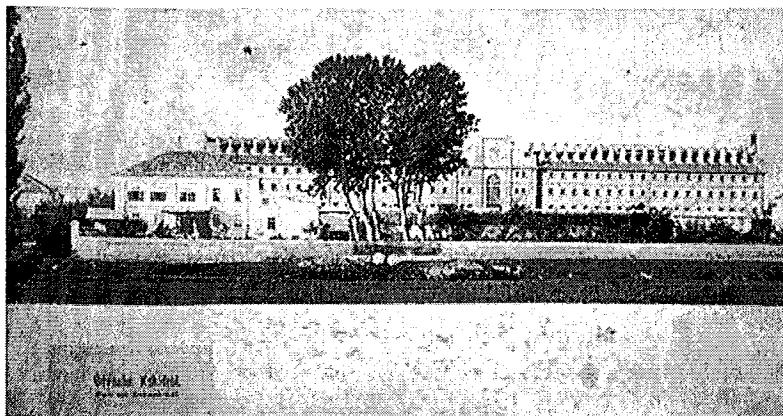
épület. 1970-ben az intézet személyzetének lakáskörülményein javítottak. Megkezdték egy háromszintes, 12 lakásos épület építését, szintenként négy lakás kialakításával, benne két- és háromszobás lakásokkal. 1972-ben honi fegyintézeteink közül elsőként Sopronkőhida fogadta be a szigorított őrizeteseiket. A lényege ennek az volt, hogy a bűnös megkapta az ítéletet, mondjuk öt évet, plusz még az ítéleten felül minimum két évet. A nem éppen humánus büntetési formulát a többszörös elkövetők növekedése miatt vezették be, miként a szigorított dologházat is annak idején, a harmincas években. 1981-től azután Vác vette át Sopronkőhidától a nem éppen hálás feladatot. Már sokkal emberibb mozzanatként a nyolcvanas évek elején sportpálya épült a fegyház hátsó udvari részén. Ezzel a mozgásterápiának nagyobb teret nyújtott a börtönrezsím.

Az 1990-es rendszerváltozást követően az Európai Tanácshoz való csatlakozás után az intézménynek át kellett vennie a büntetés-végrehajtás európai normáinak megfelelő jogi formulákat. A csatlakozással az uniós jogharmonizáció is megvalósult a büntetőjog és a büntetőeljárás területén is. Több nemzetközi dokumentum ratifikálása szükségessé tette a fogvatartottak elhelyezésének változtatását, korszerűsítését. 1993-ban a zárkacsarnok és az üzem között felépült az új konyha és étkeзде. A kilencvenes évek közepén nyolc új fürdőt is kialakítottak az intézményben. A felújított kórházi részleg 44 ágygal fogadhatja a betegeket. Sopronkőhida a rendszerváltás utáni európai színvonalú beruházások idejét élte. Komfortossá alakították át a százados zárkákat, ahogy az egy uniós ország történelmi fegyházához illik. A „H” alakú, az öt körletrészből álló zárkaépület teljes felújítása 1997-ben kezdődött el. A tíz évig tartó, kétmilliárd forintba kerülő beruházás befejeztével az épületben minden zárkában hideg-melegvíz szolgáltatás működik

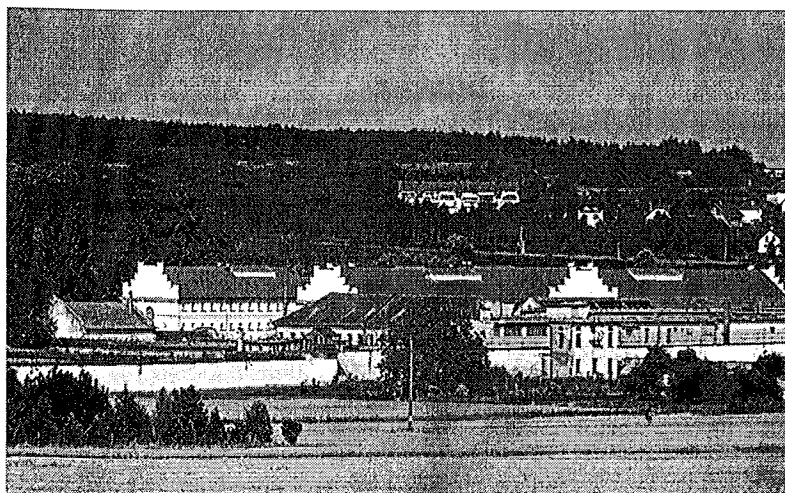
napjainkban, a WC-helyiségeket külön fallal választották le. A zárkákba központi TV-antennákat szereltek be. A modern időkben a börtön lakói már beszélőkészülékkel érintkezhetnek az örökkel.

A félig nyitott körletrészeket mosókonyhával, étkezővel látták el. A zárkaépületben a rabok szabadidejének hasznos eltöltésére szolgáló szakköri helyiségeket, könyvtár- és közösségi szobákat, valamint telefonbeszélgetésre alkalmas fülkéket alakítottak ki. A zárkaépülethez nyolcszáz adagos ellátó konyhát építettek. Emellett alakították ki a száz férőhelyes éttermet. Egy húszasztalos beszélőhelyiségben találkozhatnak az elítéltek látogatóikkal. A családi beszélő olyan lett, mint egy apartman, a felügyelet jelenlétében a fogvatartott intimebb körülmények között fogadhatja családtagjait, hozzátartozóit.

Az esélyegyenlőség jegyében a zárkaépületben a mozgáskorlátozottak külön helyiséget kaptak. A kerekesszékekkel közlekedők érdekében a helyi orvosi rendelőt, a beszélőhelyiséget, valamint a zárkaépületet is akadálymentesítették. A börtönkonstrukció során a zárkaépületben oktatási, pszichológusi és két informatikai kabinetet hoztak létre. A személyi állomány számára számítógépekkel ellátott irodákat, raktárakat, mosdókat, illemhelyeket alakítottak ki.

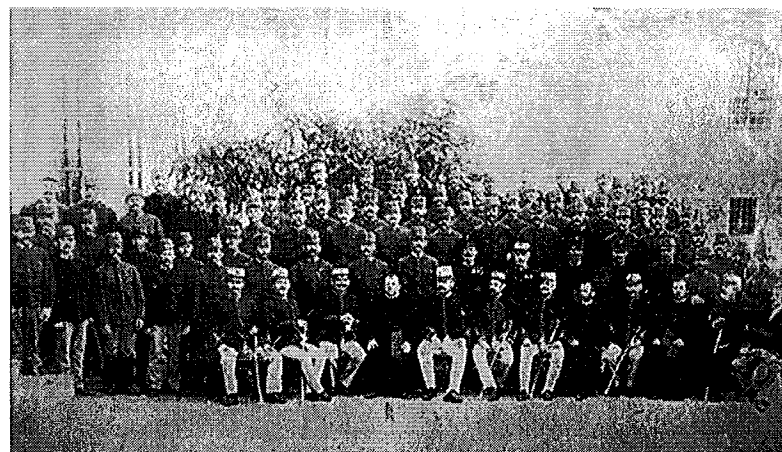
*A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön látképe
közvetlenül az avatás utáni évekből*

*Az Offermann és társa cukorgyár alapjain épült fel
a korszak legmodernebb börtön együttese*

Tiszti állomány a múlt század fordulóján

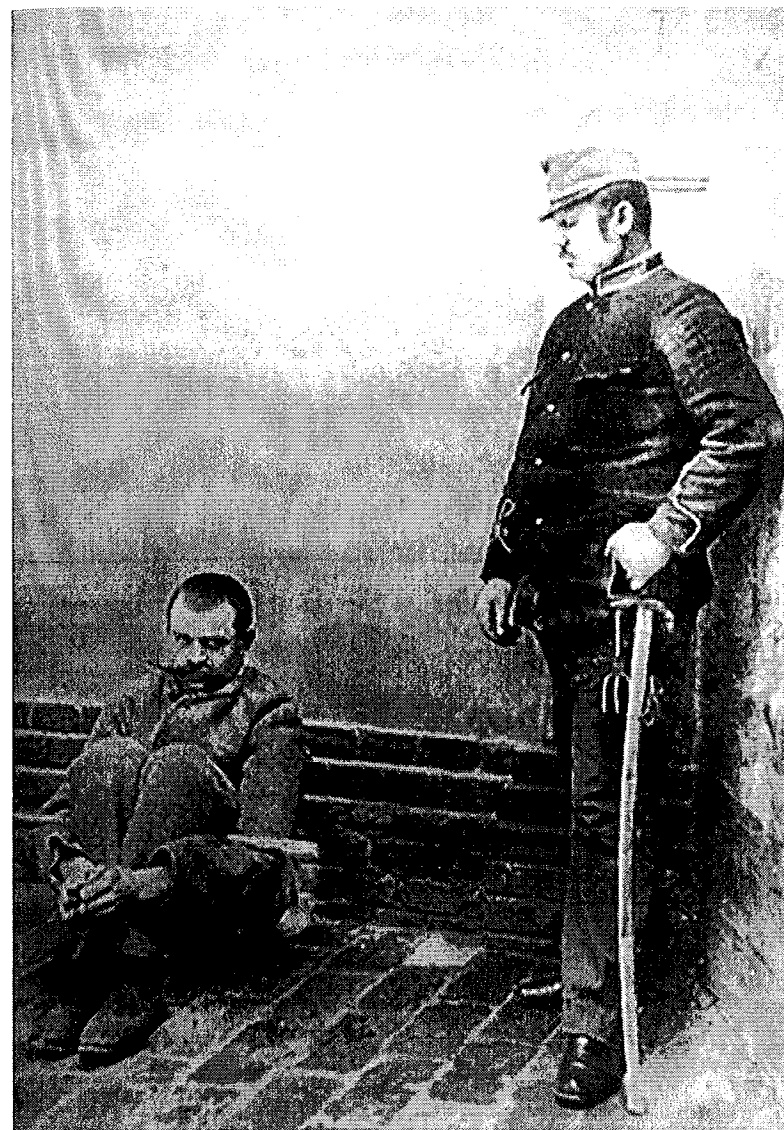
Fegyőrök és börtönlelkészek népes csoportja

Korabeli lábbilincsek a Sopronkőhidai Fegyház gyűjteményéből

Kalodák és fegyencek az 1800-as évek legvégéből

Gúzsbakötés, mint az egyik legkegyetlenebb büntetési forma a régmúltból

2. Celebek a rácsok mögött

HÍRES BETYÁROK

A sopronkőhidai fegyház átadásának idejében még létezett, sőt virágzott a betyárvilág Magyarországon. Igaz, a legnagyobbakat, mint Rózsa Sándort, Zöld Marcit, Sobri Jóskát már ekkoriban utolérte az igazságszolgáltatás, de útonállókból, bandavezérekéből volt bőven utánpótlás. A börtönavatás utáni harmadik szállítmánnyal érkezett Jan Kováč szlovák betyár, aki egy elvetemült felvidéki rabló- és fosztogató banda vezére volt. Halálra ítélték, de végül kegyelmet kapott. Társai azután többször is ki akarták szabadítani. Menyasszonya, bizonyos Tulipános Rézi meg is látogatta őt kőhidai raboskodása elején. A vérmes hölgyike kifogásolta, hogy az ő Jánosa nem ölelgetheti meg amolyan betyáros tüzesen. A fennmaradt krónikából kiderül az is, hogy még nagyobb cirkuszt rendezett szerelme elhelyezési körülményeiről hallva. A rend biztosítására még a soproni csendőröket is ki kellett hívni. Rézit ki kellett dobni a beszélőről, aki a dulakodásban még tulipánmintákkal díszített ruháját is összeszaggatta, egyébként erről kapta különleges becenevét. Az 1900-as évek elején halt meg Kováč, akinek sírját sokáig őrizte a kőhidai rabtemető. A másik betyárromantikát tápláló útonállót, Rózsa Sándor bandájának egyik tagját is ide hozták, aki 12 évig élvezhette Kőhida „vendégszeretetét”. Őt sem kellett félteni, mert sokat mesélt kalandjairól rabtársainak és a fegyőröknek egyaránt. Kicsit meg is kedvelték az öreg csirkefogót, aki nemzeti hősnek tartotta magát, mert állítólag honvédként részt vett az 1848/49-es szabadságharc

több ütközetében is. Még nagyobb ázsiója volt Liliom Petinek, aki összesen négy évtizedet töltött el a Monarchia különböző fegyintézeteiben. Ő Savanyú Jóska bűnbandájának volt oszlopos tagja. 1890-ben egy egész családot irtottak ki a társaival. Nem véletlenül maradt fenn róla a hátborzongató legenda, hogy amikor az egyik hajnalon befejezte földi pályafutását Kőhida egyik magánzárkájában, fekete felhők gyülekeztek az égen, mint mondták, a rablógyilkos sötét lelke pokolra szállt. A rabtemetőben kevés kivételek közé számított, akinek nem csupán számát, de nevét is rávésték sírkövére. Liliom Peti ezen kevesek közé tartozott. A betyárfegyencnek névsorát gyarapította Oroszlán Pali, aki veszprémi diákból avanszált az utolsó bakonyi betyárrá. Ugyancsak évtizedeket ült a régi Magyarország börtöneiben. Bűnözőkarrierjét lótolvajlással kezdte, veszprémi diákként igyekezett iskolájába, amikor egy hófúvás akadályozta meg a gyors haladásban. Ki tudja, miért, aznap nem volt kedve csavarogni, nem akart elkésni az órákról, ezért a közeli úri majorságból elkötött egy lovat. Ám az időközben riasztott pandúrok üldözni kezdték, ekkor a Bakony sűrűjébe vette útját. Három év után fogták el a már kitanult útonállót, ekkor a szigorúan őrzött munkácsi várbörtönbe szállították. Ott egy rabtemetés alkalmával sírásónak jelentkezett két társával együtt. Akkoriban még szekérrel szállították a holtat, a bakon a kocsis és a katolikus pap üldögélt. Ezúttal is a temető felé dőcögött a két ló vontatta gyász kocsi, de sok időbe nem telt, amikor a mögöttük ásókkal kullogó, őrséggel kísért zsványok túszul ejtették a papot, majd a kísérő fegyőrök puskáját megszerezve a helyszínen agyonlőtték mindkettőt. A papot és a kocsist végül elengedték. A szökevények nem juthattak messzire, Oroszlán Pali cimboráit még menekülés közben lepuffantották a kitérő egyenruhás osztagok, ő azonban

egy tanyára menekült, amit az üldözők körbefogtak. Pali rövid tűzharcban itt egy csendőrrel végzett, de aztán elfogták, és csaknem negyed évszázadra a kaposvári börtön hűvösébe küldték. Életének utolsó éveiben helyezték át Sopronkőhidára, ahol könyvkötéssel töltötte idejét. Azt mondják, szép munkák kerültek ki keze alól.

MUTOGATÓS BERCİ

Igaz, nem betyárként, hanem igazi egzotikumként írta bele nevét a fegyház történetébe Fekete Berci, aki az első világháborúban a francia hadseregben harcolt, de a központi hatalmak fogságába esett egy ütközet során. A francia gyarmatról származó afrikai fegyenc azután szökni próbált, és ekkor késsel megsebesítette két osztrák őrét. Az egyik túlsúlyolt karintiai börtönből szállították Magyarországra. Sopronkőhidára került, ahol jó magaviselete miatt kihelyezték dolgozni a közeli földekre a jó svádájú szenegáli fickót. Kezdetben nem is volt gond vele, szorgalmasan kapálta a kukoricát társaival együtt. A mai kosaras sztárokhoz illő alkatával azonban hamar felhívta magára a figyelmet. Annál is inkább, mert fekete bőrű embert, vagy ahogy akkoriban nevezték, szerecsent, ezen a vidéken még soha senki nem látott élőben. A fennmaradt bulvárhírek alapján is arra lehet következtetni, hogy a szenegáli vadembernek pompás testi adottságai lehettek. Jó kedélyét, nyíltságát csak fokozta gyakran kivillantott hófehér fogsora. Még a korabeli smasszerek is díjazták bohóckodásait. Talán emiatt gyakorta túl is lőtt a célon. Hiszen idővel látogatói jöttek, mert bizony híre ment a ritka madárnak számító fekete embernek. Ezt a helyi sajtó tudósításai csak tovább fo-

kozták. Berci alaposan elbízta magát, állítólag jó pár alkalommal férfiúi büszkeségét is közszemlére tette, amit sikoltozva, szörnyülködve fogadtak a megtekintésére Sopronból nem egyszer fiákerekkel érkező, városi, elegáns a hölgyek. A közszeméremsértést nem sokáig tűrhette a kor szigorú erkölce, de leginkább a hírekről értesülő férjek. Több felháborodott levél, hivatalos megkeresés után a börtönigazgató személyesen intézkedett. Mutogatós Bercit visszavezényelték az intézetbe. Nem büntették meg különösebben, de külső munkára többé soha nem mehetett, amikor lejárt penitenciája, egyszerűen kiadták Franciaországnak.

FÜGE, A COTE D'AZUR MACKÓSA

Igazi békebeli kasszafűró volt a Füge becenevű elítélt, akinek volt modora, tudott viselkedni, és még a műveltségével sem volt hiba. Súlyos bűne volt azonban, hogy imádta feltörni, megfúrni a legnehezebben kinyitható mackókat. Ebből valóssággal sportot űzött, és tehetségére, szakmai tapasztalataira büszke is volt. Hetvenen felül járt, amikor Pantali Zoltán találkozott vele 1972-ben. Füge azonnal legszebb élményeiről, a húszas-harmincas évek kasszafűrásairól mesélt neki a legszívesebben. Mint ahogy elmondta, akkoriban igencsak bohém életet élt a francia Riviérán. Monte Carlo játékbárlangjaiban valósította meg álmait. Magyar grófnak kiadva magát könnyűvérű nőcskékkal mulatta az időt, rengeteget kártyázott és pezsgőzött, de mindehhez persze sok pénzre volt szüksége, amit természetesen csak bűncselekményekből tudott fedezni. A kaszinók páncélszekrényeire specializálta magát. Éjszakai akcióit két acéldrót meg egy orvosi sztetoszkóp társaságában

bonyolította le. Kalandjait illendően fehér kesztyűben és lakkcipőben hajtotta végre. Mint mesélte, ügyes kéz és jó fül kellett a sikerhez. A sztetoszkóppal ugyanis azt hallgatta meg, merre kell forgatni a kassza zárját. Kedvenc mondása nem véletlenül így szólt: „A mackónak lelke van, ha megtalálod hozzá a kulcsot, ki is tudod nyitni”. Mackósunk mellesleg négy nyelven beszélt folyékonyan. Még a börtönben is valami megfoghatatlan elegancia lengte körül. Mélységesen elítélte az erőszakot, ezért azután a benti durva világ csöppet sem volt ínyére. Zárkatársai azonban békén is hagyták a számukra furcsa csodabogarat, a vén kasszafűrőt, aki minden áldott nap kalandjaival szórakoztatta környezetét. Akit érdekelt, a csinos éjszakai pillangókról is hallhatott eleget, akiket a Nizza közeli Antibes kuplerájaiban látogatott meg rendszeresen. Különösen egy félvér, francia afrikai gyarmatról származó hölgy adottságait taglalta legszívesebben. Fügét a harmincas évek végén csípték fülön először, akkor hosszú évekre elítélték, a második világháborúban szabadult. Franciaországból azután hazajött a háború után, új életet próbált kezdeni, mint mondta, a szakmából kiöregedett. Csakhogy a vér nem válik vízzé, a sokat tapasztalt mackós kasszafűró iskolát nyitott Pesten, ami jól ment egy ideig. „Akadémiáján” egy egész generációt oktatott a mackózás minden csínjára-bínjára, de mivel ez nem hatóságilag engedélyezett OKJ-s képzés volt, itthon is elkapták, súlyos ítélet után lett Kőhida börtönváros egyik legérdekesebb lakója.

JÁVOR PÁL ÉS A CELEBEK SZENTESTÉJE

Hosszú évtizedeknek és egy igazi vészkorszaknak kellett beköszöntenie, amikor a szó szoros értelmében vett sztárokkal

töltötték meg Kőhida tömlőceit. Jávor Pál, a magyar színjátszás és filmkultúra egyik legnépszerűbb egyénisége a nyilasok hatalomra jutásának „köszönhette” több hónapos kőhidai raboskodását. A mindig snájdig, talpig úriember, hódítása-iról és mulatós kedvéről ismert filmhőst karrierjének csúcsán tartóztatták le, hiszen nagysikerű filmszerepek, színpadi fellépések jellemezték pályafutását a negyvenes évek első éveiben. Imádták a nők, irigyelték a férfiak a magyar film koronázatlan királyát. A frenetikus sikert hozó „Halálos tavaszt”, melyben Karády Katalinnal a kor ünnepelt dívájával és szexszimbólumával játszotta a főszerepet, még le sem tiltatták minden mozivászonnról, amikor 1944. november 28-án vele és nem kevésbé ismert társaságával megérkezett a rab szállító teherautó Sopronkőhidára. De vajon miért éppen őt hurcolták ide, legnagyobb férfiszárunkat, aki előtt már nemzetközi filmstúdiók ajtóit is nyiladozni kezdtek? Azért, mert zsidó származású feleségéhez, Landesmann Olgához igaz és hű szerelem fűzte? Vagy azért, mert nem tűrte a színpadokon és a filmgyárban eluralkodó légkört, a náci Németországhoz történő egyre erősödő megalkuvást és dörgölőzést? Így hát oda-odaszólt vagy éppen jelenetet rendezett a neki nem tetű színí igazgatók jelenlétében is. Ezt sokan megjegyezték, később vissza is éltek vele. A nyilasok hatalomra jutása után pedig már üldözötté vált a tegnap még ünnepelt sztár.

Azon a szomorú november végi napon érkező magyar híreseket a börtönkórház zsúfolt épületében helyezik el, húszan vannak egy zárkában. Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök, Ruszkiczai-Rüdiger honvédelmi miniszter, Kádár Gyula vezérkari ezredes, Arnóti-Jungerth külügyminiszter, Kánya Kálmán sorsában osztozkodik a szeretett Budapestjétől elszakított bonviván, Jávor Pali. Egyetlen szórakozásuk az évek óta fűtet-

len cellák egyhangúságában az a kis kert, ami akkoriban még megvolt a kórház mögötti területen. Innen látják Sopron négy nagy bombázását, hallják a kivégzések borzalmas hangjait. Ennek a kertnek a kerítésén át cserélnek kenyérért tűzifát a favágó fegyencekkel, akiket ha rajta kapnak, ott helyben agyonvernek az elállatiasodott őrzők. Jávor még Bajcsy-Zsilinszky Endrét is megpillanthatja egy alkalommal a fegyházépület sétáló közt. Borzasztó elesettségét és magányát naplóírásával igyekszik feloldani, megrázó sorait feleségének Landesmann Olgának címezi a leggyakrabban. 1944. december 13-án írja: „Hozzám csak a rémhírek jutnak el, olyan jól esne valami vigasztaló emberi szó, amit annyiszor kaptam tőled!” Majd 1944. december 24-én, vasárnap, szenteste ezeket a sorokat veti papírra: „Ma reggel 8 óra körül kivégzik Bajcsy-Zsilinszky Endrét. Hősies magatartása bennünket is megkeményít. Isten mindent hall és mindent lát, éljen Magyarország! – ezek az utolsó szavai. Nem volt kéznél hivatásos hóhér, egy foglár, dilettáns artista, valami hasbeszélő és egy másik pribék végez vele, huszonöt-huszonöt pengőért.” Még szenteste meglátogatja őket és az ugyancsak itt raboskodó főpapot, Mindszenty Józsefet a soproni apátplébános, akit Geiszbühl Mátyás börtönlelkész kísér. A magyar történelem egyedülálló és talán legszomorúbb szentestéje ez. Az éjféli misét Mindszenty József veszprémi püspök tartja. Ő maga tisztán látja a megdöbbentő történelmi szituációt: „S mikor körülnéztem a kápolnában, akkor láttam, hogy a mohácsi nagy temetőben lehetett talán csak együtt annyi élre került vezető magyar, mint amennyit ebben a börtönben fogva tartottak. Az államfőt a németek hurcolták el. Itt a fegyházban sínylődik három volt miniszterelnök: gr. Esterházy Móric, Kállay Miklós és Lakatos Géza. Mellettük volt miniszterek, kúriai bírák, felsőházi tagok, képviselők, magas rangú kato-

nák, művészek, papok és minden néprétegből sokan mások”. Magyarország későbbi hercegprímása Kánya Kálmán külügyminisztert, Szombathelyi Ferenc vezérkari főnököt és a kiváló sportembert, a foci vébén ezüstérmes magyar csapat szövetségi kapitányát, Dietz Károlyt nem is említi. Történelmi ironia, hogy a prominens foglyok és „védőőrizetese” közt ott ül Rajk László, Magyarország későbbi kommunista belügyminisztere és mártírja is. (Későbbi megmenekülését, a nyilas rendszert kiszolgáló bátyjának, Rajk Endre kormánybiztosnak köszönheti. Igaz, ő csupán a család könyörgésére kegyelmez meg Lászlónak. Amit azután két év múlva ugyancsak családi közbenjárásra Rajk László kommunista belügyminiszter viszonz neki.) Az ünnep fényeként a különleges rabok csöppnyi karácsonyfát, két-három égő gyertyát, almát, diót, süteményt kapnak a soproni látogatóktól. A süteményt a soproni Friedrich Károly mozi igazgató felesége sütötte. A tisztelet és a szeretet jelképe ez, amit Jávor Pál és a szomorú sorsú nagyemberek iránt éreznek a soproniak. A legendás Kari bácsi, a háromszoros Metro Goldwyn Mayer-díjas mozi, aki elmondhatta, hogy Jávor igaz barátja, maga is megfigyelés alatt áll, hiszen filmet forgatott a német megszállásról, 1944. március 19-ről, azokról a pillanatokról, amikor Sopron öreg utcáit ellepi a félelmetes német tigris tankok az oldalkocsis BMW-kel dübörgő SS-katonák. De a kockázatot is vállalnia kell egy jó barátért, egy hamisítatlan magyar sztárért, a bebörtönzött igaz magyarokért. A süteményt a börtönlelkésszel csempészik be kis levélke kíséretében. És Jávor Pálnak, meg a többieknek könnyeket csálnak a szemükbe, mások zokognak saját nyomorúságukon a börtönkarácsony fennkölt percei alatt.

Pantali Zoltán osztályvezetőként a nyolcvanas évek elején többször beszélgetett a néhai börtönlelkésszel, már idősko-

rú pappal, Fertőrákos plébánosával, Geiszbühl Mátyással. A kivégzésekről sok mindent elmondott, például azt, hogy Dominich hadbíró Kőhidán meghozott halálos ítéleteit Kőszegre vitte egy motoros futár, Szálasi nemzetvezető és vezérkara ugyanis ott székelt. A hungarista vezér kegyelmi jogkörét kellő megszállottsággal gyakorolta. Ennek alapján több tucat halálos ítéletet hajtottak végre, néhány felmentéssel kísérve. A börtönlelkész a hajnali kivégzésekkor sokszor jelen volt, és próbált lelket önteni a vesztőhelyre küldöttekbe. Évtizedekkel később is fájdalommal gondolt a felakasztottakra. Miként mély szomorúsággal töltötte el az is, hogy Jávor Pál ott sínylődik a dohos félhomályba burkolózott kórháztömlőben. Sopronkőhidát végül csak 1945. március 28-án hagyhatja el egy Kismartonba tartó menetoszloppal, majd Mauthausenbe irányított vagonnal. Erről így emlékezik: „Végül megkérjük a katolikus papot, Geiszbühl Mátyást, hogy amit ott hagyunk, őrizze meg és juttassa el haza, ha módja lesz rá”. A deportáltakkal teli vagonok megpróbáltatásokkal és szenvedésekkel teli útja megkezdődik. Mindszenty Józsefet és kispapjait ekkor már kiengedték Kőhidáról, őket az Isteni Megváltó Leányai soproni anyaegyház kolostorában őrzik.

DE GAULLE MERÉNYLŐJE

A hetvenes évek elején Franciaországban régóta keresett terrorista tisztelte meg a sopronkőhidai börtönfalakat. W. Mátyás résztvevője volt a De Gaulle francia elnök elleni egyik merényletnek. Az ötvenes években disszidált Magyarországról Franciaországba, és belépett az idegenlégióba. Az ötvenes évek végén a többek között kiszolgált légiósokból alakult

OAS tagja lett. Ez az illegális szervezet gyűjtőhelye lett mind-azoknak az ellenállóknak, akik nem törődtek bele Algéria függetlenségébe, és árulónak tartották De Gaulle-t, amiért lemondott az anyaország fontos gyarmatáról. De Gaulle ellen egyébként több merényletet is elkövettek, az egyik legismertebbnek további magyar résztvevői is akadtak. Így Varga László, Sári Gyula és Marton Lajos, utóbbi a merényletről később könyvet is írt. Azt nem tudjuk, ismerte-e mindhármukat a későbbi sopronkőhidai rab, illetve volt-e kapcsolata velük. Annyit elmondott kőhidai börtönévei alatt, hogy Marton Lajost ő hozta össze az OAS (Titkos Hadsereg) vezetésével, így Chassin tábornokkal és Bastien Thierry ezredessel. A W. Mátyás által börtönévei alatt is sokat emlegetett akció viszont az egyik legsikertelenebbnek bizonyult. Ez tehát nem az a merénylet volt, amelyben majdnem De Gaulle elnökkel is végeztek, ugyanis csak az elnöki konvoj második Citroënjét vezető sofőr lélekjelenlétének, ügyességének volt köszönhető a francia államfő megmenekülése. A kísérő rendőrmotorosok és De Gaulle két testőre a golyózáporban életét vesztette. W. Mátyás története is három Citroënt sorolt fel. De nem löfegyveres, hanem robbantásos terrorakcióról szólt. Az eseményeket természetesen elmondta Pantali Zoltánnak is, aki akkoriban a szövődében művezetőként dolgozott. A logikusan elbeszélte történet teljesen hihetőnek tűnt számára is. A fegyenc elmondása szerint ugyan jól elrejtőztek az elnöki konvoj érintette útvonalon, de nem tudták, hogy De Gaulle-t melyik elsötétített fekete Citroën szállítja. Ezért a három egyforma autó közül a leghátsót választották. A csatornanyílásba rejtett távirányítású bomba detonációja a sofőrrel és egy biztonsági emberrel végzett. Az elnök és felesége ezúttal is sértetlenül megúszták a támadást. A terrorcselekmény végrehajtóinak sikerült el-

menekülniük a helyszínről. A sikertelen merénylet után W. Mátyás Olaszországba szökött, ahonnan nem adták ki Franciaországnak, hanem Budapestre küldték repülővel. A magyar hatóságok visszairányították a politikailag kellemetlen, hívatlan vendéget, de az olaszok újra útnak indították. Végül maradhatott. A nyugtalan természetű kalandor azonban itthon sem élte a békés polgárok életét. A hatvanas években bandát szervezett, rablásokat követett el, így került jogerős ítélettel Sopronkőhidára. Pantali Zoltán, mint már említettük, személyesen találkozott vele a börtön szövőgyárában, ahol a fegyenc gépeket javított. Híre gyorsan terjedt, mert fogolytársainak szívesen mesélte el légiós kalandjait, amelyeket Korzikán, Tunéziában, Algériában és Csádban megélt. Feltűnést keltő tetkőira mindenki kíváncsi volt, annál is inkább, mert a légiós szimbólumokon túl az OAS-terrorszervezet halálfejes jelvényét is megcsodálhatták mellkasán. A Legion Etrangere egykori tagja különösen a fegyverekről mesélt szívesen rabtársainak, a francia idegenlégióban fegyverszakértőként tett szert tudásra. A börtönparancsnok visszaemlékezése szerint jól dolgozott. Fennhordta az állát, de a profi módon kiképzett gyilkosba senki nem mert belekötni. Egyedül unokatestvére járt hozzá látogatóba. Kőhidáról öt év után szabadult Matyi, a kalandos életű légiós.

TITO PILÓTÁJA

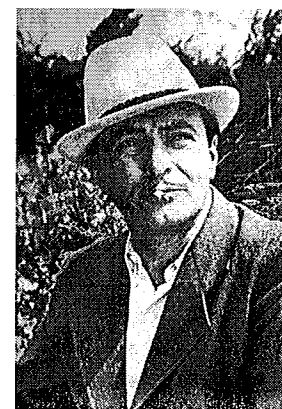
B. Oszkár Tito személyi pilótája volt a második világháborúban. A vajdasági magyar fiú azonban a béke éveiben kettős ügynöknek bizonyult, dolgozott a Sztálin titkosrendőrségének is, amit Tito a „szocializmus ifjú sólyma”, majd később az

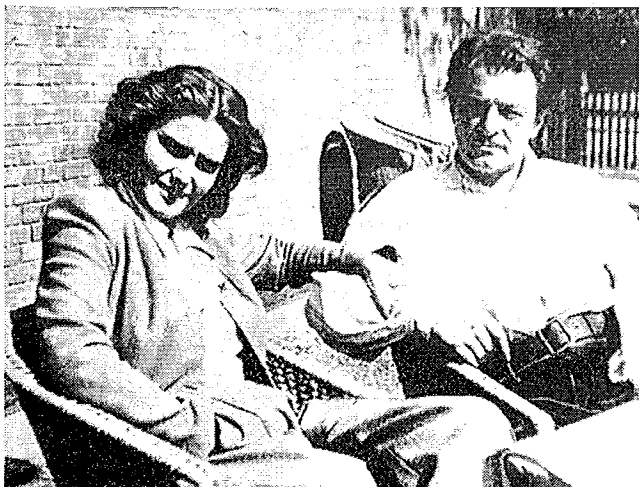
„imperialisták láncos kutyája” nem tudott neki megbocsátani. A hatvanas években Jugoszláviában halálra ítélték a távollétében, szerencséjére szovjet ügynökök még az ítélet előtt átszöktették Magyarországra. Hazánk hatóságai persze nem adták ki. Itthon megnősült, kisfia született. Élhetett volna békében, de belekeveredett egy homályos féltékenységi történetbe, aminek emberölés lett a vége. Több mint egy évtizedre csukták le. Sopronkőhidán Pantali Zoltánnak sokat beszélt Titóról. Annak ellenére, hogy kegyvesztett lett, sőt akasztófa várt rá Jugoszláviában, Tito elnökről csak jókat mondott. Igazából azonban csak a partizánvezért tisztelte benne, világháborús közös kalandjaikról akár könyvet is írhatott volna. Sokat elmondott Tito nőügyeiről, hiszen a nemzetközi munkásmozgalomban Walter elvtársnak becézett Tito közismert nőcsábász volt. 21 ismert asszonyától 17 gyermeke született. Arról már nem szívesen beszélt, amikor a karintiai Bleiburgnál Tito parancsára Milan Basta szerb partizánvezér halomra gyilkoltatta az oroszok elől menekülő horvát usztasa katonákhoz nagy számmal csatlakozott németeket, magyarokat, osztrákokat és szlovéneket is. A velük tartó asszonyokat megerőszakolták, majd gyerekeikkel együtt kivégezték őket. Még 1999-ben is, a horvát fővárost Nürnberggel összekötő autópálya építésekor emberi koponyák tucatjait találták meg az út mentén az építőmunkások. B. Oszkár sok mindennek szemtanúja volt, a pilótaülésből történelmi panoráma bontakozott ki előtte... 6

Jávor Pál feleségével Landesmann Olgával

A kor Bonvivánja a Kerek Ferkó című filmben

Karády Katalinnal a Valamit visz a víz című film forgatásán

Jávor Pál az Igen vagy nem című filmben

Révay Kálmán vezérkari tiszt börtönben készített ceruzarajza Jávor Párról

Dominich hadbíró portréja

3. Mártírok és megkínzottak

PÜSPÖK A TÖMLÖCBEN

Mindszenty József alig ötnapos kőhidai fogsága történelmünk szinte legdrámaiabb napjaira esik. Ekkor már tombol a nyilas rémuralom az országban. A veszprémi püspök elhurcolásának előzményeihez tartozik, hogy a „nemzetvezető” Szálasit feldühíti, hogy a püspök részt vesz egy olyan körlevél megírásában, amely a magyarországi zsidók elhurcolása ellen tiltakozik. Bűnét csak tetőzi azzal, hogy amikor a katonai hadműveletek elérték a Dunántúlt, újabb körlevelet juttat el a Szálasi-kormánynak Shvoy Lajos székesfehérvári báró, Apor Vilmos győri püspök és Kelemen Krizosztom pannonthalmi főapát együttműködésével. Ebben a keresztény erkölcsre hivatkozva követelte a kormányzattól, hogy szüntesse meg a harcot a Dunántúlon, mert a háború nem a magyar nép érdekeit szolgálja. E kezdeményezés megtorlásául a veszprémi nyilas hatóság katonai célokra le akarta foglalni a menekültekkel telezsúfolt püspöki palotát. Mindszenty ezt megtagadta, ezért 1944. november 27-én letartóztatták, és a veszprémi vármegyei bíróság pincebörtönébe zárták több papjával és kispapjával együtt. Innen december 23-án szállították el őket Sopronkőhidára. Erről Mindszenty József így emlékezik Emlékirataim című könyvében: „Kőhida egy gyár épületeiből átalakított nagy fegyház. Hogy tisztviselőinek, fegyőreinek és egyéb alkalmazottainak a gyermekei iskolába járhassanak, korábban az állam iskolát is építtetett hozzá, s ebben szállásolták el a statáriális bíróságot. Mivel a fegyházban nem volt

számunkra hely, az iskola udvarán szálltunk le a teherautókról.” Geiszbühl Mátyás sopronkőhidai börtönlelkész később így írt az eseményről: „A nagy fegyházépület két szárnyát, az I. és II. osztályt kiürítették a hadbíróság foglyai számára... Meg is érkezett nemsokára a hadbíróság Dominich őrnagy parancsnoksága alatt... A hadbíróság a telep iskolájának egyik termében működött. A telep szomszédságában, széttolható fallal elválasztva volt a Szent Család tiszteletére épült kápolna... December 21-én késő este, amikor már ágyban voltam, bekopogtat hozzám Németh Gyula őrpapancsnok. – Tiszteendő úr, képzelje, most meg idehozták hozzánk a veszprémi püspököt huszonhat papjával. De mivel nem volt szabályos beutaló iratuk, az igazgató úr nem fogadta be őket a fegyházba. Ideiglenesen a kinti iskola másik termét ürítettük ki, szalmazsákokat helyeztünk be, és egyelőre ott szállásoltuk el őket.” Geiszbühl lelkipásztor december 21-éről beszél, más források, maga Mindszenty is 23-át említi. A megérkezéssel és elhelyezéssel kapcsolatban a régi örök kissé másként emlékeztek. A börtönnel szemben ma is ott áll az egyszerű kis épület, amelyet 1886-ban a látogatók várakozó- és melegedőhelyiségének szántak. A huszonhat pap és szeminarista egy részét átmenetileg itt helyezték el.

Mindszenty pedig így számol be első tapasztalatairól: „Az asszonyok és gyermekek összefutottak, s elámulva nézték a reverendás foglyokat, köztük a püspököt. A Hitler–Sztálin teremtetten állapotoknak kellett elérkezniük ahhoz, hogy ebben az iskolában véstörvénytörvényes működjenek, és reverendás vádlottak ügyeivel is foglalkozzék. Első este a szállásunk is itt volt. A nagyszámú, szokatlan összetételű csoport elhelyezkedése nem kis gondot jelentett; kispapjaim térképekből készítették nekem hálófűlkét. Igaz, hogy számomra hoztak egy

ágyat is, nekem egyedül. E kedvezményt visszautasítottam, osztani akartam fogolytársaim sorsát. Reggel egyetlen mosdótálat kaptunk kevés vízzel, mire tanácsomra mindnyájan az udvari itatóvályúnál végeztük el a mosakodást.” Geiszbühl Mátyás pedig így emlékezik: „Másnap reggel siettem meg nézni őket. A püspök úr már fenn volt, éppen a lavór vizet öntötte ki az iskola udvarán. Bemutakoztam. Bevezetett a terembe, ahol Schwarz irodaigazgató, pápai kamarás volt még fenn (éppen öltözködött), a többiek még aludtak vagy szalmazsákon heverték. Voltak köztük kanonokok, pl. Langmár Lipót; teológiai tanárok, Varga Péter Pál szemináriumi vicerektor, aulista papok és kispapok. Megígértem, hogy amit érdekükben tehetek, meg fogom tenni. De ki gondoskodik róluk? Ha ez az ideiglenes állapot napokig is eltart? A fegyház nem gondoskodott, nem tartoztak oda. Egyelőre volt még hazai. Nővérem egy fazék levest főzött, a fegyházi élelmező, Dénes Gyula barátom néhány oldalszalonnát és kenyeret adott részünkre, persze nem hivatalosan.” Alig két nap múlva elérkezett a nagy történelmi pillanat, az a bizonyos szenteste, amelyen „védőőrizetes fogolyként” vagy éppen halálra ítéltként az ország krémje jelen volt az ország egyik legnyugatibbra fekvő fegyintézetében. Veszprém püspöke erről így írt: „A szentmisét házi kenyérrel mutattam be. Mise közben hallottuk először a kivégző sortüzeket. A vértanúkat mementóba foglaltam. Akasztás is volt ezen a reggelen, bár vasárnap volt, amikor a törvény tiltja a kivégzést. De ki tartja be itt már a törvény rendelkezéseit?! Ezen a reggelen akasztották fel Bajcsy-Zsilinszky Endrét is, akinek társait, Kiss János altábornagyot, Nagy Jenő ezredest és Tartsay Vilmos századosot már december 8-án kivégezték Budapesten... Estére kiürítették számunkra egy addig még nem fűtött, pókhálós és

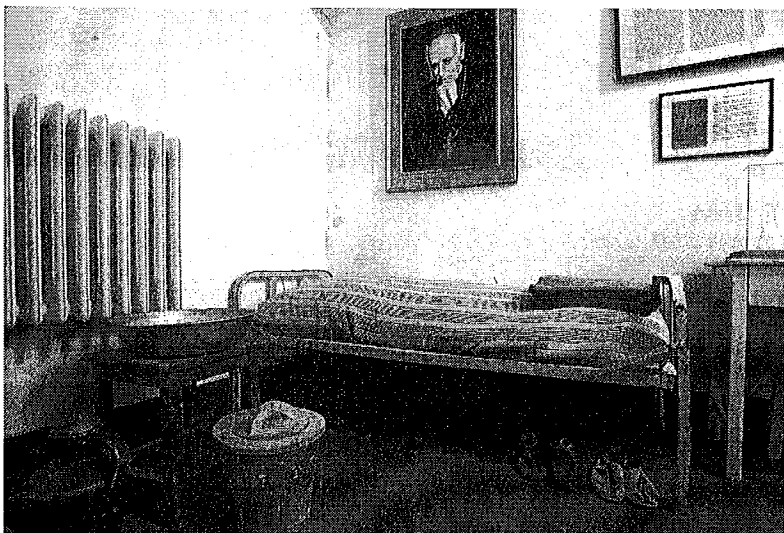
patkányoktól látogatott, dohos raktárt. Bevonultunk ide, s a karácsonyi ünnepélyt is itt tartottuk meg. A megváltás egyetemességéről szóltam, s megemlítettem, hogy édesanyám ennek öröme karácsonykor még a háziállatokat is a családnak készült ételből etette... Később a fegyház kápolnájában az éjjéli misét papjaim és kispapjaim segédletével végeztem. Milyen fájdalmas éjjéli mise volt ez Karácsony szentestéjén! Az odavezető út nyomasztó és megrendítő volt derék hazafiak friss akasztófaerdeje és kihült teteme közt. Ez a tragikus külső keret, jóval túl a kápolna és a fegyház falán a messzeségbe nő. Esztergom, Buda és a Balaton vonalára, ahol német és orosz arcvonala néz egymással farkasszemet – miközben az egyik mentéssel, a másik felszabadítással rabolja vagy pusztítja a sokféle szétszaggatott drága magyar föld utolsó értékeit. Könnyekben fürdik az oltáron Krisztus szent teste és vére. A tömegben is fel-felcsuklik a zokogás. Ez volt életem legmegrázóbb éjjéli miséje.” Igaz, Mindszenty és papjai csak néhány napig élvezhették a nyilas kormány kőhidai „vendéglátását”, de ez a pár nap is elegendő volt arra, hogy mártírok, megkínzottak és porig alázottak együtt töltsék az időt Magyarország történelmének talán legszomorúbb napjaiban. Azután Mindszentyt és társait elvitték a „Sóhajok palotájából”: „Az év utolsó napjaiban egyre érkeztek Kőhidára új fegyencek. Hogy ezeknek helyet tudjanak adni, minket az őrizetünkre rendelt csendőrökkel együtt átszállítottak az Isteni Megváltó Leányai soproni anyaházába. Itt is fegyházi őrizet alatt álltunk, de mégis a jó nővérek gondot viselhettek ránk.”

2011. március 19-én avatták fel a Mindszenty-emlékszobát Sopronkőhidán. Lezsák Sándor, az Országgyűlés akkori alelnöke, a Mindszenty Társaság elnöke mondott ünnepi beszédet. Elmondta, hogy ez a tábla emlékeztethet arra is, hogy

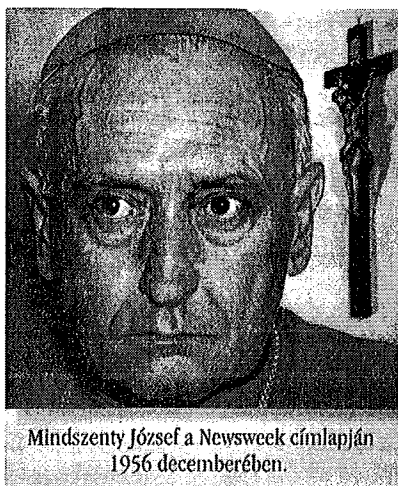
volt a magyar történelemnek egy napja, 1944. december 24., amelybe összesűrűsödött valamennyi szenvedésünk, hiszen kora hajnalban itt akasztották fel Bajcsy-Zsilinszky Endrét, az éjjéli misét pedig fogolyként celebrálta Mindszenty József veszprémi püspök, későbbi hercegprímás, a hallgatóság soraiban pedig három korábbi magyar kormányfő mellett a későbbi kommunista belügyminiszter, Rajk László is ott ült. Ez az este „egybefogta azokat, akik akár előbb, akár később egymás ellen fordultak” – mondta a szónok.

A veszprémi püspököt kispapjaival együtt hurcolták el Sopronkőhidára

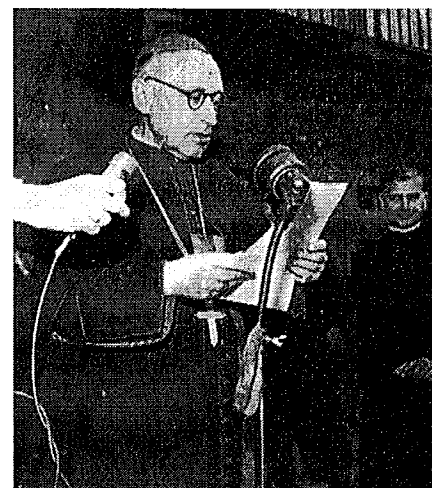

Mindszenty József ebben a zárkában raboskodott 1944. december 23-tól

*Mindszenty József a Newsweek címlapján
1956 decemberében.*

A hercegprímás, akit a forradalmárok kiszabadítottak börtönéből

Mindszenty József beszédet mond 1956-ban

BAJCSY-ZSILINSZKY ENDRE

Bajcsy-Zsilinszky Endrét, a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága elnökét, az antifasiszta ellenállási mozgalom vezetőjét 1944. december 11-én indították el Sopronkőhidára a Margit körúti fegyházból. Ekkor már túl volt a Gestapo fogságán és a nyilasok kínzásain is. Egy meggyötört, beteg emberrel érkezett meg az autóbusz december 13-án éjszaka. „Mi már az első autóbuszban ültünk, amikor megbilincselve utolsónak kihozták Bajcsy-Zsilinszky Endrét. Mielőtt beültették az autóbuszba, levették róla a bilincset, és megkezdődött 24 órán át tartó utazásunk Sopronkőhidáig. Zsilinszky teljesen tisztában volt sorsával, biztosra vette, hogy a soproni nyilas országgyűlés mentelmi jogát felfüggeszti, s azzal is tisztában volt, hogy Kiss János, Tartsay Vilmos és Nagy Jenő

halála után – őket a nyilas katonai bíróság még a fővárosban elítélte és kivégeztette – az ő sorsa sem lehet vitás. Igen nagy lelki nyugalommal nézett a bekövetkezők elé.” – emlékezett fogolytársa, Almásy Pál. Almásy egyébként Kőhidán többször is találkozott még Zsilinszkyvel: „Meglepő nyugalommal viselkedett ezekben az utolsó napokban. Jókedvűen, a legkülönbözőbb témákról oktatta a körülötte lévőket, a halálfélelemnek nyoma sem látszott rajta.” Geiszbühl Mátyás, a fegyház egykori katolikus lelkésze feljegyezte, hogy az 1944. november 24-én elszállított dologházas fegyencek helyére, a nagy fegyházépület két szárnyának első és második osztályára kerültek a politikai foglyok, köztük Zsilinszky is. A védőőrizeteket a fegyintézet kórházában helyezték el. Zsilinszky sopronkőhidai napjairól egy másik rabtársa, Markos György is tudósított: „A séta jelentette a nap fénypontját. Egyik nap megláttam Bandi bácsit, amint az előírásos három lépést betartva, velünk együtt sétált a sorban. Ugyanaz a lódenkabát volt rajta, mint az autóbuszban. A rövidnadrág és a félcipő között feltűnően vékonynak tűnt a lába. Még aznap becsomagoltam egy hosszú gatyát, és amikor legközelebb a házi meős beadta a csajkát, odaadtam neki, vigye el Bandi bácsinak. A küldemény egy óra múlva visszajött. Legközelebbi sétánkon mögéje szegődtem. – Ugyan, édes fiam – mondta –, ne komédiázzunk. Hát nem mindegy, hogy az ember náthás-e, amikor akasztják?”

A börtön orvosa, dr. Varvasovszky János december 21-én beszélt először Zsilinszkyvel: „21-én megjelent Bajcsy-Zsilinszky Endre vizsgálaton, s tekintettel leromlott állapotára – mely részben még a márciusi lövés következményeként, részben pedig súlyos megfázásból adódott –, felajánlottam

neki, felveszem a kórházba. Tudtam, amíg ő komoly betegnek számít, addig halálos ítéletet nem hajthatnak végre rajta. Ő igen barátságosan fogadta felajánlásomat, s azzal váltunk el, hogy a legközelebbi vizitemen, vagyis másnap közli majd, elfogadja-e ajánlatomat.” – emlékezett 1974-ben az egykori börtönorvos, majd így folytatta: „Már amikor az első alkalommal megvizsgáltam, és felajánlottam neki a kórházi felvételt, akkor is tudomásom volt róla – egyrészt a hadbírósági berkekből, másrészt a védőügyvédtől, dr. Pinezich Istvántól, hogy halálos ítélet vár rá. Tehát december 22-én reggel ismét feltettem neki a kérdést, hogy óhajtja-e magát a kórházba felvételni, és idéztem a közmondást: „Aki időt nyer, életet nyer”, hogy tudomására hozzam, milyen súlyos ítélet várható. Ő egy pillanatig elgondolkozott, majd nagyon keményen, határozottan kijelentette, hogy nem kíván semmiféle eszközt felhasználni annak megakadályozására, hogy ügyének végkifejelete addig menjen, ameddig azt meghatározzák.

December 21-én megírja feleségéhez az utolsó levelét: „Drága Mickóm! Sajnálattal hallom, hogy dr. Kelemen Kornél ügyvéd nem vállalja a védelmemet. Ez eléggé megvilágítja helyzetemet. Mégis arra kérlek, légy szíves, ha csak egy mód van, eljuttatni hozzám könyveimet és egyéb munkáimat. Szombaton reggel lesz a tárgyalás. Sorsomat viseld erősen, és ne feledkezzél meg utolsó kívánságomról. Köszönöm a csomagot és üzenetedet. Isten áldjon meg sok jószágodért, hűségédért – meg is fog áldani. Mamuskának kézcsókomat küldöm. Csókol szerető urad, Endre. Sopron-Kőhida, 1944. december 21.”

Bajcsy-Zsilinszky Endre ügyének tárgyalása december 23-án délután volt a fegyház melletti elemi iskolában. A tárgyalásvezető dr. Dominich Vilmos hadbíró, őrnagy, Zsilinszky

védője a már említett dr. Pinezich István soproni ügyvéd. A vád: hűtlenség, összeesküvés a „hungarista állam” ellen. A tárgyalás formális volt: Zsilinszky sorsa már a letartóztatáskor eldőlt, december 8-án mindenképpen, amikor a három honvédtisztet a Margit körúti fegyház udvarán felakasztották. A védőügyvéd – bár szerepét a helyi sajtó 1946-ban vitatta – megkísérelte a lehetetlent: hogy időt nyerjen, bizonyításkiégészítési indítványt terjesztett elő, ám a jogilag megalapozott előterjesztést Dominich elutasította. A tárgyaláson tanúkat nem hallgattak ki, Bajcsy-Zsilinszkyt Dominich jóformán szóhoz sem engedte jutni – vallotta később Érsek Albert ezredes, a bíróság volt tagja. A népbírság előtt ő is és Balassa csendőr főhadnagy is így vallott erről: „Tudjuk, hogy holnap megdöglünk, de ma még kiírtjuk őket.”

A tárgyalás befejezése után Dominich kijelentette, hogy miután társait már kivégezték, Bajcsy-Zsilinszky Endrét is ki kell végezni, és ő már a tárgyalásra kész ítélettel jött. Ezután mindannyian aláírták a halálos ítéletet. Érsek elmondta, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endre az egész tárgyalás alatt a lehető legkeményebben, férfiasan viselkedett. (A felszabadulás után létrehozott Soproni Népbírság Érsek Albert ügyének tárgyalását 1946 őszére tűzte ki, ám időközben elhunyt. Dominich Vilmos francia fogságba esett, majd a Soproni Világosság c. lap szerint Amerikába szökött. Mint már arról írtunk, végül háborítatlanul Argentínában élte le életét.) Az ítélet kihirdetése után Dominich Kőszegre utazott, hogy Feketehalmy-Czeydner Ferenc nyilas tábornokkal – Beregfy nyilas honvédelmi miniszter helyettesével – megerősítesse Zsilinszky halálos ítéletét. A sors különös játéka, hogy Feketehalmy-Czeydner Ferencnek sem kellett sokáig várnia, hogy megbűnhődjék gatzetteiért, melyeket az újvidéki vérengzések ideje

alatt már megalapozott: a felszabadulás után a bosszúszomjas szerb partizánoknak adták ki, akik azután földbe ásták, s lovakkal tapostatták szét a fejét...

Zsilinszky életének utolsó három óráját Bárdosi Jenő evangélikus lelkész vallomásából ismerjük: „1944. december hó 23-án este 10 órakor kaptam a kirendelést, hogy Zsilinszky másnap reggel 8 órakor történő kivégzésén jelenjek meg, és az elítéltet utolsó lelki vigasztalásban részesítsem. A börtönben Zsilinszky utolsó levelét írta feleségének hajnali 6 óráig, amikor megjelent egy katona és a hadbíróság elé hívatta őt. Zsilinszky rám nézett, látszott rajta, hogy rögtön tudja, hogyan áll a helyzet, de egy arcizma sem rándult. Körülbelül 10–15 perc múlva visszakísérték, ekkor közölte velem, amit már sajnos én is tudtam, hogy két órán belül a halálos ítéletet végre fogják hajtani... Belém karolt, és elindult a már akkorra siralomházzá átalakított harmadik emeleti zárkájá felé. Bajcsy-Zsilinszky elmondta, hogy minden törekvése mindig az volt, hogy a magyarságot szolgálja, és hisz abban, hogy magyar népe meg fogja őt érteni, törekvéseit, céljait valóra váltja.”

Németh Gyula fegyintézeti őrparancsnok az ezután következő eseményekről így vallott: „A kivégzés a gazdasági udvarunk hátsó részén történt... Nyolc óra táján vezették fel Bajcsy-Zsilinszkyt. Nagyon frissen és szinte meglepő bátran lépkedett, mintha nem is a vesztőhelyre vitték volna..., a halálos ítéletet újbóli kihirdetést hallottam..., akkor a hóhér és két pribék mögéje lépett...” Zsilinszky hóhérai Németh Mihály, Stasák Mátyás és egy Kemecsei nevű katona volt. Fejenként 25 pengőt és a kivégzés előtt fél liter pálinkát kaptak. Az akasztáshoz nem értő és nyilvánvalóan ittas katonák fokozták Bajcsy-Zsilinszky szenvedését. „Én csak a kezét fogtam

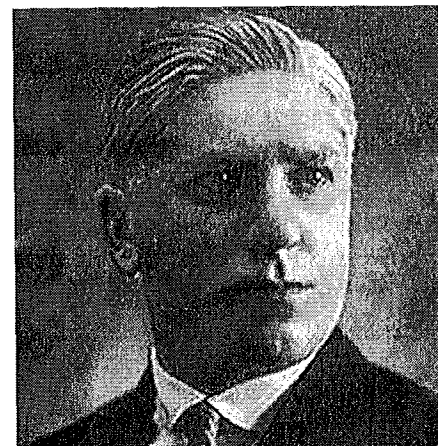
szegénynek – vallotta sírdogálva a Soproni Népbíróság előtt az egyik hóhér, Stasák Máttyás –, amíg megkötözték. A többi munkát Németh Mihály tizedes végezte. Az tette nyakára a kötelet, ő húzta fel.” Zsilinszky tetemét késő délután a fegyintézet temetőjében hantolták el.

Zsilinszky bátran, emelt fővel vállalta sorsát, a mártírhálát: ahogyan egész életét élte. Utolsó előtti levelében még ezt írta feleségének: „Sorsomat viseld erősen, és ne feledkezzél meg utolsó kívánságomról. Ha lehet, küldj karácsonyra egy apró karácsonyfát...”

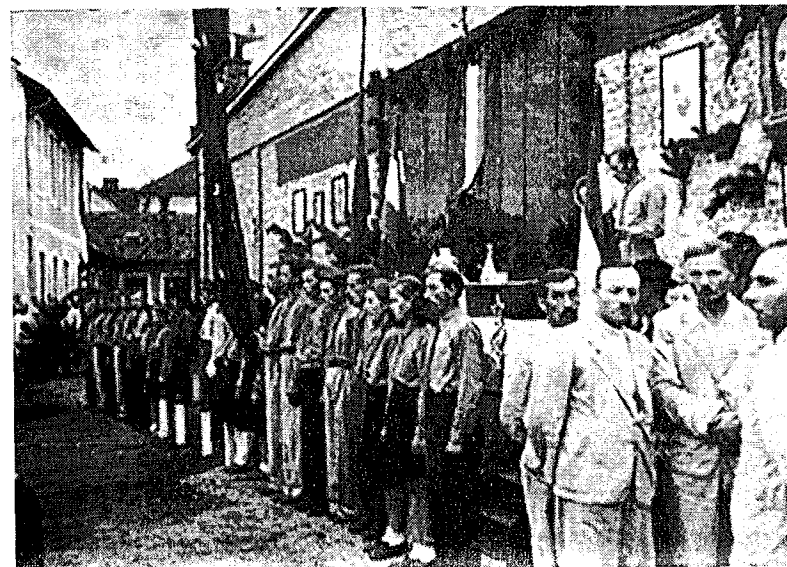
1945. április 21-én Bajcsy-Zsilinszky tetemét Hám Tibor, Sopron vármegye főispánja rendelkezésére exhumálták és a soproni evangélikus temetőbe szállították. E napon érkezett Sopronba Bajcsy-Zsilinszky Endréné, aki a nemzet lobogójával letakart és virágokkal borított sírnál, melynél a város rendőrsége állott díszőrséget, hosszasan időzött és búcsúzott el a magyar szabadságharc nagy halottjától – írta az Új Sopron.

1945. május 27-én az Országház előtt tartott nemzeti gyászünnepeken Dálnoki Miklós Béla miniszterelnök, Tildy Zoltán, a kisgazdapárt elnöke, Kállai Gyula, a kommunista párt részéről, valamint Puskin szovjet nagykövet búcsúztatták Bajcsy-Zsilinszky Endrét. A kormány Zsilinszkyt tiszteletadásul nemzetvédelmi miniszterré nevezte ki, és post mortem vezérezredessé léptette elő. Érckoporsóba zárt holttestét százezrek sorfala között indították el Tarpára, szülőfalujába, végső akarata szerinti nyughelyére.

Elsőként Sopron örökölte meg emlékét. A Soproni Nemzeti Bizottság 1945. április 24-i határozata a rossz emlékü Gömbös Gyula nevet viselő utcát – ahol ma a Nyugat-magyarországi Egyetem van – Bajcsy-Zsilinszky Endre útra változtatta.

Bajcsy-Zsilinszky Endre mindvégig tudatosan készült mártírhálálára

Bajcsy-Zsilinszky Endre emlékművének avatása 1947-ben

A sopronkőhidai rabtemetőben nyugszik Páter Kiss Szaléz ferences szerzetes, akinek sírját hiába is keresnénk, a fegyház egyik legszomorúbb időszakában végezték ki, amikor a badeni szovjet hadbíróság és a Szmers, a szovjet Katpol szállta meg az intézményt. Ebben az időszakban, mint már szó volt róla, főképpen háborús bűnökkel vádolt közép-európai politikusokat, katonákat és csendőröket gyűjtöttek egybe Európa minden részéből. A zsúfolásig megtelt fegyházba természetesen magyar személyzetet nem engedtek be, talán csak az árubeszerzői, takarítói feladatokat láthatták el külsősök. A kihelezett hadbírósgót a fennmaradt információk szerint maga Szerov tábornok is többször meglátogatta, aki 1956-ban a forradalom oldalára állt Maléter Pál hadügyminiszter letartóztatója lett. Hogy ebbe a különös státuszú környezetbe miként került bele az egykori népszerű gyöngyösi hitszónok, arról kevés forrás maradt fenn. Heinrich-Tamáská Péter, a magyarországi börtönök újságíró szakértője, történelmi múltjuk feldolgozója írt röviden Kiss Szaléz életéről és tragédiájáról. Szaléz már kisfiúként árva lett, de tehetségének köszönhetően sokat és jól tanult. 1928-ban pappá szentelték, és Pécssett vállalt tanítói feladatokat. Modern nézetei miatt, melyeket haladó szellemű katolikus lapokban is kifejtett, sokszor került konfliktusba egyházi feljebbvalóival. 1934-ben egy időre az Egyesült Államokba küldték missziós munkára. Így lett az angolul egyébként nem beszélő szerzetesből 1937 tavaszától New Brunswick plébánosa. Öt évet töltött Amerikában, azonban itt sem tétlenkedett: társszerkesztője volt az Amerikai Magyarok Vasárnapjának, publikált az amerikai Magyar Népszavában, de Magyarországon is jelentek meg írásai. Azonban

mindvégig hazavágyott, s a háború kitörése után, mikor mások menekültek az országból, ő 1942 januárjában az utolsó Európába induló személyszállító hajóval hazatért.

Debrecenben lett házfőnök és plébános. Mivel szemben állt minden elnyomó rendszerrel, nem meglepő, hogy a német megszállás után kis híján a Gestapo fogságába került. Egy áthelyezés azonban ekkor még megmentette. Így került Gyöngyösre, ahol a teológusok magisztere és a ferences Hittudományi Főiskola pasztorális tanszékének tanára lett. A háború után munkásságának új helyszínén ismét munkába fogott. Az ifjúsággal való foglalkozást tartotta legfontosabb feladatának. Ezért megalakította a katolikus valláserkölcsi alapon működő Keresztény Demokratikus Ifjúsági Munkaközösséget, a KEDIM-et. A közösség nagy sikerrel működött. Ezért a KEDIM-et már 1945 nyarán támadások érték, különösen, hogy a baloldali MADISZ (a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) tagsága folyamatosan csökkent. P. Kiss Szalézt már ekkor beidézték kihallgatásra a gyöngyösi rendőr-főkapitányságra, ekkor azonban még elengedték. A KEDIM sikerei azonban egyre nagyobb ellenszenvet váltottak ki a baloldalon, ráadásul tartani lehetett attól, hogy a dinamikusan fejlődő mozgalom országos méretűvé válik. Páter Kiss Szaléz, aki ráadásul tagja, majd alelnöke lett a helyi Kisgazdapártnak, egyre nagyobb veszélyt jelentett a kommunista pártra. A páter elnémítása rövidesen elsőrendű feladatává vált a kommunista hatalomnak. Ehhez jött kapóra néhány gyöngyösi fiatal boszúhadjárata a városban garázdálkodó orosz katonák ellen.

1946. április 28-án, húsvét vasárnapján P. Kiss Szalézt több tucat fiattal együtt elhurcolták. A szerzetes elleni fellépéshez az szolgálт ürügyül, hogy néhány fiatal fiú szovjet katonák el-

len merényleteket követett el 1945–46. folyamán Gyöngyösön és környékén. Valamint néhányan a fiatalok közül fegyveresen támadtak rá a nagyrédei és gyöngyössolymosi rendőrség épületére. Már az áldozatok számát illetően sem volt azonban megegyezés. A magyar jelentések szerint négy, a szovjet álláspont szerint öt merényletet követett el három tizenéves fiú, Kizmann Ottó vezetésével. A 18 éves Kizmann Ottót – akinek sváb származását minden jegyzőkönyv kiemeli – személyes bosszú vezette, amit akkor fogadott, mikor édesanyját – mások szerint hűgát – szeme láttára többször is megerőszakolták a mátraaljai bortól megrészegült orosz katonák.

A kommunisták az állítólagos gyilkosságokat használták fel első, nagyszabásúnak ígérkező támadásukhoz a Kiszgazdapárt és a katolikus egyház ellen. Vádjaik szerint a bűncselekmények elkövetésére P. Kiss Szaléz biztatta a hozzá rendszeresen járó, s a KEDIM-hez valamilyen módon kapcsolódó fiúkat. A kierőszakolt vallomások szerint a bűncselekmények után, gyónások alkalmával a páter feloldozta a fiatalokat. Sőt, fegyvert szerzett nekik a további merényletek elkövetéséhez. A fegyveres összeesküvés vádjának alátámasztásához persze szükség volt tárgyi bizonyítékokra is. A jegyzőkönyv alapján 11 letartóztatottnál találtak német és orosz fegyvereket, összesen öt pisztolyt, hét kézigránátot, tíz puskát, néhány lövedéket, egy német bemérő műszert és egy pisztolytáskát. Az indoklás szerint ezzel akarták a veszedelmes fasiszta merénylet megdönteni a demokratikus rendszert.

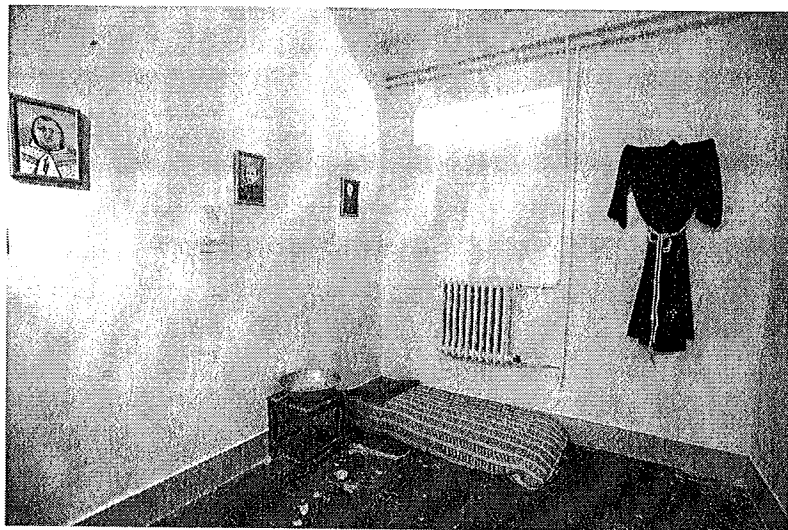
Kiss Szalézt a vádak alapján letartóztatták. Először az Andrássy út 60-ban, a mai Terror Házában kezdték vallatni. A vallatás során kegyetlenül, válogatott módon kínozták, amellyel még a nyilasok módszereit is felülmúlták. Azután Sopronkőhidára hurcolták, három ifjúsági vezetővel együtt. Itt a szovjet

katonai hadbíróság nem sokáig tétovázott, 1946. december 10-én meghozták a halálos ítéleteket. A bíróság még magyarul sem tudott, az ítéletet mutogatással hozták a vádlottak tudomására. A halálra ítélteken kívül a többi vádlottat 7–10 év kényszermunkára ítélték, amelyet a Szovjetunióban kellett letölteniük. P. Kiss Szalézzal, valamint a KEDIM vezetőivel, Kizmann Ottóval, Bodnár Lászlóval és Kiss Sándorral még aznap végzett a gyilkos géppisztolysorozat. Mindnyájuk holttestét a rabtemetőben megásott tömegsírba dobálták bele, exhumálásuk szinte lehetetlen feladat.

Kiss Szaléz mártírságáról ma emlékszoba tesz tanúbizonyosságot egykori zárkájában. Az élethűen berendezett cellában megemlékeznek a ferences rend többi mártírjáról is. Gyöngyösön pedig a volt Marx Károly utca ma Kiss Szaléz nevét viseli. A ferences rendház falán emléktábla áll, melyet minden év szeptember 28-án megkoszorúznak az egykori rabok. P. Kiss Szalézt 1993-ban rehabilitálták. 2011. november 27-én Erdő Péter bíboros beindította a boldoggá avatásához szükséges egyházmegyei vizsgálatot.

A Páter, aki a legnépszerűbb volt a fiatalok körében

Kiss Szaléz egykori zárkájában a ferences mártíroknak is őrzik emlékét

4. Rabtemető

Az országban mindössze két eredetileg is erre a célra létrehozott rabtemető található, az egyik Márianosztrán, a másik pedig Sopronkőhidán. Mindkettő megkapó természeti környezetben vált a bűnösök végső nyughelyévé. A kőhidai a fegyház feletti szelíd lankán fekszik a világszerte ismertté lett páneurópai piknik és a vasfüggöny leomlását felgyorsító határáttörés színhelyének közelében. Sopronkőhidán a fegyencet 1890-ig a fegyház bástyafalának közelében temették el. Majd 1890 és 1962 között helyezték őket végső nyugalomra a mai János-telephez is közel eső rabtemetőben. 1962 óta a börtönben meghalt elítélteket a soproni önkormányzat fenntartásában álló sopronbánfalvi köztemetőben temetik, amennyiben a hozzátartozók nem vitetik el rokonaikat máshová. Napjainkban a sopronkőhidai temető gatzengerben és bozót-dzsungelben álló sírhelyeinek egyetlen makacs tanúja és őrzője az a Krisztus-kereszt, amely az alapítástól fogva, bár romos állapotban, de helyén áll. A fegyintézet több száz halottjának, öngyilkosoknak és természetes halállal elhunytaknak kopott kövek őrzik emlékét. Ezek a mohával borított kövek névtelenek, vagy legfeljebb a rabszámokat, a fegyencet vagy dologházast, F-fel, illetve D-vel megkülönböztető betűket hordozzák magukon. Egyetlen kivétel azért mégis akadt, a híres-hírhedt Liliom Petié, a dunántúli betyáré, ám az ő emlékkövét is felőrölte már az idő vasfoga. Dr. Németh Alajos római katolikus lelkész, történész írta meg a „Sóhajok palotája” című könyvében a kőhidai rabtemető korai történetét, hiszen édesapja fegyőr volt itt, ő maga pedig rengeteg személyes tapasztala-

tot szerzett gyermekkorában. Az ő könyvéből tudjuk, hogy a halott fegyenceket zárt, fekete lovas kocsiban szállították ki a temetőbe, az intézet lelkésze hintón haladt a nyomában. Volt idő, amikor búcsút harangoztak a börtöntemplom harangjával, a negyvenes években egy kutya is kikísérte a gyászmenetet, megállt a kapuban, hármat ugatott, és utána ballagott a koporsót vivő saroglyának. A Dudlesz-erdő abban az időben a rabtemetőig ért. A sírokat már a két világháború közötti időszakban sem gondozták megfelelően. A fejköveket benőtte a fű, a gombaszedőkön kívül alig járt arra valaki.

Érdekes történetet ismerhettünk meg Németh Alajos tollából. Egyszer egy budapesti asszony hatósági engedéllyel a temetés után fél évvel exhumáltatott egy fegyencet, aki állítólag a pesti alvilág tagja volt, az asszony meg az élettársa. Az asszony Budapestre akarta vinni hozzátartozója hamvait. Megkezdtek az exhumálást. Orrfacsaró bűz terjengett a környéken. Amikor a hullaszállító kocsi az exhumált testtel eltávozott, a sírt kibontó két fegyenc összesúgott: „Nem akartam szólni, de nem azt vettük ám ki, aki a nő hozzátartozója volt, hanem a szomszédját; annak semmi köze sem volt az asszonyhoz. De hát úgyis olyan mindegy...”

A kőhidai rabtemető azért is különleges, mert itt nem pusztán bűnöket elkövető elítéltek kaptak nyugalmat. Ideiglenes sírhelyük volt itt az 1944 végén és 45 elején kivégzett antifasiszta ellenállóknak is, köztük Bajcsy-Zsilinszky Endrének, valamint Odescalchi Miklós hercegnek is, aki azért került a nyilasok karmai közé, mert repülőgéppel át akart jutni a szövetségesekhez, csak hogy tévedésből német megszállási területen landolt. Szörnyű titkokat, máig feltáratlan tömegsírokat is őriz itt a föld. Azoknak a szovjet hadsereg által bebörtönzött hadifoglyoknak porait, akiket tömegesen végeztek ki a közeli

fertőrákosi kőfejtőben. Az 1945–1948. közötti időszakban eltemetettek is a régi rabtemetőben nyugszanak. Köztük Bakay Szilárd altábornagy, akit háborús bűnösként elítélt a népbíróság, majd felmentették, de 1947-ben az oroszok újból le tartóztatták és Sopronkőhidára hozták, majd kivégezték. Őt posztumusz altábornaggyá léptették elő a rendszerváltás után. Lánya, aki Debrecenben lakik, napjainkban is keresi sírhelyét. Zalaegerszegiek, budapestiek is kutatják hozzátartozóikat, valószínűleg mindhiába. Hiszen semmiféle dokumentum, szemtanú ma már nem áll rendelkezésükre, a szovjetek pedig annak idején – mint már megírtuk, az intézmény a badeni hadbíróóság égisze alatt működött három évig – minden iratot elvittek magukkal. Nem találják Szalézi Kis Ferenc mártír szerzetes sírhelyét sem, pedig az ő tiszteletére, mint arról már írtunk, időközben emlékszobát avattak raboskodásnak egykori helyén.

Nekünk, magyaroknak az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékhelye is ez a temető. A vidék 301-es parcellája, ahogy mondani szokták. Kilenc forradalmár tetemét rejtette itt a föld, egészen a rendszerváltásig. A Sopron és Fertőrákos között közlekedő Volán-járatok, turistabuszok, személyautók, kerékpárosok naponta százával haladtak itt el évtizedeken át, az utazók nem is sejtették a történelmi bűntény közeli színhelyét. Mégis voltak, akik tudtak róla. Az 1989-es soproni ellenzék a szóbeszéden és suttogáson túl a tényekre volt kíváncsi. 1989 májusában az Igazságügyi Minisztériumtól meg is kapták a hivatalos értesítést, valóban a térdig érő gazban, az elhanyagolt rabtemetőben nyugszik a forradalom utáni megtorlás kilenc áldozata. Kezdeményezésükre, a Nagy Imre és mártírtársai temetését megelőző estén a soproni Ellenzéki Kerekasztal méltó gyászünnepség keretében fölavatta az em-

lékhelyet. Koszorúkkal, virágcsokrokkal fejezte ki megrendülését és tiszteletét a több ezres tömeg. Ide már meghívták a hozzátartozókat is, akiket Dr. Magas László a soproni Ellenzéki Kerekasztal egyik vezetője kutatott fel. Kapcsolatba lépett többek között Tihanyi Lászlóval, a mártír Tihanyi Árpád fiával. Rátalált Gulyás Lajos lelkész három lányára is, ketten Svédországból jöttek haza a gyászünnepekre. Török István feleségét Sárvárról hívta meg. A következő napon Nagy Imre és mártírtársai temetésére külön busszal utaztak fel a soproni ellenzékiek. Megható epizódként az ünnepi esemény előtt Maléter Pál özvegye fogadta a soproniakat.

Egy évvel később pedig elhelyezték azt a kilenc kopjafát, amit a mosonmagyaróvári sortűz áldozatainak hozzátartozói ajánlottak fel. A mártírok sírjainak pontos helyét azonban még ekkor sem ismerték. Rövidesen a győri Xantus János Múzeum munkatársai régészeti kutatómunkával tárták fel a kilenc forradalmár nyughelyét. Exhumálták a holttesteket, majd mindenkit szülőhelyén helyeztek végső nyugalomra.

A kilenc mártír közül bizonyára első helyen kell említenünk Szigethy Attilát, aki az 1956-os forradalom győri, majd dunántúli nemzeti tanácsának volt az elnöke. Azután ide temették a forradalom leverése utáni első nagy vidéki koncepciók perben, a mosonmagyaróváriban kivégzett hét forradalmárt. Földes Gábort, a győri színházi rendezőt, Tihanyi Árpád tanárt, Gulyás Lajos lelkészt. Ide hantolták el Török Istvánt, a 24 éves vagongyári munkásfiút, aki fegyveres felkelőként, nemzetőrként vívta ki a kádári rendszer haragját. Az ő története annál is inkább megdöbbentőbb, mert New Yorkból hozta vissza a kínzó honvágy, meg a büntetlenség hamis ígérete, mégis a bitófán kellett végeznie. És a többiek, a mosonmagyaróvári zöldávós vérengzés után lincseléssel ártatlanul

megvádolt Zsigmond Imre, Weintráger László, Czifrik Lajos és Kiss Antal.

Borbély József soproni egyetemi tanár, történész kutatásai alapján tudjuk, hogy a cinikus, előre eltervelt kirakatperben dr. Gyepes István, a Győr-Sopron megyei bíróság különtanácsa tanácsvezető bírāja hozta meg a halálos ítéleteket. Szigethy Attilát, a Nagy Imre és társai perbe akarták belekeverní, de a vádlott öngyilkossági kísérlete keresztülhúzta a Kádár-rezsim számítását. Földes Gáborra a „renegát kommunista” szerepét osztották, Tihanyi Árpád győri iskolai tanár képviselte a „horthysta reakciót”, míg a harmadrendű vádlott, Gulyás Lajos levéli lelkészt a „klerikális reakció” szerepével ruházták fel. Az óvári „lincselőket” kinagyított fotó alapján válogatták ki a tömegből. A mártírokat eltérő időpontokban, de mindnyájukat a győri börtön udvarán akasztották fel 1957-ben és 58-ban. Holttesteiket innen hurcolták el a sopronkőhidai rabtemetőbe.

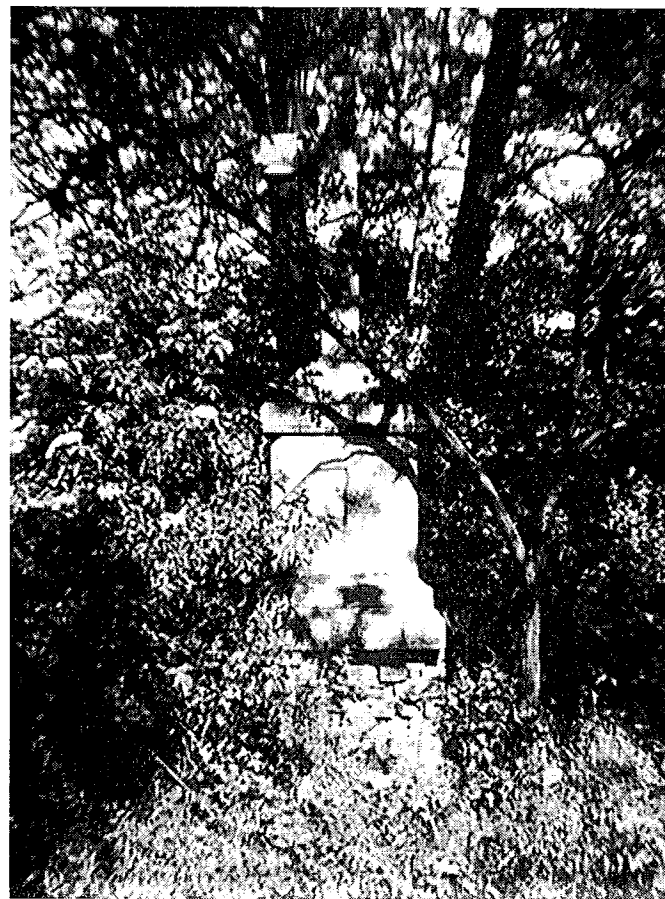
Több mint 33 év után, 1990 áprilisában kezdődött el a feltárás. Dr. Bajnóczki István igazságügyi orvos szakértő irányította a győri régészeket, Szőnyi Esztert és Tomka Pétert, a Xantus János Múzeum munkatársait. A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön adatok és dokumentumok összegyűjtésével igyekezett segíteni, ennek szervezését Pantali Zoltán vállalta magára, aki akkor igazgatási vezetője volt az intézménynek. – A kutatás a hozzátartozók jelenlétében folyt. Az orvos szakértőn és a régészeken kívül ott volt többek között Karakás János egykori szemtanú, nyugdíjas fegyőr, aki a sírt ásó fegyenceket irányította annak idején. Elmondta nekem, hogy Szigethy Attila tetemét egy fekete koporsóban szállították a rabtemetőbe, külön autóval a feleségét és lányát is elhozták az ávósok Győrből. Az asszonynak megengedték, hogy egy utolsó pillantást vessen a férjére. A többi mártírt később te-

mették el. Hármásával, kettesével, még a hellyel is spóroltak – mondta Pantali Zoltán.

A régészek kutatóárokot ástak, így jutottak el az emberi hamvakig. Először megtévesztette őket egy üres koporsó, amelynek a fedelét fordítva rakták vissza, ekkor elterjedt a szóbeszéd, hogy Szigethy Attila tetemét már korábban elhurcolták vagy azok, akik nem akarták, hogy megtalálják, vagy a forradalom hívei, akik menteni kívánták mártírjukat. Találtak két katonazubbonyos holttestet is, gombjaikról kiderült, hogy az 50-es évek elején ide temetett, valószínűleg köztörvényes bűncselekmény miatt kivégzett katonák voltak. Végül az 56-os emlékmű közvetlen közelében egy koporsóban összetört csontú ember maradványaira bukkantak. Feje alatt a Győr-Sopron Megyei Hírlap 1957-es augusztusi számaival, a csontok állapotából azonnal arra következtettek, hogy a korábban a második emeletről öngyilkossági szándékkal kiugrott Szigethy Attilát találták meg. Földes Gábort megmaradt zöld pulóverjéről azonosították hozzátartozói, Török István egy olyan alsóneműről, amit akkoriban csak az Egyesült Államokban lehetett vásárolni, de tudjuk, ő éppen onnan érkezett haza, annak reményében, hogy kegyelmet kap. A többieket az alapos antropológiai vizsgálatokkal azonosították. Majd végre minden hozzátartozó magával vihette halottját. A végtiszteletet a forradalom hőseinek és mártírjainak kijáró gyászünnepekkel adták meg, kinek-kinek saját szülőfalujában, városában.

A mártírok keresésének egyik vészjósló epizódját maga Pantali Zoltán élhette át. Levélben és telefonon is életveszélyesen megfenyegették a fegyház akkori igazgatási rendészeti vezetőjét. Mint már írtunk róla, ő képviselte az intézményt a feltárási munkálatok alatt. A levelet, mint kiderült, lakása

postaládájába dobták be, a gyalázkodó szöveg betűit vonalzóval rajzolták meg. A telefonhívást a munkahelyén kapta. Egy férfihang lefasisztázta, legazemberezte, majd többes számban kijelentette: „kinyírunk”. Könyvünk főszereplője feljelentést tett a soproni városi rendőrkapitányságon, mert féltette a családját, a tettesek azonban soha nem kerültek elő...

Az 1890-ben megnyitott rabtemető kőkeresztje

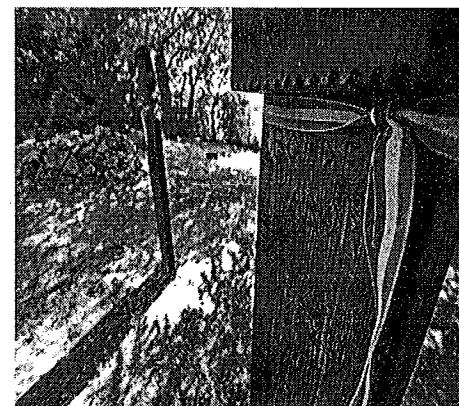
A mártírok földi maradványainak azonosítása heteken át tartott

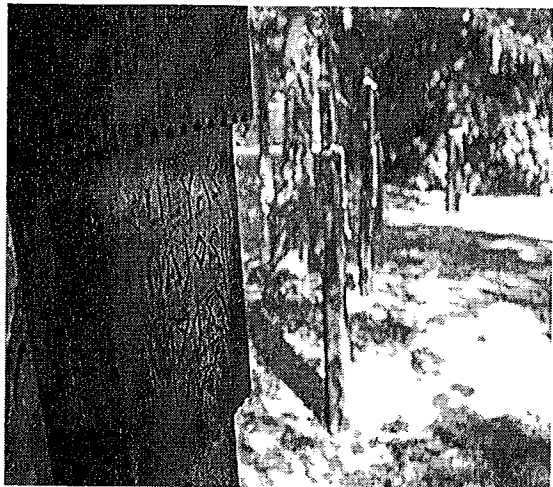
Szőnyi Eszter és Tomka Péter régészek tárták fel a sírokat

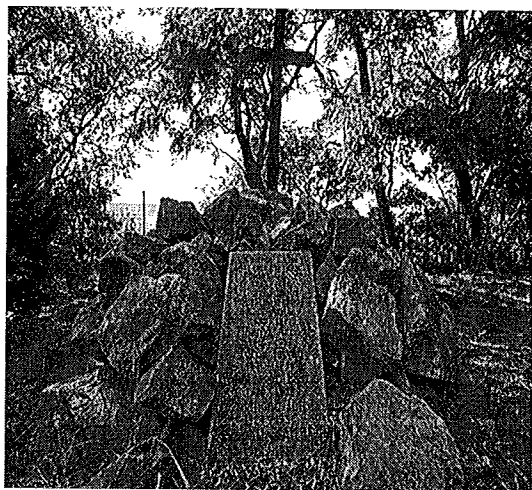
*Földes Gábort megmaradt zöld pulóverje alapján
ismerték fel hozzátartozói*

*A mosonmagyaróvári sortűz áldozatainak hozzátartozói
ajánlották fel a kopjafákat*

Napjainkban is kopjafák hirdetik az 56-os mártírok emlékét

*Nagy Imre temetésének előző napján avatták fel
a kilenc mártír emlékhelyét*

Számokkal jelölt terméskövek alatt nyugszanak Kőhida egykori fegyencei

Szigethy Attilát, a Nagy Imre és társai perbe akarták belekeverni

Földes Gáborra a „renegát kommunista” szerepét osztották

5. Megdöböntő históriák

AKIT ÁRTATLANUL VÉGEZTEK KI

A nyolcvanas évek elején szabadult Kőhidáról B. József, aki ráadásul nem kevés pénzt is örökölt szüleitől. Ebből tanyát vásárolt az Alföldön, új életet akart kezdeni. Kicsinosította új tulajdonát, úgy tűnt, végre sikerül megfeledeznie a fegyházi évekről is. Szomszédjában egy idős házaspár lakott, akiket szívesen pártfogolt, sokszor segített nekik. Fát vágott, kerítést javított, takarmányért ment a közeli faluba. Megkedvelték szomszédjai is, akik egyébként semmit nem tudtak Józsi börtönviselt múltjáról. A szinte idilli élethelyzetnek egy különös tragédia vetett véget. Egyik reggel a postás vérbe fagyva találta meg az idős házaspárt, fejszével agyonütötték őket és kirabolták a tanyát. A rendőrség azonnal forrónyomon indította meg a nyomozást, és látókörukbe ki sem kerülhetett leghamarabb, mint a többszörös visszaeső, büntetett előéletű volt fegyenc, akinek ujjenyomatát meg is találták a gyilkos eszközön. A bírósági tárgyaláson mint teljességgel bizonyított tényt fogadták el Józsi állítólagos bűncselekményét, többszörös visszaesőként halálra ítélték a kettős gyilkosság miatt. Hiába tagadta a vádat, kötél várt rá. A kétségbeesett férfi a budapesti fegyház és börtönbe került, a halálsorra, innen küldte kegyelmi kérvényét a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa elnökének. Kérvényét elutasították, és a szerencsétlen rabot a másodfokú ítélet után nem sokkal kivégezték. Két év múlva egy hasonló bűncselekmény végre rámutatott az igazságra, a véres tettet nem Józsi követte el, ártatlanul kellett meghalnia. A nyomo-

zók végre a valódi tettet tartóztatták le, a vádlott be is vallotta szörnyű tettet, de ez Józsinkon már mit sem segített...

KEGYELMET KAPTAK

Egy másik, Kőhidát megjáró fegyenc, Orsós József hat évet kapott erőszakos nemi közöszlészért. Három év után, a nyolcvanas évek második felében, kegyelmi határozatot kapott az Elnöki Tanácstól. Furcsa jogi megoldásokat szült az átkos rendszer, időközben ugyanis kiderült, hogy nem követett el erőszakos nemi közöszlést. Az állam, hogy elkerülje a magas összegű kártérítést a törvénytelen bekasztlizásért, szándékosan felfüggesztette az ítélet végrehajtást, méghozzá egy ilyen határozat kiküldésével. Ennek a határozatnak azonban semmi köze nem volt az Orsós József által elkövetett bűncselekményhez. Egy másik elítélt, Vértes, korábban többszörösen visszaeső bűnöző, aki fegyveres bankrablásokat követett el, és aki egyébként súlyos rákbetegségben szenvedő kőhidai rab volt, a 80-as években viszont tényleg részesült a közkegyelemben. Börtönbeli „tekintélyét” növelte, hogy korábban nem máshonnan, mint a szigorúan őrzött szegedi Csillagból szökött meg. Kőhidán azonban már többször panaszkodott rosszulletre és általános gyengeségre. Egy tüzetes kivizsgáláskor derült ki, hogy halálos beteg. Gyógyíthatatlan betegségére tekintettel részesítették egyéni kegyelemben. Amikor Pantali Zoltán a bv rendelkezései szerint, a szabályoknak megfelelően felolvasta a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának határozatát, az elővezetett rab egyszerűen összezsugorult a hír hallatán. Percekig feküdt ájultan a földön, és csak a börtönorvos tudta magához téríteni. A szabaduló fegyencet egy lelkész ro-

kona befogadta, így azután utolsó hónapjait békében és nagybátyja szerint bűnbánattal telve töltötte el.

Általában az életfogytosok próbálkoznak kegyelmi kérvényekkel. Pantali visszaemlékezései szerint volt egy köztük, aki a Vatikánba levelezett. Ő volt a „Légiós”, aki megjárta Afrikát, ahol a válságövezetekben harcolt. Hazatérése után profi bűnöző, profi bérgyilkos lett belőle. Azután lebukott, Kőhidára került. A levélírás lett a mániája. Nem adta lejjebb, minthogy a Vatikánba címezte borítékjait, egyenesen Özsentségének, II. János Pálnak, akitől azután válaszokat is kapott. Ez éveken át lefoglalta, hitt benne. Sopronkőhidáról azután Szegedre, a Csillagba került, harminc év után szabadulhat... A kegyelmire hajtók egyébként a kormányváltásokban bíznak. Választások előtt mindig idegesebbek lesznek. Hátha az új kormány amnesztiát hirdet! 1990-ben meg is történt ez. A köztársasági elnök általános amnesztiát hirdetett. A börtönkapuk kinyíltak, Baracska például majdnem teljesen kiürült. Ekkor 1600 elítélt volt Sopronkőhidán, és csak onnan három napon belül több mint 300 szabadult. Előtte a megyei és városi bírók, a megyei és városi főügyészségek vizsgálták át az elítéltek anyagait, azután döntöttek a szabadulandókról. Sopronból külön vonat indult Budapestre a kegyelemben részesültekkel, gyilkosságért elítélt is volt köztük. Akadt olyan, aki délután ötkor szabadult, és másnap délelőtt 9-kor már újra őrizetben volt Kapuváron, nemi erőszak kísérlete miatt. Többségük tehát visszakerült.

A VÁMPÍRSZÖRNY

Még az legerősebb idegrendszerű és sokat látott smasszerok is irtóztak attól a Kőhidára került férfitől, aki vérszívó vám-

pírként írta bele magát a magyar bűnügy és büntetésügy jegyzőkönyveibe. A Raffael nevű börtöntöltelék egy csinos, fiatal tanárnő megerőszakolása miatt került Sopronkőhidára. A szörnyű történet lényege, hogy a tanárnőt hetekig megfigyelő bűnöző egy olyan alkalommal csapott le áldozatára, amikor senki sem járt a csendes kisvárosi utcán. Áldozatát összekötözve, száját felpelve vonszolta el egy közeli elhagyott házba, ahol aztán kiélhette rajta tébolyult vágyait. Az összevert, több sebből vérző szerencsétlen nő véréből többször is ivott, majd egy kötéllel megfojtotta. A holttesttel egy hétig mindennap közösült. A kéjgyilkos levágta a mellét, konyhakéssel összevagdalta hasát és combjait. Az iszonyú cselekményeket elkövető Raffaelt végül is elmeorvosok figyelték meg, hónapokon át. Ennek eredményeként megállapították a korlátozott beszámítási képességét, ezért kötél helyett életfogytiglani büntetést kapott. Ebből jó pár évet azután Kőhidán töltött le.

A vér azonban egy másik viszonylag kisstílű rabnak is felkeltette étvágyát. Ugyancsak Kőhidán, méghozzá a rabkórház egyik kórtermében történt meg, hogy az egyik elítélt a vérpótlásra szoruló társának vénájából kitépte az infúziós csövet és a kicsorduló zacskós vért jóízűen szívogatni kezdte. A váratlan ellenőrzésre éppen belépő ápolónőre furcsán rávigyorgott az önmagából teljesen kivetkőzött vadember, a nővérke csak azt látta, hogy a fegyenc szájának két oldalán csíkokban csorog le a vér. Az ápolónő csaknem elájult az iszonyú látványtól, de végül összeszedte magát, és riasztotta az őrséget...

A PANAMÁZÓ MUNKÁSŐRPARANCSNOK

Csima Ferenc a munkásőrség országos parancsnoka volt a hetvenes években. Karrierje azonban ennél sokkal feljebb

ívelt, amikor a nyolcvanas évek elejétől a budapesti Fórum Szálló szervező iroda műszaki igazgatójává nevezték ki. Ebben a pozícióban a kor legprominensebb személyiségeivel is összehozta a sors, mint például dr. Niklai Ákossal, az igazgatóval, Kádár János legkedvesebb bankárjának, Fekete Jánosnak a vejével. Irodájuk a Hotel Duna Intercontinental üzletsorán kapott helyet. Állambiztonsági jelentések szerint itt gyakran megjelent Fenyvesi Csaba is, háromszoros olimpiai párbajtőr bajnokunk. 1980-ban a külföldi beruházókkal folytatott tárgyalásokon rendszeresen együtt vettek részt, és Csima Ferenc számára csábítónak tűnt a schilling és nyugat-német márkamilliók megjelenése a nagyszabású beruházásban. A nem mindennapi korrupcióra csábító helyzetet egyszerűen nem tudta kihagyni. A nagystílusú panamázásra azonban gyorsan fény derült. A német és osztrák lapok, valamint – a Kádár-rezsimnek legfájóbb epizódként – az osztrák kommunista párt lapja, a Volkstimme is korrupciót emlegettek az építkezések lebonyolítása során. A csalásokat feltáró cikkek elindították a nyomozó hatóságokat, a vizsgálatok során derült ki, hogy Csima igazgató 1980 végén, 1981 elején kb. 150 ezer shillinget adott át Adler Tibor bécsi közvetítőnek, ezt az összeget itthon forintban fizette ki neki Fenyvesi. A nyolcvanas évek elejének legnagyobb panamája így lepleződött le. A párbajtőrvívó állambiztonsági informátor ráadásul valutáért nyakkendőszelvényt vásárolt az NSZK-ban, amit édesanyja budapesti, Rákóczi úti üzletében késztermékként értékesített, illetve más üzleti vállalkozásba fektetett be. A Fővárosi Bíróság 1982. május 25-én vesztegetés és deviza-bűncselekmény elkövetése miatt halmazati büntetésül Csima Ferencet 5 év 6 havi börtönre ítélte, mivel „a budapesti szállodák beruházási munkálatai során az osztrák Neokommerz cégtől schillingben kapott jutalékait

forintosította”. Adler Tibor egy évi szabadságvesztést, Fenyvesi Csaba 1 év 2 havi felfüggesztett börtönbüntetést kapott. A Legfelsőbb Bíróság másodfokú ítéletében jóváhagyta Fenyvesi büntetését. A kacifántos ügy főszereplője, Csima Ferenc ezek után került immár elítéltként Sopronkőhidára, ahol jó magaviseletével és szolgálatkészségével tűnt ki a többi fogvatartott közül. Pantali úr visszaemlékezései szerint Csima 1984-től 1986-ig raboskodott Kőhidán. Szervezői tehetségét az itteni börtönvezetőség is hamar felismerte. Ezért aztán szemrebbetés nélkül, a szocialista börtönrezsím hagyományai szerint, rábízták a soproni Pázmány Péter utcai 12 lakásos szolgálati lakástömb építésének irányítását. Napjainkban az itt lakók csak dicsérni tudják munkáját, olyan házakat épített, amelyek ma is példaadón beilleszkednek Sopron belvárosi környezetébe, ráadásul jóval kevesebb közműjavítást igényelnek az átlagosnál. Csima Ferenc munkájának elismerésére, legalábbis, ami az anyagiakat illeti, kőhidai fegyhencként természetesen nem számíthatott. Egy alkalommal azonban mégis nehéz helyzet elé állította a kőhidai fegyház parancsnokait: 25 éves házassági évfordulójára rendkívüli eltávozást, azaz büntetés-félbeszakítást kért egy hétvégére. A nyolcvanas évek törvényei szerint ilyen esetekben tíz napot adhatott volna neki parancsnok. Csima egy szabályos kihallgatáson adta elő kérelmét az intézet parancsnokának, akinek a hallottaktól a szeme is fennakadt. A kérést kerekperec, ott helyben elutasította. A ravasz Csima ekkor az igazgatási osztály vezetőjére kacsinthott: – Százados úr, higgye el, én mégis ott leszek! – mondta Pantalinak nem kevés önhiúsággal és gúnnyal a hangjában. Igaza is lett, egy hét múlva távmondattal érkezett az Igazságügyi Minisztériumtól, miszerint a tárca vezetője 10 nap büntetés-félbeszakítást engedélyez az elítéltnak. Az elképedt és megalá-

zott kőhidai vezetés a következő napokban arról értesülhetett, hogy Csima kibérelte a Royal szálló báltermét, itt ünnepelték a negyedévszázados házassági évfordulót, a világfí Csima népes baráti kör előtt mulatott, vígan ropta feleségével, még az asztalon táncolt, mint mondta, csak azért, hogy tudja meg a nagyvilág, magyar ember a börtönben is úr!

A történethez még annyit hozzáfűzhetnénk, hogy a kádári börtönrezsím cseppet sem vonakodott kihasználni egyes elítéltek tudását, tehetségét. Pantali Zoltán olyan elítéltnel is találkozott, akit a Nehézipari Minisztérium kért ki Kőhidáról. A személyi adatai alapján tudták a rabról, hogy korábban Csepeli Vas- és Féművek egyik speciális részlegén dolgozott. Egy nyugati importból származó gép megjavítására volt szükség, ehhez pedig csupán ő értett akkoriban, csak ő tudta megcsinálni. Egy másik elítélt még szabad emberként a hatvanas években a kőhidai új szövöde épületrészeit csövezte be. Később magánéletében zűrös időszakok követték egymást, törvénybe ütköző cselekedeteket követett el. Majd sorozatos lopásokért került a síttre. Börtönben töltött évei alatt ő lett Sopronkőhida víz- és gázvezeték-karbantartója, szinte fejből ismerte az intézmény teljes csőrendszerét, pontosan tudta, mi, hol megy a falban. Tudományát akár szökésre is felhasználhatta volna, de idejét rendesen letöltötte, minden baj nélkül.

MÁGIKUS ERŐT TULAJDONÍTOTTAK NEKI

H. János a fegyházban üzemtakarító analfabéta, civil szakmája juhász, aki lányait molesztálta, nemi kapcsolatot is létesített velük, vérfertőzést követett el. Az iskolában a pedagógusoknak

vallották be a lányok a történeteket, ami miatt az apát letartóztatták, és a vádemelés után el is ítélték. János azonban sehogy nem értette meg, hogy miért követett el ő bűncselekményt, amikor szerinte ez náluk ősi hagyomány, az apa vezeti be a nemi életbe a lányait (!). Miért ültették le ezért, börtönévei alatt sem értette meg. Az öreg roma Pantali Zoltán emlékei szerint szinte prófétai külsővel rendelkezett. Tagbaszakadt erős alkat, magas, ezer ráncsal befutott homlok, őszbe vegyülő hosszú fekete haj és szúrós tekintet. Készségesen mindent megcsinált, amit kértek tőle. Sőt egyik alkalommal az egyik cigányelítelt nagyon agresszív volt, mindenkibe belekötött, minden áron verekedni akart. Az öreg ekkor egy szempillantással rendretusította földijét, aki különös módon szót fogadott. Sokan mágikus erőt tulajdonítottak a vén cigányembernek, aki felcserként is dolgozott. Ebben némi hasonlóságot láthatunk a Halálsoron című híres film Michael Clarke Duncan-jével, bár ő filmbéli szerepe során végül teljesen ártatlannak bizonyult. Az ugyancsak Góliát termetű János legénykorától pipázott, pipáját maga faragta rózsafából. Ennek dohánymaradványaival sebeket gyógyított, keléseket mulasztott el, közben pedig valami ismeretlen furcsa dalt dudorászott... Egy alkalommal rabtársa arcüreggyulladásal fordult hozzá segítségért. János nem sokat teketóriázott, két vödröt kerített a takarító raktárból, majd a panaszos fejét előbb a forró, majd a jéghideg vízbe nyomta bele néhány percre. Úgy, ahogyan pásztorként, mint mondta, beteg juhait is gyógyította. Ebbe a kúrába persze abban a percben majdnem belehalt a beteg rabtárs, fuldokolt és hányingerrel küszködött, de mégis csodák csodájára, kis idő múlva folyni kezdett taknya-nyála, percekig tisztult a kínzó váladékoktól, és a szervezetét gyötrő gyulladásoktól így módon megszabadult.

VÉRÜRDŐ DONÁSZI STÍLUSÁBAN

A magyar kriminalisztika egyik legelvetemültebb és legkegyetlenebb bűnöző párosa a Bene–Donászi néven hírhedtté vált Bene László és Donászi Aladár. Egykor a börtönben ismerkedtek meg, szabadulásuk után dohánylerakatok kifosztásából tartották fenn magukat. Egy tíz főből álló laza kapcsolatú bűnözői csoportot hoztak létre, és 1989-től 1994 májusáig tartott közös ámokfutásuk.

1991. június 12-én Donászi Győrbe utazott, hogy megszerezze a Győr és Környéke Vízmű Vállalat dolgozóinak fizetését. A pénzszállító jármű kísérőjét, Ősz Zsigmond rendőr főtörzsőrmestert több lövéssel olyan súlyosan megsebesítette, hogy a szerencsétlen ember néhány nap múltán belehalt a sérüléseibe. Donászi zsákmánya 870 ezer forint volt. Nem egészen egy évvel később – immár közösen – a budai Skála Áruház pénzszállító járművét tartóztatták fel. Donászi feltépte a gépkocsi hátsó ajtaját, és azonnal lőtt. A pénzkísérőként dolgozó huszonegy éves Sádt Győző egyetemi hallgatót a halántékán érte a lövedék. A fiatalember a helyszínen életét vesztette. Az elkövetők zsákmánya ezúttal egy üres pénzeszsák volt.

A fiatalember értelmetlen halála nem állította meg a párost. 1992 novemberében újabb akcióra készülve Székesfehérvár környékén tartottak lögyakorlatot. Két vadász meghallotta a fegyverek hangját, s orvvadászokra gyanakodva a helyszínre indult. A bűnözők a lebukástól tartva Izsó Lászlót és ifjú Tóth Tamást több lövéssel leterítették. Mindkét vadász a helyszínen meghalt (Tóth Tamás édesapja évekig küzdött és ma is küzd még a halálbüntetés visszaállításáért). Az önmagát harcosnak, Magyarországot pedig csatatérnek tekintő Bene László később így vélekedett az esetről: „Bátor harcosok voltak azok a

vadászok, különösképpen a vékony arcú Tamás. Tulajdonképpen párbajoztam vele, nekem volt szerencsém, hogy életben maradtam. Utolsó történetig harcoltunk Tóth Tamással, szülei büszkének lehetnek rá, még a vállamat is átlőtte. Én is harcos vagyok, nem akartam embert ölni egyébként, csak védekeztem, különben is a vadászok kezdtek először tüzelni. Tóth Tamás lelke nem halt meg, velem van a Csillagban, a barátom lett, gyakran beszélgetünk.”

Habár közvetve, de Donászi Aladár tehető felelőssé az ártatlanul letartóztatott Jambrik Mihály tragédiájáért is. A postai kézbesítőt a soroksári postahivatal kirablásával gyanúsították, és több hónapig előzetes letartóztatásban tartották. A tévedésre csak Donászi Aladár letartóztatásakor derült fény, mivel a rablógyilkos többek között a soroksári bűncselekményt is beismerte. A család kálváriája ezzel azonban nem ért véget, mivel Jambrik Mihály a szabadulását követően nyomtalanul eltűnt. A Győr–Moson–Sopron Megyei Bíróság végül 1995. január 26-án hozta meg ítéletét, amelyben Bene Lászlót és Donászi Aladárt több emberen, részben kitervelten, nyereségvágyból, aljas indokból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés bűntettében találta bűnösnek. A bíróság a kiszabható leg súlyosabb büntetésről, az életfogytig tartó szabadságvesztésről döntött, kijelentve, hogy a két férfi leghamarabb húsz esztendő múltán bocsátható feltételese szabadlábra. Ekkor kezdődött el Donászi Aladár hét évig tartó agóniája.

A ma hatályos büntetőjogszabályok lehetővé teszik a bíróságok számára a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását. Nem volt ez így abban az időben, amikor a Bene–Donászi páros követte el az emberöléseket. Az életfogytig abban az időben 20 év szabadságvesztést jelentett, vagyis ennyi idő után lehetett az elítéltet feltételese szabadságra bocsátani.

Ugyanakkor plusz 5 évben határozták meg azt az időt, amivel a büntetés meghosszabbítható volt, vagyis 25 év után mindenképpen kiszabadulhatott akár a legelvetemültebb gyilkos is.

A legújabb fejlemények szerint sérti az emberi jogok egyezményét a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés magyar szabályozása, így döntött nemrégiben Emberi Jogok Európai Bírósága egy konkrét esetben az emberölésért és rablásért elítélt Magyar László ügyében. A strasbourgi ítélet szerint minden fogvatartottnak joga van ahhoz, hogy előre meghatározott időközönként, megismerhető szempontok szerint megvizsgálják, indokolt-e még a fogva tartása. A magyar szabályozás azonban ezt semmilyen formában nem teszi lehetővé, nem biztosít elvi lehetőséget sem a szabadulásra. Strasbourg szerint ez az embertelen, megalázó büntetés tilalmába ütközik, vagyis sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményét.

A Magyar Helsinki Bizottság 2009-ben fordult beadvánnyal az Alkotmánybírósághoz, a tész kiszabását lehetővé tevő rendelkezések megsemmisítését kérve. Mivel az ügyben az Alkotmánybíróság 2012. január 1-jéig nem határozott, az eljárás megszűnt. Ezután kapcsolódott be a strasbourgi ügybe a Magyar Helsinki Bizottság Magyar László oldalán. A strasbourgi döntésnek azonban nem csupán az emberölésért és rablásért elítélt férfi ügyére lehet hatása, 2014 áprilisában a Szegedi Ítéltábla is felfüggesztett egy büntetőeljárást, és az Alkotmánybírósághoz fordult azzal, hogy a testület állapítsa meg: a tényleges életfogytiglani sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményét. A büntetés-végrehajtás adatai szerint tavaly év végén 46 fő tész-es elítéltet tartottak fogva Magyarországon, közülük 29 főt ítéltek el jogerősen.

A hírhedt bűnöző 1998-ban került Kőhidára, és mint már említettük, 2001 augusztusában lett öngyilkos. Pantali pa-

rancsnok többször is találkozott Donászival, akit meglepően intelligens embernek ismert meg. Sokat beszélgettek. Dél-előttönként, este is odament hozzá. Politizáltak, történelemről diskuráltak. A többszörös gyilkosnak fanyar humora volt. Többre tartotta magát, mint aki volt valójában. Ő mondta, ha a 15. században születik, kiváló zsoldos hadvezér lett volna belőle. Kétségtelen, hogy pszichopata volt, ezt a pszichológiai vizsgálatok is alátámasztották, de jól palástolta lelki problémáit. Kedvenc írója Tersánszky Józsi Jenő volt, teljes mértékben azonosulni tudott az író legkedveltebb főhősével, Kakukk Marcival. De Popper Péter könyveit is szerette. Ezenkívül sakk-könyveket készített, újságban feladványokat oldott meg. Őrzésére nagy gondot fordítottak. Úgynevezett dupla zárkába került, amelyből akkoriban még csak egy volt a sopronkőhidai fegyházban. Minden lépését kamerákkal figyelték, de az illemhelyet nem volt szabad megfigyelni...

Donászi Aladár pályafutásával Tábori Zoltán író is sokat foglalkozott, 1996-ban Nagyvadak címmel megjelent könyvében írt a bűnözőpárosról. Évekig levelezett a magyar kriminológia leghidegvérűbb gyilkosával, nagyrészt így gyűjtötte egybe a kötethez szükséges anyagot. A 41 éves Donászi Aladár és a 44 éves Bene László a szegedi fegyházban ismerkedett meg egymással. Donászi 1989 márciusában szabadult a Csillagból, s még abban az évben Benével közösen több, vagyon elleni bűncselekményt követett el. 1991 tavaszáig hat dohánylerakatot fosztottak ki, s több mint 16 millió forintos kárt okoztak a dohányértékesítő vállalatnak. Tábori Zoltán szerint ebben az időszakban vált nyilvánvalóvá a két bűnöző személyisége közötti különbség. Bene megelégedett volna a lerakatok fosztogatásával, ám társa nagyobb akciók végrehajtására vágyott. A kettősben Bene volt a népi, Donászi pedig az igazi urbánus

figura. Bene László élvezte a békés falusi környezetet, ahol élt, és nem akart komolyabb bűncselekményekben rész venni. Donászi azonban katonás pózt vett fel, amivel már nem volt összeegyeztethető a cigarettalopás. Donászi sohasem adta föl a katonatiszti szerepet – véli Tábori Zoltán. – Amikor elfogták őket, azonnal kijelentette, hogy ő hadifogoly. Ezt akarta játszani a börtönben is, csak hogy a hatóság megfosztotta őt a közönségtől. A börtönt egyszer száraz, egyszer fehér guillotine-nak nevezte, ahol nem végzik ugyan ki, mert a törvény nem teszi lehetővé, de mindent megtesznek, hogy kikészítsék, és az örületbe kergessék. Donászi ugyanis – jó katonához illően – elfogadta volna a halálos ítéletet, és fellebbezni sem akart. Azt képzelte, hogy a börtönben majd ő lesz a többi elítélt példaképe, akire mindenki fölnéz, akinek elismerik az érdemeit. Erre kapott egy magánzárkát, ahol a képzeletbeli rangját senki előtt sem csillogtathatta. Gyakorlatilag hét éven keresztül senkihez sem szólhatott egy-két látogatón kívül. Tudta, hogy nem véletlenül került abba a megyébe, ahol a rendőrt megölte, és érezte: hiába tenné lehetővé az ítélet, húsz év múlva sem fogják szabadon ereszteni.

Azt, hogy Donászi mindig azt vallotta magáról, nem bűnöző, hanem katona, és hadat visel a társadalom egy része ellen – csak megerősíteni tudta Pantali úr. – Tárgyalásakor az utolsó szó jogán mondta: vagy így, vagy úgy, de előbb fog szabadulni... Ehhez tartotta magát, végül is a halálba menekült, mert elzártságát, elszigetelését még ő sem tudta hosszú időn át elviselni. Ahhoz, hogy feladta, az is hozzájárult, hogy élettársa elhagyta őt kőhidai rabsága idején. Halálában is igyekezett profi munkát végezni, mint már korábban leírtuk, mindkét nyaki ütőerét sebészi pontossággal vágta fel. 2001. augusztus 10-én takarodó után a férfi a WC-re ment, és egy borotvapengével

tizenöt centiméter hosszan két, a bal oldali nyaki főütőeret és a nyaki izomzatot feltáró metszést ejtett önmagán. A sérülések azonnali orvosi beavatkozás mellett is halálosak lettek volna. A vizsgálatok alapján megállapították, hogy Donászi Aladár az utolsó estén egyszemélyes zárkájában fél tízig tévét nézett, majd nyugovóra tért. Az éjjel fél tizenegykor kötelező ellenőrzéskor a felügyelő észlelte, hogy Donászi Aladár az ágy mellett a földön, fejjel az ajtó felé fekszik. A zárkaajtót 22 óra 36 perckor nyitották ki, és már az elsődleges vizsgálat megállapította, hogy Donászi életét veszítette.

Pantali parancsnok miután értesítették, negyedóra leforgása alatt a fegyházban volt. „Láttam, ahogy Donászi hanyatt fejjel a zárkaajtó felé fekszik. A padlót mindenütt vér borította. A vizsgálatok alatt nem vettem észre, hogy többször is beleléptem a sikamlós vérfolyamba. Másnap reggel már otthon, a szőnyegen piros lábnyomok emlékeztettek a tragédiára.”

Donászi kellő alapossággal készült a halálára. Hidegvérrel megírta három búcsúlevelét. Egyet a lányának, akinek tettét próbálta megmagyarázni, és aki éppen aznap látogatta meg utoljára. Egyet gyerekkori barátjának, akitől a lánya támogatását kérte, és egyet Pantali parancsnoknak mintegy kurta elköszönésként.

Az öngyilkosság híre meglepte Tábori Zoltánt. Az író ugyanis inkább néhány évvel ezelőtt – amikor Donászi szakított az élettársával – várt volna hasonló eseményt. Tábori Zoltán abból indult ki, hogy a folyamatos megfigyelés alatt tartott cellába nem juthat be olyan eszköz, amellyel az öngyilkosságot végre lehet hajtani: Donászi Aladárt félóránként ellenőrizték, a látogatóival csak egy üvegfalon keresztül beszélgethetett, de még a televízióját is egy törésálló üveglap mögé helyezték. Tábori Zoltán egyébként a könyv 1996-os megjelenését követő-

en is tartotta a kapcsolatot Donászi Aladárral. Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt férfi hosszú, hol fanyar, hol cinikus leveleket írt a börtönéletéről. Donászi még ekkor is féltőn óvta a kitalált arcukat, s vigyázott rá, hogy levelei optimista hangvételűek legyenek. Önmagáról szinte egyáltalán nem írt, mindössze egyetlen alkalommal említette meg, hogy szerinte nincs értelme végigcsinálni a büntetést.

Donászi egyvalamiről, a megbánásról sohasem szólt. Úgy vélte, fölösleges erről beszélni, mivel úgysem tudná senki, hogy valóban őszinték-e az érzelmei. Egy alkalommal viszont elárulta, hogy az egyetemista megölését megbánta, de csak azért, mert a szerencsétlen fiatalembernél nem volt fegyver. Donászi kétes hírneve mindig is csípte Bene László szemét. Ezért azután ő is próbálkozott a nagyobb nyilvánossággal. A bűnöző egyik alkalommal filozofikus hangvételű levelet küldött a Zsaru című újság szerkesztőségébe, amelyben többek között azt írta: halála tizedik évfordulóján szeretne szobrot állíttatni bűntársa, Donászi Aladár egyik áldozatának, Ősz Zsigmond főtörzsőrmesternek. Az ötlet egyenes folytatása a két rablógyilkos között kialakult háborúskodásnak. Bene László ugyanis sohasem tartotta az értelmiségi szülők által nevelt társát valódi profinak, és nehezményezte, hogy Donászi mellett őt csak másodhegedűként kezelik. Bene László így írt erről: „Donászi az öldöklésből merítette a bátorságot. Áldozatai haláltusa és a vér látványa nyújtotta számára a biztonságot. Véleményem szerint bűnözni csak tisztességesen és becsületesen lehet.” A kegyetlen páros még élő tagja levelében a szoborállítás így magyarázta: „Azt gondolom, hogy 2001. június 27-én a tíz éve meghalt Ősz Zsigmond rendőr főtörzsőrmester erénye okán megüti azt a mértéket, ha szabad így mondanivaló, amelyet a közvélemény elvár. (...) Hangsúlyozom tehát, a

jobb összefogás kedvéért, Ősz Zsigmondnak Győrött, 2001. június 27-én köztéri szobor állíttassék!” Igen ám, de Donászi Aladárnak még halálában is sikerült egykori barátja fölébe kerelkednie, hiszen a hozzátartozók szemében a férfi öngyilkossága lett az áldozatok méltó emlékműve.

RENDŐRGYILKOSOK, AKIKET KŐHIDA HOZOTT ÖSSZE

1979. július 14-én jelent meg a lapokban, hogy négy nappal korábban Budapesten, a XVIII. kerületben gyilkosság áldozata lett egy 45 éves rendőr. A feltételezett tetteseket még azon az őszön elfogták: a 36 éves, ötszörösen büntetett Soós Lajos gépkocsivezetőt, a 38 éves, négyszeresen büntetett György József kocsikísérőt és a 19 éves Németh István gépkocsivezetőt. A három elkövető megölte, majd lefejezte a szolgálatban lévő rendőrt a reptér közelében. A fegyverét akarták megszerezni, hogy bankot rabolhassanak. Kiderült az is: nem sokkal korábban, 1979. június 23-án Soós és Németh megölték egy fiatal férfit. 1980 áprilisában álltak bíróság elé. Ekkora már tudni lehetett, hogy Soós más tettetárssal korábban két embert ölt meg. 1968 májusában az ugyancsak büntetett előéletű Varga Lászlóval Soós kivégezt egy fiatal pénzügyőrt. Soós baltával ütötte le a lerészegített fináncot, majd levágta a fejét és elföldelték. A pénzügyőrnek a pisztolyát akarták megszerezni, de attól félve, a fegyver miatt lebukhatnak, végül megszabadultak tőle. Kiderült az is: Soós és György József 1972-ben megölték egy idős asszonyt a táskarádiójáért és száz forintért. 1980 szeptemberében hirdettek ügyükben jogerős ítéletet. Soóst és Györgyöt kötél általi halálra ítélték. 1980 októberében – kegyelmi kérvényük elutasítása után – kivégezték őket. Varga

Lászlóra 15 év fegyházbüntetést róttak ki. Németh István életfogytig tartó szabadságvesztést kapott azzal, hogy leghamarabb húsz év múlva szabadulhat. 1999 októberében feltételeesen szabadlábra helyezték, ám hamarosan vissza kellett vonulnia, mert másodfokon úgy találták, hogy a személyiségében beállt változások még nem elegendőek a szabadon bocsátáshoz. Végül 2000. december 16-án engedték ki tíz év próbaidőre, 2010 decemberig állt pártfogói felügyelet alatt.

A Soós és György bűnözőpárost, bármily szomorú is ezt megállapítani, a kőhidai évek hozták össze. Ekkor még jóval kevesebb rubrikát találunk bűnlajstromukon, sőt korábbi brutális gyilkosságaikat még fel sem tárták a nyomozók. Pantali Zoltán többször is találkozott és beszélgetett is velük. Mint mondta, az a bizonyos rendőrgyilkosság kellett ahhoz, hogy végleg lebukjanak, és mivel akkoriban az uniós tagság talán még álmában sem fordult elő egyetlen hazánkfiának sem, és egyetlen emberjogi aktivista sem küzdött a halálos ítéletek ellen, mindketten bitófán végezték. Bár a fiatalfelnőtt-korú társukat, Németh Istvánt még maguknál is kegyetlenebbnek tartották, ő, mint már említettük, éppen életkora miatt a kötetlet megúsza, két évtized fegyházbüntetés után most a szabad világban, köztünk él valahol...

PORNÓFILMES HETÉNYI

Csalásokért ítélték el korának ismert színházi rendezőjét, Hetényi Józsefet, aki a nyolcvanas évek elején töltötte büntetését Sopronkőhidán. – Ezzel az emberrel nagyon jól járt a börtön, mert tehetséges rendező volt, aki felvirágoztatta Kőhida kulturális életét – mondta Pantali Zoltán. Sok előadást szerve-

zett a raboknak, ő osztotta ki a szerepeket, rangnak számított abban az időben fellépni a börtönszínpadon, becsülték is érte. Egy alkalommal meghívott sztárszínészként Psota Irén haknizott a fegyházban, és a műsor előtt hosszasan magához ölelte a rabruhás Hetényit, mindenkinek leesett az álla, ettől az epizódtól fogva még inkább megnőtt az ázsiója fegyencársuknak. Akkor még senki sem sejtette, hogy szabadulása után ő lesz a rendezője az első magyar pornófilmnek. A Pornóasztár volt önagysága című filmet 1989-ben forgatták Leiter Laura főszereplésével. A film alapja az azonos című könyv, ami az Erotikus könyvek sorozat részeként vált ismertté. Egyébként ez az első magyar pornófilm nem is volt annyira durva. Igaz a filmben főnök-titkárnő, rendező-színész és fotós-modell szex jelenet is akad, de a jelenetekből körülbelül csak annyit látni, mint egy Emmanuelle-filmben. A szőke titkárnő besétál a főnöke irodájába, a blúza természetesen láttatni engedi formás melleit. Már a negyedik percben csókolgatja kíváncsú keblét a főnöke, majd a titkárnő letérdel és szeret. Körülbelül az ötödik percben van az első szexjelenet, ami kimerül az orális formában, és amiben még annál is kevesebbet látni, mint egy átlagos mai 16 pluszos mozifilmben. Mellesleg a rendszerváltás előtt is készültek itthon pornófilmek, azokat azonban külföldi rendezők készítették Magyarországon. A Budapestre érkező külföldi producerek magyar szereplőkkel forgattak, és akkor még megígérhették nekik, hogy soha nem fog kiderülni a szereplés. Németek, olaszok forgattak itt, nem volt ebben semmi titok, csak hát nem volt publikus az ilyesmi a Kádár-rendszer ideje alatt. A német vagy olasz rendező beült a kocsijába a kazzettával, hazament, majd a külföldi tékák polcain sorakoztak a pornófilmek. Azzal a felirattal, hogy „magyar szereplők”. A világháló mai formájában akkor még nem létezett, és utazni

sem utaztak ennyit, így kevesekről derülhetett ki, hogy pornót forgattak. A külföldről becsempésztett szexfilmeket pedig aki tudta, másolta valamiképpen.

Az ismert könyv címlapja, aminek alapján a filmet is forgatták

MAGDA MARINKÓT FESTÉSRE IHLETTE KŐHIDA

Magda Marinkót Sátoraljaújhely és Sopronkőhida után jelenleg a szegedi Csillag úgynevezett HSR-körletében (hosszú idejű, speciális rezsimű körlet) tartják fogva 9–10 másik, különösen veszélyes fogvatartott mellett, az országban egyedülállóan magas biztonsági intézkedések közepette. Egyes információk szerint sikerült beilleszkednie, magaviseletére nincs komolyabb panasz, ellentétben a korábbi intézményekkel, ahol okkal tartottak tőle: megtámadott egy őrt, illetve a

szóbeszéd szerint halállistát és szökési terveket készített. A hatósági személy elleni erőszak következményeképp büntetését 200 nappal meghosszabbították, a halállistáról pedig annak idején kiderült: zömében fegyőrök neve szerepelt rajta, de két, korábban megszűnt bulvárlap újságírói is helyet kaptak rajta.

A Halálosztóként ismertté vált sorozatgyilkos beilleszkedése azonban nem volt problémamentes, alig néhány, a Csillagban eltöltött hónap után próbálkozott meg harmadszor azzal, hogy véget vessen az életének. Ezúttal az ereit vágta fel, de „szerencséjére” őrei nem sokkal később rátaláltak, s megmentették az életét. Az ügyben természetesen vizsgálatot folytattak le, de a személyzet súlyos mulasztására utaló nyomokat nem találtak. Az természetes külön is érdekes, hogy az ország állítólag legbiztonságosabb fegyházában hogyan juthatott elítélt öngyilkosság elkövetéséhez alkalmas, éles tárgyhoz. Ezen azonban egy, korábban Szegeden nyolc évet leült fogvatartott szerint csöppet sem kell csodálkozni. – A nyilvánosság felé természetesen azt kommunikálják, hogy oda a légy sem szállhat be, ám a valóság egészen más. Pénz kérdése az egész. Ha az van, egy borotvaéles tárgy beszerzése gyerekjáték – mondta az egykori elítélt.

Marinko gyakori depresszióját a kilátástalanság okozhatja. Szülei meghaltak, nővére lelkileg összeroppant, Szőregen élő legjobb barátai pedig megöregedtek, így már senki sem látogatja. Ráadásul ő már szabad ember sohasem lesz. Ha valamilyen csoda folytán 2020-ban itthon kegyelmet is kap, hazájának kell kiadni, ahol újabb évtizedek várhatnak rá.

De ki is az a Magda Marinkó? Neve talán a valamennyi már olvasni-írni tudó korosztálynak ismerősen cseng, történetét azonban már egyre kevesebben ismerik, pedig ha azt mondjuk, nem mindennapi és elborzasztó, akkor ezzel még nagyon keveset mondtunk. Külső megjelenésére talán letalálható az

egyik vizsgálótiszt kijelentése: „kinézetre semmi különös, ám fizikai képességeit tekintve a legfélelmetesebb ember, akivel valaha találkoztam: maga az ördög”. De jellemezhetnénk úgy is, hogy Magda Marinko a magyar büntetőtörténet egyik leg-hírhedtebb alakja. Igaz, ő a néhai Jugoszlávia szülötte, egészen pontosan Szabadkán látta meg a napvilágot, sőt gyilkosságai egy részét is ott követte el. Megjárta a francia idegenlégiót is, majd az itt szerzett tapasztalatokat kamatoztatva vetette bele magát a délszláv állam alvilágába. Maga büszkélkedett az őt kihallgató rendőrnek, hogy Csádban falvakat irtott ki légiósként, majd a hírhedt balkáni terrorparancsnok, Arkan tigrise lett. Azonban nem maradt meg az ország határai közt, és hazánkra is kiterjesztette nem éppen áldásos tevékenységét.

1994 januárjában Szegedet rázta meg a tragédia: Z. Nagy Bálint, a neves cukrász családját a szó szoros értelmében kiirtották. A brutális gyilkosságnak egyaránt áldozatul esett a 42 éves családfő, vele egykorú felesége, valamint 16 és 10 éves gyermekeik. Az eset már önmagában is félelmet keltett az emberekben, de tekintve az előzményeket, már csak a pont volt az „i” betűn. Néhány hónappal korábban ugyanis szintén kegyetlen módszerekkel végeztek egy nővel Orosházán. A nő nem volt más, mint Farkas Helga, a szintén nagy port kavaró emberrablás áldozatának nagynénje. Őt egy zsineggel fojtották meg otthonában. De még ez sem a legelső eset Magda kronológiájában. Az ezt megelőző évben ugyanis hasonlóan tragikus esemény történt Kecskeméten, ahol Horváth Antallal és feleségével, valamint az ott tartózkodó, Magdához hasonlóan délszláv Dragutin Kujundjic-csal végeztek. Ez eddig testvérek között is több emberen elkövetett emberölés, de ez még „csupán” Magyarország...

Mint említettem, Jugoszláviában sem volt tétlen cikkünk főszereplője. Magda Szabadkán és környékén hat emberrel végzett, köztük az Agatics házaspárral. Így a két halmaz kiadta a tizennégyes számot, ami a jugoszláv és magyar hatóságokat az együttműködés útjára állította.

Meg is lett az eredménye. A szerb szakértők sikeresen azonosították a Szabadkán használt fegyverek nyomait a magyar bűncselekményeknél használtakkal, így kiderült, hogy azonosak az elkövetők. Magyar oldalról a nyomozást Kovács Lajos ezredes vezette, akinek már számos bűnügy felderítését köszönhetjük, és aki ezúttal sem hazudtolta meg önmagát. Mivel Marinko neve nemzetközileg is ismert volt, és jelen ügyben is felmerült, „csellel” sikerült a kapitányságra csábítani, ahol szerencsésükre az alacsony ingerküszöbű szabadkai rátámadt egy rendőrrre, így benntarthatták, majd egy újabb csavarral vallomásra is sikerült bírni. Az elfogás piros betűs ünnepe 1994. január 28-ára esett.

Ugyan távollétében a jugoszláv bíróság halálra ítélte Magdát, itteni cselekményei és hazai elfogása eredményeként a magyar igazságszolgáltatás is ítéletet mondott felette. Először dr. Varga Zoltán (aki a móri ügy bírója is volt) ítélte életfogytig tartó szabadságvesztésre, majd a Legfelsőbb Bíróság ezt jogerőre is emelte. A büntetőjogilag vájt fülűek számára említjük meg, hogy előre kitervelten, nyereségvágyból, több emberen, különös kegyetlenséggel, részben társtettesi minőségben elkövetett emberölés, valamint löfegyverrel és lőszerrel visszaélés tekintetében találták bűnösnek, a nyolc gyilkosságból azonban csak négyet sikerült ténylegesen rábizonyítani (a szegedi családirtás túl sok kérdőjelet hagyott maga után). Viszont annak következményében, hogy tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a kilencvenes évek közepén még nem

volt, Magda 2019. január 28-án akár feltételeken szabadságra is bocsátható.

Szlobodan Milosevics, a szerb állam egykori véreskezű vezetőjének ügye összefonódott a délszláv állam hatóságai szerint Magda Marinko gyilkosságaival. Olyannyira, hogy szerintük a Marinko elleni nyomozást nagyban gátolta a belgrádi irányítás, mert komoly érdekeltségek játszottak közre a szabadkai gyilkosságokban – sokak szerint egyenesen Milosevicstől érkezett a „megrendelés”, az egyébként az Arkan nevű bűnbándához is tartozó Magdához. Az egyik áldozatnak, a fent említett Agaticsnak ugyanis fontos szerepe volt a magas rangú állami szereplők által is „jövőhagyott” dohánycsempészetben. Ennek érdekében a szerb hatóságok, valamint állítólag a hágai törvényszék emberei is ki akarták hallgatni Magdát. A magyar Legfelsőbb Ügyészség azonban cáfolta a tényt, hogy megkeresték volna őket Hágából. De az a mai napig tisztázatlan, hogy vajon mennyire rendszeresen vette igénybe a szerb állami vezetés Magda és csapatának szolgáltatásait – ha valóban így történt.

Magda Marinko tehát mind a mai napig a Magyar Köztársaság vendégszeretetét élvez, annak ellenére, hogy többször kérvényezte, hogy büntetését hazájában tölthesse le – a családjával való kapcsolattartás körülményességére, valamint magyar nyelvi nehézségeire hivatkozva. Első ízben a Horn kormány alatt Vastagh Pál utasította el kérelmét azzal az indokkal, hogy mivel Jugoszláviában halálbüntetésre ítélték Magdát, a nemzetközi szabályok lehetetlenné teszik a kiadatást. Az első Orbán kormány igazságügy-minisztere, Dávid Ibolya pedig a háborús helyzetre alapozva mondott szolidan nemet. Természetesen, amikor Jugoszláviában eltörölték a halálbüntetést, ismét felmerültek a kiadatás lehetőségei, de végül az ítélet ottani végrehajtásának bizonytalanságai miatt Marinko itt maradt.

Könyvünkben természetesen Marinkó kőhidai tartózkodására fókuszálunk. Mint ismert, Sátoraljaújhelyről helyezték át Sopronkőhidára, mégpedig azután, hogy ott egy tornatermi séta során a „szerb cserkész” rátámadt az egyik örrre, akit a szorult helyzetből épphogy sikerült kimenteni. Magda később bevallotta, hogy lerántotta az őrt, de azzal védekezett, hogy pusztán a szíj szorítása következtében tanúsított reflexmozdulatról volt szó, de előkerült az is, hogy az ör sértegette. Mindenesetre másfél évvel később a bíróság kétszáz nap fogdával honorálta az akciót. Marinko ekkor már Sopronkőhidán tengette napjait. A fegyencet egy speciális, vastag, hangszigetelt ajtóval ellátott zárkában tartották fogva, ahol a bútorokat a padlóhoz erősítették, a mosdókagyló feletti tükör pedig üveg helyett acélból volt. A zuhanyzó és a vécé a cellán belül kapott helyet. Marinko zárkájában evett, és jobbra még az örök is csak a belső telefonon beszéltek vele. Az intézkedések szigorúsága egyáltalán nem volt túlzó, hiszen halállistáján és feljegyzéseiben többször célzott a szökésre. A megbilincseléshez az örök csak saját testi erejükre támaszkodhatnak, vagy az erre kiképzett szolgálati kutyát vethetik be a fogoly ártalmatlanná tételéhez. Ehhez nem is kell megvárniuk, amíg az elítélt támad, az is elég, ha csak passzívan szembeszegül. Vannak fegyházak, ahol kamerák figyelik az olyan zárkákat, amelyek lakóit hajlamosnak tartják a szökésre.

Szerencsére Magda Kőhidán viszonylag „csendesén” viselkedett. Pantali Zoltán csupán egy napra emlékezik, amikor a szabadkai terminátor tombolni kezdett, ez akkor történt, amikor a hírekből arról értesült, hogy Koszovóból menekülnek szerb honfitársai az albánok támadásai elől. Marinko ezen a napon zárkája vasrácsát rázta teljes erejéből, és azt üvöltözte, halomra lövöldözné a rohadt albánokat. Tekintetében iszonyatos gyűlölet látszott. Az egyik ör úgy vallott erről, hogy

szinte minden fegyőr rettegett tőle. Olyan tekintettel nézett, amikor dühös volt, hogy szavak nélkül kifejezte, ölne tudna. Ő volt akkor a megtestesült gonosz.

2008-ban azonban Magda valódi meglepetést okozott: rajzlapokat, festéket és ecsetet kért. Elkezdett alkotni zárkája mélyén. Sőt mi több – ha kellő távolságból is, de –, a fegyintézetben működő képzőművészeti szakkör munkájába is becsatlakozott. Ezzel a nyilvánosság számára sikeresen bebizonyította, hogy sokoldalú személyiség: nemcsak a hidegvérű gyilkoláshoz vagy a fegyverkereskedelemből ért, hanem tehetséges művész is. Sopronban ugyanis kiállítás nyílt „Alkotások rácsok nélkül” címmel, ahol többek között Magda Marinko munkáit is közszemlére tették. Meglepően jól sikerült portréjairól, tájképeiről újságok cikkeztek. Marinko ismét a média érdeklődésének középpontjába került. Mindenesre a kiállított műveket értékelő kriminálpszichológus semmi újat nem árult el alkotójukról, végtelenül nagy agresszivitás tükröződik azokról viszsza, mondta el az akkor már parancsnokként ténykedő Pantali Zoltánnak. Nem tudjuk pontosan, műveinek mi lett a sorsa, de lehet, hogy időközben komoly piaci értékre tettek szert...

Magda Marinko a Halálosztóként ismertté vált sorozatgyilkos

HÁZILAG PISZTOLY

Aki esetleg kételkedne abban, hogy mi minden elkészítésre képesek a nehézfiúk unalmasabb óráikban, tekintse meg valamelyik börtönmúzeumot, ilyen szinte minden büntetés-végrehajtási intézetünkben akad. És persze minél komolyabb a múltja egy fegyháznak, annál látványosabb tárgyi emlékekre számíthatunk. Egy Hartmann nevű elítélt például pofas kis pisztolyt csináltatott a sopronkőhidai fegyház TMK-műhelyben, amely természetesen lövés leadására is alkalmas lett volna. Rabtársai ugyan lövedéket még nem gyártottak hozzá, de puskaport igen. Salétromot bőven találtak a százados épület falain, csak lekaparni kellett, ként és szenet pedig akár a kórházból is beszerezhetek. Végül is az emberi gyarlóság, amiből bőven akad egy börtönben, akadályozta meg, hogy a fegyvert használni is tudják. Egy vamzer ugyanis feldobta a készülődő akció résztvevőit. A pisztolyt azután a rendőrség lefoglalta, készítettője pedig újabb éveket gyűjtött össze már meglévő büntetéséhez. Mint mondta, szökéshez akarta használni fegyverét, mintegy kényszerítő eszközként, de ölni nem akart vele. Tudjuk, ez a kijelentés már, „a mi lett volna, ha”, kategóriájában értelmezhető...

Hajmeresztő a másik eset is, de itt már késztermékről van szó. A szövede egyik szellőzőablakában egy hippis során találtak egy második világháborús spanyol forgópisztolyt. Hat lőszer is volt hozzá. Mivel az eset még a nyolcvanas évek elején történt, állambiztonsági nyomozót rendeltek Kőhidára Budapestről. A nyomingert rabnak álcázták, aki néhány hét alatt szépen beépült a zshiványok közé. Még hivatalos papírokat is kiállítottak neki, nehogy a börtönírnok gyanút fogjon. A hármas műszakba rakták be a szövedében. Egyébként em-

berünk csak a parancsnokkal tarthatott kapcsolatot, azt is a legnagyobb álcázás és titoktartás mellett. A nyomozó végül jó munkát végzett, mert kiderítette, honnan származott a fegyver, és azt is, ki rendelte meg. Őt löfegyverrel való visszaélés miatt ítélték el, a beszállító, az egyik kenyérgyár sofőrje sem úszhatta meg jó pár év fegyházbüntetés nélkül. Annál is inkább, mert további löfegyverek leszállítását is vállalta volna, természetesen jó pénzért. Az is kiderült, hogy más rabokat is próbáltak beszervezni, és fegyveres kitörést kíséreltek volna meg egy adandó alkalommal.

VADÁLLAT A ZÁRKÁBAN

G. N. 2009-ben öltötte magára a rabruhát Sopronkőhidán. A kegyetlenkedéseiről ismertté vált fegyenc szabad éveiben alkalmi munkákból élt. Több alkalommal is büntetve volt már kifosztás, természet elleni erőszakos fajtalanság miatt, de a leg súlyosabb bűncselekményt társával együtt követte el, akinek nevelőapját ölték meg. A két férfi egy nyári este elbújt a nevelőapa házában, s amikor a sértett hazaért, rátámadtak. Előbb ököllel, majd a rabláshoz magukkal vitt baseballütővel ütötték, s feltehetően egy vésővel szurkálták. Az áldozat összesen húsz súlyos sérülést szenvedett el, melyekbe belehalt. A brutális páros azt tervezte, hogy a holttestet egy szakadékba dobják, vagy egy dögkútba lökik, a rendőrök azonban egy feljelentés alapján keresni kezdték őket, körözést adtak ki a kocsijukra, melyet a benne ülőkkel még aznap éjjel feltartóztattak egy közúti ellenőrzés során. Az előre megfontolt szándékkal, nyereségvágyból és különös kegyetlenséggel elkövetett emberölést a bíróság első fokon életfogytiglani fegyházbüntetéssel sújtotta.

Az akkori törvények szerint legkorábban harminc év múlva kerülhetett volna feltételeesen szabadlábra G. N. és társa.

G. N. sorsa azonban másként alakult. A rácsok mögött soha nem talált nyugalomra. Erőszakos természetét nem tudta fékezni. Több alkalommal megerőszakolta, megkínozta, megverte a zárkatársait. És amikor elkülönítették a többiektől, maga ellen fordult: mellbimbóit le akarta tépni egy körömvágóval. Ekkor kényszerítő eszközökkel kellett megfékezni. Dűhe azonban nem csillapult, egy napon felgyújtotta a zárkáját, a tűzjelző szerencsére időben bejelzett, így akkor még meg tudták menteni az életét. Két nap múlva azonban felakasztotta magát a zárka ablakrácsára. Így talált nyugalomra háborgó énje. Pantali Zoltán több mint négy évtizedes BV-és pályafutása során egyetlen hasonló esetre sem emlékezett vissza. Rengeteg nehézfiúval hozta össze a sors, de egyikük sem mutatott olyan antiszociális magtartást, mint G. N., akiben szinte minden percben fellángolt a gyűlölet társai, a fegyőrök és önmaga iránt is, szinte fékezhetetlennek bizonyult. A pszichiátriai és pszichológiai vizsgálatok azonban személyiségét még határesetként beszámíthatónak találták...

NÉGYSZERES GYILKOS

Talán, ha nemes vérvonalú kutyáinak az ellátására és szaporítására lett volna elegendő tőkéje, soha nem követ el gyilkosságot. Mindenestre az ebeket, saját bevallása szerint, minden embernél jobban szerette. N., aki jól beszélt nyelveket, anyagi csődbe jutott. A világhálón több hónapja levelezett egy argentin tenyésztővel, tőle remélt megoldást vállalkozása felvirágoztatására. Meghívta a tenyésztőt, és annak rendje és módja

szerint barátságosan vendégül látta budapesti lakásán. Éppen a többfogatásos ebédet fogyasztották, amikor N. a vendég mögé lopózott, és pisztolyával közvetlen közletről tarkón lőtte. Nem sok pénzhez juthatott hozzá, mert legközelebb, amikor a nyugdíjakat osztó postással találkozott, őt is meghívta egy kávéra. Végzett vele, és a nyugdíjakat szépen zsebre tette. Még két vendéget invitált meg a gyilkos ebédre vagy vacsorára. Őket is tarkón lőtte a kedélyes hangulatú gyertyafényes terített asztalnál. A holttesteket minden esetben kutyáinak ketrecai alá rejtette. Mégis lebukott, mert a bomló holttestek szaga nehezen leplezhető el... Aztán életfogytiglanit kapott, és a szegedi Csillagból került Sopronkőhidára. Pantali parancsnok szerint értelmes és intelligens rab volt. Cseppet sem volt agresszív, talán a leginkább egy jól szituált könyvelőhöz hasonlított. Pedáns emberként szűk környezetében is katonás rendet tartott. 2005–2010-ig volt Kőhida vendége, majd visszakerült Szegedre. A csendes sorozatgyilkos lelkének mélyén őrizte szörnyű titkait.

„KI FOGUNK NYÍRNI!”

Négy évig volt Sopronkőhida lakója S. P., a ravasz, számító, gátlástalan, ha lehet így mondani, velejéig romlott profi bűnöző, aki a legjobban a szarkeveréshez értett. Keze messze elért, komoly kapcsolatrendszerrel rendelkezett és talán rendelkezik ma is. Annak ellenére, hogy számos bandában elkövetett súlyos bűncselekmény írható a számlájára, mégis a legkőrmönfontabb trükkökkel igyekezett magát kivonni a büntetőeljárások, az ítélethozatalok alól. Pantali úr szerint elvetemültebb volt, mint Donászi, de hozzá hasonlóan mű-

velt és intelligens ember volt, aki katonai középiskolába járt, majd hittudományi főiskolán szerzett diplomát. Kőhidán folyamatosan zaklatta környezetét. Mivel áldatlan magatartása miatt több fegyelmet is beszerezett, alaposan megorrolt Pantali parancsnokra is. Bosszút forralt ellene, és ehhez a szemüvegjét használta fel. Összetörte az egyik lensét, és a szilánkokkal több helyütt megsértette a csuklóját. Majd amikor elkülönítették, levelet írt a Katonai Ügyészségnek. Ebben bepanaszolta a fegyházparancsnokot, amiért szemüveg nélkül kellett három napig élnie. Természetesen az ügyben vizsgálatot rendeltek el... De hát karrierje még csak ezután csúcsonyult ki!!!

Életútját bűncselekmények sorozatai fémjelezték. S. P. és a többszörös visszaeső társai közti kapcsolat a különféle börtönökben alakult ki. Bandában összesen tucatnyi bűncselekményt követtek el. Köztük egy kalocsai pénzváltó és feleségének kivégzése írható számlájukra, valamint több pénzszállító elleni támadás, köztük a budaörsi Tesco parkolójában lezajlott összetűzés a bűnözők és a rendőrök között. A banda tagjai változó összetételben pénzváltókat, ékszerboltot raboltak ki, zsákmányuk nem egyszer több tízmilliós nagyságrendű volt, sok esetben pedig többmilliós. Több pénzszállító elleni támadásnál is rálóttek a járműre, volt, ahol a felgyújtásával fenyegetőztek, két támadásnál is combon lőtték az ellenálló biztonsági őrt, amivel életveszélyes, maradandó fogyatékoságot okozó sérüléseket okoztak. Az egyik bandatag – aki az idegenlégióban kapott kiképzést – 2005-ben a Tesco parkolójában a rendőrök kiérkezése után menekülés közben kézigrátnát dobott üldözőire. A többiek automata fegyverekkel követtek el több cselekményt, Horvátországból pedig géppuska becsempészésére is adtak megbízást.

A kalocsai pénzváltót és feleségét 2004 novemberében saját otthonában támadta meg S. P. és két társa. S. P. előtte néhány hónappal szabadult a börtönből. A házaspártól összesen több mint 30 millió forintnyi aranyat, készpénzt, műszaki cikket zsákmányoltak. Amikor az asszony menekülni próbált, feltartóztatták, a házaspár mindkét tagját gépkocsiba kényszerítették, majd Zsámbék felé, pontosan már meg nem határozható helyen – egyes vallomások szerint azért, mert már „nem voltak szállíthatóak” – S. P. utasítására két társa kivégezte, mellbe lőtték őket. Később az elkövetők megpróbálták elégetni, eltüntetni a holttesteket, évekkel később a férfi földi maradványait sikerült azonosítani.

A büntetőeljárások során S. P. többször feljelentette a bírót, illetve elfogultság miatt kizárását kérte, kegyelmi kérvénnyel fordult az államfőhöz, és fogva tartásának körülményei miatt beperelte a büntetés-végrehajtást, ebben a polgári perben első fokon, nem jogerősen hárommillió forintot ítélték meg a vádlottnak, ám a BV fellebbezett. A büntetőper eredetileg a Pest Megyei Bíróságon kezdődött, ám idővel az összes ottani bíró elfogultsága miatt a Fővárosi Törvényszéken kellett újakezdeni. Majd az előzetes letartóztatásban lévő férfi beperelte a Budapesti Fegyház és Börtönt is. Keresetében leírta, hogy otttartózkodása alatt több kínzást elszenvedett, és embertelen bánásmódban részesült. A Fővárosi Törvényszék akkor első fokon úgy ítélte meg, hogy S. P. állításai helytállóak. Azt kifogásolta ugyanis, hogy több esetben nem volt meleg víz a börtönben, így kénytelen volt hideggel zuhanyozni... A sétákkal sem volt elégedett, hiszen a többiektől eltérően egy kisebb udvaron kellett fel-alá járkálnia. Fájt még neki az is, hogy állítása szerint jóval többször ellenőrizték őt a börtönőrök, mint társait. Keresetleveníben említést tett az egészségügyi ellátás hiányosságairól is.

Botrányos ügyeinek tárháza szinte kimeríthetetlen volt. Házi őrizetét például egy Somogy megyei kempingben töltötte. Mivel azt állította, senki sem fogadta be, ezért úgy döntött: hajléktalanszálló helyett a nagyteveli kempingbe megy. A házi őrizet szabályainak betartását ellenőrző rendőrök így a táborban tartották őt szemmel.

Végül nyolc év után születhetett meg az ítélet S. P. és társainak ügyében. A Fővárosi Törvényszék három életfogytiglanit szabott ki többszörösen minősülő emberölés, rablás és más súlyos bűncselekmények miatt 2014. február 28-án. Az ügyben hét vádlott volt. S. P. és társai a vád szerint tucatnyi bűncselekményt követtek el egy évtizede, köztük Érden és Budaörsön egy-egy pénzszállítórablást. A budaörsi Tesco parkolójában a rendőrökkel is tűzharcba keveredtek, és kézigráratot robbantottak. A három életfogytiglani büntetésre ítélt közül az egyik vádlott tényleges életfogytiglanit kapott, S. P. és egyik társa pedig leghamarabb 30 év múlva bocsátható feltételes szabadságra. Mindhárom életfogytiglanit több emberen, nyereségvágyból elkövetett emberölés miatt szabta ki a bíróság. A bíró egyes vádpontokban egyes vádlottaknál felmentő rendelkezéseket is hozott, így például S. P.-t nem találta bűnösnek az egyik rablás és robbanóanyaggal való visszaélés vonatkozásában (!). A tényállás ismertetése során kiderült, hogy több bűncselekménynek vannak mindmáig ismeretlen elkövetői is. Korábban perbeszédében több védő felmentést kért, az ügyész viszont öt életfogytiglanit, ebből három esetben ténylegest kért. Az eljárás során a védelem megkérdőjelezte a nyomozás törvényességét, a bizonyítékok beszerzésének, szelektálásának és a vádalkuknak a módját, illetve, hogy a valódi elkövetők kerültek-e a vádlottak padjára. Minderre a bíró – szóbeli indoklásában – úgy reagált: „Ebből nem lesz

egy újabb móri ügy”. Hozzátette: igaz, hogy több, vádalku eredményeként született terhelő vallomás van az ügyben, de azokat más bizonyítékok is alátámasztják. (A nyolc halálos áldozatot követelő móri bankrablás ügyében a bíróságok két vádlottat elítéltek, egyiküket jogerősen tényleges életfogytiglanra, ám évek múlva bebizonyosodott, nem ők követték el a bűncselekményt.)

Talán semmi köze a fentiekhez, de jellemző epilógusként bizonyára említésre méltó: egy alkalommal Sopronban, a 2-es busszal utazott Pantali parancsnok. A vasútállomásnál egy ismeretlen férfi megnyomta a leszállást jelző gombot. Elsomfordált Pantali mellett, majd hirtelen felé fordulva, gyűlölettől szikrázó szemmel jól hallhatóan ennyit mondott: „Ki fogunk nyírni a haverjaiddal együtt!”.

A PARANCSNOK ÍRNOKA

A hatvanas évek második felében Pécssett követték el azt a bűncselekményt, amelynek áldozata egy idős asszony volt. A rablógyilkosok rengeteg drága ékszert találtak az áldozat házában. Éppen azokat pakolták össze, amikor az iskolából hazafelé jövet betoppant a megölt néni tízéves lányunokája. A rablók közül az agresszívebb már megfojtani készült a kislányt, amikor K. Jenő leállította. Mint később vallotta, nem tudta volna elviselni a kislány halálát. Bűncselekményükre így hamar fény derült. Mindkettőjüket első- és másodfokon is halálra ítélték. És mindketten kegyelmért fordultak az Elnöki Tanácshoz. K. Jenő hatvan napot töltött a siralomházban, amikor a válasz megérkezett. Korábbi ítéletét életfogytiglanra változtatták, de társát rövidesen felakasztották. K. Jenő kegyelmi döntésénél

figyelembe vették azt a tényt, hogy a kislány neki köszönhette életét. Ezek után 1966-ban került Sopronkőhidára. Pantali úr művezető volt, amikor segédművezetőjének éppen őt nevezték ki. Jó pár év múlva azután őt választotta írnokául is. Négy évig segítette a munkáját. És hogy ennél jóval többet is előmozdított ez az emberi kapcsolat, arról nyilatkozzon Pantali úr maga: – A fegyházban soha nem volt vele gond, értelmes jó felfogóképességű, megbízható ember volt, aki precíz munkát végzett. Húsz évet gyűrt le Kőhidán. Amikor elérkeztek a büntetése utolsó hetei, nagyon erős szorongás lett úrrá rajta. Valósággal rettegett attól, ami kinn várt rá. Ekkor döbbsentem rá, hogy mekkora stresszel jár a civil életbe történő újbóli alkalmazkodás. Pontosabban akkor ismerhettem meg igazán nehézségeit, amikor egy alkalommal Pécsett egy presszóban találkoztunk. Ő már akkor két éve szabad volt. Italt rendelt nekem, de én alkoholt soha nem iszom. Odahívtam asztalomhoz, és ő elmesélte, milyen szörnyű volt új életet kezdenie. Ha írnokomként nem tölt velem együtt négy évet, talán soha nem nyílt volna meg ennyire. De akkor én sem tudhattam volna meg ennyire hitelesen, mit érez egy szabadult rab a rácsokon túli világban. Részletesen elmondta, hogy évekig nem talált munkát magának, mert mindenhol elutasították. A női nemmel sem tudott normális kapcsolatokat kiépíteni. Egy nagyon szelíd természetű, türelmes és őt nagyon szerető özvegyasszonynak köszönhette végül is, hogy egyáltalán talpra állt. Amikor évekkel később Sopronkőhidán uniós támogatásból elindítottuk a Kapuláz programot, kétségtelenül felhasználtam tapasztalatait. Kidolgoztuk a program fő irányelveit. Eszerint a hosszú időszaki szabadulóknak esélyt kell adni az élethez, egyrészt, hogy ne kerüljenek vissza, másrészt, hogy megtalálják helyüket a civil világban, ami nem csupán előítéletekkel és el-

utasítással, kirekesztéssel várja őket, de egy-két évtized alatt döbbenetesen meg is változhat. Így hát fel kell őket készíteni a kinti életre. Ehhez képzettségre, munkalehetőségre, sőt még jogszabály-változtatásokra is szükség van. Lényegében erről szól a Kapuláz uniós program, amit elsőként Kőhida indított el a hazai büntetés-végrehajtási intézetek között.

A BÖRTÖN HOZTA ŐKET ÖSSZE

A megható történeteket természetesen a börtönök világa sem nélkülözi. Így esett meg a H. János állami gondozottal, kisstílű sítesszel, hogy évtizedek múltán a rácsok mögött talált rá édesanyjára. Van, aki tetováltat, van, aki gyúr, van, aki fest vagy nyelvet tanul a zárkában. Jánosunk évek óta még kisgyerekkorában elveszett anyját kereste. Nevelője segítségével, aki történetesen Pantali Zoltán volt. Levelezésbe kezdett a Magyar Vöröskereszttel. Hónapok múltán pontos információt kapott, és az első levelét feladta a megadott címre. Látogatási engedélyt kért édesanyjának. És láss csodát, az anya megjelent az egyik beszélőn. Pantali úr természetesen nagyon kíváncsi volt erre a találkozásra. Megfigyelte hát a furcsa párt, akik némán szemezték egymással percekig, sőt vagy negyedórán át, nagyon zavarban voltak, hirtelen szó nélkül egymás nyakába borultak, és szorosan megölelték egymást. Mindketten sírtak. A szabályzat szerint ez tilos cselekménynek számított, de hát ki ne érzékenyült volna el. A nevelő is csak legyintett a közelben kérdőn őt vizslató fegyőrnek. Az egymásra találás után rendszeresen járni kezdett az édesanyja a fiához, tartották a kapcsolatot. Szabadulására is eljött, és csak remélni tudjuk, ma is szoros köztük ez a rácsok mögött újraszületett kapcsolat!

KÁPÓ

Egyik ismert és népszerű Jászai Mari-díjas színésznőnk édesapja is megjárta Kőhidát. Miközben a művésznő szárnyait próbálgatta, édesapja katonatisztként vonult a rácsok mögé a hetvenes évek közepén. Nem tudjuk, milyen lehetett apa és lánya kapcsolata, de annyi bizonyos, a fiatal színésznőt ez nem hátráltatta karrierje építésében. Játszott a Szkéné Színpadon, elvégezte a Színház- és Filmművészeti Főiskolát. Több vidéki színházban is sikereket aratott. Több klasszikus szerepben is bizonyította tehetségét. Az igazi népszerűséget egy televíziós sorozatban alakított szerepe hozta meg számára.

Elmondhatjuk, hogy a művésznő édesapja sem hagyott rossz emlékeket maga után Sopronkőhidán. Annál is inkább, mert katonatiszti fegyelmezettségét, sőt vezénylő hajlamát a fegyház falai közt is kiélhette. Kápónak becézték, és nem véletlen. Ha az elítélteket sétára, munkára kellett vezényelni, ő volt rá a legalkalmasabb, hogy vasfegyelem legyen úrrá még a legnehezebben kezelhető rabokon is. „Vigyázz! Sapkát le! Százhusz fő felsorakozott” – kiáltotta teli torokból a körletparancsnoknak sorakozón. Majd jelentett, mint annak idején a laktanyában a parancsnokának, az ezredsorakozóknak. És jaj volt annak a sittesnek, aki nem szabályosan vette le a sapkáját. Őrmesteri szitokáradatban kapta meg a magáét Kápótól! Szerették is Kápót a fegyőrök, mert nekik és velük dolgozott, nem úgy a fogolytársak, akik folyamatosan acsarkodtak ellene. Azt gondolták róla, hogy beépített ember. Titokban bosszúállást szerveztek ellene. Várták a megfelelő alkalmat, amikor lecsaphattak szegény Kápóra, és ez egy alkalommal a közös fürdésnél be is következett. Köztudott, hogy a közös zuhanyozó gőzében minden megtörénhet, oda még a legtökösebb smasszerek sem merészkednek

be önszántukból. Kápót is itt szúrták meg és verték majdnem halálra, végül sikerült kimenteni, de a gyógyulása hosszú ideig tartott, természetesen elvezényelték Kőhidáról...

HÍRHEDT MAI VENDÉGEK

Engel, aki cseppet sem angyal

Már-már száanalomra méltó férfiú gördült elénk az egyik kőhidai börtönlátogatásunk során kerekesszékekkel. Első pillantásra eszembe sem jutott volna, hogy ő Engel Zoltán, a rendőrgyilkos, akit erőszakos bűncselekmények miatt életfogytig tartó szabadságvesztéssel sújtott a bíróság. Pontosabban a Fővárosi Ítéltábla 2005 áprilisában rendőrgyilkosság miatt már jogerősen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte, amihez további nyolc évet szedett össze a rábizonyított többi erőszakos cselekmény miatt. A jogerős életfogytig tartó szabadságvesztésének kiszabásakor 33 évben határozta meg a bíróság a feltételes szabadlábra bocsáthatóság időtartamát. Csak ennek a több mint három évtizednek lejártá után kezdheti meg újabb büntetését táblabírósi 2010-ben kiszabott ítélete alapján.

Ez utóbbi per tárgyát a 2002-ben, tehát még a 2003-ban történt rendőrgyilkosságot megelőzően elkövetett bűncselekmények képezték. Az ítéltábla bünszövetségben, fegyveresen és jelentős értékre elkövetett rablás, valamint ugyancsak bünszövetségben, fegyveresen elkövetett rablás kísérlete miatt mondta ki bűnösnek Engel Zoltánt. Az eljárást azért 2010-ben zárta le az ítéltábla, mert bár ebben az ügyben 2005-ben már elsőfokú ítélet született, 2006-ban a táblabírói megalapozatlanság miatt új eljárást írt elő.

A Pest Megyei Bíróság 2009 decemberben hirdette ki a megismételt eljárásban az elsőfokú ítéletét. Ebben az elsőrendű Szabó Ferencet felbujtóként öt év szabadságvesztéssel sújtotta a bíróság, de ezt a Fővárosi Ítéltábla 2010-ben hat és fél évre módosította, és kizárta a feltételes szabadlábra bocsátás lehetőségéből, amiért a cselekményt bünszövetségben követték el társával.

A másodrendű Engel Zoltán büntetésének mértékét a táblabíróság a megyei bírósággal egyezően 8 évben határozta meg. Esetében az indoklás szerint az idő múlására és az egészségi állapotára tekintettel nem súlyosbította jelentősen a szabadságvesztés mértékét az ítéltábla. A többszörösen büntetett előéletű férfi 2003. május 13-án hajnalban egy fővárosi villa, Tabányi Mihály világhírű harmonikaművész otthonának kirablására készült. A rendőrség azonban fülest kapott a készülő bűncselekményről, ezért kiküldtek egy egységet a helyszínre. Ekkor Engel Tabányi Mihály fészereiben rejtőzködött el, a rendőrök azonban rátaláltak. Elsőként a rejtekhelyhez Borsos József és egy fiatal rendőrnő, K. Zsuzsanna ért oda. Engel előbb megadást színlelt, majd hangtompítós pisztolyával mellkason lőtte Borsost. A nyomozónak maradt még annyi ereje, hogy viszonzozza a tüzet. A tűzharcban Engel Zoltán is súlyosan megsebesült, s azóta tolószékben van. Bénulása következtében inkontinencia is fellépett nála, pelenkát kell használnia.

A 2010-es jogerős ítélet alapján Engel Zoltán tettesként, vádlott-társa, Szabó Ferenc felbujtására bünszövetségben két fegyveres rablást követett el, amelyek közül az egyik kísérleti szakban maradt.

Az ügy előzménye, hogy a két férfi még 2002-ben szövetkezett, hogy Szabó Ferenc tehetősebb ismerőseitől szerezzenek

pénzt. Engel Zoltán koccanásos balesetnek álcázva arra bírta rá a sofőröket, hogy üljenek be az autójába, amíg kitöltik a baleseti űrlapot. Amikor ez megtörtént, fegyvert fogott rájuk és értékeiket követelte. Kétszer próbált ilyen módon pénzt szerezni Engel, de csak az egyik bűncselekmény sikerült, akkor kétmillió forintot zsákmányolt, a másik esetben dulakodás alakult ki, és Engel elmenekült.

Ennél jóval több pénzt kaparinthatott fel már benn a sitten, amikor is a strasbourgi székhelyű bírói testület 12 ezer euró erkölcsi kártérítést, valamint a peres eljárással kapcsolatban felmerült költségek fedezésére 3800 eurót ítélt meg Engel javára. Az ügy háttere az volt, hogy a szegedi börtönben cellatársai részéről sok zaklatásnak volt kitéve. Nem tudott részt venni az egészséges rabok számára kötelező fizikai tevékenységekben, ugyanakkor a mosdáshoz, szükségletei elvégzéséhez – a fegyőrök segítségnyújtásának hiányában – cellatársainak a közreműködésére volt utalva. Nem adtak neki megfelelő fürdőszeleket, ehelyett egy gyorsan elkorhadó fa vécéülőkét kapott, ami a 110 kilós ember alatt eltörött.

Miután különösen veszélyes rabnak minősítették, autóban szállítás közben is meg volt bilincselve, és biztonsági öv hiányában csak úgy tudta magát tartani, hogy a fejét szorosan a jármű rázkódó ajtajához szorította. Amikor kivették a szállítóautóból, a fegyőrök nem egyszer övénel fogva vonszolták őt magukkal.

Az Engel által felpanaszolt bánásmód 2005–2006-ra vonatkozik, az elítéltet később Sopronkőhidára, egy kifejezetten mozgássérült elítéltek elhelyezésére alkalmas cellába szállították. Azóta békében tűri sorsát, és a smasszerok szerint sincsen vele komolyabb gond. A hírek szerint vasakarattal bír, a múltó napok során igyekszik elfoglaltságot találni magának, kedvenc

időtöltése a PlayStationnel való játék. Bűncselekményeivel és konfliktuskerülő viselkedésével kivívta rabtársainak tiszteletét, bevallása szerint abban reménykedik, hogy 2036-ra az orvostudomány eljut majd arra a szintre, hogy talpra tudják őt állítani.

Gyerekgyilkosok a kbk-körleten

Az egyik legszörnyűbb bűncselekmény, a gyermekgyilkosság elkövetéséért tölti jogerős fegyházbüntetését Kőhidán Bogdán József és Kertész József. Több évtizedes „otthonuk” lett a szigorúan őrzött Kbk-körlet, Magda Marinkó egykori otthona.

A szomorú történetet számtalanszor ismertette az itthoni média: a 11 éves Szita Bencét az elsőfokú ítélet szerint Gyöngyi Sándor volt élettársa, Polcz Erika ölette meg, mert azt gondolta, hogy a kisfiú áll a boldogsága útjában. Két tettestársa volt, Bogdán József és Kertész József. Október 29-én Polcz Erika magához csalta Bencét Kaposvárra az apja munkahelyéről. Az asszony a toponári Muskátli presszóba vitte a fiút, ott találkoztak a két férfival – Bogdán üdítőt és chipset is vásárolt neki –, majd Sántosra indultak.

A kisfiúnak azt mondták, bulizni mennek, s megittatták borral. Bogdán a sántosi erdőben leütötte a kisfiút, majd Kertész ásni kezdte a gyerek sírját. Polcz Erika végignézte, amíg a magatehetetlen gyereket Bogdán József késsel és ásóval brutálisan bántalmazza.

Kegyetlen tettükért első fokon mindhárman tényleges életfogytiglani fegyházat kaptak. Bogdán József Kőhidán tölti napjait, az 57 éves rutinos börtönlakónak azonban nem ízlik a börtönkoszt, állítólag túlságosan sósnak találja, ezért gyakran képtelen megenni.

Már látszik rajta a böjtölés, hiszen az elfogásakor még száz-húsz kilós férfi az elmúlt hónapokban több mint húsz kilótól szabadult meg. Igaz, nem örvend túl nagy népszerűségnek, hiszen a gyermekgyilkosokat vagy a pedofileket egyenesen gyűlölik a börtönlakók. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának sajtóirodája mégis cáfolta azt a hírt, hogy Bogdán azért nem eszik, mert a börtönkonyhán elsózzák az ételét. Ezt azzal indokolták, hogy minden hazai büntetés végrehajtási intézetben egy bv-s felügyelő ellenőrzi az ételosztást, így kizárt, hogy egy elítélt hozzáférhessen egy másik elítélt ételadagjához. Ráadásul a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön parancsnokához nem érkezett panasz az étel minőségével kapcsolatban. A rabtársak szerint két oka is lehet, hogy valakik elsózzák Bogdán ételét. Ezzel nem csupán bosszantják őt, hanem fizikai erejét is jócskán megtörhetik. Erre azért lehet szükség, mert bár Bogdán már elérte a nagypapakort, félelmetes fizikummal került be a rácsok mögé. Még a fiatalabb raboknak is komoly kihívást jelentene a vele való összetűzés.

A két gyilkos társ egyébként egymástól hermetikusan elzárva, rendkívül szigorú őrizet alatt számlálgatja a múltó napokat. Mindkettőjük mentális állapotát rendszeresen pszichológus ellenőrzi. Elkülönítve élnek a többi fogvatartotttól, ugyanakkor engedélyezhető számukra látogató fogadása, csomagfelvétel, telefonhasználat, és levélben is tarthatják a kapcsolatot a külvilággal. A zárkájukban munkát végezhetnek, és a vallásgyakorlat is engedélyezett számukra.

Egyébként országos szinten csaknem harminc férfi jogerős ítélet alapján tölti tényleges életfogytiglani tartó büntetését, nyolc férfi ellen első fokon hoztak ilyen döntést, és a Szita Bence meggyilkolására felbujtó, azt megrendelő és végignéző

P. Erika az első nő, aki szintén első fokon ilyen súlyú büntetést kapott a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának szóvivője szerint.

6. Szökések minden változatra

BÁNYÁSZRUHÁBAN LÉPETT LE

Talán nincs is olyan rab, akinek ne fordulna meg a fejében, hogyan juthatna ki a rácsok mögül egy ügyes és sikeres szökéssel. A cselekvésig azonban már kevesebben jutnak el. Sopronkőhida történetében rengeteg kísérlet és jó néhány befejezett szökés valósult meg, akadtak igazi profik vagy elvetemült terroristák is, de leginkább csak szerencsétlen balekok az olajra lépők közt. Gyakori volt például az úgynevezett „lepattanás”, ami a külső munkáltatás során fordult elő, de megszöktek a halottaskocsiról, a rabtemetőből, a kertészetből, a bíróságokról való visszakísérés alkalmával, vagy az intézetből a pince fölött, az őri kultúrház mellett és a hátsó kapunál. Az I. világháború idején emlékezetes eset volt, amikor két fegyenc a fölszíni zárka falát kibontva az éj leple alatt átmászott a bástyafalon. Szerencsétlenségükre leugráskor az egyiknek eltört a lába, s őt visszavitték a fegyházba. Megszaporodtak a szökések 1918-ban, az őszirózsás forradalom kirobbanásakor, bár akkor számos fegyenc szabadult törvényes úton is. A felszabadulás után 1951-ig évenként egy-két elítélt szökött meg, vagy tett arra kísérletet. Emlékezetes esetek voltak, amikor 1947-ben Brennerbányáról, a bányamunkából léptek le ketten. Akkoriban még Sopronban a 48-as laktanyában volt a börtön, mert Sopronkőhidán a Badeni Szövetséges Hadbírószág Kihelyezett részlege működött. A laktanyabörtön 1945-től 1948. február 1-ig szállásolta el az elítélteket. Jó részük Brennerbányára járt dolgozni. Mintegy 100–120 ember a

Sopron környéki erdők fakitermeléseinek kapott munkát. A bányamunkán lévők a meddőhányókon, a szénosztályozásnál vagy útépitésen látták el feladataikat. 1947-ben két szökést is feljegyeztek a börtön történetében. Az egyik esetben a szénosztályozónál dolgozó fegyenc ellopta egy bányász ruháját, majd szépen kísértelt munkahelyéről. Mivel soproni illetőségű volt, aki egyébként rablások miatt volt elítélve, feltűnés nélkül átjutott Ausztriába. Később Franciaországban belépett az idegenlégióba. Ismerősei szerint évtizedek múltán feltűnt Sopron utcáin. A másik szökevény sorsa nem alakult ilyen szerencsésen. Ő a meddőhányó rendezésénél lapátolt egy alkalommal, és a futásban látta a számára kedvező megoldást. Mivel az örök ilyen esetben nem hagyhatták el helyüket, és maximum figyelmeztető lövéseket adhattak le, az első percek sikeresnek látszottak a menekülő fegyenc szemében. Amikor Ő-Hermeshez ért, a budapesti zsvány azt hitte, már osztrák földön jár. Így hát a helyiektől kérdezősködött, milyen faluban van. A derék hermesi lakosoknak nem is kellett több, felismerték, hogy szökött fegyencsel van dolguk, lapátokkal, vasvillákkal támadtak rá, majd lefogták, és hívták az üldözésére kiküldött fegyveres öröket.

MINI HELIKOPTERREL AKART ELREPÜLNI

Már a hetvenes évek közepén történt, hogy egy Keresztes nevű, technikai zseni hírében álló elítélt a szövőüzem asztalos részlegében mini helikoptert barkácsolt, amivel át akart repülni a bástyafal fölött, a szerkezetet azonban már nem tudta kipróbálni, mert mint mondják, a vanzerek időben leleplezték. Az esetet kivizsgáló szakemberek szerint a viszonylag kisméretű

eszközzel, amelyet egy akkumulátorral táplált villanymotor hajtott meg, képes lett volna repülni a szökevény ezermester. Keresztes nem nyugodott bele kudarcába, továbbra is szökni akart. Későbbi sorsa azonban drámai fordulatot vett. A Pesti Központi Kerületi Bíróságon az egyik tárgyalás előtt a mosdóba kéredzkedett, onnan a szellőzőablakon keresztül megint le akart lécelni. Az őr azonban észrevette, ekkor visszamászott, és másokat félrelökve a folyóson rohanni kezdett. Az őr felszólítására, majd figyelmeztető lövésére sem állt meg, a célzott puskagolyó azonban végleg megállította.

1977 januárjában volt egy másik szökési kísérlet. A Szekér nevezetű elítélt kapott egy levelet, amelyben felesége arról értesítette, hogy elhagyta őt, mert egy másik férfi lett szerelmes. A rab, akit mellesleg szigorított őrizetesként egy rablássorozat miatt tartottak fogva, a hírtől nagyon elkeseredett. Elhatározta, hogy megszökik. A szövőüzemből a délutános műszakból akart lepattanni. Kifeszítette az egyik ajtót, miután az üzem udvarára kijutott, onnan pedig a bástyafalhoz futott. Korábban már üzemi rongyokból készített egy kötelet, amit falon átvetve akart átmászni, majd kijutni a fegyházból. Még arra is gondolt, hogy csak alsóruha legyen rajta, mivel így a januári havas környezetbe könnyen beleolvadt. A bástyafalon azt ostorlámpára akarta feldobni a kötelet. De ez már nem sikerült neki, a hatos őrtoronyból észrevették az akció közben. Felszólították, de nem állt meg, ezután figyelmeztető lövést, majd célzott lövést adtak le rá. Emberünk azonban a második lövésnél lefeküdt, rágyújtott egy cigarettára, és ott várta didegelve, hogy újra bekasztlizzák. Annyit még elmondott, hogy a felesége miatt akart megszökni. Terve szerint a közeli lakótelepen szerzett volna egy ruhát, majd vonattal utazott volna hajmáskéri otthonába. „Meg akartam ölni az asszonyt” – val-

lotta be. És nem sokat kételkedtek fogvatartói, tettét végre is hajtotta volna. Szökési kísérletét viszont másfél év büntetéssel megúszta, de ha a bástyafalon túl leugrik, az már befejezett szökésnek, vagyis súlyosbító körülménynak számított volna. Ezért már a korábbi tétel duplája jár. Egyébként az előkészület nem büntethető. Még akkor sem, ha bizonyíték van rá, ez a fegyelemsértés tíz nap magánzárkával megúszható minden rab számára. 1979-től az sem büntethető, ha valaki tudomást szerez más szökési előkészületeiről, és azt nem jelenti az őrségnek. Ha viszont mondjuk, valakinél hippis alkalmával megtalálják a már klasszikus eszköznek mondható reszelőt vagy más eszközt, harminc nap magánzárkát kaphat ezért.

TÚSZEJTÉS KÉSSSEL

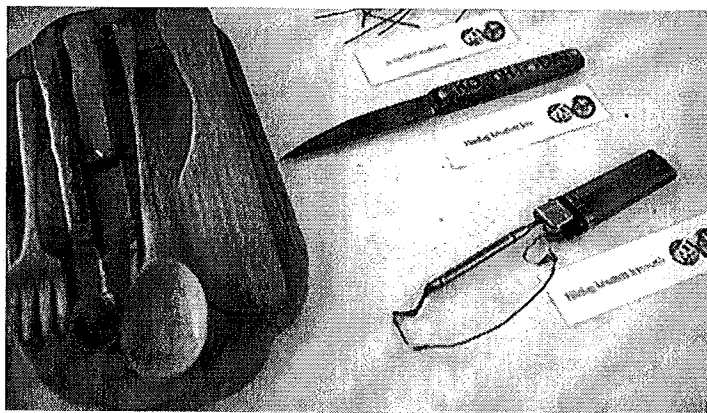
Trükkös szökésekből bőven akadtak továbbiak is az évszázados fegyházban. 1976-ban például egy hosszúidős, előre eltervezett emberölésért lecsukott rab a szövöde asztalos üzemében élethű fapisztolyt barkácsolt. Majd kitalálta, hogy vakbélgyulladást szimulál. A tüneteket olyan sikeresen adta elő, hogy a megtévesztett börtönorvos beutalta a tököli rabkórházba. A célszállítás el is indult, két ór vigyázott a zsványra, aki egy hideg vizes flakont is kapott fájdalmainak enyhítésére, emberünk ide rejtette el a pisztolyt. Pár kilométer megtétele után előkapta fegyverét és ráfogta az örökre, mondván, állítsák meg az autót, vegyék le róla a bilincseket, engedjék szabadon, vagy lőni fog. Az örök először észre sem vették a trükköt, és alkudozni kezdtek a szökevénnel. Hagyja abba a cselekményt, mert nem éri meg a sok év, amit pluszba kaphat érte. Végül az egyik ór észrevette, hogy csak fapisztolya van a

rabnak, ekkor leteperték, és már vitték is vissza Kőhidára. A szökési próba két évébe került a baleknak.

Némi humor is keveredett abba az esetbe, amikor az egyik fegyenc a nyolcvanas évek elején azért szökött meg a születésnapján, hogy az édesanyja által készített csokoládétortából ehessen egy szeletet. Amikor visszahozta a rendőrség, mély megbánást tanúsított. Erősen bizonygatta, hogy a születésnapi tortaevés után szándékában állt a börtönbe való visszatérés...

Igazi terrorcselekménynek számít az a történet, amely 1992-ban játszódott le és borzolta fel a soproni közéletet. Mint arról már szó volt, kést szerezni nem is olyan nehéz még egy szigorúan őrzött fegyházban sem. Két nehézfiúnak is csak egy tíz centiméteres penge kellett, ezzel hajtották végre tettüket. A kést két doboz Szofiért vásárolták meg egy zárkatársuktól. Tévézni mentek a folyosóra, majd betörték az örök irodájába, ahol sikerült az egyik smasszer közelébe férközniük, és hátulról lefogva B. Vendel a kést túsuk ütőéréhez nyomta. Ettől fogva már rendkívüli éles helyzet alakult ki a fegyházban. A rabok magukhoz szorítva áldozatukat lejutottak az udvarra, majd a nyomsávra. Itt figyelmeztető lövéseket adtak le az egyik toronyból, de ez nem tartotta vissza őket tervük végrehajtásában. Gépkocsit és szabad elvonulást követeltek. A bv országos parancsnokságával és a terrorelhárítókkal néhány percen belül kapcsolatba lépő parancsnok engedett a kérésnek, de a kijelző nélküli 1500-as Ladába csak néhány deci üzemanyagot töltöttek. A két elvetemült rab el is indította a járművet, B. Vendel a hátsó ülésen szorította túsát, míg társa vezetett. Néhány kilométer méter után elakadtak. Mezítlábasan, bermudanadrágban és pólóban szaladtak be az egyik szőlősbe, majd gyalog valahogy bejutottak Sopronba. A város szélén elengedték a túsul ejtett őrt. Hirtelen ötlettől felindulva, hogy

ruhát és pénzt szerezzenek, be akartak törni az egyik házba, de erre már nem jutott idejük. Kommandósok állították őket falhoz, és világítottak rájuk fényszóróikkal, miközben lövésre készen kibiztosították géppisztolyaikat. A szökevényeket ezek a súlyos érvek már végleg meggyőzték szándékuk hiábavalóságáról. Egy rendőrautóba tuskolták őket, majd a rabomobilba és vissza Kőhidára. Természetesen hosszú kihallgatások során tárták fel az ügy további részleteit. Rövid akciójukat végül elég súlyos évekkel „mázsalták” meg. A túszejtés ugyanis öttől tizenöt évig terjedő fegyházbüntetéssel járhat. B. Vendelt és társát ezután elhelyezték Szegedre.

*A rabkereskedelemben egy kés is könnyen beszerezhető,
csak elég pénz kell hozzá*

SCHULTZ FŐHADNAGYNAK SZALUTÁLTAK

„Schultz főhadnagy” esete azért is tanulságos, mert ő színészi tehetségét és kellékes mesterségét kamatoztatta sikeres

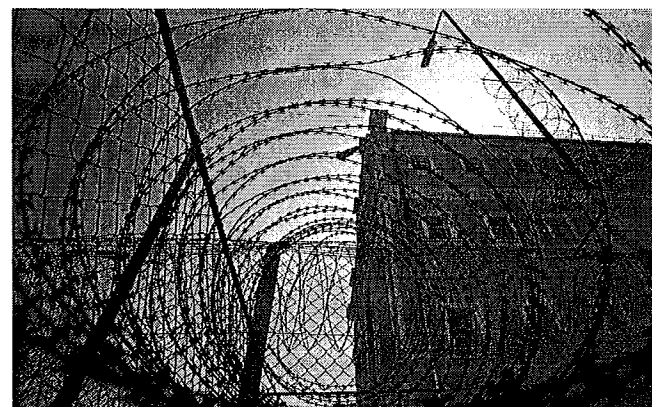
szökésében. Még évekkel ezelőtt a fővárosi gyűjtőfogházban történt meg, hogy az egyik elítélt valahonnan szerzett egy smasszer egyenruhát. Mivel rangjelzés nem volt rajta, a rab, akit Schultznak hívtak, és aki egyébként rablásért volt letartóztatva, szabályosnak tűnő váll-lapokat varrt rájuk. Mikor művével elkészült, egy késő délután haját megfésülte, majd a tányérsapkát kopasz fejére illesztve peckesen kísétált az ügyeletesek mellett, akik melleleg még tisztelegtek is feljebbvalójuknak. Több hétig élvezte trükkös úton megszerzett szabadságát, amikor egy éjszakai lebujban lebukott. A szökésért két évet kapott, és a többi büntetésével együtt került végül Sopronkőhidára. A kikészítő üzemből munkát is kapott Pantali művezető úr műszakjában, ám itt hamar híre ment nem mindennapi előéletének. Rabtársai, sőt még a smasszerok is főhadnagynak szólították, és gyakran élcelődésből még meg is szalutálták Schultz főhadnagyt. Bár Schultz mosolyogva fogadta a heccelődéseket, azért elsősorban is a személyzet tagjai tartottak tőle. Nem véletlen, hogy a fegyházban a különlegesen veszélyes elítélt kategóriába sorolták. Így azután piros színnel jelölték meg kartotékját, és ilyenből viszonylag kevés volt, mivel a többség csak sárga cetlit érdemelt ki. Az akkori 1600-as létszámból mindössze 150–200 fegyenc kapott piros lapot. Amúgy nem volt vele sok gond, csak arra nagyon figyeltek az őrök, hogy a hozzá hasonló alakokból négy-nél-ötnél több ne kerüljön egy műszakba.

ÁTMÁSZOTT A NATO-DRÓTON

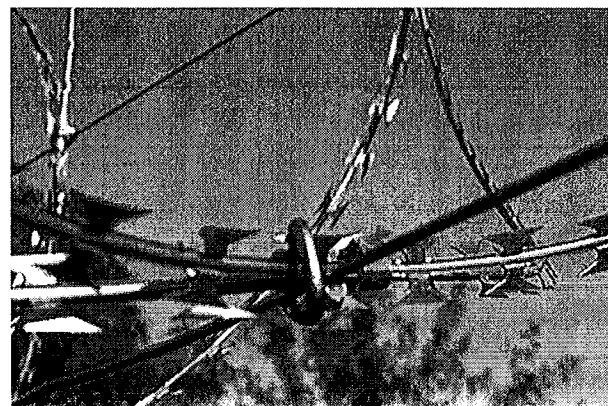
Pantali Zoltán parancsnoki beosztása alatt egyetlen szökés történt, de az meglehetősen rejtélyes ügynek bizonyult. 2004. dec-

ember elsején séta közben az egyik elítéltnak sikerült a mintegy négy méter magas sétateret körbeölelő drótkerítésen felmászni és sértetlenül átjutnia. A közeli Őrbódében ülő smasszer valószínűleg a téli fényviszonyok miatt nem vette észre a vilámgyors akciót. Ezután a rab harminc métert futott, és belülről felmászott a bástyafalra, macskaügyességgel leküzdötte az egyébként áthatolhatatlannak hitt NATO-szögesdrótot is. Ennek borotvaéles pengéi egyébként a legkisebb érintésre is súlyos vágott sebet ejtenek az emberi bőrön. Sopronkőhida esetében ez volt eddig az egyetlen rab, akinek a falon keresztül sikerült kijutnia a börtönből, és viszonylag sértetlenül feljutva a bástyafal tetejére, egyszerűen leugrott az öt méter magasból, és még ekkor sem történt kutyabaja sem. Amikor kijutott a szabadba, Fertőrákos irányába futott el, és a korabeli vizsgálatok szerint egy előre szervezett smasszer várta a faluban saját kocsijával. A szökevény beült a járműbe, és a nyilvánvalóan lefizetett őr gázt adott, elszáguldottak Balf irányába. Ezen az úton kapták el őket az időközben riasztott bv-s és rendőri egységek. Az őr ellen büntetőeljárást indítottak, amit felfüggesztett szabadságvesztéssel megúszott. Utólag is furcsának tűnik, még napjainkban is, hogy a román állampolgárságú fegyenc, bár csupán egyszer volt a zárkán kívül, pontosan tudta, merre kell mennie. Lopásért volt elítélve, és három személyazonossága is volt. Amikor a magyar hatóságok kapcsolatba léptek a román hivatalos szervekkel, ígéretet kaptak arra, kiérítik, ki is ez az ember. Három hónapon belül meg kellett volna érkeznie a válasznak, de Bukarestből azóta sem jött semmiféle információ. Időközben az elítélt Balassagyarmatról szabadult, nagyon vigyáztak rá, mert az akrobatikus képességeit és képzettségeit más alkalmakkor is bizonyította, például a győri bíróság udvarán állítólag helyből felugrott egy személyautó tetejére...

Mindent összegezve elmondhatjuk, Sopronkőhidán nem túl gyakoriak a szökések. Azokban a börtönökben, ahol sok a mezőgazdasági munka, vonzóbbnak tűnik a gyors lelépés. Ilyen Baracska, Nagyfa és Pálhalma is.

A NATO drót útvesztőjén elvileg lehetetlen átjutni

Apró pengék tépik fel az emberi húst a legkisebb mozdulatra is

7. Erőszak, vér, könny és halál a cellákban

Kétségtelen, elég gyakran folyik a vér egy fegyház falai közt. Az erőszak hullámai szétterjednek a levegőben. Pillanatok alatt verekedés törhet ki. Valaki egyszerre csak bekattan, és üvöltözni kezd, ütni kezdi a cellája ajtaját. Széttöri a berendezést, esetleg gyújtogat. A legtöbben mások ellen fordulnak szóban és tettben, amit az összezártság, a szűkös hely és a zsúfoltság csak felfokozhat. Elég egy rossz hír otthonról vagy egy bántó megalázás, és a rab pillanatok alatt összeroppan. Sokan maguk ellen fordítják agressziójukat. Ezek az önkárosítók, de a legszomorúbb esetben az öngyilkosok. Az első öngyilkosság 1887-ben történt: egy rab felakasztotta magát az ablakrácsra. A statisztikák szerint több tucat befejezett öngyilkosság történt azóta is. Gyakori, hogy az életfogytosok időközben megtörnek, mert hosszú évtizedekig nem bírják elviselni a börtönrezsím nyomasztó körülményeit, miként az Donászi Aladárral is történt. A legutóbb két tészes férfi végzett magával: a három ember megöléséért elítélt Budai József 2007-ben és a magyarkeszi kettős gyilkosság miatt lecsukott Csepregi Péter 2008-ban lett öngyilkos a Szegedi Csillag hsr-körletében. Pantali parancsnok szerint a suicid esetek 80 százaléka önakasztás, amit ágyneműcsíkokkal, ruhacsíkokkal, a régebbi időkben kényszerzubbony kötőjével hajtottak végre, ha azt rosszul adták fel a rabra. Az önakasztók ablakrácsra, ágyrácsra szokták felkötni magukat. Volt olyan fegyenc, aki felvágta az ereit a csuklóján, majd betakarózott, így hiába nézett be rá az őr félóránként, reggelre az utolsó cseppig elvérzett. Túlszár-

nyalta őt brutalitásban az a fegyenc, aki saját fogaival tépte fel az ereit. Mások hónapokon át egybegyűjtött gyógyszerrel, üzemből ellopott kénsavval próbálkoztak. Az a szerencsétlen rab sem kímélte magát, aki a műhelyből lopott hegyes vasrudat beszúrta a hasába, többször megforgatta, majd kihúzta azt, a belei ott tekeregtek rajta. Végül sokkos állapotban került a kórházba, és iszonyú kínok közepette, három nap múlva halt meg. Áramütéssel is sokan megszabadultak földi létüktől, egyszerűen belenyúltak a konnektorba, vagy az összetört villanykörte foglalatába. Egy rab pedig villanyfűrésszel vágta be a nyakát, csak a sugárban kitörő artériás vérzés akadályozta meg abban, hogy csigolyáit is átvágja.

Minden ilyen rendkívüli esetben a fegyőr az orvost, mentőket értesíti elsőként, majd hívja a rendőrséget, a bv-ügyészt és a parancsnokot. Azonnal forró nyomon kezdődik a vizsgálat. A helyszíneléskor arra keresik a választ: történt-e idegenkezűség. Felveszik a jegyzőkönyvet, jelentést írnak az országos parancsnokságnak. Az eset körülményeinek összegzése az alapos kivizsgálás után történik meg. Közben kikérdezik a zárkatársakat, ha az elítélt nem egyedül volt. Pantali úr klasszikus példaként Donászi Aladár öngyilkosságát szokta emlegetni. Ő egyszemélyes zárkában volt elhelyezve 2001 augusztusában, a nyaki ütőereit vágta el saját borotvapengéjével sebészi pontossággal mindkét oldalon. Három búcsúlevelet írt, az egyiket a lányának, a másikat barátjának és egyet a parancsnoknak is. Letéti pénzét és értékeit lányára hagyta. Amikor Pantalit éjszaka felriasztották, negyedórán belül Sopronkőhidán volt Donászi zárkájában. Mint emlékezett, az egész cella úszott a vértől. Miközben fel-alá járkált, hogy a tényeket a parancsnoki jelentéshez összegezze, véletlenül beletaposott Donászi vérebe, csak otthon vette észre a világos szőnyegen a piros fol-

tokat. Amúgy is őt bízták meg jogi végzettsége miatt a vizsgálatok irányításával. Donászinak egyébként még sok ítélete függőben volt, teljesen épp tudattal, egyszerűen kimenekült a kilátástalan helyzetéből...

Arra a kérdésre, hogy a rabok miért lesznek öngyilkosok, Pantali a következő okokat sorolta fel. A tész-esek a reménytelenség miatt, feladják a küzdelmet, tisztában vannak vele, hogy a börtönben eltöltött évtizedek totálisan lerombolják az ember pszichéjét és testi állapotát is. Másokat a családi állapot megromlása kerget az önkezű halálba, elfogynak a rokonok, barátok, senki nincs, aki látogatna, kilép a feleség – mert nem várja ki a hosszú éveket a szabadulásig – a közös életükből a gyerekekkel együtt. Megint mások a szabadulástól való félelem miatt, állandóan gyöttri a gondolat, mi lesz a szabad életben otthon, pénz és támogató nélkül – ez felőrli idegrendszerüket. Ilyen volt a nyolcvanéves Hatvani bácsi akit, lopások miatt ítéltek el. Szabadulásakor nem akart kilépni az utcára. Félelemmel gondolt a kinti világra. Valósággal könyörgött, hogy maradhasson. Végül erőszakkal kellett kitenni, de a rácsokon túl többé soha nem talált magára. Számtalan újabb bűncselekményt elkövetett, hogy visszajuthasson. Sikerült neki, de azután rövidesen meg is halt... Akadnak olyanok is, akiket bűnbánat gyötör, vagy gyógyíthatatlan betegek lesznek, számukra sem látszik már a fény az alagút végén.

Az öngyilkosság két csoportnál valószínűsíthető, a labilis lelkivilágúaknál, akik valószínűsíthetően elkövetnek majd suicidot, illetve az ideggyógyászati kezelésen átesetteken. Az úgynevezett hosszúidősek esetében minden tízből 5, illetve 6 elítélt saját kezűleg vet véget életének. Természetesen a fegyház személyzete igyekszik mindent elkövetni, hogy megakadályozzák ezeket az eseteket. Például figyelnek azok-

ra, akiknek hirtelen megszűnik a kapcsolatuk szerelmükkel, hozzátartozójukkal. Ez súlyos depressziót okoz, szűrőpróbaszerűen vizsgálják tehát a leveleket. A nevelő, a pszichológus beszélgetésre hívja a veszélyben lévő rabot. Óvják azokat is, akiknek egészségügyi állapota megromlik, például gyógyíthatatlan betegek lesznek. Hozzájuk is segítségül hívják a nevelőt, az orvost, a pszichológust. Ennek ellenére soha nem lehet kiszámítani egy-egy rab viselkedését. Példa erre az a soproni fiatalember, aki italosan elkövetett egy rablást. Rövidesen elfogták, majd elítélése után Kőhidára került az előzetesbe. Itt semmi különös nem látott a viselkedésében az éppen szolgálatban lévő fegyőr, másnap mégis minden előzmény nélkül öngyilkos lett.

8. Tomboló szex?

Nyilvánvalóan nem a biztonsági körletekben világtól elzárt rabok legnagyobb gondja a szexualitás. Bár előfordult már az is, hogy a kbk-körleten fogvatartott kötött távházasságot. Érthető, hogy elsősorban a zárkákban csoportosan élők alakítanak ki egymással kapcsolatokat. Egy nagy zárkában szükségyszerűen szinte mindenki kap valakitől ajánlatot. Persze azt, hogy valaki homoszexuális, senki sem vállalja nyíltan, ha valaki így jönne be, akkor azt rögtön kikezdenék társai, megkapná a buzi csöppet sem irigylendő státuszát, illetve vamzernek könyvelnék el, és előbb utóbb fizikailag is bántalmaznák. Sok felmérés alapján az elítélteknek majdnem a fele érintett ebben a kérdésben. Egyes nevelők szerint, aki a börtönkommunikáció szintjén felvállalja, hogy meleg, az elég sűrűn váltogatja partnereit, s ha kell, időben jelzi, melyik zárkában találta meg választottját, mert oda is szeretne költözni, méghozzá sürgősen. Akiben a börtönben alakul ki a homoszexualitás, az vagy ott szerezte első szexuális élményeit, vagy pedig otthonról nem kap támogatást, tehát cigiért, kávéért, esetleg tiltott szerekért hajlandó egy másik férfival lefeküdni.

A nevelők elmondásaiból tudjuk, a fegyházakban nem ti-tok, hogy a homoszexuálisok könnyen egymásra találnak, és akkor gyorsan el is különülnek másoktól. Azonban nem szívesen beszélnek vágyaikról. Egyszerűen természetesnek veszik, hogy valahogy ki kell, éljék magukat, de ehhez nincsen szükségük a helyzettel való azonosuláshoz. A bebörtönözöttek általában gátlástalanabbak és éretlenebbek, frusztrált helyzetükben nem tudnak mit kezdeni idejükkal, ezért figyel-

mük lekötésére a szex felé fordulnak. A felügyelők nem egy féltékenységi jelenetnek a szem- és fültanúi, amely az egyes párok között, esetleg szerelmi háromszög miatt kerekedik, bár a klasszikus párkapcsolatok a jellemzőbbek. A szexualitás durva formája inkább a fiatalabb korosztály köreiben jellemző. Vannak, akik mindenáron be akarnak jutni másokhoz, míg akadnak olyanok is, akik undorodnak, és menekülnének olyan cellából, ahol éjszakánként egymásnak feszül két férfitest, kéjes nyögések közepette. Az erőszak felerősödik a szexuális kapcsolatok területén is. A rabhierarchiában meg kell küzdeni a különféle státuszokért, aki alul marad, az a másik köcsöge lehet, kihasználják, szexuális tárgyként élnek vele. Olykor még meg is kínozzák! Hiszen a börtönökbe kerülők kilencven százaléka erőszakos cselekmény miatt tölti büntetését. Ezért azután gyakori a kényszerítés, ami sajnos sokszor előfordul, és ezt igen ritkán lehet tetten érni. Napjaink szexuális mintái ugyanis nem a romantikus kapcsolatok megerősítését szolgálják. A pornófilmekben látott jeleneteket minden kritika nélkül gépiesen másolják a zárkák mélyén is.

A pszichológusok véleménye szerint is azok a melegek, akik már így kerülnek be a börtönbe, általában a háttérben maradnak. Titkolják a vonzódásukat, a börtöntársadalom ugyanis valamiféle hagyományos furcsa prűdériából kíméletlenül bánna el velük. Ők ajánlatokat sem tesznek egymásnak, férfiasnak mutatják magukat, határozottnak látszanak. A vágy azokat kínozza a legjobban, akik nem bírják elviselni a másik nem hiányát. Többször voltak börtönben, és a bezártság ellen kialakítják saját túlélési taktikájukat. Ők nem csinálnak ügyet abból, hogy pótlékként fiatal fiúkkal keverjenek.

A férfiak egymás közti vonzalma a börtönben gyakran szeretetpótlékként is működik. Nem feltétlenül a közösülés a

kapcsolatok lényege, hanem a kölcsönös gondoskodás, sőt a gyengédség is. Az erősebb fizikumú például megvédi a gyengét, aki viszont kiszolgálja igényeit, teát készít neki, takarít, rendet rak a szekrényében, megmasszírozza stb.

A kőhidai fegyházban az elmúlt csaknem 130 év alatt a szerelem, a szex legkacifántosabb történeteit őrzi az emlékezet. Feljegyezték annak a lelkésznek, bizonyos Wallner Mórnak az esetét, aki még a XX. század elején volt egyházi a börtönben, de mivel bűnbeesett a falubeli kocsmáros lányával, távoznia kellett posztjáról. A szerelmes pár ezután megszökött, és meg sem álltak Fiuméig, ahol összeházasodtak, letelepedtek és állítólag gyermekeik is születtek, boldog családi életet éltek halálukig. A már-már romantikus történetet sokkal szimplább esetek követték. Így például tudnak olyan nevelőnőről, aki az egyik rabbal szerelmeskedett fogadóóráik során. Majd lebuktak, és természetesen neki is távoznia kellett munkahelyéről. A legnagyobb botrányt egy börtönorvos ügye keltette még a hetvenes évek elején, őt ugyancsak leleplezték, amint a kórteremben éppen az egyik elítéltet kényeztette nagy hévvel. Az ügy akkoriban nem került nyilvánosságra. Az egyébként családos alezredes úrnak szednie kellett a sátorfáját. Leszerelt, és üzemi orvos lett Székesfehérváron. És ez még csupán a jéghegy csúcsa...

9. A túlélés kellékei

FEGYENC ÖNKÉPZŐKÖRÖK

Mint már említettük, 1892-ben éjjel kirabolták az intézet pénztárát, ahol mindössze 66 forint és 38 krajcár kincstári pénz volt. Intézeti eszközökkel és profi módon nyitották ki a széfet. Ebből arra következtettek a börtön alkalmazottai, hogy szabadult fegyencek lehettek a tettesek. Igazuk is lett, egy fertőrákosi illetőségű szabadultra terelődött a gyanú, aki a helyi kocsmában kérkedett vele, hogy mit tett. Rövidesen el is fogták és újra elítélték, megint börtönbe került. A különféle sittes trükkök elsajátítása után persze nemcsak belőle lett „iskolázott bűnöző”. A fegyencek között gyakran önképzőkör alakult, sokszor kasszaforrásra vagy zsebtolvajlásra tanították egymást. Az intézet műhelyében zárok javításával is foglalkoztak, egy profi mackós ott tanította őket a szakma alapjaira. Minden határon túlmegy azonban az a történet, amely pénzhamisítóról szól. 1902-ben az intézet nyomdájában készítettek papírbankókat. A precíz és tökéletes munka a valódi szakmabeliek figyelmét is felkeltette. Nem hivatalosan bár, de az Állami Pénzverde egyik főalkalmazottja külön vizsgálta a módszert. Nem ekkora talentummal rendelkeztek azok a rabok, akik pénzverdét üzemeltettek zárkájukban. Ők k. u. k. húszfilléresekre specializálódtak. Még gipszlenyomatuk is volt hozzá. Ám egy korabeli vamzer felnyomta őket Mecsér József börtönigazgatónak. Így azután lebuktak, és vezetőjüket, Márkus Józsefet újabb hat évre ítélték, bűntársát, bizonyos Szily nevű életfogytost pedig súlyos kedvezmény megvonással büntették.

Az efféle ódivatú foglalkozások ma már eltűntek börtöneinkből, de a kiképzések ma is folytatódnak, a zsványok meszterfogásait elméletben oktatják egymásnak a fegyencek, szabadulva azután a gyakorlatban hasznosítják.

ILLEGÁLIS SZEREK

A múlt század hetvenes éveiben kávé és teát nem ihattak a rabok, maguk nem is készíthettek. Am ha kellett, loptak maguknak az üzemcsarnokokban, a szövödében, a vegyi üzemben, ha a munkafelügyelők kidobták a teafiltert vagy a kávézaccot a kukába. A nyolcvanas években azután már a nyugtatókhoz és fájdalomcsillapítókhoz könnyebben hozzájutottak, sőt fő kábítószernek számított 30–40 teafilter kifőzése egyetlen pohárkába, ettől azután könnyen beálltak a rabok. A dobizás persze nem volt veszélytelen művelet, az üzemi munka alatt, divatjának fő korszakában sokkal több csonkolásos baleset történt például a szövőgépsorokon, mint korábban. De mit tesz Isten, a dobizás ma már ósdi, divatjamúlt kábszerezésnek számít, a rendszerváltás után helyébe lépett a rivózás. A kávé, a cigaretta, a kóla és tea ma már a börtönüzletben is kapható, igaz, drágábban, mint a falakon túli civil világban. A Rivotril nevű gyógyszer azonban csak orvosi receptre vásárolható. Azt trükkös mód össze kell gyűjteni „házon belül”, vagy becsempésztetni a fegyházba a hozzátartozók segítségével. A börtönön belüli feketekereskedelem ezt a kurrens cikket is könnyen beszerezhetővé teszi, csak a pénzen múlik a dolog. Vannak Rivotril-dealerek, akik a rácson belül több haszonra tesznek szert, mintha kinn árusítanák, mondjuk a füvet. A megrögzött alkoholisták nagyobb bajban vannak a folyama-

tos szeszhiány miatt. Így azután különféle trükkökhöz folyamodtak és folyamodnak napjainkban is. Jó dolga van annak, akinek sikerül a személyzettel becsempésztetni az italt. A börtönkereskedelemnek azonban mindig nagy a kockázata. A vamzerek mindenkit beköpnék, akkor pedig oda a fegyőri állás, vagy jön a magánzárka. Mások a hozzátartozókon keresztül jutottak, jutnak piához. A beszélőre például sokan hozattak szeszt. Ezt pedig gyakran beinjekciózott gyümölcs formájában adták oda. Volt rá példa, hogy a leesett almának pálinkaszaga terjengett, és már kész is volt a lebukás. Itt is megvan a tábora a harmadik utasoknak, ők maguk igyekeznek alkoholt gyártani. Az ebédhez kapott különféle gyümölcsöket erjesztik, a cukrot is alkalmanként összegyűjtik vagy vásárolják a börtönboltban. A fegyház üzletében akár egy kilót is vehetnek. A profik még a kávézaccot is megerjesztik, ezt megint csak a belső csereüzletekkel szerzik meg a smasszeroktól. A hetvenes években a raktárostól vagy a takarítóbri-gádtól Tükör ablaktisztítót vettek, amiből forralással kivonták a szeszt. Az intézmény szövőgyárában a verőfákat spiritusszal tisztították, ez volt a legkeményebb piások kedvence. Vízzel hígítva fogyasztották. Volt, aki megvakult tőle. Napjainkban már csupán pénzt lehet az elítélteknek vinni, minden más tilos. Most is asztali beszélő van, de semmit nem szabad bevenni. A hozzátartozók azonban a legnagyobb fífikával igyekeznek kábítószer és gyógyszert bejuttatni. A kedvenc Rivotril egyébként a börtönorvos is felírhatja, az ápolónak kell ellenőriznie, hogy a sittes bevette-e. A szájjüregben elrejtve, az ételmaradékba benyomva nagyobb mennyiség is összegyűjthető. Darabszámra ez az egyébként ártalmatlan antidepresszáns méregerős narkotikumká, vagyis piaci tényezővé válik egy fegyházban.

A beszélők történetéhez tartozik, hogy a hetvenes évek elején még csupán húsz percre találkozhattak a rabok hozzátartozóikkal. Mindössze öt hónapot jelöltek ki a napirendben az egy-szeri találkozókra. Ezek az alkalmak a hozzátartozók szabadidejét figyelembe véve hétvégékre estek, és ez ma is így van. A fegyház udvarán a védőkerítés két oldalán sorakoztak fel elítéltek és rokonok. Minden elítélt mellett egy fegyőr állt és figyelt árgus szemekkel. Ha valaki nem magyarul beszélt, akkor az ő azonnal leállította a kommunikációt. A miheztartás szabályait a beszélők előtt ismertették a rokonokkal. A találkozók előtt a raboknak át kellett öltözniük egy külön ruházatba, amit azután leadtak a látogatók távozta után, előbb azonban átkutatták az öltözetet, és szemrevételezték az elítélteket is. A becsempésztett tárgyak után kutakodtak, testüregvizsgálatot csak az orvos végezhetett, gyanú esetén őt kellett hívni. A rutinos smaszerek már tudták, hogy egy-egy guggoltatással kipotyognak a rejtett tartalékok, például a pénz. A fegyencek ugyanis mindig előszeretettel dugták végbelükbe a számukra értéket jelentő dolgokat, Henrie Charrière Pillangója nem talált fel újdonságot. A régi beszélőkön gyakran találkoztak a smaszerek a folklór legvadabb jelenségeivel is. Akadt olyan roma család, amely nyárson sült sündisznót, ürgét vitt csemegeként a bebörtönözött hozzátartozónak. 1979. január 1-től egy órára hosszabbították meg a beszélő időtartamát, nem kellett többé drótkerítéshez állni, külön helyiségben, bár továbbra is egymástól elzárva, asztalnál beszélgethettek a látogatók és a rabok. Ennek ellenére továbbra is szigorú ellenőrzés mellett zajlottak az események. Hiszen egy-egy ilyen alkalom előtt mindenki felfokozott állapotban várta a találkozás hatvan percét. A ra-

bok ilyenkor nagyon izgatottak, sokszor fel-alá járkálnak, sőt még az őrnek is beszélnek. Akadnak olyanok, akik a hozzátartozóval is konfliktusba keverednek, az őrnek ilyenkor közbe kell lépnie. Mások szexuális csábításokra használták fel az időt: az egyik váratlan pillanatban az egyik asszony kebléig felhúzta szoknyáját, ami alatt bugyit nem viselt, a felajzott rabot és fel-ségét is azonnal kipaterolták a beszélőről. Mint ahogy azokat is, akik fogdosni próbálták egymást. Ilyen és ehhez hasonló botrányok azóta is előfordulnak. Hisztéria, zokogás, nagyjele-net. A fegyőr gumibottal, bilincssel készenlétben ügyel min-den pillanatban, és másodpercek alatt kell döntenie arról, hogy beavatkozzon-e. Hiszen előfordult már az is, hogy a kultúr-házban várakozó hozzátartozók összeverekedtek. Ehhez még a fegyházon kívül elfogyasztott nem kevés mennyiségű alkohol is hozzájárulhatott persze. Napjainkban egyébként a nagyon jó magaviseletű rab ölébe veheti a gyereket, megpuszilgathatja és megsimogathatja azt, minden családtag kifejezheti ér-zelmeit, családiasak a beszélők, amit könyvünk főszereplője, Pantali Zoltán honosított meg a magyar büntetés-végrehajtás gyakorlatában. Az ilyen, szinte már meghitt találkozások ke-retét – parancsnoki különleges jutalomként – kicsi méretű, de otthonos nappali, konyha, zuhanyzó, WC biztosítja. Fele-ségét vagy élettársát azonban nem engedik senkinek közvet-len közelébe, pedig már Kőhidán is tervezték a „svédaszobát”, ahol a jó magaviseletű, példamutató elítéltek egy nap erejéig légyottra hívhatták volna szeretteiket. A szexuális kapcsolat-hoz még kondomgumikról is gondoskodott volna a fegyház. Pantali úr szerint nem rajta bukott meg a mutatóvagy, szerinte a magyar büntetés-végrehajtás általános szemléletmódja még nem tudja feldolgozni az ilyesféle változtatásokat. Egyébként a nevelő határozza meg, hogy az elítélt kivel tarthat kapcsolatot.

Jó magaviselet esetén jutalomként az egyórás találkozó meg is hosszabbítható. Amennyiben az elítélt levélben, egy hivatalos formátum kíséretében meghív valakit a beszélőre, akkor, ha nem rokona is, találkozhat vele. A látogatók nagytöbbsége nem Sopronból jön, az utazás sokba kerül, ráadásul a taxisok is élnek, sőt visszaélnek a különleges alkalommal, borsos árat kérnek a furikáztatásért. Ezért aztán sok kapcsolat itt meg is szakad, van olyan rab, nem is kevés, akihez senki, soha nem jön látogatóba. Előfordul az is, hogy a rab a látogatás alkalmával értesül arról, hogy a felesége, élettársa elhagyta, időközben mást talált magának, és nem akar többé vele élni szabadulása után. Egy ilyen drámai hír általában nagyon megviseli az elítélteket, kárt tehetnek magukban, öngyilkosság is előfordulhat a kapcsolat megszakítása miatt. Pantali Zoltán emlékeiből előbukkan egy olyan eset is, amikor a féltékeny férj ebből az alkalomból tervezte megölni a feleségét, amit persze még időben sikerült megakadályozni. A normál és családi beszélőkön túl létezik az úgynevezett biztonsági beszélő. A keményebb fiúk famellvéd mögött ülve várják vendégeiket, egy ablakon keresztül beszélgethetnek velük. Az úgynevezett kbk-körletben elhelyezett többszörös gyilkosok, veszélyes bűnözők viszont csak golyóálló ablakon át, telefonon érintkezhetnek látogatóikkal. Magda Marinkó is csak így fogadhatta látogatóit. Az ilyen kbk-körletek mindig be vannak kamerázva, fémtükrök segít belátni minden kicsi zugba, kivéve az illemhelyet.

A bűncselekményhez és a büntetési tételhez igazodik, hogy milyen beszélőre engedik a rabokat. A kbk-körleten, mint a filmekben, csak telefonon beszélhetnek a látogatókkal az igazi „nehézfiúk”. Egy másik helyiségben már csak drótháló választja el a beszélgető feleket. A családi szobában pedig – mint említettük – még a fizikai kapcsolatot is engedik.

Beszélgetés közben az örök kamerával ellenőrzik a fogvatartottakat és látogatóikat. Minden percben szükség lehet a biztonsági intézkedésre: sok smasszer látott már olyat pályája során, hogy a békés beszélgetés hirtelen hangos kiabálásba csap át, s szerelmes csókok helyett csattanós pofonok repkednek. Ilyenkor persze fegyelmi eljárás indul az elítélt ellen. Jó magaviselet esetén azonban jutalmat kaphat: harminc perccel tovább maradhat látogatóival, esetleg kétszer találkozhat velük egy hónapban.

CSOMAGJA JÖTT...

A csomag a rabnak öröm, de a smasszernek olykor komoly fejtörést okoz. A hatvanas években és hetvenes évek elején mindössze egy alkalommal, karácsonykor küldhettek a fegyházba csomagot a hozzátartozók. Ezt nem volt nehéz ellenőrizni, főleg azért sem, mert korunk rafinált szereit, a szteroidok és a kábítószeresek akkoriban még hiányoztak belőle. Napjainkban viszont már havonta egy alkalommal érkezik az otthoni. A küldemény súlya azonban nem haladhatja meg a 4 kilogrammot. Nem romlandó élelmiszer, cigarettát, kávé, teát, édességet kaphat az elítélt. A modern csomagolású kajákban azonban könnyű elrejteni korunk divat- és élvezeti cikkei. A kábítószer például kiválóan belesüthető a húsvéti kalácsba. De előfordult már olyan is, hogy húskonzerv helyén vodka lötyögött, ráadásul a méregerős itókat gyárilag csorgatták a lönchús helyére. Felfedezése a kábítószer-kereső kutya vagy éppen a mindig szolgálatban lévő vamzerhálozatnak köszönhető. Pantali parancsnok azonban határozottan állítja, jött már belga forgópisztoly is csomagban. Kevesen

tudják, de a nyugat-európai országokban alaposan korlátozva van a csomagforgalom. Németországban például a börtönboltok jobb választékával ellensúlyozzák az otthoni küldését.

Mindezek ellenére illegális küldemény akár levélben is érkezhethet. A leggyakrabban pénz küldésével próbálkoznak a hozzátartozók. Ez a hetvenes években is gyakori volt, pedig akkor még igencsak szűkre szabott volt ennek a kommunikációnak a lehetősége. A rab például az 1974-es napirend szerint csak január, április, július és október hónapok első vasárnapját fordíthatta levélírássra. Napjainkban küldeni és kapni is gyakrabban lehet. Éppen ezért a kintről jövő levelek veszélyforrása is megnövekedett. Tömegével próbálnak a hozzátartozók így bejuttatni illegális cuccokat, annak ellenére, hogy tudják, a sitten mindent tüzetesen átnéznak a személyzet erre kijelölt emberei. Előkelő helyen szerepel a kábítószer beküldése, amit előzőleg beleitatnak a levélpapírba, vagy már eleve olyan bélyeggel címezik meg, amelynek hátoldala tudatmódosító szerrel van kipreparálva. Ezt csak le kell nyalni, és már kész a bódulat. Maga a rab negyedévente egyszer írhatott és kizárólag hozzátartozóinak levelet. Egy levél a szabvány szerint 30 sor lehet, ha például 32, akkor a szőrösszívű nevelő két sorral megkurtította, ugyanis a megírt leveleket a nevelő postaládájába be kellett dobni ellenőrzés céljából. 1979 előtt a tartalom is nagyon fontos volt, belső dolgokról, börtönügyekről tilos volt hírt adni. Most bármit leírhat az elítélt, természetesen a törvényekbe nem ütköző tartalommal. A szöveget kizárólag csak magyarul szabad megfogalmazni. Titkos írással sem szabad írni, ennek ellenére ilyesmivel is sokan próbálkoznak, miként a betűket elfedő folyadékkal, ami azután később csak a gyertya vagy gyufa fénye fölött válik láthatóvá. Sokan művészi hajlamaikat is ki szokták élni, és rajzolnak, a gyerekeknek

rajzfilm- és mesefigurákat, a kedvesnek szerelmi szimbólumokat, olykor pornográf rajzokat.

A raboknak sokáig csak álmaikban létezhetett a telefon. Pedig milyen egyszerű dolog főleg a mobiltelefon korában bárkit is elérni akár a világ másik végében is. A rendszerváltás és a technikai haladás hozta el a fegyenceknek ezt a megváltást. Folyosónként azonban most is csak egy telefon van. Ezt nagyon gyakran használják, és nem titok, hogy operatív célok-ból lehallgatható, főleg azokban az esetekben, ha valaki még csak előzetesben van, illetve „benyerít a csikó”, vagyis újabb bűncselekmények elkövetése miatt nyomoznak utána, büntető eljárás alatt áll. Abban az esetben, ha valaki az ügyvédjével beszélget, akkor viszont nem hallgatható le. A nagymenőknek persze a mobil a sláger, aminek a birtoklásáért bármire képesek. Az egyik keményfiú például szendvicsbe rejtette el a becsempésztet iPhone-t. A smasszeroknak csak napok múltán tűnt fel, hogy az zárka asztalkáján mindig ott kínáltatja magát egy szalámis zsömle, akkor lepleződött le, amikor egyszer csak megcsörrent benne a majd félmilliót érő mobil.

KULTÚRA, SPORT A KAPTÁRBAN

Az elítélteknek személyiségük, szocializáltságuk, életkori sajátosságaik figyelembe vételével változatos programokat biztosít a büntetés-végrehajtás. A Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben a tizenkétezer kötetes könyvtáron kívül irodalmi szakkör, cigány- és alkalmi rockzenekar működik. A könyvtárból leggyakrabban idegen nyelvi köteteket, jogi kiadványokat vesznek ki, utóbbi műveket nyilvánvalóan az ügyészégi beadványok, per-újrafelvételi kérelmek megírásához hasznosítják.

Az intézetben kórus is működik, tizenöt jó hangú elítélt rendszeresen dalol, és nem csak a könnyű műfajban hallatja hangját. A képzőművészeti szakkörön fafaragással, festészettel, szobrászattal, bőrdíszműves mesterséggel ismerkednek a fogvatartottak. Rendszeresen kiállításokon mutatkoznak be társaiknak, némelyikük szabadulást követően is haszonnal forgatja az ecsetet, farag szobrokat, gyufaszál- vagy fogvájótornyokat, -hidakat és egyéb értékesíthető dísz tárgyakat készít. Az egyik elítélt a börtönben vizsgázott sikeresen bőrművességből. A 2000-es évek elejétől működő képzőművészeti szakkör munkájából, mint arról már írtunk, még Magda Marinko is kivette részét. Az egyik vadorzásért elítélt rab erdei csendéleteket, állatokat, vadászjeleneteket festett, rendszeresen kiállításokon bizonyította tehetségét. A többség érdekes módon vallási tárgyú műveket készít, sokan előszeretettel a Szűz Anyát rajzolják és festik meg, mintha az életükből hiányzó jó anyát szeretnék pótolni. Jézus alakja is gyakori motívum, a régebbi időkben sokszor bőrre is tetoválták.

Az is előfordul, hogy valaki a börtönben lesz ismertté, itt alakul ki alkotókedve nem kevés tehetséggel párosulva. Ilyen volt Hicsár József, aki két és fél éves büntetése idején a kilencvenes évek második felében folyamatosan képezte magát. A fegyházban leérettségizett, írni kezdett. Egy cigányújságban, az „Amaro Drom”-ban több elbeszélését megjelentették. A „Fekete kisherceg” című munkája első díjat nyert, de megjelent írása „A kisvirágok” címmel is. Nagyon sokat olvasott, egy addig távolinak tűnő ismeretvilág nyílt meg előtte, ez pedig nagyban segítette elbizonytalanodott önérzetét felerősödni.

Mindig is egyfajta jutalom volt a börtönbeli rendezvényen részt venni. A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején Kőhidán csúcsra járatták a kulturális rendezvények sorát.

Olyan színészek és művészek fordultak meg a börtön kultúrtermében, mint Kabos László, Kibédi Ervin, Latinovits Zoltán, Sárosi Katalin. Volt akkor még közművelődési bizottság, és úgy tűnik, volt elegendő pénz is ezekre a célokra. A könnyedebb és komolyabb műfajoknak egyaránt hódoltak, író-rab-olvasó találkozóra meghívták például Berkesi Andrást, Moldova Györgyöt és Végh Antalt is. Járt a debreceni Csokonai Nemzeti Színház egy maroknyi színésze is a rácsok mögött. Akadtak rendkívül humoros epizódok is, mint amikor csinos manökenhölgyek mutatták be a fegyház konfekcióüzemében a legújabb divatot. Pantali úr emlékezete szerint a fegyencek izgalmaiban majd kiugrottak a gépek mögül. Máskor fiatal színésznők voltak kíváncsiak a keményfiúk tetoválásaira, ennél az eseménynél meg kellett duplázni az őrség létszámát. Feszültek az izmok, domborultak a pillangó, kígyó, kereszt és egyéb ábrák. Jellemző azonban a korszakra, hogy amikor 1986-ban a centenáriumi ünnepelő intézet kivonult a soproni Liszt Ferenc Művelődési Központba, az Igazságügyi Minisztérium alig merte engedélyezni egy valóságshű zárka felépítését és bemutatását...

A rendszerváltástól már jóval kevesebb anyagi támogatás jutott ezekre a programokra, de azért így is voltak és ma is vannak emlékezetes rendezvények. 1998 januárjában a vendég a daltulajdonos-zeneszerző, énekes-gitáros Dinnyés József volt. Óriási hatással volt az elítéltekre „Szeretet” című börtönmissziós műsora. Az ismert előadóművész a szeretet üzenetét vitte a börtönbe azoknak az embereknek, akik nem hiszik el, hogy őket is szerethetik, hogy nekik is van még esélyük a normális emberi kapcsolatokra.

Az uniós csatlakozás után egyre több külföldi vendég is érkezett a fegyházba. Az egyiptomi, indonéz, thaiföldi nagy-

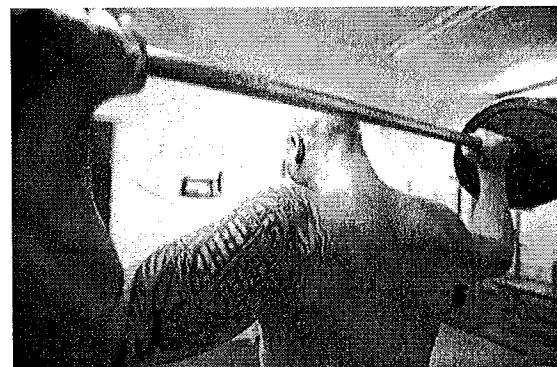
követ is megfordult Kőhidán. Sőt az indonéz olyan jól érezte magát minden alkalomkor, hogy legalább tízszer megfordult már a fegyházban. Pantalí úr szívesen fogadta és megvendégelte őket lehetőségeihez képest. Bemutatta a börtönt nekik. A nagykövetek ezután előadásokat tartottak a raboknak a tolmácsok segítségével. Fő attrakciónak azonban az számított, amikor indonéz táncosok léptek fel a börtönszínpadon. Az indonézek egy része mohamedán volt, ők megköstölhették a börtönkonyha muszlim ételeit, hiszen nem egy arab vendége is volt a kőhidai záraknak az elmúlt évek során. Pantalínak a találkozó szervezője időközben megsúgta, hogy a hölgyeket búcsúzáskor nem illik megpuszítani, mert a mohamedán nőknél ez komoly elkötelezettséggel járna...

A fokozott mozgásigények kielégítésére rendszeresen szabadidős és sportprogramokat szerveznek Kőhida fegyházainak, akik szabadidejüktől függően használják az intézet területén kialakított kétszáz méteres futó-, két szabványos kézilabda-, röplabda-, valamint a három lengőtekepályát, s csaknem mindig foglalt az öt rögzített pingpongasztal is. Még a kbk-körlet szigorúan őrzött zárkaiban is lehet sportolni, igaz, a pingpong asztalnál az ellenél a fal. A nyújtón pedig, amit Pantalí készíttetett el külön bv országos parancsnoki engedéllyel, számos nehézfiú edzette izmait.

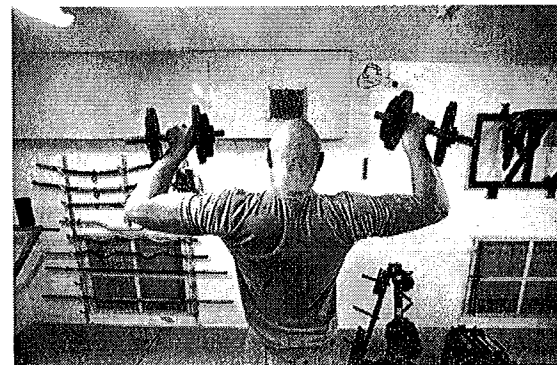
Emlékezetes sporteseménynek bizonyult, amikor Varga Zoltán olimpiai bajnok labdarúgó, az FTC örökös bajnoka látogatott el Kőhidára. Münchenből jött repülővel, és a schwechat-i reptéren autót bérelt, azzal érkezett a „börtönstadionba”. Olyan finom, szinte már nőies focit még nem látott a világ, amelyet az Öreg Fiúk Válogatottja és a börtönválogatott lejátszott. A keményfiúk szinte áhítattal rúgták a börtönt az általuk is nagyon tisztelt futballcsászár és csapata elleni játékon. Az

egyenesen a FIFA-tól érkezett női bírónak egyszer sem kellett szabálytalanság miatt sípolnia...

Erdei Zsolt profi ökölvívó világbajnok is óriási sikert aratott 2008-ban. Nem ütött ki senkit a rövid bemutatón, de olyan hangnemben szólt a síttesekhez, hogy azok rögtön szívükbe fogadták. Festettek is neki egy hatalmas képet, rajta egy kalitkába zárt madár volt, szép formás, piros bokszesztyűvel a lábán.

A nehézfiúk folyamatosan edzik izmaikat

A fegyházban az erőszak nagy úr, ehhez azonban megfelelő alapokkal kell rendelkezni

A fegyház könyvtárában akár 12 ezer könyvet is kiolvashatnak a rabok

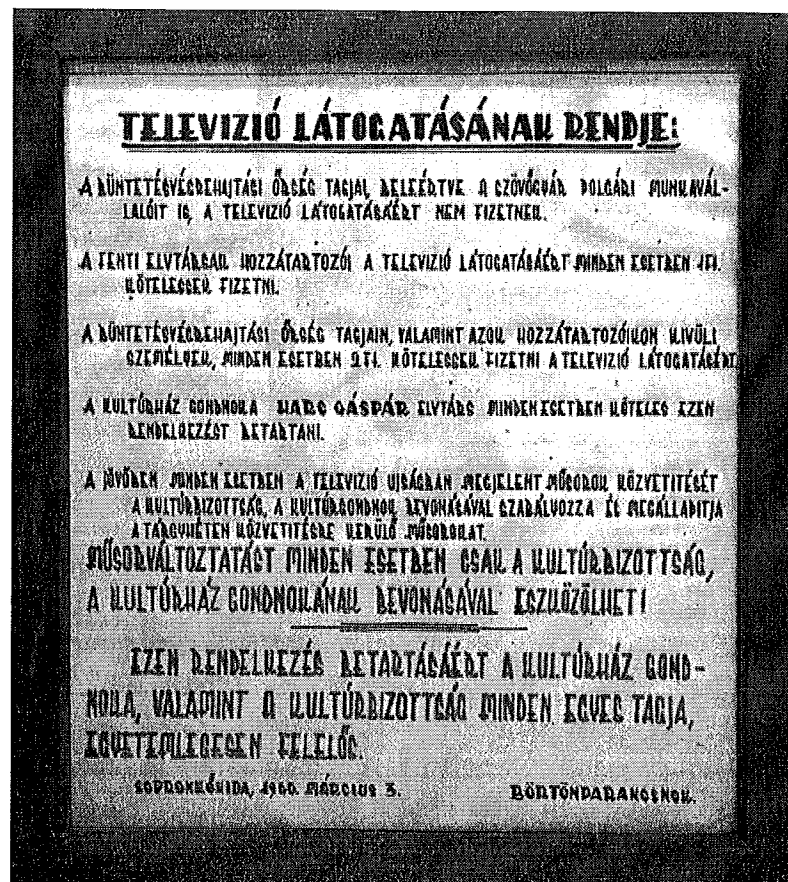
A rendszerváltáskor száműzték Marx, Engels és Lenin műveit

A „RÁDIÓ KÖHIDÁTÓL” A PORNÓÚJSÁGOKIG

A régebbi időkben kötelező rádióhallgatásra és olvasásra kényszerítették a sitteseket. Vasárnap délutánonként jelentkezett a „Rádió Köhida” nevelő célzatú adása, ami három

órán keresztül „szórakoztatta” a rabokat. „Körletek, figyelem! A sopronkőhidai fegyház vezetékes rádiója műsorának közvetítést megkezdjük. A műsorhallgatás kötelező!” Ez alól, a tánczenét, egyáltalán a könnyűzenei műsorokat és sportot nélkülöző adás alól senki sem bújhatott ki. Nem véletlen, hogy a rabok számára szinte már kínzásnak számító dögunalmas műsorokat olykor még fegyelmezésre is felhasználták a smasszerek. Így történt meg, hogy a renitenskedő fogvatartottnak heteken át a Falurádió adásából előre felvett műsorral „kedveskedtek”. A lucernatermesztés módszereinek hallgatása végül sokak rosszullétét okozta, néhányan még össze is törték a hangfalakat. Ezt azonban már fegyelmi eljárással büntették. A legtöbb zárkalakó azonban a nem mindennapi pedagógiai módszernek köszönhetően rövidesen a javulás útjára tért... A kifejezetten a raboknak írt Heti Híradó olvasása is előírás volt, úgy, mint az ötvenes évek elején a civil életben az üzemek dolgozóinak kötelező Szabadség-félóra. Később, a nyolcvanas évek elejétől a Kossuth és Petőfi Rádió, majd a televízió is elérhetővé vált. A körletek kilenc tévékészüléket kaptak. Egy klubhelységet berendeztek tévével, folyóiratokkal, társasjátékokkal, ahol a sakk vált a legnépszerűbb időtöltéssé. Persze először csak jutalmazásként nézhettek filmeket a 250 személyes kultúrteremben. Az aranykor a rendszerváltás után jött el. Napjainkban minden zárkában lehet rádió és televízió. Bármilyen témájú újságokat, így pornólapokat is elő lehet fizetni. A legnépszerűbbek a Nemzeti Sport, az ÖKM és a Cica Magazin. Forradalmi változás az is, hogy krimi is lehet olvasni, ami 1989-ig tiltott volt. (Talán arra gondoltak a rezsim korifeusai, hogy bűncselekményeikhez ötleteket kapnak a kaptár lakói.) A börtönkönyvtár több mint 15 ezer kötetből azonban száműzték Marxot és Lenint, valamint a kommunis-

ta ideológia korábbi klasszikusait. Nem mintha ezeket a műveket valaha is kezükbe vették volna az elítéltek...

*1960-ban az Őrség tagjai ingyen nézhették a televíziót,
de a hozzátartozóknak fizetniük kellett*

10. Rettegés a szabadulástól

Könyvünk elején már írtunk arról az elítéltről, aki több mint húsz év után szabadulva még az úttesten is alig mert átmenni, reszketett a félelemtől, ha egy áruházban vásárolnia kellett, de a női nemmel sem tudott sokáig normális viszonyt kialakítani. Nyomorúságairól egy találkozás alkalmával beszámolt Pantali parancsnoknak, aki ettől fogva vesszőparipájának tekintette a szabadulás okozta pánik, az úgynevezett „kapuláz” elleni küzdelmet, a társadalomba való beilleszkedés segítésének ügyét. Klasszikus példaként említette egy nyolcvanéves fegyenc történetét is, akiről már korábban is írtunk. Hatvani bácsit sorozatos lopások miatt ítélték el, életének legalább felét börtönben töltötte. Amikor jött a szabadulás napja az öreg arca hamuszürkévé változott, és minden végtagja remegett a félelemtől. A fegyház kapuján erőszakkal kellett kivonszolni. – Úgyis visszajövök! – mondta kétségbeesve, és így is történt. Még aznap este beszökött egy vidéki nővérszállóba, ahol farkát elővette és mutogatta, a nővérkék azonban ügyet sem vetettek rá, sőt kinevették a szerencsétlent, és egyszerűen elzavarták. Erre felutazott Budapestre, és a Nagykörúton számos butik kirakatát betörte, majd értékes női bundákat lopott, csakhogy visszakerülhessen az igazi otthonának tekintett Kőhidára. Visszakerült. Amikor behozták a kapun, csak annyit mondott szinte boldogan: – Hazajöttem! Később szegény öreg súlyos beteg lett, és néhány nap után a Tököli rabkórházban halt meg.

Hazánk uniós csatlakozása után óriási lehetőségek nyíltak meg a pályázati pénzek megszerzésére. Pantali úr nem késlekedett, a magyar börtönök történetében először állított mun-

kába pályázati referenst. Két nagy projektet céloztak meg. Az első volt a nemzetközi EQUOL-pályázat. Kiírói arra buzdították az uniós országok börtönrezsimeit, hogy 75 elítélt kiválasztása után őket szakmára tanítsák, miközben foglalkoztatják is valamennyit. Szabadulásuk után pedig munkahelyet szereznek nekik, és két évig nyomon kísérik sorsukat. A sikeres pályázattal 150 millió forinthez jutott Sopronkőhida. A projekt megvalósításában részt vett a Győr–Moson–Sopron megyei Munkaügyi Központ, a soproni Vas- és Villamosipari Szakközépiskola. Ugyanakkor három országgal, Nagy-Britanniával, Hollandiával és Németországgal partnerséget és szoros együttműködést alakítottak ki a programok megvalósítása során. A német igazságügyi és büntetés-végrehajtási minisztérium főosztályával, egy angol és egy holland börtönnel készítették közös szakmai beszámolót, amit azután benyújtottak Brüsszelnek.

A pályázatok történetéhez tartozik, hogy amikor Amszterdamban először találkozott a magyar küldöttség a projekt külföldi résztvevőivel, szóba került az angliai Chester és Liverpool városa. – Igaz, alig beszélek valamit angolul, de tolmács segítségével elmagyaráztam, hogy én már jártam ott, aztán mindkét város történelmi nevezetességeiről hosszan beszéltem vendéglátóinknak. Elcsodálkoztak, hogy mindezt így tudom, akkor még nem ismerték, hogy a hobbim, szenvedélyem az utazás, és eddig már több tucatnyi országban megfordultam – mondta Pantali Zoltán. – A lényeg: bevettek bennünket a projektbe, és egyre több érdeklődővel találkoztam. Amikor mi láttuk vendégül az angol, holland és német csoportokat, igazán kitettünk magunkért. Badacsonyan borkóstolóra hívtuk meg őket, Kalocsán orgonahangversenyt élvezhettek végig a székesegyházban, megnéztük a Parlamentet, és ro-

mantikus vacsoraestet szerveztünk a Duna-korzón. Néhány szavas angoltudásom ellenére levezető elnöknek választottak a szakmai találkozókra, bár ehhez nyilván nem volt elegendő a szíves vendéglátás. Büszke voltam arra, hogy jó szervezőnek és pontos embernek tituláltak. Külön megtiszteltetés volt, hogy az összes közül a legsikeresebb tanulmány dr. Nagy István börtönorvosé lett, aki az elítéltek pszichikai állapotáról írta dolgozatát.

A következő pályázat „Kapuláz – Esély az életre” címmel indult 2010-ben. Erre az uniós pályázatra, amely az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg, 200 millió forintot nyert el a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön. A munkába számos szakértőt bevontak, a segítségükkel már konkrétan azzal a problémakörrel foglalkoztak, ami a szabadulásra váró elítélt krízishelyzetét vizsgálja. A börtönkapun kilépőt ugyanis nem csupán előítéletek várják, az állam őt a közügyektől öt évre eltiltja, állami cégeknél pedig lehetetlen elhelyezkednie erkölcsi bizonyítvány híján, ráadásul az önkormányzatok hivatalaiban sem állnak szóba velük, mert az ügyintézésről eleve el vannak tiltva. Ennek alapján a szakértők azokra a kérdésekre keresték a választ, hogy miként tud érvényesülni a szabaduló mint munkavállaló. Milyenek az esélyei az elhelyezkedésre? Kik azok, akik visszailleszkedésükben segítséget nyújthatnak? Végül javaslatok sokaságát fogalmazták meg, melyekben például az elítélteknek szervezett tréningek, képzések, stressz- és konfliktuskezelés, folyamatos utógondozás szerepelnek. A tanulmány befejező részében pedig számos jogszabályi változtatást is fontosnak tartanak. Így például azt, hogy az álláskereső járadék a büntetés-végrehajtási intézetben végzett munkára is vonatkozzék. Az átmeneti elhelyezés intézménytípusaiba kerülhessen bele a fogvatartásból szaba-

dultak átmeneti otthona is. Kevesen tudják, hogy a börtönben munkával eltöltött idő nem tekinthető „nyugdíjszerző” időnek, mivel ezt a hatályos jogszabályok nem engedik meg. Márpedig akik súlyos bűncselekmények miatt életük jelentős részét börtönben töltötték, azoknak szabadulásuk után már esélyük sincs arra, hogy a nyugdíj megállapításához szükséges szolgálati időt megszerezzék. Ám ha a fegyházban tisztességesen dolgoztak, nem követtek el semmiféle bűncselekményt, fegyelmi vétséget, akkor a börtönben eltöltött idő alapján valamiféle nyugdíjjogosultságra igényt tarthatnának. Ez szó szerint esélyt jelente nekik az életre!

11. Parancsnoki portré

Vasváron születtem polgári családban. Szüleim postai alkalmazottak voltak; vallásos családban nőttem fel. Római katolikus nagyapám, Pantali Lajos erdész volt Vasvár környékén – emberi tartása és világfelfogása miatt őt tartom példaképemnek – a szombathelyi püspökkel levelezett, és az összes dunántúli zárdokhelyet bejárta. Magam is templomba jártam Veszprémben. Egyébként a családukban nagy fegyelem volt, késni például nem volt szabad, a mértéktelenséget pedig nagyon elítélték szüleim. Fontosnak tartották, hogy az adott szavát az ember minden körülmények közt betartsa. Ez a szigorú értékrend a későbbiekben munkám során is iránytűmmé vált. A vallás pedig olyan alapokat adott, amiből pályám során és ma is sokat meríték még. A Veszprémi Vegyipari Technikumban tanultam még, amikor 1966 szeptemberében, második koromban ösztöndíjasként üzemi gyakorlatra mehettem a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön szövőgyárának kikészítő üzemébe. A börtönüzemben textíliákat színezték az elítéltek. Itt szereztem első börtöntapasztalataimat. 1968. július elsején, közvetlenül az érettségi után művezetőként kaptam állást a szövőgyárban. Szüleim egyáltalán nem örültek pályakezdő munkakörömnek.

Nagyon furcsa érzés volt munkába állni a rabok közt, de a beilleszkedésben sokat segített Kocsis László és Babos Zoltán művezető. Két hónap után már egyedül vezettem a műszakot. Három műszak volt, mindegyikben 18–20 elítélt dolgozott. A kíváncsiság nem hagyott nyugodni, miért vannak itt, mit követhettek el, hogy ide kerültek? Kezdetben az üzemnyilvántar-

tásból próbáltam kibogozni börtönkarrierjük útját. Sokszor beszédbe elegyedtem velük, de a feljebbvalóim tanácsát megfogadtam, távolságtartó maradtam, aki mégis közelebb került hozzám, az a segédművezető volt, akit emberölésért ítélték el 12 évre. Az ő esete egészen egyszerűnek tűnt, feleségét egy alkalommal idegen férfivel találta együtt a hitvesi ágyban. Ekkor hirtelen felindulásában egy vázával agyonütötte a kikapós aszszonykát. Később az is kiderült, hogy az 1956-os forradalom idején a felkelők közé állt, emiatt rossz pontokat szerzett a Kádár-rendszerből, mindez súlyosbította büntetését.

A kőhidai szövőgyárban csoportbérézés volt, a műszakok versenyeztek egymással, a renitenseket maguk a társaik fegyelmezték. Már a kezdet kezdetén leckét kaptam az élettől. Szörnyű élményben volt részem az egyik éjszakai műszak során: műszakkezdés után alig félórával a szövetáru begyűródött az egyik festőgépbe. A fegyházi dolgozó ekkor a szabályokkal ellentétben nem állította le a gépet, hanem meggondolatlanul az áru után kapott jobb kezével. A nagy erővel pörgő hengerpár ekkor bekapta a karját, és többől leszakította azt. Iszonyatos érzés volt mindezt látni, de az embernek meg kellett őriznie lélekjelenlétét. Magam is, az elítéltek is a szerencsétlenül járt ember artériás vérzését igyekeztünk elszorítani. Bár az életét sikerült megmenteni, mégis napokig megviselt az eset. Nem a rabot, hanem az embert sajnáltam meg benne. Ez a tragédia is hozzájárult ahhoz, hogy kutatni kezdtem az okokat: kiből miért lett bűnelkövető. Ez egyre jobban érdekelt tanult szakmánál, a vegyésznél is.

Mivel vonzott a katonai pálya, és hajtott az új ismeretek utáni vágy, 1976-ban a Rendőrtiszti Főiskola nappali tagozatán kezdtem meg tanulmányaimat. Hivatásos belügyes akko-

riban csak az lehetett, akinek „feddhetetlen” a múltja, ezért azután nyugaton élő rokonaim után is érdeklődtek. Nagybátyám Ausztriában élt, mivel a trianoni békeszerződés után szülővárosát Németújvárt, vagyis a mai Güssinget, elcsatolták Magyarországtól. Később Salzburgban telepedett le. A hidegháborús időktől fogva vele csak nagyapámon keresztül tarthattuk a kapcsolatot. Ez ügyben még Pestre is felhívtak egy kihallgatásra. A vasfüggönybe zárt Magyarország persze egyetlen normális értékrendű embernek sem tetszett. A bezártság ellen – a rabvilág bezártsága még akkor számomra nagyon távolinak tűnt – már gyerekkoromban is lázadtam. Kamaszkoromban alakult ki utazási mániám, 1965-ben barátaimmal körbecikliztük a Balatont. A szakközépiskola második osztályába jártam, amikor túrát szerveztünk a Magas-Tátrába. Már bv-s tisztként utazhattam ki Kubába, a Szovjetunióba, Közép-Ázsiába, és Szibéria gyönyörű tájait is megismerhettem a hetvenes, nyolcvanas években. Aztán Jugoszlávia, Lengyelország következett. 1983-ban még nem volt világútlevél, de az egyik utazási iroda segítségével egyhetes osztrák körúton vehettünk részt, akkor persze még kísérőnk is akadt egy szigorú belügyes elhárító tiszt személyében. (!) Azután magam is szerveztem utakat a vasfüggönyön túlra. 1984-ben például egynapos bécsi úton vehettek részt a kőhidai bv-sek. Ehhez még az országos parancsnoktól kellett külön engedélyt kérni. Azóta a világ 85 országában jártam, minden földrészen megfordultam Óceánia kivételével. Gyűjtöm a térképeket, az utazási könyveket. Soha nem megyek el olyan országba, amelyeknek történelméből, földrajzi adottságaiból előzőleg ne készülnék fel.

Már 1972-től hivatásos lettem, törzsőrmesteri rangot szereztem. A Rendőrtiszti Főiskolát vörösdiplomával fejeztem be,

innen főhadnagyként kerültem ki, és utam ismét Sopronkőhidára vezetett. Ám ekkor már nem a vállalatnál dolgoztam, hanem az intézetnél kaptam nevelőtiszti állást. Nagyon érdekelt a fegyház nem mindennapi története, ezért szívesen beszélgettem el a múltból azokkal az idős smasszerekkel, akik még a harmincas években ott szolgáltak. Hálás vagyok a sorsomnak, hogy megismerhettem Geisbüchl Mátyás akkori fertőrákosi plébánost, aki sorsdöntő történelmi eseményeknek volt tanúja, és neves személyiségekkel találkozott, hiszen 1937-től 1950-ig volt a sopronkőhidai fegyház lelkesze. Németh Alajos soproni katolikus pappal, püspöki tanácsossal és hittanárral, a „Sóhajok palotája” írójával 1986-ban beszélgettem órák hosszat, akkor ünnepelte centenáriumát az intézet. A témakör hivatalos kutatójától rengeteg új információt tudhattam meg. Ettől a két embertől tanultam a legtöbbet, amiért ma is hálával gondolok rájuk.

Fiatalemberként nagy késztetést éreztem arra, hogy a megtevédt fogvatartottak útját egyengessem, hittem abban, hogy a nevelőmunkával mindenkit meg lehet változtatni, vissza lehet vezetni a normális polgári életbe. Azon voltam, hogy a büntetésüket letöltők lehetőleg jobb állapotban kerüljenek ki a börtönből, mint ahogy oda bekerültek. Két év nevelőtiszti ténykedésem után az igazgatási szolgálat vezetőjének nevezték ki. Osztályvezetőként már hozzáférhettem minden anyaghoz, az elítéltek ügyeivel foglalkoztam. Konkrétan a befogadások, szállítások, szabadítások és szabadulási időszámítások ügyeivel. Emlékszem, a parancsnoki irodában az egyik páncélszekrényben volt egy szigorúan elzárt boríték. Nevek és lakcímek voltak benne, a Kádár-rendszerre potenciálisan veszélyes emberek névsora, őket kellett volna a fegyházba szállítani és ott befogadni egy forradalmi helyzet kialakulása során. Hogy mi-

kor van ilyen rendkívüli állapot, erről az Elnöki Tanács döntése után a Kossuth Rádió adását megszakítva hírt adott volna...

Úgy gondoltam, új beosztásomban jobban meg tudom állni a helyem, ha továbbképezem magam. Jelentkeztem a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemre, ahol jogi doktorátust szerettem, 1990-ben tettem szakvizsgát. Ennek alapján a sopronkőhidai fegyház jogtanácsosi teendőit is elláthattam 2000. december 31-ig.

Az elmúlt évek, évtizedek során a rabok sok mindent elmondtak magukról. Hogy még jobban megértsem indítékaikat, sorsfordulóikat, tanulmányozni kezdtem a szakkönyveket, a kriminalisztikát. Büntetéseiket természetesen soha nem kérdőjeleztem meg, súlyos és embertelen bűncselekmények voltak a számláikon, amiért lakolniuk kellett. De abba soha nem törődtem bele, hogyha megalázták, lelkileg gyötörték, kínozták őket. Azt hiszem, ez a szemléletmód a szövőgyárban alakult ki bennem. Itt próbáltam megérteni, miért ér többet egy szál cigaretta, mint egy szelet kenyér. Egy műszakba, ami 8 órából állt, három cigarettaszünet fért bele, olykor ennél többet engedélyeztem. Kávét úgy készítettek az elítéltek, hogy amit a művezetők kidobtak, azt a szemétből kivették. Nem tiltakoztam ellene. Hetente egyszer volt fürdés a vegyi üzemben. Ettől persze megbüdösödhetek volna, hiszen kemény fizikai munkától kellett megizzadniuk. Megengedtem, hogy munka után a gépeket tisztító slaggal lefröcsköljék magukat. Nyers kenyérszalonnát kaptak vacsorára, még az egészséges fogak is nehezen örlik meg. A szárítógéppel megolvasztották, így puhább és jobb is volt. Hadd tegyék, gondoltam. Hívhatjuk ezt emberségnek, morális megközelítésből, de akár kompromisszumnak is. Meggyőződésem, hogy nélküle a világ egyetlen börtönrezsime sem működne hatékonyan.

2000-ben a kollégáim és barátaim biztatására pályázatott adtam be az időközben megüresedett intézetparancsnoki állásra. Csaknem kifutottam a határidőből, ám az utolsó pillanatban mégis elküldtem a jelentkezésemet. Úgy láttam, a mögöttem álló harminc év tapasztalata kellő muníciót ad majd a nem kevés felelősséggel járó munkakör betöltéséhez. Alaposan megismertem a fegyházat, a személyi állományt, és otthon érezhettem magam a Sopronkőhidai Szövőgyárból alakult kft. üzemcsarnokában is. Tanulmányaim pedig abban segítettek, hogy az intézmény jogi helyzetét áttekinthessem. Pszichológiai végzettségem feljogosított arra is, hogy az elítéltek lélektanával is alaposabban foglalkozhassam. Talán az jelentett számomra több nehézséget, hogy közvetlen kollégáimnak, barátaimnak lettem az előljárója. Meg kellett tanulnom, hogy minden helyzetben tárgyilagosan tudjak mérlegelni, az el nem végzett munkáért járó büntetés kiszabását éppoly fontosnak tartsam, mint a jó munkáért kapott elismerést, jutalmat.

2012. június 17-én vonultam nyugdíjba mint dandártábornok. Összesen 44 évet töltöttem Sopronkőhidai Fegyház és Börtön falai közt, azt hiszem, végigjártam az utat az elejétől végéig. Negyvennégy év egy rabnak szinte már emberfölötti, teljesíthetetlen kihívást jelent, túlélni szinte lehetetlen. A szakirodalom kevés ilyen elítéltet ismer, de azt hiszem, az egész világon is kevés smasszer képes ennyi időt a rácsok közt eltölteni. Nekem sikerült, és engedjék meg, hogy erre kicsit büszke legyek...

Említsük meg azoknak a nevét, akiknek sokat köszönhetek, és akikre hálával és tisztelettel gondolok ma is:

Dr. Tari Ferenc – intézet parancsnok, később országos parancsnok

Dr. Tari Ferenc 1981–1985 között volt az Intézet parancsnoka, utána országos parancsnok-helyettes majd nyugdíjazási országos parancsnok.

44 éves bv. tevékenységem során őt tartom mind szakmailag, mind vezetőként a numero 1-nek. A bv. utóbbi évtizedének meghatározó személyisége, akitől rengeteget tanultam, amit később parancsnokként hasznosíthattam.

Babos Zoltán – művezető, később üzemvezető

Két héttel 18. életévem betöltése után kerültem a rabok közé művezetőnek. Rendkívül kevés szakmai és élettapasztalattal. Babos Zoltán volt az első közvetlen főnököm, aki megtanított a szaka alapjaira, valamint a fogvatartottakkal való bánásmódra. Hozzáállása a munkához példaadó volt mindenki számára.

Simonyai Ferenc – nevelő

A Rendőrtiszti Főiskola elvégzése után nevelőtiszti beosztásba kerültem, ahol a mentorom Simonyai Ferenc nevelő lett. A rábízott fogvatartottakat (mintegy 160 fő tartozott a csoportjába) tökéletesen ismerte, tisztában volt a kapcsolattartásukkal és rendkívül humánusan, szakszerűen foglalkozott velük.

Buzitai Tamás – felügyelő

Tamás bácsi testesített meg az ideális felügyelőt, akitől a fogvatartottak tartottak, de tisztelték is. Felsőfokú és középfokú iskolai végzettséggel nem rendelkezett, de született pszichológus volt. Emlékszem, amikor mintegy 400 fő sorakozott a munkára kivonulásra, csak végig nézett a tömegen és egy tű leejtésének a zaját is meg lehetett hallani.

Ma is sok ilyen felügyelőre lenne szükség.

Dr. Németh Alajos

Sopronkőhidán nevelkedett, édesapja az intézetben főfegyőr volt. A ma létező legszínvonalasabb intézet történetét 1945-ig bemutató „Sóhajok palotája” könyv szerzője. 1996-ban ismertem meg, amikor én szerveztem az intézet 100. évfordulójára rendezett kiállítást. Nagyon sokat segített, rendkívüli ember volt.

Az utókor emlékezetéből jóval többet érdemelne.

Geiszbühl Mátyás – börtönlelkész

1937-től 1950-ig a lelkészi szolgálat megszűnéséig volt az Intézet lelkész, az intézet történetének legviharosabb időszakában. A Sopronkőhidán ekkor kivégzések is voltak, 1944-45-ben sok országosan ismert személynek ő adta fel az utolsó kenetet. Már fertőrákosi lelkészként ismertem meg, és sokat mesélt erről az időszakról, valamint az itt fogvatartott prominens személyekről. Mindszenty József későbbi bíborossal együtt celebrált misét 1944. karácsonyán.

Szekeres János – örkanonok, börtönlelkész

A rendszerváltástól 2012-ben bekövetkezett haláláig az Intézet katolikus lelkésze volt. Hosszas huzavona és egyeztetés után az ő segítségével sikerült megvalósítani a zárkaépületben a fogvatartottak vallásgyakorlásának színhelyéül szolgáló kápolnát 2009-ben. hívei őszintén tisztelték és szerették, mindent megtett értük. Betegsége miatt az utolsó időszakban már csak tolókcocsival tudott közlekedni.

Herbst Imréné (Pannika) – titkárnő

Ismeretségünk és barátságunk 1968-ban, idekerülésemkor kezdődött, mindketten a Sopronkőhidai Szövőgyár dolgozói voltunk. Eltérő úti pályánk 2001. január 1.-én találkozott, és az intézet parancsnoka, Pannika pedig a titkárnőm lett. Egyéb-ként a bv.-n belül egyedülálló teljesítmény, hogy 1974-től 2012-ig 5 parancsnokot szolgált titkárnőként. Óriási rutinnal, hozzáértéssel és lelkesedéssel végezte feladatát. „Nem szégyellem, nagyon sokat tanultam tőle, amiért örökre hálás vagyok.”

Farkas György – ügyvezető igazgató

Közel egyidőben kezdtük első számú vezetői megbízatásunkat ő a kft ügyvezetőjeként, én parancsnokként. Kapcsolatunka a barátság jellemezte, amelyből sokat profitált a két szervezet. Több esetben a Kft. és az Intézet is nehéz helyzetbe került – elsősorban anyagi, ellátási okok miatt – de közös erővel, egymást segítve megoldottuk ezeket a gondokat.

12. Rabvilág, régen és napjainkban

ZÁRKABERENDEZÉS

Érdemes összehasonlítani a zárkák száz évvel ezelőtti felszereltségét a maiakkal. A korabeli zárkákat 1886. tavaszán Balkay István, a kőhidai fegyház első igazgatója készítette el. A több mint száz évvel ezelőtti technikai megoldások ellenére korszerűtlenségről szó sem lehetett, a kor legmodernebb megoldásait alkalmazták – mint már említettük –, például a fűtésre és a világításra egyaránt. „A 686 zárkát magában foglaló, villanyvilágítás és forróvízfűtésre berendezett háromemeletes főépület nappal impozáns, éjjel tündéries benyomást kelt...” – adta hírrül a korabeli sajtó. A mai magyar börtönviszonyokra jellemző túlszűfolttságot is elkerülték. A zárkák egyszemélyesek voltak, és minden zárkában volt egy olyan összecsukható vaságy, amelyet egy deszka ráhelyezésével asztallá alakíthattak át. Az alvás feltételeit a szalmazsák és a szalmapárna biztosította, valamint egy lepedő, nyáron egy, télen két darab pokróc, egy ágymatrac, egy szék, egy lezárt csebertartó, ebben horgonyzott ürcseber, vizeskannák, egy dézsa, valamint a személyes tárgyak tárolására szolgáló falra szerelhető kasszafiók adta a rab „otthonának” lényegét. A zárka lakóinak tevékenységét pedig a szintén klasszikusnak számító cirkli keresztül figyelte a néhai smaszszér, az ételt a 15x16 centiméteres tálkán keresztül adták be.

Napjainkban asztal, stokedli, ágy az ágyneművel és tv lehet minden zárkában. Televíziót, ha engedélye van rá, bármelyik rab behozathat a hozzátartozóival. Az intézet is vásárolhat, de az anyagi források miatt csak korlátozott számban. 1962-ig

nem volt WC és folyóvíz a zárkákban. A napi mosakodást az úgynevezett ceglédi kanna segítségével kellett megoldaniuk az elítélteknek. Kis és nagy dolgukat a küblikbe végezték el, amit reggelente ürítettek. A mellékhelyiséget sötét függöny-nyel választották le. 1997-ben a zárkaépület felújítása során már téglafalat húztak a mosdó és a lakótér közé. Az ellenőrzött felszerelési tárgyak között lehetnek az evőeszközök, tíz éve a merülőforraló, könyvek. A smasszerek elnézik, ha valaki képekkel, fotókkal díszíti a falat. Kedvenc kisállatot, akváriumot, cserepes virágot azonban csak külön helyiségben szabad tartani. Jelenleg a zárkák többsége egy- és kétszemélyes, de akad négyszemélyes és ennél is több férőhelyes cella is. A rendszerváltás előtt még háromemeletes ágyakban is aludtak rabok, a 90-es évek elejétől kétemeletesnél magasabbak nem lehetnek. A nyolcvanas évek elején előfordult, hogy 1690 lakója is volt a fegyháznak, ma már ennek a felét sem éri el a létszám. Egyébként, hogy ki melyik körletben kapott helyet, azt korábban a munkahelye határozta meg. Pantali úr elmondása szerint például a H folyosón a szövöde konfekcióján dolgozók laktak. A rendszerváltásig a zárkák egy része be volt poloskázva, az operatív szolgálat visszahallgathatta a felvételeket, amelyekből még fel nem derített vagy tervezett bűncselekményekhez, szökésekhez nyertek információkat.

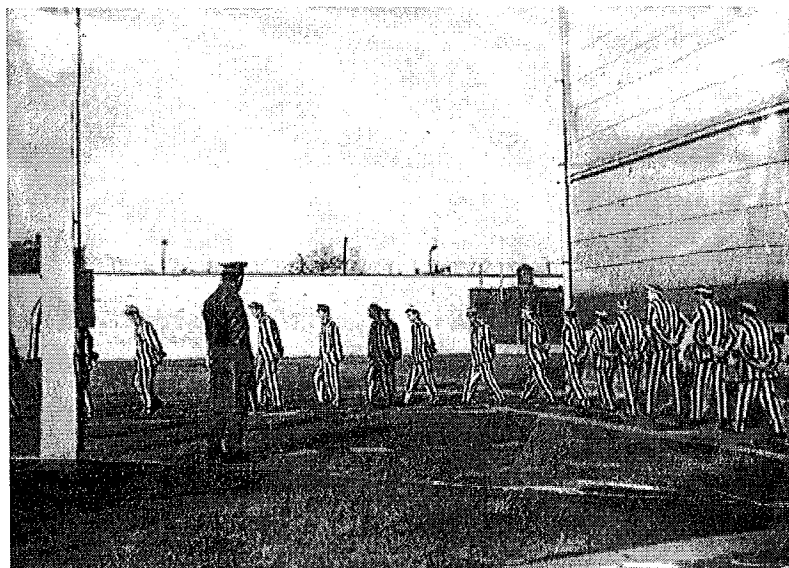
A legszigorúbban őrizettek az úgynevezett kbk, különleges biztonsági körleteken kapnak helyet napjainkban. Ezeket Sopronkőhidán és Sátoraljaújhelyen építették fel a rendkívül veszélyes egyének, terroristák részére. A bv országos parancsnoka dönti el a különféle szakvélemények alapján, hogy ki kerül ide. Ez a körlet viszonylag nagy, oda senki nem mehet be, sem rab, sem a személyzet tagja, kivéve parancsnoki engedéllyel az orvos, ápolószemélyzet, tűzoltók vagy a pszichológus. Nekik

is először az úgynevezett beléptető zsilipen kell áthaladniuk. A kbk-nak golyóálló ablakai vannak, a zárkában kamera figyel a nap huszonnégy órájában folyamatosan, egyedül a WC nincs bekamerázva. Sopronkőhidán jelenleg tíz férőhelyesek a kbk-körlet zárkái.

A fegyház területén épült fel a 46 ágyas rabkórház, mellette a halottaskamra és a boncterem. Hozzá építették a munkatermeket, amelyek magukban foglalták az eszköz- és egyéb raktárakat. A munkatermek mellett volt a kazán- és a gépház. Utóbbiban két villanyt fejlesztő gép is helyet kapott, amelyek működtetésére két gőzgép állt rendelkezésre, továbbá egy gőzszivattyú, amely a különféle épületekben létező víztartók megtöltésére szolgált. A szénraktárt a kazánház mögött helyezték el. A gazdasági épületben három éléskamra és dagasztóhelyiség, két sütőkemence volt. Ebben az épületben kapott helyet a 12 kádas fürdőhelyiség, a mosókonyha, továbbá a szárító- és a mángorlóterem, de ugyancsak itt volt még a szenny-nyes ruhának való kamra is.

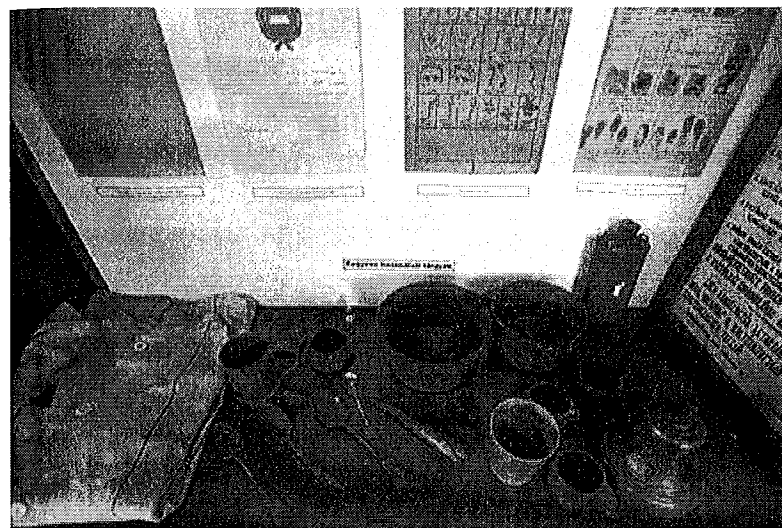
A folyosók a régiek, de az őrizet biztonságát modern technikai eszközökkel biztosítják

1979 januárjáig a hagyományos csíkos egyenruha volt a síttesek öltözete

Napjainkban már a tyúkláb-mintás egyenruhában merül ki a „börtön divat”

A rabok használati eszközei a közelmúltból

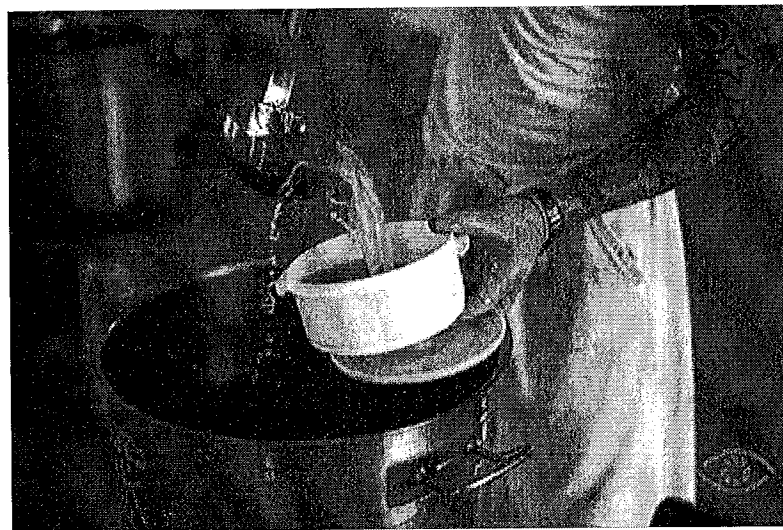
KONYHA-ÉLELMEZÉS

A múltban a főzőkonyhán egyszerre még ezer liter ételt is elkészíthettek, a betegeknek orvosi rendelvényre pedig külön főztek. Az egy évszázaddal ezelőtti ellátmányra jellemző, hogy egy időben 350 meghatározott nagyságú kenyeret tudtak sütni. A fegyencek egyébként naponta 84 dekagramm kenyeret, fél liter levest, ugyanennyi főzeléket vagy tésztát, hetente háromszor 8 és fél dekagramm főtt húst, illetve hetenként egyszer szalonnát, túrót, szilvalekvárt vagy más pótlékot kaptak. Főzeléknapokon a köménymagos levessel azonos mennyiségű főzelék járt. Gulyáslevesből egy litert osztottak ki fejenként. A beteg, diétázó elítéltek természetesen külön kosztot voltak, emellett negyed-, harmad, fél- és egész adagokat mértek a fe-

gyenceknek. Az élelmiszernormák gyakran változtak. Az első világháború előtt például egy alkalommal a rossz étkeztetés miatt zendülés volt a fegyházban. A háború idején gyakran akadozott az ellátás, az alapvető élelmiszerek beszerzése is nehézségekbe ütközött, a papírforma szerinti normákat nem tartották. Emiatt – egyfajta szükségrendeletként – a büntetésüket töltők gyakrabban kaphattak élelmiszercsomagokat vagy pénzt az élelem beszerzésére. Ez azonban számos problémát vetett fel, hiszen voltak olyan elítéltek, akiket otthonról nem tudtak támogatni, az egyenlőtlen bánásmód feszültséget keltett. A napi háromszori főétkezést 1928 után rendelték el, ami annyit jelentett, hogy húsnapokon is háromszor étkeztek a fogvatartottak, igaz, később a húsnapok számát háromról kettőre csökkentették. A napi kalóriamennyiség háromezer kilokalória volt, ami nem kevés, de nagyon sok elítéltnak mégsem volt elegendő, mert a rabgazdaságokban, a börtönüzemekben mindannyian fizikai munkát végeztek. A gazdasági világválság idején tovább csökkentették a kenyéradagot, ekkor már csak 65 dekagramm járt egy-egy elítéltnak. A nehéz fizikai munkát végzők ugyanakkor tizenöt dekás pótkenyéradagot, délbén és este dupla főzeléket vagy tésztát kaptak.

Napjainkban a rezsिम egyik fő épülete, a konyha most a zárkaépület mellett van. Komoly beruházással ezer főre elegendő kapacitású konyhát alakítottak ki, amelyben minden gép korszerű. A rabok viszont a zárkákban fogyasztják el az ételmet. Sokáig próbálkoztak a modern ebédlővel, de a 120 személyes étkező nem volt elegendő az időbeni kiszolgálásra, így fordulhatott elő, hogy az ebéd gyakorta összefolyt a vacsorával. Jelenleg a 120 személyes ebédlő a kulturális rendezvényeknek ad helyet. Külön smasszerkonyha látja el az öröket. Egyébként mindkét konyha az átlagos üzemi konyháknak megfelelően

üzemel. Nyolcfajta menü közül lehet válogatni, van például dolgozó, nem dolgozó, diétás, muzulmán, lisztérzékeny stb. Ugyanakkor kóser étkeztetés nincsen, az izraelita vallásúakat más intézményekbe szállítják el. Más büntetés-végrehajtási intézményekkel összehasonlítva Kőhida jó helyen áll, például a szegedi Csillagnak nincsen saját konyhája, így a kiszállított ételt gyakran hidegen kapják meg a rabok. Gyümölcsöt, édességet minden héten legalább egyszer-kétszer kapnak a kőhidaiak. Népszerűek a tésztafélék, a burgonyás, húsos ételek, hiányoznak viszont az édes tészták és a cukrászkészítmények. Sok sittes a fegyházban élvezni először a rendszeres főtt étel „luxusát”, ez is hozzájárul ahhoz, hogy a szabadulók közül sokan visszavágnak a rácsok mögé...

Kőhida kisvárosában saját konyhában főzik a börtönkosztot

RABGAZDASÁGOK

Napjainkban a régi kórház most elfekvőként működik, két kórteremmel. Nincsen már bonc- és halottaskamra sem. A raktárak most is ott találhatók, ahol régen, a szénkazánt és raktárt, a mosodát, mángorlót, régi kemencét megszüntették. Napjainkban gázzal működtetik a központi fűtőrendszert. A gépház viszont ugyanott van, ahol egy évszázada is volt, most gázkazán van benne. A felszámolt szénkazán történetéhez tartozik, hogy a hetvenes évek elején a működtetéséhez szükséges egész vagon szenet loptak el. Ebben persze vasutasok és smasszerek is benne voltak, mindenestre profi munkát végeztek, mivel a tettesek kilétét azóta sem sikerült kideríteni. A régi kéménynek is megvan a maga sztorija, oda a harmincas években egy elítélt felmászott, órákig nem volt hajlandó lejönni, végül lepottyant, és szörnyethalt, azt azonban nem derült ki, hogy öngyilkos lett-e, vagy baleset történt. Az eset után szögesdrótgyűrűvel vették körül kémény alját, hogy a feljutással senki ne próbálkozzon, a karbantartóknak viszont külön szerkezetet kellett készíteni a feljutáshoz.

A II. világháború előtt malom is működött az intézetben, kiváló búzából őrölt liszttel helyben sütötték a házi kenyeret. Most közbeszerzéssel jutnak kenyérhez az intézetben. A legújabbban ismét feltámasztott önellátási rendszer minden alapja megvolt Kőhidán. A Török Magda által szerkesztett évkönyvből tudjuk, hogy 1920-tól a földterületek bérbevételével alakultak ki az úgynevezett rabgazdaságok, amelyekben közel félszáz elítélt tevékenykedett. A megtermelt javakat elsősorban az intézet használta, a fennmaradó terményeket a soproni piaci áraknál húsz százalékkal olcsóbban értékesítették. A konyhakerti terményekből a dolgozók is vásárolhattak, de

csak saját szükségleteikre. A rabgazdaságban főként káposztaféleségeket, sárga- és fehérrépát, paradicsomot, paprikát, burgonyát, kukoricát, zabot, cirkot termesztettek. S hogy hol terültek el a földterületek? A rabgazdaság egy része a Tómalom melletti halastó fölött volt, másik része pedig a sopronpusztai út és a patak közötti területen húzódott, de Jánostelep közelében is voltak intézeti földterületek. Érdekességgént említhető, hogy 1933-ban ezeknek a szántóknak egyikén pisztángyepnyészet is működött. Az ötvenes és a hatvanas évekre a rabgazdaságok egyre kisebbek lettek, 1973-ra véglegesen megszűntek. A kertészetek, a szántók jó részén hétvégi kiskertek jöttek létre, ahol az intézet alkalmazottai szorgoskodhattak a kádári gulyáskommunizmus idejében. Az egyik halastó még a rendszerváltás első éveiben is megvolt. Egy smasszer bérelte az intézménytől, de hamar feladta üzemeltetését, mert a halakat rendszeresen kilopták belőle. A kisvágóhídon a 70–80-as években évente 200–250 disznó végzete hátul, a gazdasági épületben a böllér kése alatt. Itt történt meg, hogy az egyik rab ráfanyalodott az egyik anyakocára, máskor a kendermagos tyúkkal kapták rajta, de hát azon túl, hogy megszidták, mit tehettek volna még vele?!

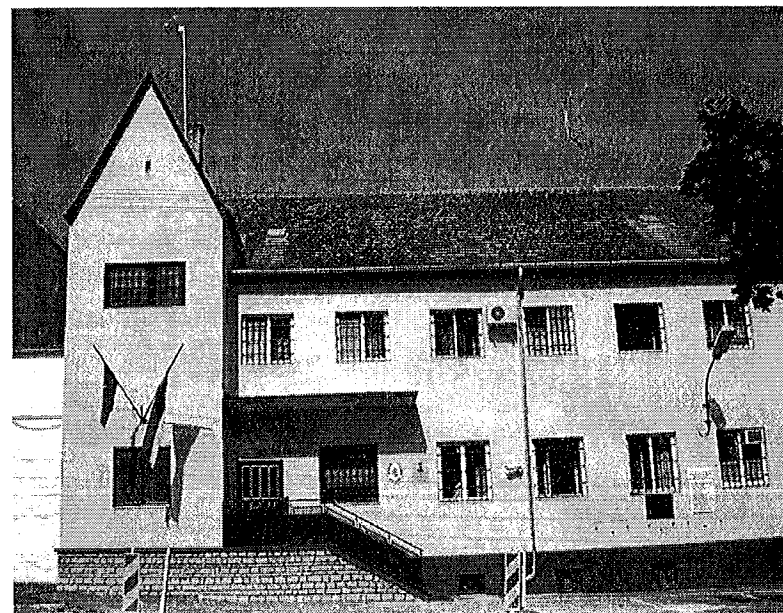
RÉGI ÉS ÚJ FALAK

A magas kőfallal körülvett fegyrintézet építészetileg három részből tevődött össze, maga a fegyház, a fegyőri lakások és az úgynevezett „tisztalak”. Ez utóbbi ma a gondnoklakás, és itt volt a parancsnoki székhely is. Érdekes epizód, hogy 2010-ben egy svájci hölgy jelentkezett be Pantali parancsnoknál. Elmondta, hogy ő valamikor itt nevelkedett dr. Udvardi Jenő

igazgató lányaként, aki 1927-től 1936-ig volt parancsnok. A szimpatikus hölgy azt is elbeszélte, hogy ahol most az intézmény parkolója van, ott volt a parancsnok gyümölcsöse. Ké-sőbb templom (a hajórész maradt csak meg, most üresen áll, vegyi üzem volt utoljára) és iskola is épült. A nagy falon két, majd három be-, illetve kijárat – ajtó és kapu – volt. A nagykapun csupán a járművek közlekedtek, míg a kiskapukon keresztül léptek az intézetbe a fegyencek és mindenki más. Napjainkban hátul jármű-, elől egy személyzeti bejárat szolgálja a közlekedést. A múltban az igazgatási épülethez csatolták a kapus folyosóját, ahol napi szolgálatát ellátta. Az akkori, nagy keleti kapuval szemben a környezetbe simuló virágoskert is elfért, ami furcsa, mégis megkapó látvány volt a vasrácsok között. E helyen szokták sétáltatni azokat a rabokat, akik egyébként nem mehettek ki semmilyen munkára. A sötétzárkások voltak ilyenek, akiket vasra ítélték. A modern technikai berendezések ellenére a londoni Tower középkori hangulatát idézte a megvasalt rabok látványa. A fegyencek csörgő nehéz láncot vonszoltak lábaikon, akár egy klasszikus börtönfilmben.

A sok horrorisztikus elem ellenére volt valami „családias” hangulata is ennek a rideg börtönnek. Az épület főbejárata előtt például padokat helyeztek el. Itt a portán az ebédszünetben és a vacsora idején a fegyőrök ide ülve fogyasztották el harapnivalójukat, amit az asszony vagy a gyerek hozott otthonról. A látogatók is itt várakoztak, a korabeli beszélők idejére, de még a kőhidai országúton közlekedők is megpihenhettek itt rövid időre, ha Sopron, Fertőrákos vagy akár Pozsony felé vitt az útjuk. Mivel akkoriban még nem voltak számítógépek, vezérelt beléptető rendszerek, fémkereső kapuk, a szolgálatteljesítő őrmester és a fegyőr mindenkit megmozgott, a portán ki- vagy bement, legyen az fegyőr, fegyenc vagy

viselő, ruháikat, zsebeiket végigtapogatták. Azonos nemű mo-tozhatott csak, miként napjainkban is például a repülőterek biztonsági szolgálatánál. A külső munkákból érkező fegyenc-eket is szigorúan ellenőrizték. Már akkor is tilos volt kést, alkoholt, dohányt, cigarettát, pipát az intézetbe vinni. A ma is engedélyezett bugylibicska elődje azonban már megvolt, eze-ket minden fegyenc használhatta az étkezéshez. A portán már akkor telefont üzemeltetett a Soproni Postaigazgatóság. Igaz, csak a szolgálatos őrmester vehette fel. Filmbeillő jelenet volt, amikor az őrmester a szolgálati előírásoknak megfelelően, határozottan és jó hangosan beleszólt a leakasztott kagylóba: „Nagysád, itt az országos fegyrintézet!”

A Sopronkőhidai Fegyház mai főbejárata

ÚJ FEGYENCEK FELVÉTELE

Az intézetbe jogerős ítélettel bíró férfifegyencet lehetett befogadni. (Most előzetes letartóztatásban lévők is jöhetnek, és 100 körüli a létszámuk, külön részlegben vannak elhelyezve, civil ruhát viselhetnek, a maximális védelemhez való jogukat biztosítani kell, például bármikor szabadon érintkezhetnek az ügyvédjükkel.) Ehhez szükséges volt az igazságügy-miniszter előzetes írásbeli engedélye, az ítéletkiadmányok hiteles másolatai, a királyi ügyészség által kitöltött értesítőtáblázat, továbbá a fogházorvosnak azok az iratai, amely a fegyenc egészségi állapotát tükrözik. Napjainkban a személyi befogadás ceremóniája éppúgy egészségügyi vizsgálathoz, személyi adatlap felvételéhez kötődik. Régen szükség volt a fegyház orvosának a vizsgálatára is, nehogy fertőző beteg kerüljön az intézetbe. A fegyenc átvételét – akárcsak egy leltári tárgyt – igazolás bizonyította, amelyet a kísérő fegyőr kapott meg. A befogadással azonos időben felvették a szükséges adatokat. Az intézeti törzskönyvbe bekerült a fegyenc vezeté- és keresztnéve, személyleírása, vallási hovatartozása. Napjainkban a nemzetiséget igen, de a vallást nem tüntetik fel. A mostani eljárás-hoz tartozik, hogy a külföldi állampolgár kapcsolatot tarthat országa nagykövetségével. A jelenlegi személyi adatokban is szerepel a rab életkora, származási helye, családi állapota, lak-helye, előélete, bűncselekménye, a befogadás és a szabadulás dátuma, valamint a beszolgáltató ügyészség megjelölése. A múltban az úgynevezett beszolgáltatási okmányokat átadták az intézet igazgatójának, a lelkészeknek, valamint a tanítóknak, akik tanulmányozták a fegyenc nacionáláját, majd a hivatalos papíros az irattárba került. (Volt bűnügyi nyilvántartó az intézetben, aminek kezelést titoktartási szabályok írták

elő.) Ezeket az okmányokat a szabadulás után 50 évig kellett és kell ma is őrizni, 50 év után fel kell ajánlani a levéltárnak. Egy elítéltnak lehetett több anyaga is, a 80-as évek közepén ezek összevonására rendelkezést hoztak. Sajnos miniszteri utasításra a helyhiányra hivatkozva személyi nyilvántartások ezreit semmisítették meg, ekkor értékes történelmi dokumentumok, kutatási anyagok vesztek el.

Az újonnan érkezett fegyenc az újoncszobába kerültek, tekintet nélkül arra, mely társadalmi rétegből kerültek ki. A náluk lévő tárgyakat elvették, ezekről listát készítettek, szabaduláskor pedig visszakapták. A rabok által behozott pénzről számlát nyitnak – volt, aki több millió forintot is hozott be magával! Korunk elítéltei személyi holmijukat az úgynevezett letéti zsákban helyezhetik el, amit azután leplombálnak. A zsákba a ruha, öv, cipő és minden személyes holmi, például a mobiltelefon is bekerülhet. Amennyiben hosszú évek telnek el a szabadulásig, bizony a ruhák kimehetnek a divatból, avítottakká válhatnak, éppen ezért a szabadulást megelőző napokban, ha van rá pénze, a rab megrendelheti új ruháját, amit behoznak neki. A télen szabadulónak – ha nincs rá pénze – adhat az intézmény évszaknak megfelelő segélyruházatot. A ruházat körül persze gyakran bonyodalmak, humoros helyzetek is kialakulhatnak. Ilyen egy bizonyos „Mónika” esete, aki férfi létére női ruhában, magas sarkú cipőben tipegett be a börtönbe. Zokogva adott le a bugyit, melltartót, harisnyát a raktárba. Amikor megkapta fegyházi egyenruháját, csak egyre tiltakozott, ragaszkodott volna a női holmikhoz. Mivel lázadozása ellenére sem kaphatott ilyet, kreativitását vette igénybe. A szövődéből géprongyokat szerzett, és pár doboz cigiért bugyikat, melltartókat varratott magának. Mónika csi-

nosan felöltözött, és bizony bőven akadtak udvarlói is. Sok-sok „bikája” volt, akikkel időnként heves jelenetek közepette szakított. Mindenekelőtt népszerű volt, szinte közkezen járt, a civil életben is örömlányként kereste kenyerét, így a szerelemi játékokban alapos ismeretei voltak. Végül is markecolásért került a kőhidai börtönbe.

Ami pedig a fegyencruházatot illeti, egészen 1979. január el-sejéig csikos volt a sítessék öltözete. Sapkájukon is a filmekből ismert sávok sorakoztak. Ma már azokat a bizonyos tyúkláb-mintás egyenruhákat hordják. Még ma is előírás, hogy a rab-nak a személyzet megjelenésekor jelentkeznie kell, törzsszá-mát bemondva, eközben sapkáját le kell vennie jobb kézzel, és a jobb combjához kell szorítania. Az újoncok első feladatai közé tartozik ezeknek az ismerteknek a megszerzése.

Más alkalommal is érkeztek „lányok” az intézetbe. A két jó barát, akikről történetünk szól, amikor még férfiként él-hetett a társadalomban, állatgondozókként kereste kenyerét az egyik alföldi állami gazdaságban. Egy alkalommal meg-kívánták a közeli termelőszövetkezet csinos állatorvosnőjét. Udvarlás helyett azonban durván megerőszakolták a fiatal nőt. A sérülést is szenvedett szerencsétlen nő bosszút for-ralt. Adandó alkalommal felhívta lakásába a két erőszakte-vőt, és azt hazudta, nagyon vágyik rá, hogy megismételjék a múltkori szexet. Italt hozott a férfiaknak, de abba óriási adag altatót tett. Amikor vendégei mély álomba zuhantak, ruti-nos mozdulatokkal egyszerűen kiherélte bántalmazóit. Így azután a férfiak erőszakos nemi közösülésért, a hölgy pedig maradandó testi fogyatékos-ságot okozó testi sértés miatt ke-rült börtönbe. A két barát Kőhidára került, ahol már vékony hangjukkal, gömbölyödő cicijükkel tűntek ki a többi rab kö-zül. Csúfolták, gúnyolták is őket éjjel-nappal, úgyhogy vé-

delmükről gondoskodni kellett. Raktárosként kaptak mun-kát, így csak keveset molesztálták őket a továbbiakban. Azt azonban már nem tudták elkerülni, hogy rájuk ne ragadjon a Dugi Ottók gúnynév.

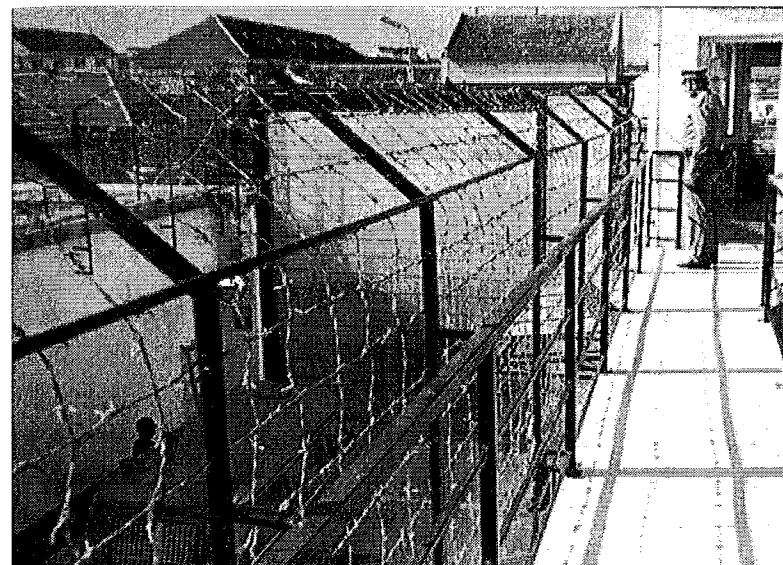
A régi időkben minden újonc fegyenc két hetet töltött el az úgynevezett kísérleti szobában. Egyetlen időtöltésük ekkor a napi egy órai séta volt. A kiszabott élelemnek csupán a két-harmadát kapták. A kísérleti zárkában a lelkész is meglátogat-hatta a tétlenségre kárhóztatott fegyenceket. A most újonnan belépők azonnal zárkára kerülnek. Ám jogszabály határozza meg, hol kapnak helyet. Előzetesben, börtön- vagy fegyházfo-kozon, esetleg kényszergyógyító-nevelő csoportban. Több-ségüknek már csak azért sem kell a beilleszkedési ceremónia, mert 70 százalékuk börtönviselt, visszaeső.

Annak idején az újonnan érkezőkkel rögtön kapcsolatba lépett a lelkész, a tanító, az igazgató, hogy a fegyencben fel-keltsék a bűnbánatot, próbálták arra inspirálni, hogy töreked-jenek a társadalmi normákat betartani már a fegyház falain belül is. Most a lelkész megnézi az új embereket, adataik ben-ne vannak a számítógépes rendszerben, amihez ő is hozzáfér-het, ezt követően bármikor felkeresheti őket. Kőhidán régen evangélikus és katolikus pap is végzett börtönpasztorációt, de még zsidó rabbi is gyakran megfordult a fegyintézetben. Ő vi-szont nem az intézet alkalmazottjaként ténykedett, időnként Sopronból jött el Kőhidára.

A rabtársak rögtön a büntetés letöltésének kezdetén „le-tesztelik” az újonnan érkezőt, hogy milyen a tűrőképessége, meddig lehet vele elmenni a „játékban”. Gyorsan eldöntik, hogy a zöldfülű milyen szerepet tölt majd be a rabhierarchi-ában. Az újonnan érkező pedig túl büszke vagy éppen na-gyon óvatos ahhoz, hogy a fegyőr segítségét kérje. Ha nem

elég erős vagy okos ahhoz, hogy megvédje magát az atrocitásoktól, kénytelen elviselni a rászabott szerepet. A fő feladat eldönteni azt, hogy az új fogvatartott csicska legyen-e, vagy a rabtársadalom rendes tagjaihoz tartozzon. Ennek megállapítása érdekében a zárka lakói gyakran úgy fogadják társukat, hogy ledobnak elé egy törülközőt, és ha azt felveszi az újonnan érkező, akkor csicska lesz belőle, olyan személy, aki mindenkit köteles kiszolgálni. Ezek után különböző „tréfákat” űzhetnek még a zárka régi lakói az újonnan érkezővel. Az egyik legnépszerűbb játék az ügyészeztetés. Ez úgy történik, hogy választanak a zárkában egy bírót, aki vagy rangidős, vagy valamivel kiérdemelte zárkatársaitól a vezető szerepet, vagyis menő. Az új fogvatartottnak ennek a bírónak kell elmondani a bűnét, és azt, hogy miért került börtönbe. Mikor ez megtörtént, a „bíró” többnyire felmenti az elítéltet, kijelenti, hogy nem találták bűnösnek. Ekkor az újoncnak össze kell szednie a holmiját, és dörömbölnie kell a zárkaajtón a fegyőrnek, hogy menjen oda és engedje ki, mert ő nem bűnös. A smasszer persze nagyon dühös lesz ettől a rendbontástól.

Durvább „játék” az, mikor az újonnan érkezővel vagy a nem kedvelt zárkatárssal csillagot rúgatnak. Ez úgy történik, hogy az illető fogvatartott lábujjai közé alvás közben, vagy miután lefoglák a zárkatársak, papírdarabokat tesznek és azt meggyújtják. Ez természetesen a papír vastagságától függően nagy fájdalommal jár együtt. Szintén a durvább szokásokhoz tartozik, amikor az újakat pokrócba tekerik, és a zárka közepén megverik. Az újonnan érkezővel való „kitolás” másik módja még, hogy elküldik az őrhöz csíkos vagy kockás cérnáért vagy esetleg nívópálcáért az egyik géphez. A fegyőr természetesen ennek a játéknak sem örül túlzottan.

A most újonnan érkező elítéltek azonnal a zárkákban kapnak helyet

MUNKA A BÖRTÖNBEN

Annak idején a fogvatartottak között megtalálható volt szinte minden rendű és ragú ember. Voltak iparosok, szakmunkások, cipészek, szabók, szakácsok, kovácsok, napszámosok, vasmunkások, kocsisok, betegápolók, földmunkások, parasztok, csavargók, politikai foglyok, szellemi foglalkozásúak, hivatalnokok, tanárok, tanítók, néha papok is. Így azután sokféle munkalehetőség közül válogathattak, aki pedig nem dolgozhatott, annak csigalassúsággal telt minden óra és nap. Sopronkőhidán a fegyencek lehettek cipészek, szabók, kőművesek, betegápolók, favágók, házidolgosok, kosárfonók, szakácsok, asztalosok, könyvkötők, hálókötők, szemüvegcsi-

szolók. Sokan dolgoztak a lakatos- és a kefekötőműhelyben, a szövőüzemben és a cipőüzemben is. A magánzárkák lakóit is igyekeztek foglalkoztatni, ők hálókötéssel, könyvkötéssel, valamilyen írásbeli munkával múlatták az időt.

Természetesen a munkába állítást megelőzően mindig figyelembe vették a fegyenc szakmáját, a szabad életben folytatott tevékenységét, a rátermettséget. Nem volt ritka, amikor a fegyenceket a fegyházban képezték ki egy-egy munkafolyamatra, vagy itt tanították be egy elvégzendő munkafázisra. Attól függően, hogy a fegyenc 24 évnél fiatalabb vagy annál idősebb volt, I-es, illetve II-es osztályba sorolták őket, a visszaesők kerültek a III-as osztályba. Eme besorolást nem csupán a munkáltatásnál, de az istentiszteleten való részvétel, illetve a közös séták alkalmával is figyelembe vették. A fegyencek munkaideje nem nyolc óra volt, télen 11, nyáron 12 órát töltöttek a munkahelyen. A munkacsoportokba való besorolásnak a munkajutalom tekintetében volt jelentősége, ugyanis a fegyencek a ledolgozott munka tiszta jövedelmének az első csoportban az egyötödét, a második csoportban az egy hatod részét kapták meg pénzbeli jutalomként. A harmadik csoport jutalomhányadát nem a fegyenc kapta meg, hanem azt a segélyalapban helyezték el. A jutalmakat a fegyencek természetesen csak szabadulásukat követően kapták meg, annak és a kamatnak a mozgását személyre szóló számlákon lehetett nyomon követni. Szabaduláskor csak az útiköltségre valót kaphatták meg, keresményük többi részét, köztük a jutalmat is postán küldték utánuk, nehogy útközben elköltsék. A kamatot sem kaphatták meg, ezt ugyancsak segélyezési célokra használták fel.

Török Magda leírása alapján tudjuk, hogy a munkáltatás beindítása nem ment egyik napról a másikra. A háborús és az

azt követő zűrzavaros időszak elvitte a vállalkozókat a fegyintézetből. Mivel nem tudtak elegendő munkát adni a fegyenceknek, az igazgatóság felhívta a vállalkozók figyelmét arra, hogy csaknem száz olyan fegyenc van a kőhidai intézetben, akiket munkára lehetne fogni. Az akkori Soproni Idegenforgalmi Társaság meghallotta a felhívást, és a tóalmi építkezéseken haszonnal alkalmazták a fegyenceket.

A többi fegyencek szedték ki a hínárt, az építkezéshez ők fejtették a követ, hordták a homokot, a földet. A tóalmi 12 lakószobás szállodán, a hozzátartozó kávéházon és az éttermen megközelítőleg 120 fogva tartott dolgozott esőben, forró napsütésben.

Mivel újabb vállalkozó nem hallotta meg a felhívást, a fegyencek tétlenségre voltak ítélve mindaddig, amíg a Hangya Ipari Részvénytársaság nem kezdett tárgyalásba a kőhidai fegyintézet igazgatóságával egy kefegyártó üzem létrehozataláról. Az együttműködésben bízva 1924-ben már működött is az olcsó munkaerőt foglalkoztató kefeüzem. A lelkes részvénytársaság hamarosan a szövőgyár felállításába is belevágott.

A fegyencek immár gépesített munkájának köszönhetően a legfinomabb szövetek, vásznak kerültek ki a szövőüzemből, emellett a szabó-, az asztalos-, a kovács-, lakatos- és a bogárnéműhelyekben is zajlott a munka, a fegyencek jól bírták az iramot.

Tulajdonosváltás következtében egy évig szünetelt a szövőüzemi termelés, majd újraindult, ám a soproni munkásság a nagy munkanélküliség közepette nem nézte jó szemmel az olcsó fegyencmunkát, bizonyos körökben szemet szúrt és konkurenciát jelentett a fogvatartottak munkája. A fegyencmunka ellen nem csupán az üzemi tevékenység miatt tilta-

koztak, de a soproni konyha kertészek is felemelték a szavukat. Kifogásolták, hogy nem is fizetnek a fegyencmunkáért, ráadásul a Rákos-patak vizével öntöznek, így aztán a viszonteladóknak olcsón tudták eladni a megtermelt zöldségfélét, aligha lehetett velük konkurálni. Azt kérték a városi kertészek, hogy a fegyház nem adhasson el zöldségfélét a viszonteladóknak. Újabb felháborodást váltott ki az a friss intézkedés, amely szerint a fegyőröknek is érteniük kellett a különböző mesterségekhez, a cipészséghez, az asztalosághoz, az ácsmesterséghez, mivel csak e mesterségek birtokában lehettek képesek irányítani a fegyencek napi munkáját. A városi iparosok úgy vélték, ezzel nemcsak a fegyencek, de a fegyőrök által is versenyt támasztanak velük szemben. A kisiparosok azt sem nézték jó szemmel, hogy fegyencek magánmegrendeléseknek is eleget tehettek, a fegyőrök családtagjaiknak is kérhették a fegyencmunkák elvégzését. Zúgolódtak, mert nekik iparosoknak meg nem volt a megélhetésükhöz elegendő – például asztalosipari – megrendelés.

A fegyencek által végzett munka nem csupán az ipari tevékenységre korlátozódott, úgynevezett házimunkákat is elláttak. Takarítottak, főztek, mostak, kenyeret sütötte, ápolták a beteg fegyenceket, fodrászatban tevékenykedtek, elvégezték a tatarozási munkákat, részt vállaltak az állatgondozásban, ha kellett, az emésztőgyödröket tisztították, fát vágtak. Segéd-munkásként ott voltak a kazánházban, a központi fűtési teendők ellátásánál is. Természetesen mindezt csak a megbízható fegyencekkel végeztették, a hosszú ideig tartó büntetéssel sújtott fogvatartottak csupán ideiglenes munkákat kaphattak. A házimunkások napi bére 3–4, a segédmunkásoké 4 krajcár volt. A gőzkazán mellett és a központi fűtésnél dolgozók bére elérte a 6 krajcárt is.

A munkáltatás különlegessége volt az úgynevezett munkakerő-bérbeadás, amikor a vállalkozóval kötött szerződés értelmében javadalmazták a fegyenc munkáját az Igazságügyi Minisztérium jóváhagyásával. A vállalkozó, amennyiben elégedett volt a fegyenc munkájával, úgy jutalmat is adhatott a munkadíjon felül. A fegyencek visszafogott javadalmazása révén a vállalkozók meglehetősen haszonra tettek szert, még akkor is, ha megfizették az őket terhelő költségeket, a fegyenc biztosítási díját, továbbá az egyéb adóterheket, illetékeket. Az intézet területén kialakított munkahelyeken a kaptafa- és sámfagyártás területén csaknem száz fogvatartott tevékenykedett, ennek felét, mintegy ötven embert alkalmazták a szemüveg- és az üvegdíszmű-gyártásban. A cipészetben tevékenykedők döntően gyerekcipőket állítottak elő.

A zárt helyen történő fegyencfoglalkoztatás, minden időben – ma is – célravezető volt, mert remek lehetőséget adott a fogvatartottak megfigyelésére, a fegyelem megtartására. Ezzel együtt a szigorú felügyelet mellett külső, teljesen elkülönített munkáltatás is gyakori volt. Így kerülhetett sor például az 1946-os és az 1947-es évek között Brennbergbányán a szénbányákban történő munkáltatásra, ahol leginkább kényszer-munkások dolgoztak. A brennbergi Jóremény-akna feltárása hiteles bizonyítéka a külső foglalkoztatásnak, mert eltekintettek a naponkénti börtönbe való visszakíséréstől, a településen megoldották a szálláslehetőséget, természetesen őrzés mellett. A feltárási munkálatok befejeztével a kényszer-munkásokat a budapesti gyűjtőfogházba szállították.

A korábban említett foglalkoztatás mellett időről időre újab-bak kerültek előtérbe, úgymint a kábelbontás, az üvegfonás, a szabás-varrás vagy a rádió-ellenállások készítése. Az üveg befonásának például az az érdekessége, hogy az 1950-es évek

végén a fegyház szomszédságában létesített fűzes bérbevétele-vel indulhatott meg. A kettőtől a húsz literesig terjedő úrtartal-
mú üvegek befonására a legalkalmasabbnak a kenderfűz, a
bíborfűz vagy a mandulafűz bizonyult, de később a műanyag
huzalt, az úgynevezett PVC-t is használták. A fogvatartottak
keze alól kikerült, a befonással díszessé vált üvegeket az or-
szág számos pontján megvásárolhatták.

A Magyar Kábel Művekkel kötött szerződésnek köszön-
hetően a hatvanas évek elején indult – s hamarosan meg is
szűnt – a kábelbontás. Műszeres eljárással szűrték ki a hibás
kábeleket, amelyekről a védőréteget lefejtették. A szabás-var-
rásnak, ezáltal a konfekció-üzemrésznek az 1965-ben való
bevezetésének elsősorban a többszörösen visszaeső bűnözők
aluliskolázottsága volt az oka. Miután a nagyobb precizitást
igénylő termékek gyártásába őket bevonni nem volt célszerű,
át kellett térni a kevesebb, s egyben gyorsabban elsajátítható
szaktudást igénylő termékek előállítására. A konfekció-üzem-
részben kétszáz fogvatartott két műszakban szabta-varrta
az ágyneműt, az ingeket, illetve a különböző alsó- és mun-
karuházati termékeket, amelyet az akkori Munkaruházati
Kereskedelmi Vállalaton, a Textilértékesítőn, nagy- és kiske-
reskedelmi egységeken keresztül értékesítettek, ugyanakkor
a büntetés-végrehajtási intézetekbe is került a sopronkőhidai
textiltermékekből. A termékek minőségét dicséri, hogy a sop-
ronkőhidai elítéltek által kiszabott és megvarrt ágyneműkből
a Kanári-szigetekre is exportáltak.

A rendszerváltáskor az ország minden büntetés-végrehajtá-
si intézetében működő üzem, gyár, mezőgazdasági telep át-
alakult gazdasági társassággá. Mivel az elítéltek foglalkoztatása
napjainkban is fontos társadalmi érdek, ezeknek a cégeknek
az állam kedvezményeket biztosít. Egyrészt a szükséges mér-

tékben dotálja a céget, ezt a mértéket pedig a piaci viszonyok
határozzák meg. Másrészt ezek a gazdasági társaságok nem
fizetnek sem helyi, sem társasági adót, a munkavállaló elítél-
tek nem munkaviszonyban, hanem bv-jogviszonyban tény-
kednek, vagyis nem kell utánuk közterhet fizetni. Az rabok
munkabére is meghatározott, általában a minimálbér egy-
harmadát kell megkapniuk, ennél valamivel többet kereshet
a nagyon hajtós munkaerő. A piaci viszonyok azonban mégis
arra kényszerítik ezeket a társaságokat, hogy alaposan meg-
válogassák dolgozóikat, akik enyhén szólva amúgy sem túlsá-
gosan képzettek. A foglalkoztatottak száma így meglehetősen
alacsony, sokan tétlenségre, semmittevésre vannak ítélve. Míg
a rendszerváltás előtt százszázalékos foglalkoztatottság volt a
börtön falain belül, addig ez napjainkig huszonöt-harminc
százalékosra csökkent. A megoldás a társadalmi igényekkel
összhangban lévő képzések beindítása lenne. Olyan szakmák
tanítása, amelyeket a szabadulásuk után is könnyen haszno-
síthatnának. Ilyen próbálkozások a kilencvenes években már
elindultak. Így például hegesztő szakmát kaptak a börtönben
azok, akik 1997-ben az „eljárás szerinti ív- és lánghegesztő”
tanfolyamra iratkoztak be, és elméleti, majd gyakorlati vizs-
gán adtak számot tudásukról. Azokban az években rendszere-
sen meghirdették a „kenyeret” adó és felettébb hasznos szak-
mai tanfolyamokat. Az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ)
meghatározott feltételek szerint zajlott a felkészítés, majd a
vizsga. A beiskolázásnál egyebek mellett mérlegelték az egész-
ségügyi állapotot, a rátermettséget, illetve a szabadulás várha-
tó időpontját. A képzés gáz, CO-védőgáz és elektróda ív- és
lánghegesztő témakörben zajlott. A „speciális” hallgatóknak
vízszintes és függőleges sarokvarratot, valamint „V” alakú
tompavarrat-hegesztést kellett elvégezniük.

Jelenleg úgynevezett munkába állítási bizottság állapítja meg, ki hol kaphat munkát, beosztást. Kétségtelen, hogy a rendszerváltás előtti időkben az intézet 1600 lakójából 1400–1500-an dolgoztak. Csak olyanokat nem helyeztek el sehová, akiknek betegségük, egészségügyi állapotuk nem engedte azt meg. Aki nem dolgozott, az fegyelmi vétséget követett el. Természetesen a legfontosabb cél a munkaterápia volt, de a rabok pénzt is kerestek, és ezzel motiválva voltak a hasznos tevékenységre. Ugyanakkor sok esetben szakmát tanulhattak, ami segítséget adott a börtön utáni élethez, a társadalomba történő visszailleszkedéshez. Kétségtelen, a hetvenes és nyolcvanas években kevesebb volt a visszaeső, mint most. Jól működött a szakképzés és a szakmunkásképzés is, és a bizonyítványokban sosem szerepelt a börtönre utalás. A fogvatartottakat szabadulásuk előtt egybehívták, eljöttek a nagy cégek, mint a Magas-építő, Csepel művek, nógrádi, borsodi szénbányák, diósgyőri acélművek képviselői is. A társadalmi pártfogók is ott voltak, és igyekeztek olyan munkahelyeket szerezni a szabadulóknak, ahol volt munkásszállás is.

Manapság összesen mintegy 18 ezer fogvatartott van az országban, nagyrészüket nem végez folyamatosan semmiféle munkát. Napjainkban persze nehezebb feladat munkát biztosítani. A börtönüzemek kft.-ként üzemelnek, és a nyereség-érdekeltségű munkahelyeken megváltogatják, kit alkalmaz-zanak. Az országban hét ipari és négy mezőgazdasági profilú kft. foglalkoztat fogvatartottakat. Mivel nem kapnak állami támogatást, piaci alapokon kell talpon maradniuk. Ezért is kell megszünniük a termelésre valóban alkalmasakat. Pedig a munkával eltöltött idő még a különös biztonsági körletekben is hasznos lehet, ahol a legveszélyesebb elítélteket tartják fog-va. Igaz, ott olyan munkát végezhetnek csak, amit a magán-

zárkán képesek megcsinálni, lehet az például papírhajtogatás, bélyegválogatás, a lényeg, hogy az elítélt ne juthasson veszé-lyes szerszámmal, tevékenysége pedig könnyen ellenőrizhető legyen.

A rendszerváltás előtt sokan délelőtt dolgoztak, délután pe-dig iskolába jártak. Most, hogy nem kötelezhető az oktatásra, sokan egyszerűen nem akarnak semmit csinálni. A jogvédő szervezetek valamiféle humánus alternatíva gyanánt erőltetik a folyamatos sportolási lehetőségeket, de a hazai börtönviszo-nyok közepette őrzésüket egyelőre nem tudják megoldani a smasszerhiány miatt. Az örök a túlórák szolgálatok miatt így is túl vannak terhelve. Fizetésük a minimálbért így is csak a pótlékokkal éri el. A lengyeleknél a kilencvenes évek elején Gdanskban nagy börtönlázadás volt, sok rab és smasszer halt meg a tömegverekedések során. Emiatt átvilágították a börtönök helyzetét. Azóta ott egy jó szakmunkás bérével kezde-nek a bv-sek. Két hét kedvezményes áru üdüléshez joga van mindenkinek a bv-üdülőben. Számos szolgáltatást ingyen ve-het igénybe a személyzet. Így például a mosodát. Ráadásul a smasszerek kocsiját ingyen javítják a börtönszervizekben. Így függ össze a börtönbeli munka a személyzet szociális helyze-tével.

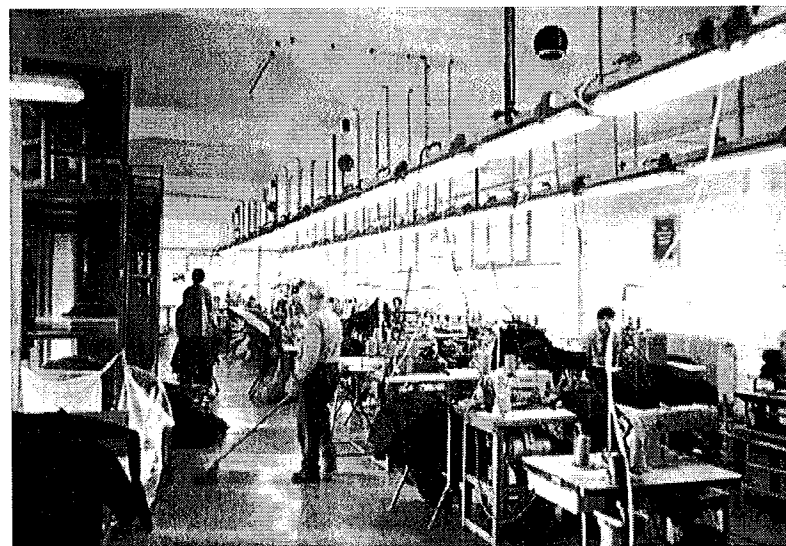
Természetesen a mostani állapotokkal tisztában vannak a bv vezető köreiből és a minisztériumban is. Az utóbbi idő-ben mintha a javító szándék is felerősödött volna. Reformtö-rekvéseket látni a hazai börtönrezsimekben. Sopronköhidán például a hagyományos ágazatokra épülve varrják az ország tizenhét éve fogvatartottjának a ruházatát. Kalocsán a rend-védelmi egyenruhákat készítik, Pálhalmárról pedig a sertés-húst szállítják az intézetekbe. Balassagyarmaton a honvédség bakancsait készítik. Egy kormányrendelet lehetővé teszi azt is,

hogyan az állami megrendeléseknek a büntetés-végrehajtásban működő gazdasági társaságok tegyenek eleget, természetesen a piaci szabályok betartásával. Ez a rendelkezés a korábbinál több megrendeléshez juttatta az elítélteknek munkát adó kft.-ket, s megteremtette annak a lehetőségeit is, hogy a lehető legtöbb fogvatartott dolgozzon. Száz évvel ezelőtt Sopronkőhida és a legtöbb hazai fegyintézet szinte önállótan működött, a börtönök teljes foglalkoztatottságához, az önellátáshoz mindenestre megszülettek az első jó döntések.

Mint arról már írtunk, Sopronkőhidán 1955-ben alakult az elítélteket foglalkoztató Sopronkőhidai Szövőgyár, amely 1994. január elsejéig önálló vállalat volt. Ebben az időszakban konfekcióüzem, szövőüzem, előkészítő üzem, kikészítőüzem, TMK-műhely, sőt a szombathelyi REMIKSZ égisze alatt még egy villamos-ellenállásokat gyártó üzem is működött. A fogvatartottak három műszakban jártak dolgozni, hétköznaponként reggel hattól délután két óráig, majd kettőtől este tízig és tíztől reggel hat óráig. Ezt követően tizenkét bv-vállalat alakult az országban, amelyeket gazdasági társaságokká formáltak át, és profitérdekkeltséggel ugyan, de százszázalékos állami tulajdonban maradtak. A rendszerváltás előtti időkből megörökölt gépeket 2005-ben leállították. Az épületekben viszont napjainkban is 230–250 fogvatartott dolgozik; negyvenen a börtönegyenruhákat varrják, közel ötvenen a raklapüzemben dolgoznak, egy kisebb brigád a mosodában van, ahol a helyi „szennyest” mellett a zalaegerszegi, a győri és a veszprémi intézetek lepedőit is mossák-vasalják, de panzióknak, éttermeknek is dolgoznak. Ezen kívül készítenek Sopronkőhidán vaságyakat is a lakatosrészlegben. Továbbá bontanak elektronikai hulladékot, de a legnépszerűbb részleg a zárüzem. A múlt század eleji hagyományokat követve, amikor még Amerikába

is exportáltak Kőhidáról, évente mintegy kétmillió zárat szállítanak Nyugat-Európába, a legjobb Elzett-minőségben. Ebben az üzemben akad olyan rab, aki harmincötezer forintot is megkeres. A pénzt hazaküldi, hogy legyen félretett tartaléka, mire szabadul...

Szarka Péter, a jelenlegi börtönparancsnok információi szerint a fogvatartottak reggel hattól 14 óráig dolgoznak. – Szakmát és toleranciát tanulnak, hozzászoknak a munkához, hozzájárulnak a fogvatartásuk költségeihez, hiszen napi 400 forintot levon az intézet a tartási díjukból. A keresetük egy számlára megy. Akinek van jövedelme, az a szappant, a fogkrémet is maga veszi meg.

A Sopronkőhidai Szövőgyár hőskorában még három műszakban dolgoztak a fogvatartottak

A rend és a szabályrendszer megszegőit minden időben, minden körülmények között megfenyítették. A fenyítési nemek széles tárháza állt az őrség, az igazgatóság rendelkezésére. Talán a legenyhébb büntetés volt a megintés, amikor a fegyencet jó szándékú atyai, mondhatni baráti, vállveregetős modorban és hangon figyelmeztették vétségére, írásos nyoma nem maradt. Nem úgy a dorgálás. Ekkor a vétkes neve már bekerült a fegyelmi könyvbe. Érthető módon mélyen érintette a fegyencet a kedvezmények megvonása. Ennél a büntetési módnál például elvonhatták a keresményét, de átmenetileg korlátozhatták, egyes esetekben teljesen eltilthatták a fegyencet a levélírástól vagy a látogatók fogadásától. A büntetések sorában akár egy teljes esztendeig leállíthatták a munkajutalmat. Jó munkavégzésért ugyanis pénzjutalom vagy a kiétekzés növelése, írásbeli dicséret járt. (Ez utóbbi napjainkban is fontos, mert például feltételes szabadságra bocsátásnál, enyhébb fokozatba sorolásnál számít az írásbeli dicséret.) Súlyosabb esetekben egyszerű és szigorított magánelzárás járt a fegyenceknek. Az elzárás ideje legfeljebb 3 hónap lehetett, ám megesett, hogy az elzárásos ételadagját a harmadára csökkentették, hat hétre elvették az ágyneműjét, de alkalmaztak kéthetes sötétzárkát az elzárás teljes időtartama alatt, illetve 12 napig egyfolytában. A lábbilincs és a karperec mint fegyelmi fenyítőeszköz határozatlan ideig volt alkalmazható, a karperec pedig három hétig. Ezek a biztonság veszélyeztetése, ellenszegülés, illetve fenyegetőzés esetén kerültek alkalmazásra. Börtönkövács helyezte fel a lábbilincset, amivel aludnia és dolgoznia kellett a fogvatartottnak. A ma már csak korabeli filmekből, egykori várbörtönök kiállításából ismert kurtavasat a lábak

és a kézfejek összebilincselésére használták, napi hat órai időtartamban tíz napon át alkalmazták. Éjjelre, egy igazságügy-miniszteri rendelet értelmében, levették a fegyencről. A kurtavasat zendülés esetén, ellenszegüléskor, továbbá támadással való fenyegetéskor kapták azok, akik erre rászolgáltak. Akik támadószándékkal léptek fel, összetörték-zúzták a berendezést, azokra leláncolást vagy kényszerzubbonyt szabtak ki büntetésül. A feljegyzések szerint a fegyházban ezeken kívül más büntető eszközöket is használtak; ezek voltak a vizes kötél vagy a motolla, amelyek komoly fájdalmat és kellemetlenséget okoztak a renitens fegyenceknek.

A fegyelemsértések között emlegették az istentisztelet vagy az oktatás megzavarását, az erkölcstelen tetteket, a szökést vagy a szökési kísérletet, az ellenszegülést, a házirend megszegését, vagy a munkával kapcsolatos vétségeket. Nem volt ritka a dohánycsempészség vagy a munkamegtagadás sem. A merészebbek betegséget színleltek, nem rettentek vissza attól, hogy például foghúsukat megsértsék, hogy véreset köphessenek, meszet, egyéb kintről becsempésztett mérgeket ettek, hogy fehér legyen a nyelvük, s nem volt ritka a „nyelés” sem, amikor különböző éles, hegyes tárgyakat nyeltek le annak reményében, hogy külső kórházba, operációra kerülnek. Most is gyakori az önkárosító magatartás. A rabok végtelen sok variációt ismernek saját maguk megsebzésre, megbetegítésre. Pantali Zoltán visszaemlékezése szerint talán minden idők egyik legabszurdabb önkárosítója volt az a fegyenc, aki tombolása közben feltépte herezacskóit, és az egyik véres golyóját kidobta a sétaudvarra. – Egyék meg a patkányok! – üvöltötte. A fegyelmi vétség miatt fogdát kapott, amit azután mégsem kellett letöltenie. Hiszen jócskán megbüntette már önmagát. Elszállították a tököli rabkórházba, további sorsáról nincsenek információk.

Előfordul, hogy a rabok az étkezés megtagadásával akarnak kicsikarni valamilyen engedményt. A rendszerváltás éve például a sorozatos munka- és étkezőmegtagadások időszaka volt honi börtöneinkben. Ezt az amnesztia kiharcolásának reménye szította. A Balsai-féle 1990-es amnesztia rendelet ugyanis nagy számban csökkentette a sitten ülők számát. Megszaporodtak a börtönzendülések Kőhidán is. Általában ezeket hosszú tárgyalások során sikerült is elhárítani. Ha csak egy rab kezdeményezte ezt, akkor egyszerű fegyelmi vétséget követett el, esetében az orvos mesterséges táplálást rendelt el. A csoportos verekedés és rongálás, tűz okozása azonban már garázdaságnak minősült, és ma is a börtönévek meghosszabbításával járhat. Így történik ez a súlyos testi sértések esetében is. A zárka- és sétabunyók leggyakoribb eredménye az orrcsonttörés, ami például nyolc napon túl gyógyul, ezért súlyos testi sértésnek számít. Gyakran előfordul, hogy valakit megerőszkolnak, és végbelén repedés keletkezik, ez esetben, ha az ügy egyáltalán kiderül, ugyancsak súlyos testi sértésnek számít. Előfordul, hogy valaki erőszakkal más szájába elégíti ki magát, ezt csupán becsületsértésként kezeli a törvény, egyszerű fegyelmi vétségként büntethető börtöneinkben. Kőhidán volt eset, amikor az emeletes ágy felső szintjén fekvő az alul alvó cellatársa szájába vizelt. Ezért megint csak fegyelmet kapott.

Napjainkban az igazgatói intést vagy a dorgálást felváltó feddés a legenyhébb büntetés. Ezen kívül a kiétkezés csökkentése és a magán elzárás használható mint fegyelmezési eszköz. A rendszerváltás után megszüntették a korábbi tizenkét fajta büntetési lehetőséget. A feddést az osztályvezető adja a fegyelmi kihallgatás során. Érdekes, hogy régen ezek a fegyelmi kihallgatások mindig a mindenkori igazgató jelenlétében

zajlottak, a fegyenceket az örök kísérték a helyszínre, ahol az osztályvezető főfegyőrnek is jelen kellett lennie. Napjainkban a leggyakoribb büntetési forma a kiétkezés csökkentése, a börtönlakó nem vásárolhat annyi élelmet, édességet, cigarettát, mint amennyi pénz a bankszámláján rendelkezésére áll. Egyébként a hosszú idejű elzárás 1979-ben szűnt meg. 1979-ig a sötétzárkában naponként felváltva kenyér-víz, illetve alapélelem járt, és egy havi kemény fekhellyel is igyekeztek megtörni az antiszociális egyéneket. A középkort idéző kurtavasat 1949-ig használhatták a lázadozókkal szemben. A renitenskedőt akár ki is köthették a zárka falához, lábbilincset, kényszerzubbonny kaphatott. Most speciális elkülönítő zárkába, úgynevezett dühöngőbe helyezik azt, aki ön- és közveszélyes. A kényszerzubbonny használata ma már nem engedélyezett. A dühöngőben kipárnáztak a falak, tűzjelző van, kamerával figyelik az ide „beutaltakat”. Csak azt küldhetik ide, akit a börtönorvos előzőleg megvizsgált. Ebben a helyiségben 12 óránál többet az elítéltet tartani nem lehet, állapotát kétóránként ellenőrizni kell. Ezek a biztonsági előírások egyébként akkor léptek hatályba, amikor egy Manó becenevű elítélt 2003-ban Zalaegerszegen egy elkülönített zárkában felgyújtotta magát. A súlyos égési sérüléseibe belehalt cigányembert földije meg akarták bosszulni, ezért tömegével vonultak fel a börtön elé, fenyegetőztek és üvöltöztek, öklüket rázták, ki akarták nyírni a smasszerokat. Budapestről küldtek egy államtitkárt a hangulat lecsillapításra, de a beszédjével csak tovább tüzelte a romákat. Még Sopronkőhidáról is odarendeltek bv-seket a rendfenntartásra. Végül a tömeg hangulata csillapodott, azután mindenki békében hazament. További kőhidai vonatkozása is volt az eseménynek: Manó temetésére elutazhatott az öccse, aki akkoriban éppen Kőhidán ült hosszabb ideje.

A munkától való eltiltás a régi időkben bevett szokás volt. Ez a büntetési forma az egypártrendszer idejében elsorvadt, hiszen minden egészséges rabnak kötelező volt dolgoznia, ez alól csak az orvos adhatott felmentést. A közösségi rendezvényektől való eltiltás, sport, kulturális események, tévézés megtiltása azonban ma is hatásos eszköznek számít. Száz éve még a sötétzárkában sínylődőket naponta egyórás sétára vették, miközben sötét szemüveget kellett viselniük. 1979-ig, az új bv-kódex hatályba lépéséig 20 perc volt a séta, de szemüveget már nem kellett felvenni.

Voltak persze minden időkben olyan legendás hírű smaszterek, akik nem sokat törődtek a házirenddel. Beválnak hitt, egyéni módszereket használtak a rendetlenkedő fegyencek megbüntetésére. B. T. főtörzs például, aki a hetvenes években látta el feladatait Kőhidán, két választási lehetőséget adott az enyhébb bűnöket elkövetőknek. „Most Mester, két seggbe rúgás vagy zsuga, döntse el!” – így szabta meg főtörzsünk a lehetőségeket. És bizony senki nem akadt, aki börtönslengben fegyelmi lapnak nevezett zsugát választotta volna. (No, nesze neked, brüsszeli jogszabályok, európai normák!) Mindenestre B. T. főtörzs történetéhez tartozik még az is, hogy sorakozókor elegendő volt, ha csak felnézett, attól fogva egy pissenés sem volt a rabsorokban! Másik emberünknek, bizonyos Farkas főtörzsnek mindig a falcolókkal gyúlt meg a baja. Egyik alkalommal az egyik elítélt igazi drót karácsonyfát nyelt le, de a mű olyan jól sikerült, hogy egy szál drót fennakadt a torkán és kilógott a rab szájából. A szolgálatban lévő főtörzs csak nézte, nézte egy darabig az ügyeletes orvosra váró áldozatot, míg már nem bírta tovább cérnával. Fogott egy drótvágót és lecsípte a rab szájából kilógó drótvéget. „Anyád p...ját jársz itt nekem antennával!” – mondta a csendben dohogó fegyencnek.

A ZÁRKÁK MAGÁNYA – MAGÁNZÁRKÁK

Noha sokat változott a fegyházak, a börtönök külleme, a berendezési tárgyak lényegében ma is ugyanolyanok, amilyenek régen voltak. Akkor a falra akasztott szekrényben tartotta a fegyenc a kenyerét, az imádságos- vagy az olvasókönyvét, valamint az evőeszközét. Vaságyon aludtak, amelyet napközben egy deszka beiktatásával asztallá változtattak. A vaságyra szerelt kis táblán volt látható a fegyenc fejszáma, neve, vallása, büntetési ideje, szabadulásának dátuma. Az 1962-es új büntető törvénykönyv teljesen felváltotta a Csemegi-kódex egykori szabályozásait. Most nincs a név és a büntetés sehol feltüntetve, a nemzetiség a személyi kártonon jelölve van, de a vallás nem. A zárka berendezéshez egykor tartozott egy vizes kanna, egy víztartó dézsa, egy vízzel záró, ezáltal szagtalan vasbádóg „űrszék” vagy kübli, egy szék, egy villanylámpa. Napjainkban teljes sötétben aludhat rab, bár igaz, éjjel kétóránként a zárkákban, a kbk-körleten pedig félóránként a cirklin benéz az őr, ilyenkor felkapcsolja a lámpát is, amit általában a mélyen alvó fegyencek észre sem vesznek. Akkor van baj, ha a smaszszer sem veszi észre, hogy benn valami rendkívüli esemény történik. Egy alkalommal az egyik rab így tudta felvágni az ereit a takaró alatt. A zárkákat forró vizes csövekkel fűtötték, manapság gázkazán szolgáltatja a megfelelő hőmennyiséget, minden cellában radiátorokkal melegítenek.

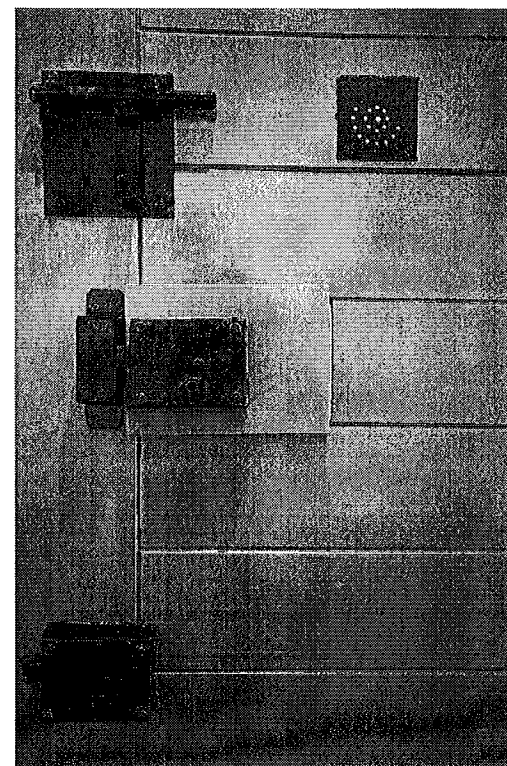
A büntetési idő első harmadát – ahogy már említettük –, magánzárkán töltötték a fegyencek, a második harmadban nappal közös munkatermekben dolgoztak, éjjel továbbra is a magánzárka társtalansága jutott osztályrészükül. A büntetés kétharmadának letöltése után az elítéltek más országok (például Anglia) börtöneiben úgynevezett közvetítőintézetbe ke-

rültek, amely átmenet volt a fogvatartás és a szabad élet között, s innen a büntetési idő háromnegyed részének letöltése után feltételesen szabadságra bocsáthatókká váltak. Kőhidán ilyen nem volt. A hazai progresszív rendszer a külföldi gyakorlattól annyiban tért el, hogy a büntető törvénykönyv kiterjesztette a feltételes szabadon bocsátás kedvezményét azokra is, akik előzőleg közvetítőintézetben nem voltak, és magánzárkán maximumisan csak egy évet kellett eltölteniük. Így a sopronkőhidai fegyintézetből sem kerültek át a fegyencek közvetítőintézetbe, hanem a feltételes szabadságra bocsátás e helyről történt. Régen is és most is. Öt év után átmeneti csoportba kerülhettek, ha jó volt a magtartásuk. Jutalomként onnan időnként haza is látogathattak néhány napra.

A századfordulót megelőző és azt követő időszakban a magánelzárást tehát több okból alkalmazták. Egyfelől a törvény alapján, másfelől fegyelmi fenyítés címén, továbbá biztonsági okokból. Ami a törvényi vonatkozást illeti – már említettük –, a fegyenceknek a büntetési idejük egyharmadát – maximum egy évet – mindenkitől elkülönítve, éjjel és nappal magánzárkában kellett eltölteniük. (Itt nem is dolgozhattak.) Csupán istentiszteletre, sétára, valamint iskolai oktatásra járhattak ki. Amikor a Csemegi-kódex még érvényben volt, társaságban a szemüket is bekötötték. Ez egy angol szokás volt, amit mi is átvettünk, a bűnfertőzés megakadályozására használták, vagyis, hogy egymással egyáltalán ne kommunikálhassanak az elítéltek. Amint a törvény által megszabott időtartam véget ért, a fegyenc saját kérelmére sem maradhatott a magánzárkán. Az első hónapban még további szigorítások vártak a fogvatartottra, ugyanis ha visszaeső volt, akkor a befogadástól számított négy hétig – a többiek három hétig – rendes ételadagjuk kétharmadát kapták csak, a napi sétájuk is magányos

volt. Napjainkban visszaeső, különös visszaeső, többszörös visszaeső kategóriákat alkalmaznak, de a fegyházban nincs megkülönböztetés köztük.

A magánelzárásnak egyetlen szigorú feltétele volt csupán, hogy az nem veszélyeztethette a fegyenc egészségét, amennyiben ez az ok megszűnt, a végrehajtást azonnal megkezdték, ha csak le nem telt időközben a büntetési idő fele. Napjainkban is az egészségi és pszichikai állapot határozza meg az elzárást.

Egy múltbéli magánzárka bejárata

A RABÉLET SZABÁLYAI

A régi időkben a fegyház belső rendjéről a házszabályzat gondoskodott, az abban rögzítettek valamennyi fegyenc számára kötelezőek voltak. Az 1870. június 10-én napvilágot látott, az országos fegyintézetekre vonatkozó házszabályok és szolgálati utasítások a fegyházban tevékenykedők feladatait és kötelezettségeit írta le. A házirendet minden zárkában kifüggesztették a falra. Ebből egyértelműen kiderült, hogy a fegyencnek tiszteletet és engedelmességet kellett tanúsítania a felügyelettel szemben. Most is van házirend, ezt minden évben átvizsgálják, egyeztetik a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészséggel. A dokumentumból minden elítélt kap egy példányt. Kifüggeszteni azonban manapság már nem ajánlatos, mert 15 oldal a hossza. Szerepel benne többek között a csomagküldés, levelezés, telefonálás mikéntje és módja. Mit lehet zárkában tartani, mit lehet letétben tartani, az orvosi vizsgálat rendje. Ez utóbbi rendelkezik arról, hogy munkaidőben az intézet orvosa, munkaidőn kívül pedig az ápolószemélyzet, illetve a kőhidai vagy városi ügyeletes látja el az egészségügyi feladatokat. Két intézeti orvos összesen kétszer tíz napot ügyelhet egy hónapban. A régi házirend tiltotta az egymás közti beszélgetést a séta vagy az istentisztelet alatt, munkavégzés közben pedig szigorúan csak az ahhoz kapcsolódó dialógus volt megengedett. Most lehet érintkezni, kommunikálni, ha az nem zavarja a társakat. Egykor nem beszélhettek illetlen dolgokról, s a bűncselekményükről sem tehettek említést. Gondoljunk csak bele, miket hallhatnánk manapság, ha valamiképpen láthatatlanul a rabok közelébe férközhetnénk! Érdekes, hogy az ő 2004-ig egy közeli fülkéből szemlélte a sétaudvart. Ekkor itt történt egy sikeres szökés, ami után megszüntették a kukucskálóhelyet.

A fülke történetéhez tartozik az is, hogy egy alkalommal az egyik fegyenc az árgus szemmel vigyázó smasszernő közvetlen közelében onanizált. Illetlen viselkedéséért a megalázott hölgy feljelentette, a fegyenc az ügyet egy fegyelmmivel megúszta. Körletre régen csak néhány engedélyezett tárgyat lehetett bevinni, veszélyes holmik ma is tiltottak, mint ahogy mobilt senki, még a smasszerek sem vihetnek be a börtönbe. Évekkel ezelőtt tilos volt kinézni a zárkaablakon, énekelni, hangoskodni, lármázni, káromkodni vagy füttyörészni, de a jelek általi kommunikáció sem volt megengedett. Manapság a személyzet toleranciájától függ, ezekből mit és mennyit tűr el. A liftezés például bevett szokás minden börtönben, ilyenkor az elítéltek zsinórra kötve juttatnak el tárgyakat például az egy emelettel alattuk lévő zárkába. Előszeretettel végzik ezt a hippisek alkalmával, hogy rejtegetett holmijuk miatt ne bukjanak le a zárka ellenőrzéskor. Furcsa mai füllel hallani, hogy annak idején nem kártyázhattak, nem sértegethették egymást és a felügyeletet a rabok, sőt a gúnyolódást is tiltották a házszabályok. Továbbá a dohányzást, a bagózást, a tubákolást és mindennemű üzletelést. Cigizni napjainkban a zárkában vagy kijelölt helyen lehet. Kissé vicces, hogy amíg az ő a folyosón nem dohányozhat, addig a fegyenc ezt megteheti cellájában, igaz, jogilag manapság ez a rab lakásának számít! Külön rakni dohányzókat és nem dohányzókat meglehetősen nehéz feladat, de mindenképpen megéri a zárkaháború elkerülése miatt. A cigaretta ugyanis a börtönben keményvaluta, no meg a kávé, az illegálisan bekerülő tabletták, drogok... A hagyományos szabadulási eszköz, a reszelő tartása még csak fegyelmi vétség. Egyébként, ha a zárkatárs a szökésre készülődést, vagy a kísérletet nem jelenti, még fegyelmit sem kap. Az antivilágban az őrségnek jelezni kellett a tervezett szökési kísérleteket,

az ezt elhallgatók szigorú büntetést kaptak. 1962 nem kell jelenteni, és elhallgatását sem büntetik. A régi házszabály az őrségnek egyes esetekben biztosította a kényszerítő, fegyelmező eszközök, sőt a fegyver jogos használatát is. Más volt az ünnep, más a hétköznapi magatartási rendje, de változott a fegyencek házirendje is télen és nyáron. Nyáron például ötkor, télen pedig fél hatkor volt az ébresztő, amit a tisztálkodás, majd az ima követett. Most általában hat órakor kelnek Kőhida lakói, ha éppen nem dolgoznak valamelyik üzemben. A valamikori kübliürítést a folyosói sorakozó követte, ahonnan együtt vonultak a munkatermekbe. Nyolckor megkapták a reggeli leves-adagot, majd 12 óráig folytatódott a munka, amit kisebb-nagyobb dolgok szakítottak félbe. Annak idején börtönharangot kongattak ébresztéskor és takarodókor is. Kihallgatásokra, orvoshoz, iskolába jelentkezőket kísérték ki a munkahelyről, a napi séta résztvevőit ugyancsak. Utóbbi szigorú rend szerint zajlott, mivel nem érintkezhetek egymással, egyesével, libasorban, egymástól mintegy öt lépésre ballagtak a körletudvaron vagy a zárkaépület és a templom közötti, erre a célra kijelölt területen. A napi munkát még az egy óra időtartamú ebédidő is megszakította, ezért nyáron fél kilencig, télen 20 óráig tartott a dologidő. 1989-ig három műszak volt, most csak nappal dolgoznak. A múltban a munkaidő leteltével ismét visszakísérték a fogvatartottakat a körletre, a zárkájában ki-ki elfogyasztotta a vacsoráját. Ha a takarodót jelző trombitaszóig, később harangkongatásig maradt még idejük és kedvük, akkor olvashattak, vagy az iskolások tanulhattak.

Ahogy pergett az idő kereke, változtak a magatartási szabályok is, a szövőben dolgozó elítélteknek például nem volt kötelező a napi séta, fél kilenc helyett már hétkor befejeződött a műszak, s a dohányosok megelégedésére a negyvenes évek

elejétől megengedték a fegyházon belüli dohányzást. Később rájöttek, a dolgozóknak sem árt a séta, és mindenkinek egy óra jut napjainkban a tüdő kiszellőztetésére. 1968-tól minden műszaknak kötelező volt egy óra mozgás az udvaron. (1945 után többször módosított fegyházrendtartás lépett érvénybe, amit a szövőgyárban bevezetett egy, két, majd a harmadik műszak indokolt.) Ez persze hosszú évek után nem biztos, hogy elegendő az úgynevezett börtönsápadtság elkerülésére...

KEDVEZMÉNYEK ÉS JUTALMAK

1945 előtt a jó magaviseletű fegyencek egyes kiemelt ünnepek alkalmával – húsvét, pünkösd, Szent István napja, karácsony, illetve az államfő születésnapján – három deciliter bort is kaptak. Nem volt nehéz előteremteni, hiszen még szőlőműveléssel is foglalkoztak a fegyház környező rabgazdaságokban. Sőt a kifogástalan magaviseletű rabok karácsonykor egy-két kilogrammos csomagot is küldhettek szeretteiknek vagy az általuk megjelölt jótékonyági szervezetnek, egyesületnek, gyermekintézménynek.

A második világháborút követő években megváltoztak a jutalmazásokkal kapcsolatos rendeletek. Ennek értelmében a fogvatartottak havonta írhattak levelet, illetve fogadhattak látogatókat. A Rákosi éra alatt átpolitizálódott a magyar börtönrezsimek világa is. A hidegháború, az osztályharc és a kultúrharc, a sztahanovista munkamozgalom, az erőltetett „átnevelés” alaposan otthagya nyomait a börtönök fali között. Ettől kezdve a levelek ellenőrzését már nem bízták a lelkészekre, ezt az intézet tisztjei végezték el. A rendelet kiterjedt arra

is, hogy a normál levélpapírnak csak az egyik oldalát írhatják tele az elítéltek. Az ötvenes évek elejétől, a havonkénti levélírás lehetőségével csak az egy év alatti ítélettel rendelkezők élhettek, egy-, illetve ötéves ítélet esetén kéthavonta írhattak levelet vagy fogadhattak látogatót. Az öt évet meghaladó ítélet után pedig csak háromhavonta kaptak engedélyt a levélírásra, a látogató fogadására pedig hathavonta. Élelmiszer-csomagot évente kétszer, júniusban és decemberben kaphattak, a súlyuk maximálisan öt kilogramm lehetett. A nevelő napjainkban is megnézheti a leveleket, hivatalos levelet azonban nem vizsgálhat át. Csomagot most havonta egyszer kaphat az elítélt, de a súly csupán 4 kilo lehet. A konzerv egy ideig tiltva volt, most már nem.

Török Magda tollából tudjuk, hogy további kedvezménynek minősült, ha az elítéltek rágyújthattak, de a szigorított dohányzások csak rendkívüli esetben dohányozgattak. A jó magaviseletűek párosan sétálhattak, és még beszélgethettek is, de csak halkán. Kedvezménynek számított, ha a jó magaviseletű fegyenc séta helyett szabadon mozoghatott, tornagyakorlatokat végezhetett, illetve minden második napon sportolhatott.

Akik hangszeren tudtak játszani, azok munka után körülbelül félórányi időt szentelhetek kedvenc hangszerüknek, s emellett voltak énekkarosok is. Kedvezmény volt, hogy a munkatermi étkezések után néhány percre megállhattak, és beszélgethettek.

Az 1955. évi visszaköltözés újabb „reformokat” eredményezett a kedvezményrendszerben, minthogy a jutalmazás teljesen a nyereséges munka arányában változott. A munkaverseny örülete hazai börtöneinkben is elterjedt. Más és más szabályok vonatkoztak a száz százalékot és az afölötti teljesítményt nyújtókra. A százszázalékos teljesítményt elérők például havonta

írhattak levelet abban az esetben, ha börtönbüntetésük az egy évet nem érte el. Kéthavonta, ha az ítélet egy és öt év között volt, és háromhavonta, ha öt év felett volt a büntetés. A termelési versenyben az is benne volt, hogy a csoportteljesítményben első helyezést elérők a következő negyedévben egy-egy plusz levélírásra, látogatófogadásra, csomagküldésre voltak jogosultak. A munkaversenyben a második helyezettek egy levélírásra és látogatófogadásra, a versengésben harmadikként végzettek pedig egy levélváltásra kaptak lehetőséget. Mai fejjel könnyen megfejtethetjük, hogy a kommunista munkaversenyben kik is vitték el a pálmát, és miért is kaphattak többszörös jutalmakat és kedvezményeket... E korszak történetéhez még hozzátartozik, hogy a dolgozók ekkor egy órai időtartamban beszélgethettek hozzátartozóikkal, a nem dolgozók pedig húsz percet, a kézhez kapható csomag súlya maximálisan három kilogramm lehetett.

Az 56-os forradalom utáni enyhülés magával hozta az újabb változásokat, érdekes kezdeményezés volt, amikor a kiváló magaviseletű fogvatartottakat jutalomszabadságra engedték. A nyugati világban is puha diktatúráként bemutatkozó Kádár-rendszer azután számos új szabályozással próbálta elviselhetőbbé tenni a rácsok mögötti életet.

Ettől fogva kedvezménynek tekinthető mindenfajta, a munkával kapcsolatban álló jutalom, hiszen nem csupán a kifogástalan munkát, a munkafegyelmet, de a szaktudást is honorálták. Ha a fogvatartott jól dolgozott, megjutalmazták. Ő pedig támogathatta családját, jótékonykodhatott, vagy éppenséggel az általa bűncselekménnyel elkövetett kár mértékét enyhíthette, de teljesen meg is téríthette azt. Keresményéből megvásárolhatta a számára fontos tisztálkodási eszközöket, könyveket,

írószereket, élelmiszereket, sőt a munkájához szükséges mérő- és egyéb segédeszközöket, szerszámokat is beszerezhetette, amelyek segítségével szabadulását követően akár a kenyerét is megkereshette. A hetvenes–nyolcvanas években a fogvatartottak negyedévenként jutalmat kaphattak, ami lehetett akár plusz csomag, látogatási időhosszabbítás vagy pénz is. Minden esetben a munkáltató javasolta, hogy ki kaphat ilyenfajta elismerést, amit azután a művezető, nevelő is elbírállhatott, de végső soron vezetői szinten döntöttek az odaítélésről.

A mai kedvezmények között is előkelő helyen szerepel a látogatási idő meghosszabbítása. A levélírás azonban vesztett régi vonzerejéből, mert a fogvatartottak akár naponta is írhatnak levelet. Korábban a fegyencek minden negyedév első vasárnapján írhattak levelet és küldhették el a legközelebbi hozzátartozóiknak, egészen 1979-ig szabályozta ezt így a börtönrezsim. A levelezés megvonásának káros hatáira hamarosan rájött a börtönvezetés, felismerték, hogy az elszigetelődés bizonytalanságban tartja az elítéltet, tehát a nevelés terén nem eredményre vezető ez a korlátozás vagy a tiltás. A levelekből – amit a második világháború előtti időkben a lelkészek ellenőriztek –, sok minden kiderült, általában beszédesesek voltak ezek az írások, sok minden kiderült a fogvatartottak lelki állapotáról, gondolkodásmódjáról, terveikről. 1979-ig a levelek hossza is korlátozva volt. Mindössze harminc átlagos sorra terjedt ki a börtöncerberusok engedélye. Mint azt Török Magda fegyházévkönyvében is megírta, a hozzátartozók jól tudták ezt. Egy a fiáért aggódó édesanya mégis ravasz trükkkel próbálkozott. Gondolta, túljár a felügyelet eszén. Valóban nem írt többet egy oldalnál, csakhogy a papír méretével volt egy kis gond, merthogy a leleményes édesanya, akinek ugyancsak volt mondanivalója, a fiához egy ív nátron

csomagolópapírra írta gyöngybetűs gondolatait. A kisméretű boríték majdnem kipukkadt a küldeménytől. A nevelők – bár értékelték az anya fortélyát – postafordultával visszaküldték a levelet azzal a megjegyzéssel, hogy A/4-s méretű papírra írja legközelebb a levelét...

A fogvatartottak jelenünkben hetente háromszor tíz percet telefonálhatnak. A zárkalakóknak azonban a hívható számokat előre meg kell adniuk a nevelőnek. Ezek a beszélgetések csupán a magánjellegűekre vonatkoznak, amit lehallgatnak, és erről a tényről kifüggesztett feliraton tájékoztatják a fegyenceket. A védelemhez való jog alapján viszont korlátlanul lehet beszélni az ügyvéddel, aminek tartalmát tilos lehallgatni, ám ezzel sokan visszaélnék, amikor például az ügyvédbeszélgetést kérve átadja a rab barátnőjének a mobilját. A fegyelmi fenytések esetén a magánbeszélgetések korlátozhatóak, de meg is vonhatóak.

A jutalmazás és büntetés egyedi, smasszerszintű alkalmazásáról már szó volt. Főleg a régebbi őrgenerációk használták saját eszközöket erre a célra. A hetvenes években például nevelő célzattal használták fel a könyvtárt, a sajtót, tévét, rádiót. Egyes adás közvetítése a rádióból nem volt, de a Kossuth egyes műsorait magnófelvételtől lejátszották a cellákban elhelyezett hangszórókon. Így történhetett meg, hogy az egyik körleten rendszeresen renitenskedő rabokat sajátos módon büntette meg az egyik „kultúrnevelő”: előre felvette azt a rádióműsort, amely a lucernatermesztésről és a lucerna kártevőiről szólt a hajnali „Falurádióban”. Ezt követően egy hónapon keresztül minden áldott nap azt játszotta le a raboknak. Voltak, akik majdnem megőrültek, mert kikapcsolni persze nem tudták, sokan pedig megrongálták a hangszórót, ami viszont fegyelmi büntetést vont maga után...

A tévézésnél is hasonló volt a helyzet. A fogvatartottak a folyosó végén stokikon üldögélve nézhették a műsorokat, amit a nevelő írt ki számukra. Például egy jó meccs jutalomnak számított. A Csima nevű elítélt (róla már hosszabban is írtunk) kedvezménye az volt (lásd a Kádár-rendszer korabeli börtönök belső világát), hogy külön karosszéken terpeszkedhetett. Nyilván még kedvenc cigijét is elszívhatta! Rabtársai még csak nem is szidták ezért, mert nagyon tartottak tőle, miként fogvatartói is... Tudták, hogy a rácsokon túl is befolyásos a valamikori pártember, nem kezdtek hát ki vele, gondolták, annak súlyos következményei lehetnek...

Volt idő, amikor a hozzátartozók csak negyedévente láto-gathatták a fegyházban lévő hozzátartozójukat. Egymástól elkülönítve, a felügyelet jelenlétében zajlott az úgynevezett „beszélő”. Hogy az egyes fogva tartottak kiket és mikor fogad-tak, arról, illetve a levelezéseikről nyilvántartás készült. Most havonta egyszer joguk van erre, a különösen jó magavisele-tűek a családi beszélőn, egy kis apartmanban fogadhatják lá-toगतóikat. A többieknek egy nagyteremet alakítottak ki, ahol hosszú asztalsor mögött egyszerre húsz elítélt foglalhat helyet, egy fogvatartotthoz két felnőtt és két gyerek jöhet egyszerre.

RABHIERARCHIA

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön akár egy kisebb városként is felfogható. A fegyencek világa egy nagy közösség alapjaira épül, amelynek – akár a civil életben – vannak vezetői és irá-nyítói, azután végrehajtói és munkásai, szolgálói is. Általában is elmondható, a börtönökben meglévő hierarchiához hozzá-tartozik, hogy ki számít a fogvatartottak körében menőnek.

A rabtársak szemében a megbüntetett rab presztízse nő. Hős-sé válhat az, aki szembeszáll a fogvatartóival, sokat balhézik. Ezen kívül menő lehet még az a sittes is, aki szinte minden nap edz, és nagy erőfőlénnel rendelkezik társai felett. Ezzel szemben akad olyan börtön, ahol az a központi személy, aki társai közül kiemelkedik műveltségével, okosságával, külö-nösen akkor, ha például jól ismeri a büntető törvénykönyvet. Magának a menő szónak két értelme is lehet. A menő az egyik esetben nem feltétlenül közkedvelt személy. Ilyenkor a menőre az jellemző, hogy gyengébb fogvatartott társaitól akár erővel is elveszi ételét, vagyonát, agresszióval uralkodik környezetén. Ebben az esetben mindenképpen negatív képzettársítás kötő-dik a menő szóhoz. Lehet viszont a menő olyan személy is, aki segíti társait, megvédi őket az erőfőlényüket fitogtató fogvatar-tottaktól, esetleg képviseli társai érdekét a felügyeletnél.

Pantali parancsnok tapasztalatai alapján legfelül ebben a kü-lönös piramisban a legértelmesebbek, a legdörzsöltebbek áll-nak, akik valamilyen, a közösség számára jól hasznosítható tu-dással rendelkeznek, és ezzel vívják ki maguknak a védelmet, a tiszteletet. Például jogi ismereteiket vetik be, mert aki tudja a büntető törvénykönyv paragrafusait, az királynak számít egy fegyházban. Ilyen volt H. Lajos, a pitiáner csaló, aki nyolc általánost végzett, de kívülről fújta a Btk.-át, abból élt, hogy perújításokat kezdeményezett rabtársainak. A jól fogalmazók, a kérelmeket, panaszokat gyorsan leírni tudók is a vezérkar-ba tartoznak. A kádári börtönrejsim idejében írnokok hada dolgozott egy-egy büntetés-végrehajtási intézetben, minden nevelőnek volt írnoka. Négy-öt pénzügyi írnok ügyködött csak, a pénzügyi számfejtésen többek között a könyvelés is fel-adtuk volt, olyat csináltak, amit egyébként nem csinálhattak volna. Az írnok vizsgálta meg a leveleket. Két igazgatási írnok

a kézbesítéssel, az ítéletkiadványokkal, idézéssel, ügyészégi idézésekkel, rendőrségi meghallgatásokkal, gyámhivatali dokumentumokkal is foglalkozott. Beadványokat szerkesztettek, perújrafelvételi leveleket írtak, panaszokat továbbítottak a bv-ügyésznek. Ezért ezek a bennfentes elítéltek kis túlzással az érinthetetlenek kasztjába tartoztak. Tartottak tőlük a rabtársaik, de olykor még a fegyőrök is... Természetesen velük vetélkedni csak a pénz urai voltak képesek. A pénz a sitten ma is szinte a legnagyobb úr. Akinak van mit a tejbe aprítani, mert otthonról vagy bárhonnan sűrű támogatást kap, az szinte mindenhez hozzá is juthat, és mások fölött szinte korlátlan hatalmat gyakorol. Világlátott elítélt volt V. S., aki a 2000-es évek közepén volt Kőhida bekaszlizottja. Ő mesélte el néhány évvel azelőtti venezuelai kalandjait Pantalí parancsnoknak. Szeretett utazni, és így került kapcsolatba az egyik venezuelai drokartellel. Egyik küldetése során elkapták és lecsukták, megismerte a latin-amerikai börtönök minden poklát, de szerencséjére egy napon azt tapasztalta, hogy „üzlettársai” támogatni kezdték. Megkönnyebbülve tapasztalta, pénzért ott is mindent meg lehet venni. A drokartell megkedvelte a pesti machót, és segítették kintről, ahol csak tudták, nyilván még feladatokat akartak rábízni. Szinte naponta vér folyt a mocskos cellákban, de őt nem bántották. V. S. szerint magánzóként ki is nyírták volna... Egyébként az erőszak harcosai a fegyházakban csak a harmadik helyezést érhetik el a státuszpiramisban. A nyers fizikai erő, a gátlástalan brutalitás komoly tekintélyt ad, de az ilyen izomagyúakból csak jó végrehajtó lehet egy börtönben. Általában a védelem biztosítására kérik fel őket a felsőbb kasztok képviselői. Viszonylag jó státusznak örvendhetnek a „középosztály” tagjai is, mint a kajaosztók, a raktárosok, könyvtárosok, az egészségügyi írnokok is, utób-

biak például a gyógyszerek manipulálásával hozhatják függő helyzetbe rabtársaikat.

A romák egyre inkább börtöneink többségi lakóivá válnak. Sajátos kultúrájuk mindenütt jelen van a zárkák belső világától kezdve a közösségi terekig. Ezt a tényt a börtönszleng leggyakoribb szavain is felmérhetjük, amit bizony általában a romák kreativitásnak köszönhetnek a bennlakók. Aki azt gondolná, hogy esetleg faji ellentétek is szítják a belső hangulatot, az alaposan téved. Nincsenek olyan összecsapások, mint mondjuk az amerikai börtönökben a fehérek, a latinok és feketék közt. A cigányok egyes törzsei, csoportjai viszont vetélkednek egymással. A romungrók, a beások, az oláh-cigányok nagyon is megkülönböztetik egymást, és sokszor el is különülnek egymástól, illetve kérik elhelyezésüket más zárkákba, hogy együtt lehessenek tesóikkal. Különös, de van azért nem találunk közöttük, saját fajtájukból nem hajlandók senkit feldobni, viszont a fehéreket gyakran besúgják... A fegyőrök tapasztalata szerint is nehéz a romák közelébe férkőzni. Az összetartozás érzése nagyon erős náluk. Jellemző, hogy amíg a szabaduláskor a fehérek nagy része szinte teljesen elhagyatottan, magányosan áll szemben a világ kihívásaival, a cigány embereknek van hová menniük, őket mindig visszafogadja közösségük. Nem véletlen, hogy cigány hajléktalan szinte csak elvétve akad. Másrészt kultúrájuk része, hogy sok esetben mintegy beavatásnak tekintik a börtönt, az onnan kikerülőre felnéznek, tekintélyt vív ki magának családi körében is, aki néhány évet lehúzott a sitten. Az is gyakran előfordul, hogy az egyik szabadlábban lévő tesótól születik meg a rab asszonyának gyereke, úgynevezett „késleltetett terhességgel”, mondjuk három évre, és emiatt az égvilágon kívül senki sem orrol meg...

Azután emberfajtatól függetlenül a piramis legalján a börtöntömeg sokasodik, megannyi kőhidai polgár, aztán munkás és szolga. Ők a csicskák, mosnak, takarítanak, pucolják mások szennyesét. Sőt a legalul lévőknek megaláztatások tömkelegét kell elviselniük nap mint nap, hátat vakarnak, lábat ápolnak, nagy melegben legyezik szultánjaikat. Gyakran súlyemelésre is hasznosnak bizonyulnak. No meg a szexuális szolgáltatásokra is bármikor igénybe vehetőek...

Külön megvetett kasztba tartoznak a homoszexuális fogvatartottak, akik nem ehetnek a többiekkel, hanem csak akkor, amikor a többiek már befejezték az étkezést. Ezen kívül kenyérért sem nyúlhatnak. A homoszexualitáshoz kötődő más szokás még az, hogy amelyik intézetben emeletes ágyak vannak, ott homoszexuális fogvatartott nem aludhat alsó ágyon. Az emeletes ágyak a fogvatartottak elmondása alapján állandó gondot okoznak. Néhol még ma is a régi időkhez hasonlóan harc folyik az ágyakért. Ugyanis mindenki az alsó ágyat szeretné birtokolni. Az, hogy valaki lenti ágyat mondhat magáénak, rangot ad neki. Alsó fekhelyhez hozzá lehet jutni pénzzel vagy erővel. Akinek több pénze vagy értéktárgya van, az megveheti magának az alsó ágyat. Sokan erőszakkal veszik el a jó helyet a társuktól.

SMASSZEROK

A magyarországi börtönökben fogvatartott mintegy 16–18 ezer elítéltet körülbelül öt–hatezres börtönszemélyzet őrzi. Jó részük fegyőr, akik nap mint nap közvetlenül kapcsolatban állnak a síttesekkel. Nem irigylésre méltó a munkájuk, de ők a legtöbb esetben élethivatásuknak tartják ezt a munkát. Sopron-

kőhidán mindig is voltak olyan nemzedékek, amelyek apáról fiúra adták tovább a szolgálatot. A jelenlegi börtönparancsnok, Szarka Péter bv. alezredes édesapja, sőt nagyapja és további rokonai is szolgáltak Sopronkőhidán, és onnan mentek nyugdíjba. Ilyen a Soós család is. Már a dédnagyapa is a rabok között élte le életét, és bizony áldozatot vállalt a közös ügyért, a börtön őrzéséért. Most az unoka is beállt a sorba, hogy ezt a méltatlanul el nem ismert foglalkozást űzze, az életnek nem szabad megállnia Kőhidán. És nem azért vállalják ezt a feladatot, mert a családjuk genetikusan meghatározott, bikanyakú, vérben forgó szemű, lapáttenyerű, született foglárókból állna. Mosolygós, halk szavú, átlagos termetű ember is képes fegyelmet tartani, de a kötöttségei sokkal nagyobbak a börtönkommunikációban, mint a civil életben bárhol. Benn minden szavát, mozdulatát meg kell fontolnia egy smasszernek. Az állandó feszültségben nem szabad rutinból dolgozni. Egyetlen rossz mozdulat örjögő dühkitöréseket vagy éppen lázadást okozhat, előfordul, hogy támadásra csábíthat. A síttesek ugyanis állandóan borotvaélen táncoltatják a légkört, feszegetik a fogvatartás, a börtönmunka határait. Talán a legfontosabb kulcsszavak: a következetesség és a józan ész, az emberismeret és a tapasztalat, mindennek persze valamiféle rátermettségre is épülnie kell.

Pantali úr, aki 1968. július elsején kezdett művezetőként a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben, azt tapasztalta, hogy 250 smasszer közül egyetlen egyetemi végzettségű akadt, csupán az egyik nevelőnek volt felsőfokú végzettsége. A Sopronkőhidai Szövőgyárban kétszázan dolgoztak, itt is csak egy smasszer rendelkezett diplomával. A középiskolát kijártak is kevesen voltak, főleg akik nappalin végeztek. A helyzet azonban fokozatosan változott, a 70-es évek közepén a rendőrtiszt-i főiskolán beindították a bv-szakot. A szegedi Juhász Gyula

Tanárképző Főiskola pedig börtönnevelőket képzett a pedagógiai szakon. Jönni kezdtek a fiatal, képzett szakemberek, és a fogadókészségnek köszönhetően jól beilleszkedtek. Igazi közösség alakult ki, ahol egymást tanították a személyzet tagjai. A fiatalok a régi „börtönviselt” nemzedékek tagjaitól tanulhatták meg a szakma csínját-bínját. A következetességet, a kimondott szó erejét, a tekintély fontosságát. Azt, hogyan kell a minden percben előforduló erőszakot kezelni. Elsősorban is nem gumibottal, vagy gázspray-vel, vagy fegyverrel, hanem olyan fegyőr–rab kapcsolat kialakításával, amely már eleve fékező erejű a keményfiúkkal telezsúfolt fegyházban is. Olykor kompromisszumokkal, mert a nyers erőszak, mint a Könyvek Könyvéből, a Bibliából is tudjuk, csak újabb erőszakot szül. És soha nem megalázással, mert azzal más lelkébe úgy is bele taposhatunk, hogy a végén a rab esetleg az öngyilkosságba menekül. Pantali Zoltán ezt már művezetőként is jól látta, ezért egyezett meg az őrszemélyzet többi tagjaival, hogy a 8 órában engedélyezett három cigarettát munka végén megtoldják, ha jól dolgozott a műszak. Látták a melót befejező rabokon a rengeteg szutykot, ezért szemet hunytak, ha műszakváltás előtt a fegyencek egymást slaggal leverették.

A legtöbb smasszer véleménye szerint talán a legnehezebb feladat az újoncok beszoktatása. Nincs tisztában a börtönélet írott és íratlan szabályaival. Nem képes magát behelyezni a börtönrezsím nyüzsgő, feszült, sokszor hektikus világába. Azokkal pedig végképp nehéz a bánásmód alkalmazása, akik addigi életükben soha nem dolgoztak. A rövidesen szabadulóval pedig azért nehéz szót érteni, mert már fél lábbal a kinti életre koncentrálnak. „Öregként” már tesz mindenre, nem szívesen végezi el a kötelezettségeit sem. Hagyjak már, lehúztam már itt jó pár évet ebben a rühes kaptárban! – gondolja.

A smasszerhivatás tehát nem leányálom, főként ami az anyagi megbecsülését illeti. A gyenge lábakon álló társadalmi presztízs oka nyilvánvalóan a jövedelmi viszonyokra vezethető vissza, ami még napjainkban is a rendőrségétől 20–25 százalékkal van elmaradva, pedig igazából az sem mondható magasnak. Ami mégis vigasztaló, hogy most a belügyhöz tartoznak a bv-sek, egy minisztérium égisze alatt ténykednek. Ez most nagyobb esélyt ad a fizetésemeléshez, a jutalmazáshoz, mert hogy „adni kell nekik is valamit” alapon működik. A szociális juttatásokat persze bővíteni lehetne, van két üdülője a bv-nek Pilisszentkereszten és Igalon, ahol kikapcsolódást nyújtanak a smasszereknek és családtagjaiknak, védik őket a kiégettől. De például a cafeteria-juttatásokon volna még mit javítani. Volt már szó arról, hogy a nyolcvanas évek végén a lengyelországi börtönökben hasonló volt a helyzet, mint most Magyarországon. Aztán egy börtönlázadás, ahol sok-sok halott áldozattal kellett számolni, felnyitotta az illetékesek, főleg az egész társadalom szemét. Azóta sokat javítottak az ottani fegyőrök életkörülményein. Ők felzárkóztak Nyugat-Európához a béreket illetően is. Közép-Európában a magyar börtönhelyzet megítélése azonban továbbra sem rózsás. A smasszerhivatás továbbra is lenézett szakma. Jól jellemzi ezt naiv kérdés, amit egy alkalommal Pantalinak tettek fel: „Itt mászkálnak patkányok a börtönökben?” A kérdés feladója nyilvánvalóan a középkori várbörtönök körülményeire utalt, mert sok romantikus filmet nézhetett meg. Az is baj, hogy magyar bv-nek valószínűleg rossz a kommunikációja. Jobban nyitnia kéne társadalom, ezen belül a média felé. Miként a vasfüggöny is lehullott, éppen itt, Kőhida tözsomszédságában, Sopronpusztánál, ahol 25 éve a határátörés megtörtént, a magyar bv falai köré vont évtizedes falakat is végleg bontani kéne már. Hiszen vége már azok-

nak az időknek, amikor a társadalomtól hermetikusan elzárt börtönökbe szinte még a madár sem repülhetett be. Kétségtelen ebből a szempontból minden rendvédelmi szervezet jobb helyzetben volt, mert több helyen érintkezhetett az élő, folyamatosan változó magyar valósággal.

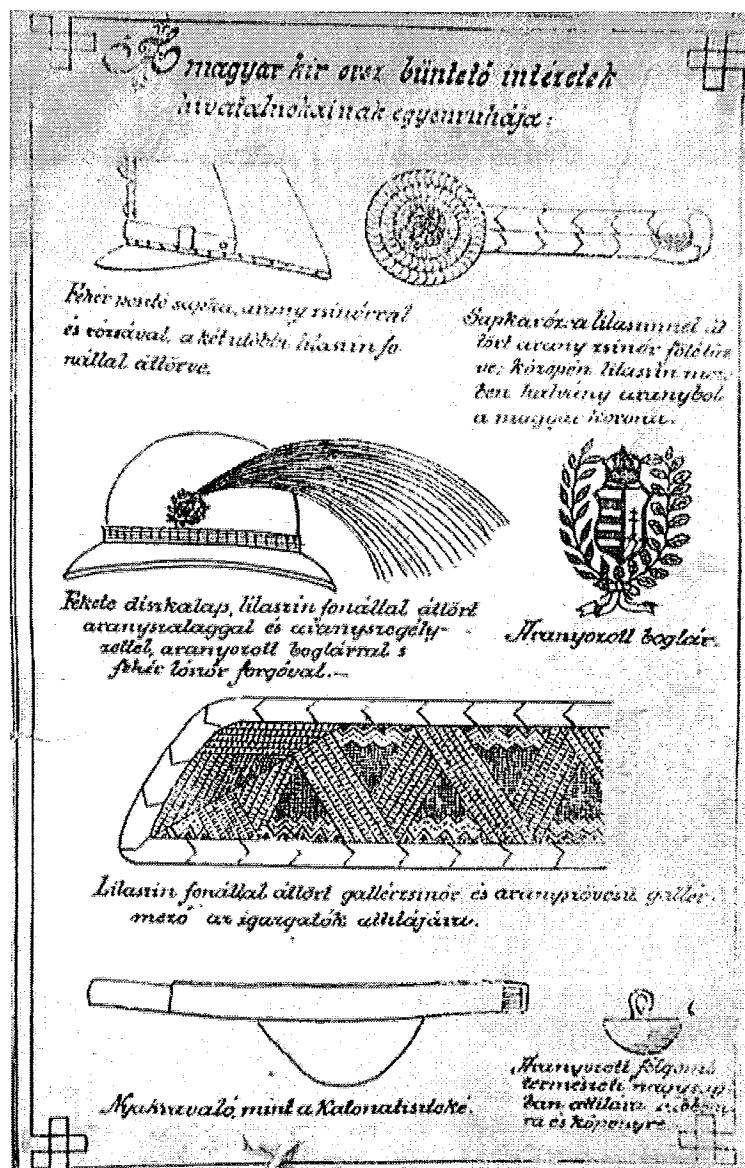
A nyitásra, az imázs növelésére szép kezdeményezés volt, amikor 2008-ban Pantali Zoltán már parancsnokként a VOLT fesztiválosokat meghívta egy kis látogatásra. Előtte tárgyalt Lobenwein Norberttel, a fesztiváligazgatóval, akinek tetszett az ötlet, és azonnali hozzájárulásról biztosította a börtönigazgatót. Ezután meg is jelent a fesztiválon a rabomobil, és felállították a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön sátrát. A Rabo pedig több fordulóval hatvan fesztiválózó fiatalot szállított a híres fegyház falain belülre. Ebből az első bemutatkozásból azóta népszerű hagyomány lett. Sopronkőhida minden évben aktív és megbecsült résztvevője a nagy soproni fesztiválnak, ahová fiatalok tízezrei érkeznek.

Hogy további jó ötletekre is szükség volna? A közös ügy felkarolásáról úgy tűnik, jól gondoskodik az intézet új vezetése is. A fegyház nem mindennapi történetét igyekszenek megismertetni a kívülállókka, és ápolják a hagyományokat, a Mindszenty-emplékszobát, a ferences mártírok emléket. Erre a nem mindennapi történelemre építhetnek a továbbiakban is. Hiszen a jó menedzselés, a jó kapcsolatrendszer a kulcsa mindennek. És ez vonatkozik talán még a médiávaléépítendő kapcsolatokra is. Hogy ne ismétlődjenek meg hasonló esetek, mint a nevezetes blikkes sztori a Zámbo nevezetű elítélttel kapcsolatban, aki asztmás volt, és egy alkalommal a kórteremben rövid időre magára maradt, a hirtelen roham pedig halálát okozta. Egy rosszindulatú munkatárs kijuttatta az információkat: jöttek a bulvárlap újságírói, és a cikk másnap

harsány cím betűkkel jelent meg, miszerint Zámbo kutyája megérezte, hogy gazdája meghalt. A temetésekor a kutya a sír mellett nyüszített. Pantali úr derítette ki aztán, hogy a kutya pontosan két évvel gazdája halála előtt már elpusztult. A nyilvánvaló hazugság még nem volt elég: Zámbo hirtelen halálát az egyik, az ügyben teljesen ártatlan ápolónőre fogták. A cikkben fekete angyalnak nevezett ápolónő másnap sírva mesélte a parancsnoknak: hazajött a fia az iskolából és megkérdezte „Anyá, te tényleg gyilkos vagy?!”. A volt smasszer hatvanezer forintot kapott a megmásított infókért.

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön 2008-ban először vett részt a VOLT-fesztiválon

A fegyőrök ruházati viselete a Monarchia idejéből

13. Börtöniskola a múltban és jelenben

AMIKOR KÖTELEZŐ VOLT OKTATÁS

A fogvatartottak iskolai szintű oktatása minden időben kulcsfontosságú volt a fegyintézetben. Annál is inkább, mivel a legtöbb ide bekerült fegyenc analfabéta volt. Az iskolázottság, s persze az általános műveltség megszerzése és annak bővítése volt a fegyház vezetőségének célja. A fegyintézeti iskola hat osztályos volt 1945-ig. Az első három osztályt az írni-olvasni nem tudóknak, azaz a kezdőknek, két osztályt a haladóknak, azoknak hoztak létre, akiknek volt némi rálátásuk a betűvetésre, a hatodik osztály a polgári iskola volt, ide azok járhattak, akik valamilyen szintű elemi ismereteket korábban már elsajátítottak. A sopronkőhidai fegyintézetben csak kezdő és haladó osztályok indultak, a polgári osztályba önkéntes volt a jelentkezés.

A fegyencek oktatása a kőhidai tanítók elsődleges feladata volt. A fegyenciskola az intézet délkeleti sarkán fekvő emeletes épületében kapott helyet, ahol egyébként az istentisztelet is zajlott. Minden fegyenc, aki még nem múlt el harminc esztendő, tanköteles volt. Összesen tíz pad állt a fegyencatanulók rendelkezésére, az egyes osztályoknak hetente öt-öt tanórása volt. A jól felszerelt iskolához könyvtár is tartozott, melynek könyvei elsősorban szellemi táplálékot, erkölcsnevelést nyújtottak a fegyenceknek. Minden időben akadtak olyanok is, akik önszántukból olvastak és tanultak, egyesek idegen nyelveket is elsajátítottak büntetésük időtartama alatt. Sok egyéb mellett az elsődleges cél az volt, hogy az akkor még

nagyszámú analfabéta fegyencet írásra, olvasásra, számolásra tanítsák. Az oktatással kapcsolatban nem történtek szembe-
tűnő változások, ám idővel egy-egy sokakat érintő és érdeklő
előadást is beloptak a fogvatartottak egyhangú életébe. Egy
alkalommal például a szeszesitalok mértéktelen fogyasztá-
sáról tartott előadást egy soproni polgári igazgató. A feljegy-
zések szerint egyik-másik fegyencre mély benyomást tettek
a hallottak. Később az egyes előadásokon a fegyencek léptek
fel, énekeltek, verset mondtak, zenéltek, ugyanis előfordult a
fegyencek között újságíró, zenész és egyéb művész is. Mindig
akadtak művészi hajlamú fegyencek, akik a fegyházban tanul-
ták a kézművességet, festést, szobrászkodást, illetve ott tökéle-
tesítették, bontakoztatták ki. Mások ott ismerték fel vagy ala-
pozták meg tehetségüket. Az elkészült munkákat kiállították
a kultúrteremben is. Barackmagból készített majmokat vagy
ördögfejeket, intarziaberakásos cigarettatartókat, bőrtárcákat,
lószerszámokat lehetett látni. Az egyik tehetséges rabművész
pedig vörös szegfűből évszámra olyan csokrot készített, amely-
ben fehér színű virágfejekből rakták ki az évszámot. A festmé-
nyekről, a képzőművészeti egyéb alkotásokról, a gyufaszálból,
fogvájóból kirakott hajókról és egyéb tárgyakról nem is szólva.

A fegyintézetben tiszteletdíjasok oktatták, tanították a fe-
gyenceket, előfordult, hogy a lakótelepi iskola főállású taní-
tóját alkalmazták, amikor a fegyőrök gyerekei számára meg-
indult a tanítás. A tanítóknak a tanításon kívül volt egyéb
kötelezettségük is, vasárnapokon például meglátogatták az
iskolás fegyenceket, segédkeztek a házi feladatok megoldása-
ban, vagy kikérdezték a leckét. Mindezekon kívül a könyvtá-
rosi teendőket is ők látták el. Az fegyencdiákok körében nagy
izgalmat jelentettek az évenként júniusban megtartott vizs-
gák, amelyen az intézet igazgatója is jelen volt.

Az elemi oktatáson kívül a rabgazdaságban dolgozók között
meglehetősen nagy népszerűségnek örvendett a gazdaságtani
alapismeretek elnevezésű tantárgy, amelyet a téli hónapokban
hetente két alkalommal oktattak az azzal megbízott, a gazda-
ságot vezető tisztviselők.

A börtön visszatelepítésével azonos időben, 1955-ben a fog-
vatartottak oktatása kissé alább hagyott. Ettől kezdve a rabne-
velők feladata volt felmérni az írástudó elítélteket, majd ennek
megfelelően megszervezni az osztályokat. Nem volt könnyű
koordinálni azt sem, hogy az osztálytársak azonos munka-
csoportba tartozzanak. Mivel a vizsgák abban az időben nem
állami bizottság előtt történtek, a tanulók nem kaptak bizo-
nyítványt, ennél foga a tanulás, az iskolába járás sem volt nép-
szerű.

A fogvatartottak között nagy népszerűségnek örvendett a
szöveggyárban az 1957-ben indított szakképzés, amely lehe-
tővé tette az elméleti és gyakorlati tudnivalók elsajátítását. A
csaknem egy esztendeig tartó tanfolyam elvégzését követően
a „hallgatók” bizonyítványt kaptak. Szaktanfolyamokat 1972-
ben indítottak, amelyen szövő betanuló, szövő továbbképző,
szövő művezető, szövő segédművezető, konfekció továbbkép-
ző, MEO, láncsévélő, vetülékcsevélő, kötöző, írelő, automata
gépkezelőket képeztek. Ezek tanfolyamok voltak.

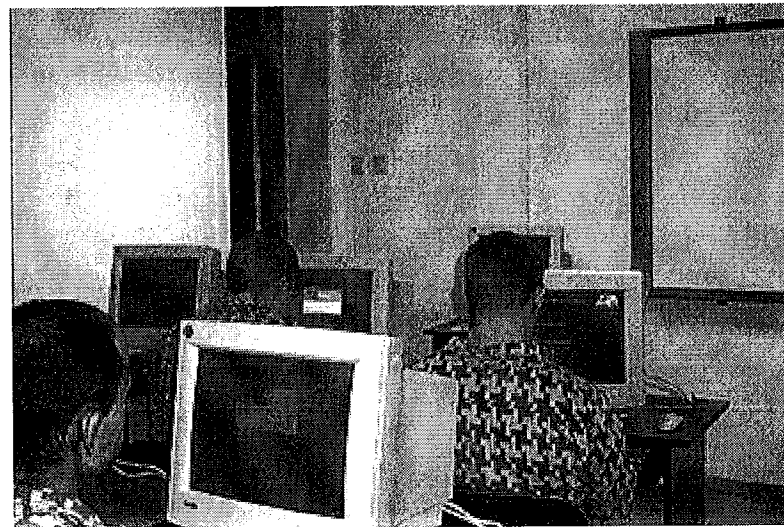
A hatvanas évektől 1993-ig az oktatás lényege az volt a hazai
börtönökben, hogy amennyiben az elítélteknek hiányoztak
az alapvető iskolái, akkor azt a börtönévek alatt elvégeztették.
A nyolc osztályos általános iskolában 40 éves korig kötele-
ző volt a beiskolázás, erről külön bv-törvény rendelkezett. A
sopronkőhidai fegyháznak a Petőfi Sándor Általános Iskolával
volt szerződése. A hetvenes években nyugdíjas pedagógusok
tanították az elítélteket. A felszerelést, tankönyveket, füzete-

ket stb. ingyen biztosította az állam. A fogvatartottak az elvégzett általános iskolai évfolyamokról bizonyítványt kaptak. Az okiratot az oktatást végző soproni anyaiskola állította ki, tehát a dokumentum nem tükrözte, hogy az illető börtönben járt iskolába, ott kapta meg a bizonyítványát. Ez a rendszer sokak szerint nagyon jól működött. Annál is inkább, mert a börtönbe kerülők 5–8 százaléka teljesen analfabéta volt. 1993 után azután az alapfokú képzés többé nem volt kötelező. Napjainkban nagyon nehéz egy osztályra való elítéltet egybe toborozni. Egyszerűen nem látják be az oktatás fontosságát.

Az első középiskola a nyolcvanas évek elején indult. Ekkor még Pantali úr is tanított kémiát. Időnként még ma is tudnak diákokat beszervezni, főleg a szakmunkások szakközépiskolájába, amely érettségit is ad. A fő gond azonban az, hogy sokszor nem olyan szakmákat oktatnak, amelyekből hiány van a munkaerőpiacon. – Parancsnokként igyekeztem a munkaügyi központtal egyeztetni, hogy mire van szüksége a gazdaságnak. Máig hiányolom, hogy nem éledt fel az a módszer, ami még a nyolcvanas évek közepén is működött, miszerint az országos nagyvállalatok fórumot tartottak a fegyházban, és az elítélteknek így munkát is kínáltak. Nem kellett úgy szabadulniuk, hogy a nagy semmi várta őket kinn, a börtönfalakon túl. A jövő útja mindenestre az lenne, hogy a raboknak a szabadulás előtti időszakot kellene nagyon intenzív képzéssel eltölteniük annak érdekében, hogy a társadalomba történő visszailleszkedésük könnyebb lehessen. A számítógépes ismertek oktatása például ezt szolgálja. Az intézet oktatási kabinetjében a fogvatartottak minden évben többször eredményes és sikeres vizsgát tesznek. Ők már tudják, hogy mit jelent a szoftver, és mi a hardver, mire használható a világháló, vagy hogyan kell e-mailezni.

1993 után megszűnt a kötelező alapfokú oktatás

Egyre fontosabbá válik a számítógépes képzés Kőhidán is

A börtönviszonyok között persze nem egyszerű a pedagógusok dolga, nehéz a szabadságuktól megfosztott, sajátságos élethelyzetű fogva tartottakat megtanítani bármire is. Bonyolult feladat megértetni velük a tanulás, a tudás fontosságát, szükségességét. A tanulásnak nekiveselkedők maguk is a gúnyolódás, cikizés célpontjaivá válhatnak. A tanulás a megkövetelt vizsgázás maga is komoly kihívás minden fegyenc-tanulónak. Ők nagyon rosszul tűrik a kudarcot, nemcsak a sikertelen vizsgát, hanem akár a rosszabb jegyeket is. Akadnak olyan tanulók, akik durva sértésekkel honorálják, ha tanár rosszabb érdemjegyet ad az általuk vártnál.

A fegyház oktatásügyét a múltban is sok neves pedagógus szolgálta. Mint például Mérei György, aki a kezdet kezdetén, 1886-ban lett a fegyintézet igazgatója. A mindenki által szeretett és tisztelt vérbeli pedagógusként emlegetett Büttl Jánost ugyancsak az első tanítók közt jegyzik. Schwartz Rezső, ahogy mondani szokás, szigorú, de igazságos tanító volt. Saját kérésére 1905-ben Szegedre került. Gömbör Gyula 1910-ben került a fegyházhoz tanítónak. Tanításában újdonságot hozott, hogy már akkor érdekes vetített képes előadásokat tartott. Sándor Rezső Szegedről érkezett Sopronkőhidára tanítónak. Winkler Ágoston pedig naponta gyalog tette meg az utat Kőhida és Sopron között, hogy tanítsa a fegyenceket. Azt jegyezték fel róla, hogy még pálcát is használt, s ha a helyzet úgy kívánta, akár alkalmazta is azt. A dolog pikantériája, hogy a fegyelmező eszközt tanítványaival hozatta az erdőből. A meglehetősen szigorú tanító szerint a mogyorófavessző volt a leghatásosabb. Egy időben Sopronkőhidának a tanítócsaládból származó Fuchs kisasszony személyében még női tanítója is

volt. A harmincas években Lónyai Sándor, majd Simon József – az azonos nevű fegyőrnek a fia – következett a tanítók sorában. Egy évig Szárföldön tanított, majd Sopronkőhidára került. A Halász utcai iskolában tanított 1944-től egészen nyugdíjazásáig. Nagyon tevékeny volt, a kőhidai lakosok szellemi életében is aktívan részt vett, de amint a krónikások tudni vélték, a fegyelmezés nem volt a legerősebb oldala. A kapuvári születésű Jerkó István Simon Józseffel azonos időben került a fegyintézethez. Úgy tudni, hogy a hadiképesítővel rendelkező tanító katonás fegyelmet tartott és követelt a fegyencek tanóráin. Kemény Lujza nem csupán arról volt nevezetes, hogy a második tanítónőként tartották nyilván a sopronkőhidai tanítók sorában, hanem arról is, hogy neki autója is volt már a II. világháború előtt néhány évvel. Utódja az intelligens, jó kezűgyességgel megáldott Szuper Irma lett, aki 1941-től dolgozott Sopronkőhidán.

14. Fegyenckórház – rabgyógyítás

A régi időkben a megbetegedések, a halálesetek fő oka a tüdővész volt. Az akkori körülmények között jól felszerelt fegyház-kórházban sem volt mindig elsődleges a prevenció, vagy nem álltak rendelkezésre megfelelő gyógyszerek, a gyógyításhoz szükséges eszközök. Ennek ellenére naponta járt be az intézetbe orvos, hogy ellenőrizze a betegek állapotát. Távollétében egészségügyi tanfolyamot végzett fegyőrök látták el a betegápolási teendőket.

A higiéniát tekintve a fegyencek kiváltságosabb helyzetben voltak őrzőiknél és azok családtagjainál, mert amíg a sittek hetente fürödhettek, rendszeresen válthattak alsóneműt – 1990-től pedig már naponta zuhanyozhatnak! –, addig a fegyőrök otthonaikból sokáig hiányzott a fürdőszoba. A munkavégzések is lehetőséget adtak arra, hogy viszonylag sokat tartózkodtak a friss levegőn, a cellák jól szellőztethetőek voltak, vasárnap pedig mindenki pihenhetett.

Napjainkban az ország valamennyi büntetés-végrehajtási intézetében szervezett az egészségügyi alapellátás, amely bizonyos tekintetben többet nyújt a szabad életben szokásosnál. Miként a múltban, most is lényeges a betegségek megelőzése, de nagy súlyt kap a napi szakellátás is. Az intézményben sebészeti, általános és fogszakorvosi rendelés zajlik. Hetente fül-orr-gégész szakorvos, ideggyógyász, bőrgyógyász, szemész, illetve röntgenorvos, valamint pszichológus rendel. Természetesen előny, hogy az orvos érkezik az intézménybe, és nem a fogvatartottakat kell a különféle városi orvosi rendelőkbe szállítani.

Akárcsak a civil életben, a börtönökben is a szív- és érrendszeri megbetegedések állnak a dobogós helyen. A gyakori szűréseknek köszönhetően a daganatos megbetegedések kialakulása ritkább. A börtönökben leginkább a bezártság érzése, a nem kívánatos zárkatárs, a családtól való távollét válthatja ki a panaszokat, tehát a pszichés terhelések okozzák a legtöbb problémát, így az ezekből eredő kórok a legjellemzőbbek. A pszichoszomatikus betegségek fejfájásban, mellkasi szorításokban, gyomorfájdalmakban mutatkoznak meg. A bezártság, az ingerszegény környezet megviseli a rabok pszichéjét, aki ebben kételkedik, annak csak egy napot kéne eltöltenie a fegyház falai közt. Segíthet a gyógyszerelés, sok elítélt él fájdalomcsillapítók és nyugtatókon. Jó néhányukon azonban ez sem segít, ekkor a második fokozat, az injekció következhet, de aki ezután is bekattan, az a pszichológusnál köt ki, rosszabbik esetben a gumiszobában, az elkülönítőhelységben tombolják ki ártalmaikat. Aki végképp nem tud kitörni az idegösszeroppanás ördögi köréből, az a legsúlyosabb esetben az Igazsági Ideg- és Elmemegfigyelőbe kerül Kőbányára.

A börtönpszichológusnak különben három okból kötelező megvizsgálnia az elítéltet: amennyiben az eltávozás kedvezményében részesülhet, ha feltételes szabadságra bocsátják, vagy ha az őrség, az elítélt ezt külön kéri. Az orvosoknak gyakorta ad munkát az úgynevezett falcolás. Sopronkőhidán is legendák keringenek a fogvatartottak érfelvágásairól vagy idegen testnyelési szokásairól. Erről tanúskodik a helyi börtönmúzeum. Itt a legkülönlegesebb formájú vas- és fémszerkezetek, drótpiramisok láthatóak, amelyek sokszor napokig tartó munkával készültek el. Maga a lenyelésük is művészet. A célja pedig az, hogy a börtönből kórházba, új környezetbe kerülhessenek az önmaguknak ártó fegyencek. Egy kicsit

több gondoskodást, odafigyelést szeretnének. Akadt olyan elítélt, akit ötvennél is többször műtöttek, hogy az idegen testet eltávolítsák a gyomrából. A leggyakrabban órát, kanalat, villanyelet, különféle drótokat, szegeket, ollót, kést, zsilettet nyelnek le. Az önkárosítási kísérleteknek az egyik legismertebb módja a póknyelésnek nevezett módszer. Ez a következőt jelenti: acéldarabokat úgy drótoz össze az elítélt, hogy az egy pókra hasonlít, majd lenyelés előtt egy cérnával összehúzza annak „lábait”. Lenyelés után a gyomorsav elmarja a cérnát, a „pók” pedig „szétugrik” a gyomorban, ami csak operációval távolítható el. Ezen kívül a fogvatartottak szoktak még zsiletpengét lenyelni, ami súlyos belső sérüléseket okozhat. Mint már írtunk róla, Sopronkőhidán valószínűleg a legdurvább eset az volt, amikor egy őrjöngő fegyenc saját heregolyóit kitepte és kidobta az ablakon, majd azt üvöltözte: „Egyék meg a patkányok!”. Az utóbbi időben azonban Kőhidán csökkent az önkárosítók száma. Ez talán azzal függ össze, hogy a tévészés, a könyvtár és más programok lekötik a figyelmüket. Ráadásul a rabok nagyon ügyelnek arra, hogy komolyabb sérülést ne okozzanak maguknak. Ott szabdalják magukat, ahol könnyen gyógyul a seb. Akinek sikerül elérnie a célját, az a tököli rabkórházban szívhat másféle levegőt. A legtöbbször azonban a nyelés esetén természetes úton távoznak a különféle tárgyak... Persze akadnak nagyon különös esetek is, mint például annak a rabnak az esete, akinek kínzó fogfájása éppen akkor jelentkezett, amikor nem volt a börtönben fogorvosi ügyelet. A kaptárlakó nem sokat tétozva, a szövőüzemben begyulladt szemfogára erős zsinórt kötött, aminek másik végét a teherfelvonóhoz erősítette, majd megnyomták társai az indítógombot. A „műtét” sikerült, ráadásul a beteg túl is élte, sőt meg is gyógyult. Létezik olyan önbeavatkozás is, aminek már inkább

több köze lehet a szexualitáshoz. Egy elítélt például tömítő anyagot fecskendezett saját péniszébe, aminek csúnya fertőzés és műtét lett a vége. Mások golyókat nyomkodtak hímtagjukba, mondván, így nagyobb élvezetet nyújtanak partnerüknek, csak hogy ennek is kórházi ellátás lett a következménye...

Nemrégiben Amerikában készült egy horrorfilm, amely arról szólt, hogy a gonosz lélektől megszállt ember vére az egészséget is sorozatgyilkos pszichopátává alakítja át. Nos, ennek a hiedelemnek természetesen semmi köze a valósághoz. A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön lakói országos szinten is a legnagyobb véradók, áttételesen a legnagyobb életmentők. Mivel a sitten gyakori a szűrővizsgálat, biztonságos a véradás is. A fogvatartottak értékelik azt, hogy a Magyar Vöröskereszt Sopron Területi Szervezete őket is emberszámba veszi, és számítanak a rácson túl élőkre is. Köreikben sem ritka, hogy valakiből többszörös véradó válik, egy-egy alkalommal két-háromszázán is jelentkeznek véradásra. Sokuk bevallása szerint szabad emberként eszükbe sem jutott a véradás, de a börtönben meghallották, hogy milyen nagy dolog, ha valaki a saját vérével menti meg a balesetet szenvedett embereket, a szülőanyát vagy gyermekét, illetve életmentő gyógyszer készülhet a leadott vérplazmából. Mások szinte ösztönösen jelentkeznek véradásra, mert a zárkatárs mesélt róla, hogy nem fáj, és egyfajta vezeklésnek is beillik. A végén pedig jólesik a virsli, csoki, üdítő, a dicséret.

FEGYINTÉZETI ORVOSOK

Dr. Stráner Gyula a fegyintézet megnyitásától 1916-ig, harminc éven át szolgálta a fegyintézet egészségügyét, a rabok

között élt, pályáját a visszaemlékezések szerint szeretet és megbecsülés övezte. Évtizedeken át volt törvényszéki orvos. Utódjaként dr. Szilvász Kálmán tevékenykedett tovább, hivatását dr. Horváth Dezsőnek adta át, őt dr. Takács Ferenc követte, aki 1935-ben csak rövid ideig gyógyította a fegyenceket. Dr. Varvasovszky Jánost 1943-ban nevezték ki a sopronkőhidai fegyintézet orvosának. A felszabadulásig ő volt Sopronkőhida orvosa, majd a soproni Erzsébet-kórház ideggyógyászati osztályának lett elismert gyógyítója, 1975-ben Sopronban halt meg. A későbbiekben dr. Bártfai Mihály fertőrákosi körorvos látta el a sopronkőhidai egészségügyi feladatokat. Pályáját azonban hirtelen megszakította, amikor családjával együtt elhagyta Magyarországot, és mintegy korát megelőzve a nyugati világban talált új lehetőségeket.

Dr. Olty, dr. Putzer, dr. Sárdy Péter következett a sorban, majd a 2005. január 4-én elhunyt dr. Lepp Pál volt az elítéltek és a személyi állomány tagjainak gyógyítója. Ezután dr. Nagy István felelt a börtönbeli egészségügyi alapellátásért. 2010-ben ment nyugdíjba a kiváló orvos, aki a börtönlakók pszichikai állapotáról írt olyan szakdolgozatot egy uniós pályázatra, amely még az angol, német és holland szakmai körben is komoly sikert aratott. Jelenleg dr. Tamási Tamás végzi Sopronkőhidán a börtönlakók, valamint a személyi állomány tagjainak egészségügyi ellátását.

15. Hitélet és börtönpasztoráció

Török Magda jubileumi kötetében olvasható, hogy a fegyintézet első igazgatója Balkay István már 1888 decemberében intézkedett, hogy építsenek templomot a fegyenceknek, ahol a vallását bárki gyakorolhatja. A 699 fegyenc közül 480 római katolikus, 10 görög katolikus, 36 evangélikus, 140 református és 33 zsidó volt. A feljegyzések szerint az Igazságügyi Minisztériumból 1888. december 22-én már Sopronkőhidán volt a templomépítés engedélye. A templom a fegyencórházhoz közel épült fel. Vasár- és ünnepnapokon a katolikus fegyencek ebben a templomban tartották az istentiszteletet, természetesen a biztonsági előírások megtartásával. A fegyencek támasz nélküli fapadokon ültek, a templomhajóban jobbról is, balról is, a földszinten éppen úgy, mint az emeleten, erős vasráccsal zárták le a helyiséget. A rácson kívül még örök is vigyáztak a rendre, és felügyelték a biztonságot. Az oltár magasan volt, hogy a rácsok mögötti helyiségből minden fegyenc láthassa. A szentélyben, az oltár két oldalán egy-egy fegyveres őr állt, akik az Ürfelmutatáskor lábhoz tett fegyverrel, térdre ereszkedve tisztelegtek. A kezdetekben a fegyencek maguk ministráltak az oltárnál.

Ami a fegyencek lelki gondozását illeti, az a mindenkori lelkészek feladata volt. Az újonnan érkezőket meglátogatták, beszélgettek velük, ugyanakkor a fegyenceknek küldött leveleket is ellenőrizték. A hitoktatással vallásuk elmélyítése volt a cél. A katolikus lelkész vasár- és ünnepnapokon a fegyenctemplomban misét mondott és prédikált, délután pedig litániát tartott. A súlyos betegeket a cellákban látogatták meg a lelkészek,

szükség szerint ott látták el őket a betegek szentségével. A fegyház történetében egyedülálló esemény volt, amikor 1936. október 26-án dr. Breyer István győri püspök 58 fegyencet bérmált meg a fegyenctemplomban. A fogvatartottak maguk kérték, hogy megbérmálkozhassanak.

A sopronkőhidai fegyintézetben az 1948 utáni visszaköltözést követően az elítéltek vallási oktatása, lelki gondozása ismét elkezdődhetett, ám mivel a római katolikus templom használhatatlan állapotba került, miséket és litániákat itt nem, csak más felekezeti imatermekben lehetett tartani. Elkészültek a tervek a templom felújítására. 1949 vége felé el is akarták kezdeni, de a kommunista hatalomátvétel erre már nem adott lehetőséget. Megszüntették a hitoktatást, az istentiszteleteket betiltották. 1950. március elsején száműzték a két utoljára ott tevékenykedő lelkészt. A templom tornyát lebontották, az épületben pedig a szövőgyár fonalraktára kapott helyet, majd később a vegyi üzem kikészítőegysége. Az egyház a szocializmus éveiben sem feledkezett meg a börtönök lakóiról. Ezekben az években azonban sokszor csak csellel juthattak be a papok az elítéltekhez. Beszélőnek álcázták a találkozást, ha fegyenc is igényelte a lelki gondozást. Előfordult az is, hogy halottak napján, karácsonykor a vallásos rabok mécsesét gyújtottak.

A rendszerváltás első időszakában a katolikus papok érkeztek meg elsőként a fegyház falai közé. Aztán már jöttek a református és evangélikus lelkészek, valamint a kisebb egyházak képviselői is. A szinte minden fogva tartott által tisztelt és szeretett Szekeres János kanonok, plébános lett hosszú évekig Sopronkőhida börtönlelkésze. Először csak egy kis külön helyiségben szervezhette meg a vasárnapi istentiszteleteket, az egyházi börtönesküvéket. Kezdetben minden szertartásra sokan érkeztek, de sajnos nem annyira lelki, mint inkább anyagi

számításból. Az elítéltek jó része ugyanis azt hitte, hogy az egyház csomagokkal, ajándékokkal is tudja támogatni őket. Később már csak azok maradtak, akik komolyan vették hitüket, lelki vigaszt kerestek. Szekeres atya a maga sajátos humorával és vagányságával, emberközeli magatartásával sokak szívébe belelopta magát. Már csak ezért is szívesen találkoztak vele. Atyai jó barátja volt a fogvatartottaknak. Bátran fordulhattak hozzá az elítéltek. A szabadulók fertőrákosi otthonában is felkereshették, ott lakhattak nála, amíg nem találtak fedezetet. Felkereshette az is, akinek nem volt elég ruhája, elegendő pénze.

Egyre többször előfordult, hogy Szekeres atya börtönesküvőt celebrált, ilyenkor sokat imádkozott, hogy az egybekelők kapjanak erőt, és legyen annyi kitartásuk, hogy az előttük álló, egyelőre félrecsúszott életüket elviselhessék, majd közös életüket szeretetben és megértésben megélhessék. Pantali Zoltán sokszor volt tanú ezeknél a szertartásoknál, de akadt, aki a nevelőjét hívta tanúnak. Az igazgatót meghívni persze rangos dolognak számított, ő azonban szinte minden esetben elvállalta a megtisztelő feladatot. És amikor eljött a nagy pillanat és a börtönlelkész házastársaknak nyilvánította a fiatalokat, bár a szabályzat szerint tiltva volt a csók, a parancsnok csak félrepillantott, nem vett észre semmit... A lagzi lakomáját azután a beszélő termében tartották meg szerény körülmények közepette, de boldogan. Aki nem igényelte az egyházi szertartást, annak csak a Sopronból érkező anyakönyvvezető szentesítette frigyét, ezeknek a pároknak is járt az egy óra jutalombeszélő.

Különleges eseménynek számított, amikor 1998 júniusában Karl-Joseph Rauber pápai nuncius, a pápa állandó követe, a Vatikán diplomáciai képviselője ellátogatott a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönbe, és őt Szekeres János fegyházlelkész fogadta. A magas rangú egyházi személyiség celebrálta ünnepi

szentmisén csaknem százötven fogvatartott vett részt. Még abban az évben októberben tizenhat fogvatartott felvette a keresztség szentségét. A nem mindennapi egyházi eseményre Szekeres János készítette fel a fogvatartottakat, a keresztlést pedig a börtönök belső világát jól ismerő Majnek Antal munkácsi püspök végezte el. Ő a magyarországi börtönpasztoráció szervezőjeként reálisan tudta megítélni a szeretetszolgálat tevékenységének eredményességét. Ma is határozottan vallja, hogy amióta az egyház újra tevékenykedik a fegyházak falai közt, csökkent a rendkívüli események száma. Egyre több vigaszhoz juthatnak a raboskodók, s nagyobb lett az esélyük arra, hogy egyszer, kiszabadulva rátaláljanak a tisztességes emberi életre.

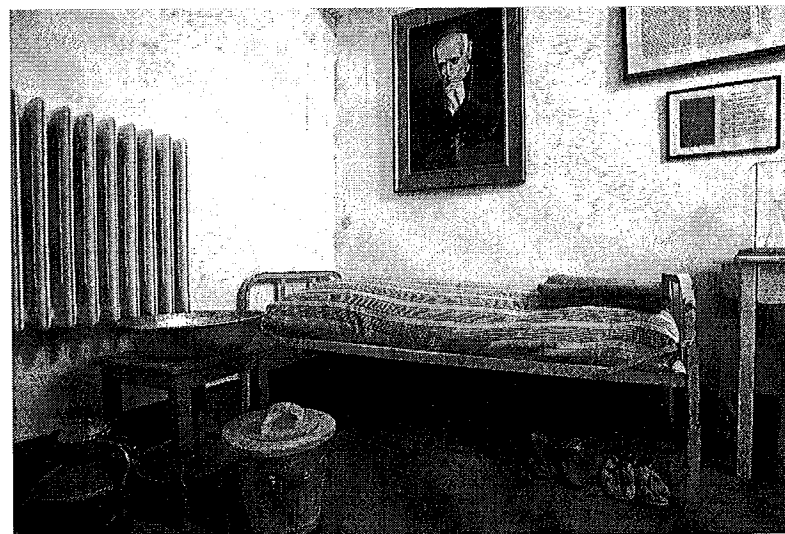
Még ennek az évnek karácsonyán finn misszionáriusok hoztak karácsonyi ajándékokat; Samuel Saresvirta, a finn börtönmisszió küldötte, Palmi Jyrki lelkipásztor, misszionárius és Nyeste Ferenc, a Soproni Evangéliumi Gyülekezet képviselője együtt látogatott el a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönbe.

Pantali parancsnok mindvégig örömmel segítette a kőhidai börtönpasztoráció útját. Maga is katolikus hitűként támogatta az egyház tevékenységét, és jó barátjának mondhatta Szekeres atyát, akivel együtt hozták tető alá a börtönkápolnát. Szerették volna újraépíteni az eredeti börtöntemplomot, de a szakértők, ferences rendi építészek megállapították, hogy gyakorlatilag helyreállíthatatlan. Ezért a H folyosó harmadik emeletén állami és egyházi támogatással építették fel a teljesen új börtönkápolnát. Igazi ünnepi eseménynek, mérföldkőnek számított a felavatása 2009-ben. Ettől fogva már méltó helyen tarthatták meg az istentiszteleteket és egyházi ünnepeket, az esküvőket.

2011 márciusában átadták a Mindszenty-zárkát, amely korhűen mutatja be a népszerű főpap és mártír egykori rabosko-

dásnak helyszínét és körülményeit. Az ünnepségen első alkalommal vett részt Habsburg–Lotharingiai Mihály főherceg, a második főherceg, aki a fegyház történetében ide látogatott.

Mindszenty József bíboros születésnek 122. évfordulójáról 2014 tavaszán emlékeztek meg a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben. Az ünnepségen ismét megjelent Habsburg–Lotharingiai Mihály főherceg, a Magyar Mindszenty Alapítvány elnöke. A rendezvény szentmisével kezdődött a börtönkápolnában, amelyet dr. Mártfi Gyula veszprémi érsek és Butsy Lajos börtönlelkész celebrált. A szentmisét követően történészek segítségével emlékeztek a bíborosra a börtönben. Az ünnepség a börtön külső falán elhelyezett Mindszenty-emléktábla koszorúzásával zárult.

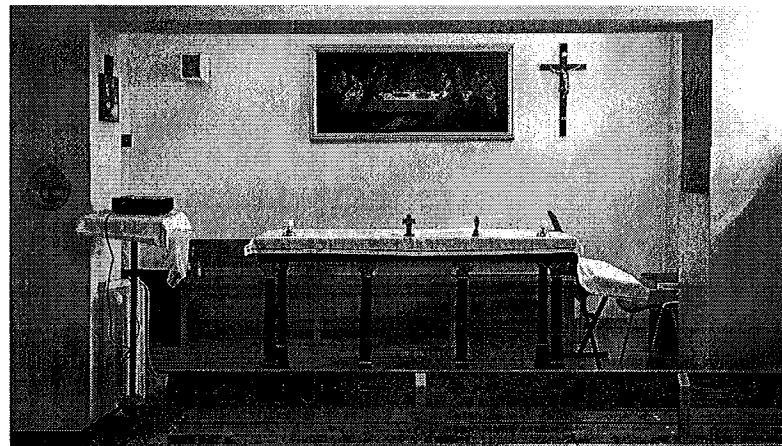

A Mindszenty emlékszobát 2011. márciusában avatták fel Kőhidán

SOPRONKŐHIDA LELKÉSZEI

A sopronkőhidi fegyintézet legelső lelkésze Szegner István római katolikus pap volt. Heszler Sámuel evangélikus lelkész nyugdíjazásáig szolgált Sopronkőhidán. A református Thury Etelét 1886-ban nevezték ki a fegyházba, előtte szentgáli segédlelkész volt. 1888. áprilisáig Sopronkőhidán segített a megtévedt, fegyházbüntetésre ítélt fegyenceknek a lelki megtisztulásban. Szegner István utódjának a ferencrendi Wallner Mór római katolikus papot tekintik, aki a felszentelését követően lett fegyintézeti lelkész. Mint arról már írtunk, a nevéhez nem mindennapi esemény fűződik, szerelembe esett a helybéli kocsmáros lányával. A szegény és a megvetés elől azután megszöktek és Fiuméig meg sem álltak, ott éltek le további életüket még gyermekeik is születtek. Piacsek Jeromos Wallner Mórral azonos időben került a fegyintézetbe, 38 évig látta el nem könnyű, de nemes szolgálatát. Mayer Benedek a Szent Domonkos-rend vasvári plébániáján teljesített szolgálatot, mielőtt a kőhida fegyintézetbe került segédlelkésznek. Havas Zoltán Piacsek Jeromos utódjaként vált ismertté. A krónikások szerint 1927. január havában foglalta el a lelkészi állást. Nagyon képzett, jó humorú és örökbuzgó lelkipásztora volt a fegyenceknek, majd az I. világháború idején mint tábori lelkész járta a frontokat. Közben volt kórházlelkész is, nyugdíjazásáig Rábatamási kedvelt és tisztelt lelkészeként szolgált. Kiss Ferenc következett a fegyintézeti lelkészek sorában, aki Heszler Sámuel utódjának tekinthető. Dr. Gerecs Szaléz, a soproni bencés gimnázium igazgatóhelyettese, latin–görög nyelvtanár kisegítőként járt be a fegyintézet körleteire öt éven át, 1930-tól 35-ig. A fertőrákosi Németh Kálmánt 1935-ben nevezték ki, de mindössze három évre, mert 1938-ban a pécsi Szent Mór egyetemi kollégium

prefektusa lett. Ugyanebbe a minőségbe került vissza Sopronba, a Szent Imre kollégiumba, amelynek a felszabadulásig az igazgatója lett. Németh Kálmánt Geisbüchl Mátyás követte a sorban, aki Mosonszolnokról a sopronbánfalvi karmelitákhoz került, s csak onnan jött a fegyintézethez. A II. világháborút követően ő volt az utolsó római katolikus lelkésze Sopronkőhidának, történelmi sorsfordulók szemtanúja és aktív résztvevője. Miként Mayer Ödön és Bárdosi Jenő, utóbbi Bajcsy-Zsilinszky Endrének adott a kivégzése előtti legnehezebb időben lelki támaszt és vigasztalást. A rendszerváltást követően Szekeres János városi plébános, örkanonok látta el a lelkészi teendőket, egészen 2012-ben bekövetkezett haláláig. Jelenleg Butsy Lajos fertőrákosi plébános végzi a börtönmissziót. Ő Hegyes-halmon született, a győri bencéseknel érettségizett, majd a szeminárium elvégzését követően 1975-ben szentelték pappá. Az ötéves kárpátaljai, aknaszlatinai missziója után helyezte a győri püspök Fertőrákosra.

2009 óta új börtönkápolnában tartják az istentiszteleteket Sopronkőhidán

16. Siralomház, hóhér, akasztás

Sopronkőhida történelméből láthattuk, hogy a szó klasszikus értelmében vett kivégzéseket itt soha nem hajtottak végre. Annál több halált osztottak ki a gyakori történelmi sorsfordulók alkalmával, mint a vörös- és fehérterror idején vagy a nyilas rémuralom hónapjaiban, a szovjet hadbíróság regnálása alatt, de még 1956-ban is. Azt is érdemes megjegyezni, hogy hazánk soha nem számított az akasztók vagy lefejezők országának, már ami a történelmünk békeéveit illeti. A 18. század második felétől napjainkig – megbízható felmérésekről ekkortól beszélhetünk – ennek a büntetésnek a kultusza meglehetősen gyenge lábakon állt. Évente nem jutott kilenc-tíz embernél több a bitóra, az 1831-es felvidéki zavargásokat leszámítva. Ugyanakkor például Angliában az 1800-as években több száz elítéltnak is kötelet húzott a nyaka köré a hóhér. Bár az is igaz, hogy nálunk az 1526-tól 1790-ig terjedő időszakban gályarabságra ítélt protestáns prédikátorok szenvedései sokak szerint felérték a halálbüntetéssel is...

Azokat, akik a megyei börtönökben voltak előzetesben, és időközben halálra ítélték őket, kivégzésre a budapesti gyűjtőbe szállították. Nem igazán közismert, hogy a magyar akasztófa nem a fordított L betűt mintázta, mint más országokban. A magyar ítélet-végrehajtásban a bitófa egy egyszerű, úgy két és fél méter magas faoszlop volt, amit a földön egy nyílásban rögzítettek. Az oszlop legfelső részén volt egy erős vaskampó, erre lógatták fel az elítéltet, akinek lábait megkötözték, és ugyanezt a kötelet az oszlop aljára rögzített csigán vezették át. Az ítélet felolvasása után a hóhér ezt a kötelet húzta meg,

aminek ereje azonnal elszakította a rab gerincvelőjét. Mindez persze brutálisnak tűnik, mégis talán a leghumánusabb eljárás volt, nem folyt vér, nem jajgatott és szenvedett az elítélt, nem vívta haláltusáját. Egyetlen pillanat alatt elájult, néhány perc alatt a szíve is leállt. Az orvosi leírások szerint gyakran spontán ejakulációt is tapasztaltak. A kivégzéseket egyébként a kora reggeli órákban hajtották végre, így nem zavarták meg a börtönök rendjét. Az elítéltet egy egyszerűen berendezett fogdából vitték a kivégzőudvarra. Az akasztás művelete pedig, minden procedúrát beleértve, soha nem tartott tovább tíz-tizenöt percnél. Minden kivégzés előtt az orvos megvizsgálta az elítéltet és akkor is, amikor levették az akasztófáról. 24 órán át a börtön halottas kamrájában tartották, majd ismét vizsgálat következett. A holttestet ezután mindig elhamvasztották, és általában a legközelebbi temetőben szétszórták hamvait. Így volt ez egészen 1988-ig, amikor az utolsó halálos ítéletet végrehajtották Magyarországon.

Ami a kivégzések jogi eljárásait illeti, a halálos ítéletet mindig a megyei bíróság hozta meg első fokon, másodfokon pedig a Legfelsőbb Bíróság. Ha az ügyvéd ezt nem fellebbezte meg, akkor automatikusan kegyelmi kérvényt kellett benyújtania. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a kegyelmi kérvényt elbírált, és döntött a kegyelmező sorsáról. Kegyelmi döntés esetén a további szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztették. Ilyenkor azt is meghatározták, hány évre, például három év felfüggesztés után, ha az elítélt nem követett el újabb bűncselekményt, a határozatot véglegesítették.

A másodfokon halára ítélték a budapesti gyűjtő siralomkörletén vártak az Elnöki Tanács döntésére. Az Elnöki Tanács elutasító határozata esetén a ítéletet kiküldték az illetékes bí-

róságnak és ügyésszégnek, akiknek másnap hajnalban végre kellett azt hajtatniuk. Az elítélt a megelőző estén élhetett utolsó kívánságával, például cigarettát, valami finom ételt kaphatott, vagy papot, lelki gondozót, hozzátartozót fogadhatott. Másnap reggel a kivégzésekor jelen volt az ügyész, bíró, börtönparancsnok, az orvos, valamint természetesen a hóhér és két segédje. Talán érdekes megemlíteni, hogy Pantali Zoltán és több évfolyamtársa a hetvenes években rendőrtiszti hallgatóként kérelmeztek a rendőrgyilkos Soós Lajos kivégzésének megtekintését, de az igazságügy miniszter ehhez nem adta hozzájárulását.

Amikor 1962-ben visszavették Magyarországot az Egyesült Nemzetek Szervezetébe, az MSZMP Központi Bizottsága hozott egy belső határozatot, aminek lényege az volt, hogy évente 7 embernél többet nem volt szabad kivégezni! Arról is rendelkeztek, hogy ha e keret fölé ment volna a halálos ítéletek száma, nemes egyszerűséggel átcsúsztatták volna a végrehajtást a következő évre. Pantali Zoltán nem csupán az ilyen viszonylag humanista – legalábbis az akkori hidegháborús légkört tekintve – belső határozatokkal találkozott csaknem félévszázados szolgálata alatt, hanem keményvonalas, véresen komoly diktatórikus rendelkezésekkel is, amit persze igyekeztek a hatalom képviselői a legnagyobb titokban tartani. Korábban már szó volt arról, hogy létezett egy szigorúan őrzött páncélszekrény a parancsnoki irodában, abban volt egy hétpecséttel lezárt boríték. Nevek és lakcímek sorakoztak benne, a Kádár-rendszerre potenciálisan veszélyes emberek névsora. Őket kellett volna a fegyházakba és börtönökbe befogadni nagyon rövid időn belül, egy rendkívüli esemény, mondjuk népfelkelés kitörésekor... Hogy mikortól rendkívüli a helyzet, azt az Elnöki Tanács hirdette volna ki a Kossuth Rádión keresztül élő adásban... A boríték a rendszerváltásig megvolt...

A magyar Igazságügyminisztériumtól.

14.641.
1946. I.M.VI.

Tárgy: A haláltörvény végrehajtásához
val járó egyes költségek szab-
ványosítása.

As 1945. évi november hó 14. napján kelt 26.436/
1945.I.M.VI. számú rendeletet módosításával az 1946. évi március
hó 1. napjától kezdve:

a./ a kivégzésért a bakó munkadíját egy ellátás
után a holttest levételével együtt 3,000.000 /:- hárommillió /:-
pengőben, a bakó két segédjének munkadíját egyenként 1,000.000
/:- egymillió /:- pengőben,

b./ a halálos ítélet végrehajtásánál jelenlévő orvos-
ok, valamint a síralombházban és a kivégzésnél jelen lévő lelkes-
munkások díját pedig egyenként 1,000.000 /:- egymillió /:- pengőben
állapítom meg.

Valahányszor jelen rendeletet után a közszolgálati
alkalmazottak illetményei emelkednek, ugyanakkor minden külön ren-
delkezés nélkül ugyanolyan arányban emelkednek a fent meghatározott
munka- és működési díjak összegei is.

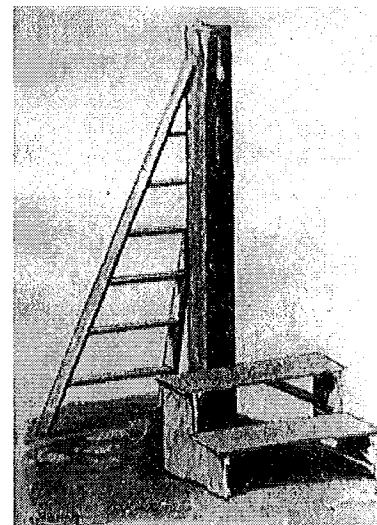
Budapest, 1946. évi március hó 16. napján.

dr. R i e s s k.

A kiadmány hitelesül:

Kovács József
a kiadónak vezetője.

- 1./ Valamennyi Államügyészség Vezetőjének,
- 2./ Valamennyi országos büntetőintézet Igazgatójának,

A magyar bitófa egy egyszerű, két és fél méter magas faoszlop volt

A bakó bére is csillagászati összeget ért el a pengő értékének romlásakor

17. Kőhidai börtönszótár

A hazai börtönökben elterjedt szlengnyelvezet gyűjtéséhez hozzájárult Velkei László, aki a szójegyzékének anyagát az 1960-as években mint Győr-Sopron megyei főügyész ügyszeg gyűjtötte a Sopronkőhidai Fegyház és Börtönben, ahol akkor törvényességi felügyeletet látott el. Az itt egybegyűjtött szavak és szólások egy részét ő írta le „Zsiványszótárában”. Közülük számos kifejezés ma már nincsen használatban, azok időközben újakkal egészültek ki, illetve új fogalmak születtek, miként az élő magyar nyelv is folyamatosan változik.

ablak: 4 év börtön

ádá: hímvesző

adomány: a börtön által adott fizetés

akadémia: börtön, kaptár

alfarhang: szellentés, végbélfütty

államosítani: börtönbe zárni

almára lép: megbukik, lelepleződik

alzó: 1 év börtön

analfusz: buta, hozzá nem értő

andriska: rendőrför egyenruhában

anzágnálni: nagyot mondani

anyák napja: fizetési napok

anyóca: nő, gádzsi

anyu: homoszexuális, köcsög

apacs: a nő kitartottja, védelmezője

apák boltja: italbolt

arc: Tedd arrébb az arcod! Tűnj el innen!

arik: *kirakatbetörés*
 árnyékra megy: *eltéveszt, elvét valamit*
 átküld: *megöl valakit*
 autó: *tojás*
 avázni: *menni*
 babapörkölt: *tejberizs vagy tejbegríz*
 bádi: *fürdő*
 bakeló: *bakancs*
 bala: *haj*
 balboz: *ostoba, buta*
 balhé: *bűncselekmény*
 balhézik: *bűncselekményt követ el*
 balomasz: *szalonna*
 barnamackó: *széklet*
 baró: *jó*
 baró cucc: *nagyon jó ruha*
 baró, baróca: *nagy és jó*
 barosér: *nagy koponya*
 bazsenás: *zenész cigány*
 báló: *disznó*
 bázli: *levéltárca*
 beborítani: *megütni*
 bebuzul: *homoszexuális lesz*
 bebrágni: *bevizelni*
 becsobban: *autót feltör*
 befákolni: *leittasodni*
 befalcol: *éles tárgygal összevagdálja magát*
 befirolni: *becsapni*
 befüzni: *rábeszélni*
 befűj: *beárul valakit, feldob*
 bekattan: *összeomlik idegileg*

bekávézni: *leittasodni*
 bekvászolni: *elzárni*
 beletesz a levesbe: *átver, feldob valakit*
 beletesz a tepsibe: *megöl*
 beliplizés: *falbontás betöréskor*
 bemelegedett: *aki a börtönben homoszexuális lesz*
 bemér: *megbüntet, büntetést kiszab*
 benga: *kemény, erős*
 benzintyúk: *motoros nő*
 benyerít a csikó: *új eljárás indul ellene*
 benyom valamit: *betör valahová*
 bepadlóztat: *leüt*
 bepangás: *amikor elfogyott a cigaretta*
 berepülő pilóta: *betörő*
 beseggelni: *leittasodni*
 besikerálni: *leittasodni*
 besrenkelni: *betörni*
 bestázni: *leülni, letölteni*
 beszívni: *leittasodni*
 betagad: *megtagad (pl. a munkát)*
 betangózni: *leittasodni*
 beteg: *elfogott bűnöző*
 betintázni: *leittasodni*
 beverni: *közösülni*
 bevéd: *gyengébb embert oltalmaz*
 bébipörkölt: *tejbegríz*
 béla: *2 év börtön*
 bélás: *kétforintos*
 bémallér: *húszforintos*
 bibizni: *közösülni*
 biboldó: *zsidó ember*

biciklileves: *húsleves*
 bika: *homoszexuálisok között, aki a „férfi”*
 bikatej: *cikória (káv)*
 bindzsi: *börtönben gyártott titkos kis rádió*
 bivalytej: *fekete kávé*
 blattista: *hamiskártyás cinkosa*
 bláz: *cigaretta*
 blenő: *bolha*
 blindi: *süket*
 bogi: *halászkés*
 bokheló: *étel*
 bólogató: *népi ülnök*
 bon: *pénzegység a börtönben*
 bóni: *üzlet*
 böftök: *női mell*
 bőr: *nő, gádzsi*
 bráner: *férfi nemi szerv*
 bré: *kalap*
 brejzli: *műszaki cikk*
 brennelni: *fizetés*
 brifkó: *pénztárca*
 brodvéj: *sétálóudvar*
 broki: *hímvesző*
 brunyol: *szükségét végzi*
 brusztolni: *bokszolni*
 brügölni: *bevizelni*
 bugás: *tolvaj*
 bugázni: *lopni*
 bugeszol: *lop, csór*
 bugyogni: *kihallgatáson beszélni*
 bukovári: *megbukni, lebukni*

buli: *ügylet*
 buló: *fenék, hímvesző*
 bunkerdohány: *elásott pénz*
 bura: *fej*
 burcsizik: *dolgozik*
 büdösgyökér: *börtönőr*
 cafka: *kezdő prosti*
 cafkarajzoló: *zsebtolvaj nő*
 cafkavágó: *férfi zsebtolvaj, aki nőket lop meg közösüléskor*
 cápa: *idősebb prosti nő*
 ceig: *betörőkészlet, szerszámok*
 ceruza: *rendőrfjór egyenruhában*
 ceruzár: *közvetítő*
 ciánozni: *átkutatni*
 cicizik: *teketóriázik*
 cickó: *női mell*
 cicózik: *viccelődik*
 cinkelni: *jelzést adni*
 cinkes: *bűnös*
 cinkes flepni: *refes vagy kitiltott igazolvány*
 cipi: *pénz*
 cirkli: *kukucskáló az ajtón*
 cirkli: *fogdaajtó kémlelőnyílása*
 cucc: *holmi*
 cuffolni: *ellopni*
 cunder: *salak*
 cuvaksz: *új elítelt a börtönben*
 csákó: *5 év börtön*
 csalavázni: *verni, alaposan elverni*
 csandázni: *hányni*
 csapni: *lopni*

csávó: *férfi, ember*
 csenget: *kifizet valamit*
 csengetni: *jelzést adni*
 csicska: *cseléd*
 csicskás: *szolga*
 csicskázik: *takarít, dolgozik valaki helyett*
 csivázni: *lopni*
 csík: *tíz doboz cigaretta*
 csókos: *áruló, besúgó, vamzer*
 csomagos: *gazdag, burzsuj*
 csopa: *tea, dobi*
 csopánka: *szeszes ital*
 csorelni, csórelni: *lopni*
 csórelő: *kéz*
 csóró: *szegény*
 csóró: *szegény*
 csóróság: *szegénység*
 csöcsrázó: *tánciskola*
 csúcsi: *női mell*
 csumidelni: *csókolni*
 csurbláj: *tánciskola*
 csuri: *kés, bicska*
 csurma: *gyűjtő*
 dajsiker: *leittasodni*
 dalol: *elárul, besúg*
 dánó: *hímvessző*
 dar: *tolvajkucs*
 darázni: *félni*
 daré, dargli: *tolvajkucs*
 dekás: *rendőrnnyomozó*
 dekkol: *lakik*

délinyító: *kirakattolvaj*
 dendó: *fog*
 didi, didkó: *női mell*
 digi-dugi játék: *pénzeldugás*
 dikázni: *nézni*
 dobi: *tea, csopi*
 doberdó: *őrhely vagy legfelső ágy*
 doberdós: *őr*
 dorni: *egyedi kulcs*
 dózer: *álkulcskészlet*
 dögész: *orvos, mengele*
 dörzsöl: *hízeleg*
 droid: *újonnan börtönbe kerülő*
 dumázó: *zálogcédulával csaló*
 duruzs: *beszélő*
 dühöngő: *elkülönítő a börtönben*
 düteni: *lopni*
 dzsalni, dzsalózni: *menni*
 dzsanázni: *tudni*
 dzseszálás: *folyosó, zárka kövének súrolása*
 dzsungelharcos: *aznapra beosztott takarító*
 édesgyökér: *hímvessző*
 ég, mint a genfi gatyagyár: *szégyenkezik*
 egeres: *fogda*
 egy láda széna: *1 csomag cigaretta*
 elkavar: *elmegegy*
 elknasszolni: *bebörtönözni*
 előre: *börtönfolyosó*
 első bugyis: *első büntényes*
 eltakarodás: *villanyoltás*
 elviszi a balhét: *elvallalja a bűncselekményt*

emeletes zsaru: *lovasrendőr*
 evezni: *zsebtolvajolni, lopni*
 evezős: *zsebtolvaj*
 éles: *pénz, lóvé*
 énekes: *áruló, besúgó*
 érces: *AIDS-fertőzött*
 falat csinálni: *elvonni a figyelmet*
 falcolás: *érvágás pengével*
 farkas: *detektív*
 fazon: *férfi, ember*
 fázós: *gyáva*
 fedeles: *ház*
 fegyveres kéregetés: *fegyveres rablás*
 fejavadász: *motoros rendőr*
 fekvőnyolcas: *életfogytiglan*
 feldob: *elárul, feljelent*
 feldobni: *elárulni*
 feldörzsölni: *elhallgatott bűncselekményt emlegetni*
 felnyom: *elárul, feljelent*
 felpakol: *felrakja a kezét*
 felső hé: *ügyészség*
 felültetni a felhőre: *megölni*
 fidizés: *kapcsolattartás*
 filózik: *gondolkodik, spekulál*
 fingerlizni: *női nemi szervet fogdosni*
 flamó: *étkezés*
 flamós: *éhes*
 flepni: *igazolvány*
 flóriángyökér: *hímvessző*
 flögyi: *házmester*
 főszer: *férfi, ember*

földim: *fogvatartottak egymás közötti megszólítása*
 fő hé: *főkapitányság*
 frankó: *igaz, valódi*
 frankózni: *becsületesen dolgozni*
 frigyák: *hímvessző*
 friss hús: *újonc*
 fuksz: *arany*
 fukszos: *gazdag*
 furulyálni: *ujjal jelt adni*
 futó: *utazó zsebtolvaj*
 füles: *hír*
 fűrés: *motorkerékpár*
 gablista: *zsebtolvaj*
 gádzsi: *lány, nő*
 gagyi: *hamis arany*
 gagyizik: *aranyként ad el valamit*
 gályázni: *dolgozni*
 gallyra vág: *megöl vagy tönkre tesz*
 gasztró: *ló*
 giza: *3 év börtön*
 gizda: *nagyképű*
 gördülösök: *autó-motortolvajok*
 grejfoku: *női nemi szervet fogdosni*
 gri: *bíró*
 gyalogáni: *számla nélküli áru*
 gyertyázni: *örködni*
 gyümölcsözni: *közösülni*
 hajlak: *szökés*
 hajlakolni: *maradni*
 hajtás: *körözés*
 haláltüdő: *női mell*

hallóka: *fül*
 halódiás: *éhes*
 hancurléc: *hímvessző*
 hazafeszíteni: *megölni*
 hazavágja magát: *öngyilkos lesz*
 hazavágni: *megölni*
 hári: *haj, séró*
 házer: *tetten ért elkövető*
 házi: *mindenes a börtönben*
 házimaccs: *rendőri felügyelet*
 házmester: *3 deci bor, 2 deci szódavíz*
 hé: *nyomozó*
 héder: *szállás, alvás*
 héder hipis: *cellamotózás a börtönben*
 heppelés: *rejtett holmi keresése*
 héség: *nyomozó osztály*
 hesszelni: *figyelni, nézni*
 hiénázás: *barátok keresése, lödörgés a vendéglátóhelyek környékén, hogy ételhez, italhoz jusson*
 hiénázni: *ételt ellesni*
 hipis: *rovancs*
 hópehely: *eltűnés*
 horgászni: *ablakon keresztül kilopni*
 hozomány: *börtönbe csempészett csomag*
 hullaszagú: *életfogytiglanra ítélt*
 huszonnyolcas: *jellemtelen*
 húzás: *razzia*
 jagalló: *rendőr*
 jagelló: *civil ruhás nyomozó*
 jard: *rendőrség*
 jájem: *haszon, pénz*

jákó: *szem*
 japán áru: *lopott holmi*
 jard: *rendőrség*
 jattos: *kéz*
 jézuska: *pisztoly*
 jó reggelt kívánok: *besurranó tolvaj*
 jöhet: *jutalom*
 kagylózás: *hallgatózás*
 kajakkúrás: *nemi erőszak*
 kajakra: *erőszakkal*
 kajálni: *enni*
 kajfer: *orgazda*
 kakastaréj: *szalonna*
 kamu: *blöff, hamis szöveg*
 kamel: *szeret, kedvel*
 kampi: *barát, komálós*
 kandi: *bűz*
 kanyarelni: *szellenteni*
 kanyhaló: *semmirekellő alak*
 kapdova: *elfogás, letartóztatás*
 kapdováz: *elfog, letartóztat*
 kábszi: *kábítószer*
 káposztás kocsi: *rabszállító autó*
 karalábézsivány: *tyúktolvaj*
 kári: *férfi nemi szerv*
 karkötő: *bilincs*
 káró: *hímvessző*
 kárszeg: *hímvessző*
 kastálló: *pénztárca*
 kastállós: *pénztárcatolvaj*
 kattogni: *beszélni, kiabálni*

kávés: különösen veszélyes
 kavics: filléres aprópénz
 kéjbarlang: női nemi szerv
 kékeres: hímvessző
 kétdanos: két filterből készült tea
 keráló: gyorsmelegítő
 kiber: civil ruhás nyomozó
 kilós: százados
 kiplankol: kifigyel, megfigyel
 kipusztít: megsemmisít
 kisimít: megver, agyonver
 kitalál: beleköt valakibe
 knasszolni: elítélni
 kobi: 20 év börtön
 kokeró: roma, cigány ember
 koks: kábítószer, kábszi
 kokszon van: részeg, kábítószer hatása alatt van
 kolbász: gumibot
 Kolompár Lala: buta cigány
 komálós: barát
 kopasz: újonnan börtönbe kerülő személy
 kopka: börtöncella
 kormos: sötétzárka
 kozákolni: lefedezni
 kóserflamó: finom étel
 kóter: fogda, ahová fegyelmi vétség miatt zárják a fogházasokat
 köcsög: a nőt alakító homoszexuális férfi, buzi
 köcsög: börtönben a „lány” férfi
 köpködő: börtönben a befogadó
 krimó: kocsmá
 krumplisütő: női nemi szerv

kulázni: székletet üríteni
 kutya: az újonnan börtönbe kerülő személy
 kutya: börtönben a zárkaajtó zárja
 kutya: bonyolult retesz a zárkán
 kvászos: veszélyes
 labardi: láb
 láda: doboz
 ladás: bördöndtolvaj
 lapos: tetű
 látástól mikulásig: látástól vakulásig
 lé: pénz
 lebestázni: leülni, letölteni
 lebüntet: magáévá teszi a nőt
 leciánoz: kifoszt
 lecsavar: leüt
 lecsavarni: megverni
 leég: szorult anyagi helyzetbe kerül, nincstelenné válik
 lejmolni: lopni, kéregetni
 lekavarni: legyalogolni
 leköpés: zsebtolvaj leköpi áldozatát, majd ajánlkozik letisztogatóra, közben lop
 lekutyáz: a zárkát éjszakára bezárja, zárva tartja
 lenyomni: betörni
 lepedőakrobata: prostituált nő
 lepetél: megszül
 lerafinál: megjelöl (kártyát)
 leszakad valami: hozzájut valamihez, megkap valamit
 leszakít: megszerez, hozzájut
 letapsolni: megszökni a börtönből
 letaxizza a palit: leüti
 levág: rájön

lidilevél: *börtönből kicsempészett levél, irat*
 liftelni: *bírósági aktát eltüntetni*
 liló: *levél*
 lintovázik: *hazudik*
 lonci: *egyenruhás rendőrnő*
 lóvé: *pénz*
 löcs: *hímvessző*
 lukesztor: *katona*
 lukpénz: *közösülésért kért összeg*
 luvnya: *kurva*
 macskajancsi: *újonnan börtönbe kerülő*
 maflás: *pofon*
 majomfogó: *burgonyafőzelék*
 májer: *kitartott férfi*
 májer: *nőre vigyázó férfi*
 majrés: *gyáva*
 majrézni: *félni*
 mallér: *10 év börtön*
 mancsova: *bilincs*
 mancsovázni: *megbilincselni*
 mangelni: *koldulni*
 manus: *férfi, ember*
 márászkodni: *verekedni*
 máró: *kenyér*
 matekolni: *verekedni*
 matyizás: *önkielégítés*
 mautner szálló: *szabad ég alatt alvás*
 max: *részeg*
 mázsa: *1 év börtönbüntetés*
 megcsinálja a balhét: *elköveti a bűncselekményt*
 megdob: *elárul, beárul*

megkóstolni: *megütni*
 megmalmazni: *becsapni valakit*
 megmenteni: *ellopni*
 megnyom valamit: *betör valahová*
 megnyomni: *közösülni*
 megtépked: *kifoszt*
 mélaló: *civil ruhás nyomozó*
 menő: *belevaló*
 menőcsávó: *szabaduló személy*
 mennyei kanóc: *hímvessző*
 meszelés: *rendőrségi kitiltás*
 miniszter: *vezér, menőalak*
 milkó: *egymillió*
 misi: *ezer forint*
 molyos: *részeg*
 molytár: *könyvtár*
 mórázik: *közösül*
 mozi: *sötétzárka*
 mugli: *női nemi szerv*
 mulyáló: *rendőr*
 műsor: *esemény*
 műszerfal: *férfi vizelde*
 nagylárma: *főkapitányság*
 narkózik: *tömény teával kábítószereszik (egy liter vízbe 30–40 filter)*
 nedveslőcs: *hímvessző*
 négerszalámi: *gumibot*
 népszava: *gumibot*
 nisz: *női nemi szerv*
 nyista: *nem, nincs*
 nyominger: *civil ruhás nyomozó*

nyomja a drótot valakinek: *üzen, elmond*
 nyomni: *közösülni*
 óberhé: *főkapitányság*
 odákovics: *paraszt*
 okosság: *kitervelni bűncselekményt*
 olló: *9 év börtön*
 operálni: *ellopni*
 orgonálni: *lábbal jelt adni*
 ördögfüst: *cigaretta*
 pacekbalhé: *amikor a károsult felismeri a tolvajt*
 pacsirta: *civil ruhás nyomozó*
 pakolja magát: *megjátssza magát*
 pali: *ember*
 pattanás: *ébresztőkor használt vezényszó*
 páncélos: *konzerv*
 paudevec: *börtönben a fegyelmi zárka*
 parókás: *hímvessző, dákó*
 pedálos: *kedvezményekre számító elítélt, aki több feladatot lát el a szükségesnél*
 peló: *női nemi szerv*
 petőfileves: *felismerhetetlen leves*
 péntek: *7 év börtön*
 pinacsősz: *erkölcsrendész nyomozó*
 pindzsi: *saját maguk készítette kis detektoros rádió a börtönben*
 piti: *jelentéktelen*
 pleknis: *alattomos*
 plenyós: *alattomos*
 pokrócolás: *az egyik rab fejére pokrócot tesznek és megverik*
 póter: *azonnali szabadulás*
 póter a kiskapun: *kivégzésre viszik*
 póterre menni: *szabadulni*

potova: *adomány*
 potova: *„kötelező ajándék”, megvesztegetés*
 potyenázni, potyenolni: *kifizetni*
 prikézsiás: *szerencsétlen*
 princ: *vezér az elítéltek között*
 pronyó: *paraszt, prosztó*
 prosztó: *paraszt*
 prüs: *női nemi szerv*
 pucolós: *nem vonul be időre*
 pucolósba van: *szökésben van*
 pulba: *csendben*
 puncsos: *protekciós, csókos*
 puszovalás: *késelés*
 pusztulat: *betegség*
 rabcejtung: *börtönűjság*
 rabfogó: *rács*
 rabló: *hímvessző*
 rabó: *rabszállító kocs*
 rádiós: *áruló*
 rajzoló: *zsebtolvaj*
 rákavarni: *rámérni valakire*
 ráverik a káemkát: *közveszélyes munkakerülésért elítélik*
 recskázik: *önkielégítést végez*
 retyija: *pálinka*
 retyó: *illemhely*
 révai: *angol vécé*
 ribi: *prostituált, ribanc*
 rigó: *pörkölt csőtészta*
 rinyálás: *félős*
 rinyó: *közösködés*
 robi: *munka*

róka: *ravasz*
rókaskodni: *ügyeskedni*
rollós: *pénzügyőri*
rovel: *sír*
rozsdás: *ötezer forintos bankjegy*
rudi: *hímvessző*
ruppó: *forint*
ruppótlan: *szegény, pénztelen*
saller: *pofon*
sárga csikó: *börtönidő alatt felfedett új bűncselekmény*
sarkcsillag: *prostituált nő*
sáros: *adós valakinek*
seftel: *üzletel*
sehol sámli: *semmi sem*
seraló: *civil ruhás nyomozó*
simlis: *szabálysértő*
sitiprinc: *írnök vagy vezér az elítéltek között, börtönherceg*
sitt: *börtön, kaptár*
sittes: *börtönlakó*
skodri: *macska*
slisszer: *őr*
smafu: *hamis*
smasszer: *börtönőr*
smekkert kap: *észbe kap*
sóher: *szegény*
sóherrá tesz: *szegénnyé tesz*
spangli: *cigaretta*
spanglis: *homoszexuális, buzi*
spanos: *nagyon jó barát a börtönben*
spejzol: *bevásárol a börtön boltjában*
spenót: *pénzügyőri*

srenkelni: *betörni*
srenker: *betörő*
staub: *cigaretta*
steka: *a zárkában két ágy közötti hely*
stirolni: *közösülni*
stíröl: *erősen néz*
stoki: *szék, háromlábú székecske*
stokifőzelék: *sárgaborsó-főzelék*
subázni: *közösülni*
suri: *kés*
surmo: *féri, ember*
sűrűbe vinni: *becsapni*
szabóúr: *rendőrfőnök egyenruhában*
szalon: *gumiszoba, ide viszik az őrzőgő, dühöngő elítélteket*
szájvíz: *vizelet*
szipuzik: *ragasztógőzt belélegezve kábítószeresedik*
szofesz: *csendes pihenő a börtönben*
szombat: *8 év börtön*
szőrmanci: *női fegyőr*
szútyelni: *aludni*
szürcsöl: *iszik, alkoholizál*
szürke: *rabszállító autó, rabó*
tátika: *zárkajátón az etetőnyílás*
tárolós: *irigy*
téglá: *civil ruhás nyomozó vagy besúgó*
tejcsarnok: *női mell*
télak: *szökés*
télakot vesz: *megszökik*
temető: *ököl*
tesó: *az elítéltek egymás közötti megszólítása*
tetűhinta: *oldalszakáll*

tetűpuska: *fésű*
tiknó: *kevés*
tisztába tesz: *megsemmisít*
tizenhármass: *fogda*
toszni: *közösülni*
tőgy: *női mell*
tököslány: *homoszexuális férfi, köcsög*
tözsoá: *szeretkezés*
trepni: *folyosó*
terpnihuszár: *fegyőr, smasszer*
tré: *baj, kellemtelenség vagy rossz, nem megfelelő*
tuja: *villamos*
újítani: *pénzt szerezni*
újhús: *újonnan börtönbe kerülő*
ürge: *férfi, ember*
vacok: *ágy, díkó*
vadiúj: *teljesen új*
vaker: *nem igaz beszéd, szöveg*
vamzer: *besúgó, informátor*
varázsló: *pszichológus*
varga: *civil ruhás nyomozó*
varjú: *az elítéltek téli fekete posztóruhája*
vasztó: *kar*
vájúzás: *étkezés*
vágykeltő: *ablak*
verda: *autó*
vetni: *valamiért pénzt adni*
vibrátor: *vécépumpa*
viccs pali: *zöldfülű, kezdő bűnöző*
vigyorgó: *börtönben a visszaeső zárkája*
virítani: *mutatni valamit*

vizesnyolcas: *fekvő nyolcas, életfogytiglan*
vizet kap: *a felesége, élettársa megszakítja vele a kapcsolatot, kirúgja*
vízipipa: *hímvessző*
völt: *6 év börtön*
zacis: *állami gondozott*
zamekolni: *eldobni, kirúgni*
zamekra tesz: *megsemmisít*
zébakter: *civil ruhás nyomozó*
zongora: *ujjlenyomat*
zongoraművész: *zsebtolvaj*
zrinyi: *öregember*
zuhanós: *börtönben a visszaeső bűnöző*
zuhanó bombázó: *többszörösen visszaeső*
zumi: *leves börtönben*
zúzda: *rendőrségi fogda*
zsatarni: *menni*
zsiki: *börtönudvar*
zsidóháj: *szappan*
zsuzsika: *illemhely, rettyó*

Felhasznált irodalom

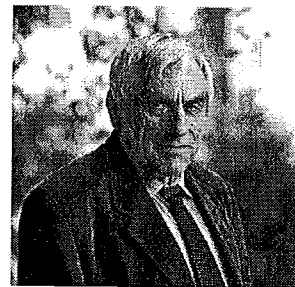
- A Soproni Iparkamara 1885. évi jegyzőkönyve.* Sopron, 1885.
- Almásy Pál: *Sopronkőhidai napló: 1944–1945.* Budapest, Magvető, 1984.
- Borbély József, Dr.: Újságcikkek, dokumentumok, fotók
- Dernői Kocsis László: *Bajcsy-Zsilinszky.* Budapest, Kossuth Kiadó, 1996.
- Fiáth Titanilla: *Börtönkönyv: kulturális antropológia a rácsok mögött.* Budapest, Háttér, 2012.
- Hajnal László Gábor: *Rabközelben. Börtönkönyv.* Sopron, Edutech, 1998.
- Heinrich-Tamáská Péter: *Kis magyar börtöntörténelem.* Budapest, Unicus Műhely, 2013.
- Jávor Pál: *Egy színész elmondja...* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987.
- Közi Horváth József: *Mindszenty bíboros.* Budapest, Magyarországi Mindszenty Alapítvány, 2002.
- Máhig János, Dr.: Nyilas fogság
- Mindszenty József: *Emlékirataim.* Budapest, Magyarországi Mindszenty Alapítvány, 2002.
- Moldova György: *Szabadíts meg a gonosztól! I. Riport a börtönökről.* Budapest, Urbis, 2007.
- Németh Alajos: *Sőhajok palotája (1886–1945).* Sopron, 1989.
- Németh Gyula: *Sopronkőhida története.* Kézirat.
- Soproni Szemle, 1937–1944, 1955–2004.* Arcanum CD ROM.
- Szabó Edina: *A magyar börtönszleng szótára.* Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2008.

Teleki Éva: *Nyilas uralom Magyarországon*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1974.

Török Magda: *120 év. Cukorgyártól a fegyházig. A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön évkönyve*. Sopronkőhida, Sopronkőhida Fegyház és Börtön, 2006.

A szerzőkről

PANTALI ZOLTÁN ÉLETRAJZA

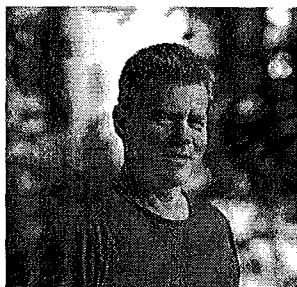

1950. június 17-én született Vasváron. Szülei postai dolgozók voltak. Az általános iskola elvégzése után a veszprémi Vegyipari Technikum nappali tagozatán tanult, ahol 1968-ban vegyésztechnikus oklevelet szerzett. A második tanévben ösztöndíjat kapott a Sopronkőhidai Fegyház üzemében, a sopronkőhidai szövőgyárban. Polgári állományú művezetőként kezdte meg pályafutását a szövőgyárban, majd a sorkatonai szolgálata után a hivatásos állományba került vissza.

A Rendőrtiszti Főiskola nappali tagozatát kitüntetéses diplomával végezte el, ezután főhadnagyi rendfokozatba került. Jogi diplomát szerzett, majd több jogi szakvizsgát is letett. Rövid nevelőtiszti beosztása után a Fegyház igazgatási osztályának vezetőjeként dolgozott 1982-től. Majd 1991-től 2000. december 31-ig jogtanácsosként, illetve körzeti jogtanácsosként tevékenykedett. 2001. január elsejétől 2012. június 17-ig a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön parancsnoka volt. Ezalatt az idő alatt dandártábornoki rendfokozatot ért el.

Munkáját 12 állami és önkormányzati kitüntetéssel jutalmazták. Megkapta többek között a Sopron Szolgálatáért Érdemérmét. A Győr-Moson-Sopron Megyéért Kék Szalag kitüntető címet. A Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti Keresztjét. A Honvédelemért kitüntető címet, a Szolgálati Érdemrend Arany Fokozatát, a büntetés végrehajtás szolgálatáért a Tauffer Emil díjat – amely a legmagasabb bv. kitüntetés – kapta meg. Jelenleg nyugdíjas éveit tölti. Lánya és veje is a büntetés-végrehajtásban lelt hivatásra, három unokája van.

KUNTZ ZOLTÁN ÉLETRAJZA

1956. június 13-án született Szőnyben. Édesapja jogi doktorátusát a Kádári rendszerben nem gyakorolhatta, műszerészként kereste kenyerét, édesanyja az öttagú családról gondoskodott. Általános iskoláját Komáromban végezte el, majd a Pannonthalmi Bencés Gimnáziumban tanult tovább. 1979-ben a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolán diplomázott. Egy sikeres pályázat nyerteseként felvételt nyert a Bálint György Újságíró iskolába, ahol 1983-ban szerzett oklevelet.

Pályáját 1983-tól 1987-ig a *Kisalföld* soproni szerkesztőségének munkatársaként folytatta. 1988-tól 1989-ig a *Soproni*

Hírlap újságírója volt. Majd egy évig dolgozott Budapesten, a Miniszterelnöki Hivatal kormánysszövívői főosztályán. 1994-től 2000-ig az Ikva Rádió főszerkesztőjeként, majd a rádió vezetőjeként ténykedett. 2000-től visszatért eredeti szakmájához a gyógypedagógiához, azóta is a soproni Kozmutza Flóra EGYMI Általános Iskola és Speciális Szakiskola tanára. Ezen a területen is tovább képezte magát, 2007-ben a Pécsi Orvostudományi Egyetem Művészeti karának Képzőművészet-terápia szakát végezte el. Az újságírást, az írást magát azonban mindig folytatta és máig sem hagyott fel vele. Számos cikke jelent meg elsősorban a *Kisalföld*ben, de más napilapokban, folyóiratokban, szakújságokban is. 2009-től 2012-ig a *Soproni Témában* olvashatták írásait. Jelenleg hosszabb lélegzetű kiadványokon, köteteken dolgozik. Nős, három gyermek apja.

X 215548

Sokak számára a börtön ma is egyet jelent a nyirkos falakkal, a nehéz bilincsekkel, a patkányoktól hemzsegő zárkákkal. A Sopronkőhidai Fegyház azonban már a XIX. század végén is Európa egyik legmodernebb börtönegyüttesének számított. Az 1800-as évek végén azonban még senki sem gondolta, hogy több lesz annál, mint aminek tervezői képzeltek, vagyis az elítéltek szigorúan őrzött intézményénél. Nemzeti sorsfordulóinknak köszönhetően Magyarország leg történelmibb börtönévé vált a Soproni-medence szelíd lankáin fekvő egykori Soproni Királyi Országos Fegyintézet. Már a kezdet kezdetén helyszínét adta a betyár romantikának, hiszen itt raboskodtak Liliom Peti és Oroszlán Pali, a dunántúli szekérutak fosztogatói.

A könyv jelentős forrását egy 44 évig szolgálatot adó főmasszer, Pantali Zoltán naplója adta. Az ő jegyzeteiből ismerheti meg az olvasó a magyar börtönügyet, annak minden árnyalatával együtt. Az izgalmas történetek, fordulatokkal bővelkedő visszaemlékezések, olykor bizony sokkoló élmények, minden érdeklődőnek bemutatják a rácsok mögötti különleges világot, a „zsiványok” mindennapjait. A szerzők ezúttal még közre nem adott titkokról is lerántják a leplet. Megemlékeznek azokról, akik beírták nevüket a nemzet történelmébe, többek között az itt raboskodott Bajcsy-Zsilinszky Endréről, Jávor Pálról, Mindszenty Józsefről, miniszterelnökökről, miniszterekről és a Magyar Királyi Honvédség vezérkarának magas rangú tisztjeiről. Ugyanakkor betekintést nyerünk a hírhedt bűnözők elévülhetetlen arcképcsarnokába is. Megelevenednek a bűnök és gaztettek elkövetőinek rácsok mögötti mindennapjai. Olyan részletek, amelyeket csak az tapasztalhat meg, aki csaknem fél évszázadot tölt el a fogvatartottak világában. Az olvasó pedig könnyen ráébredhet az egyszerű igazságra: a zárkák mélyén is élni kell valahogy.

3400 Ft

ORIOLD ÉS TÁRSAI

Kuntz Zoltán – Pantali Zoltán

Sopronkőhida, a levek börtöne

Véres-könnyes sztorik egy főmasszer naplójából

